

ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА

ИЗДАЈЕ:

КАТЕДРА ЗА ЈУЖНОСЛОВЕНСКЕ ЈЕЗИКЕ

ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У НОВОМ САДУ

НОВИ САД

12

1976

Мин. бр.

8575

Чланови редакције: др МИЛКА ИВИЋ, редовни професор
др АЛЕКСАНДАР МЛАДЕНОВИЋ, редовни професор
др ЈОВАН КАШИЋ, ванредни професор
др ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ, ванредни професор

Одговорни уредник: др АЛЕКСАНДАР МЛАДЕНОВИЋ

Секретар редакције: др ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу

САП Војводине сва књига ослобођена је основног и посебног пореза на промет.

Штампа:

ШИРО „Србија“, Београд, Мије Ковачевића 5 — 1978.

Слободан Н. Реметић

ЈЕЗИК ПЈЕСАМА ГАВРИЛА КОВАЧЕВИЋА (II)*

Рађено под руководством
проф. др Александра Младеновића

ЈЕЗИК И СТИХ

25. Већ је речено да су П и већи дио С написане у епском десетерцу. Рима је типа *aa*, са обавезном цезуром иза четвртог слога. Међутим, у пјесмама срећемо неколико једанаестераца и један деветерац. Тако једанаестерце имамо у стиховима: а) *Паше нима говориши њошоше* П 51(14), б) *ивцаши Србли на ни не хйедоше* П 28(20), в) *Сшаро изсбћи младо њоробити* П 15(11), г) *њгинњ є и нѡга жалили* С 52(16), д) *и њогребѣ ме оу мою гробницѣ* С 47(16), ђ) *После шсѣави до ѣрисѣа Момака* П 40(5), е) *оу Ада-Кале Хибраимѣ дође* П 53(18), ж) *Акш є какавѣ Тѡрчинѣ њогинѡ* П 8(19)¹²⁵, з) *Тада Тѡрѣы бео барѣкѣ изнеше* П 39(11), и) *скимсѣ се были нека свакий њозна* П 15(10), ј) *Пакѣ оу Нахѣю када кою дођѣ* П 9(19), к) *После одаѣле оѣѣѣ Везирѣ њође* П 51(1).

Једанаестерце под *a, б, в* писац је могао веома лако свести на десетерце скраћивањем инфинитива, што иначе веома често и чини у овим пјесмама (в. примјере у т. 32, а). Стих под *д* без „сувишног” почетног *и* не би изгубио смисао и значење, а добио би се десетерац. Исто тако, стих под *ј* испуњавао би све услове и без рјечце *њакѣ*. Код стиха под *з* аутор није искористио могућност „језичке позајмице”, што је, на примјер, учинио у сличној ситуацији: *изѣ Бѡлграда кѣ Морави да иде* П 30(22). Приликом разматрања овога питања дужни смо уважавати чињеницу да је Ковачевић ова дјела писао у журби, нарочито П, (дјело излази *из шѣѣмѣ* у јесен 1804, а догађаји које описује збивају се у прољеће исте године), те су могуће ситније грешке и превиди самог писца, а можда и штампара.

* Први дио овога чланка, под истим насловом, објављен је у Прилозима проучавању језика, књ. 11 (1975), 51—91.

¹²⁵ За овај стих и стих под *г*, као и остале који се завршавају радним придјевом на *-ао*, а на граfiјском пољу имају једанаест стихова, уп. т. 31, а.

Оправданост изнесених сумњи потврђују стихови:

на Морави онѣ са Тѣрци быяше,
А када онѣ съ Мораве дође П 46(4—5),

гдје је очигледна замјена краћег и дужег облика приједлога *с* у наведеним стиховима довела до појаве једанаестерца и деветерца умјесто десетераца.

а) У стварању римованих десетерачких стихова Ковачевић користи сва могућа средства којим располаже његов народни језик. Осим тога, не ријетко, позајми и по који облик или лексем из рускословенског језика.¹²⁶

Да би добио десетерачки метар аутор, прије свега, веома често употребљава облике који се јављају у дужој и краћој форми, наравно с тим да им се при том не мијења значење. Овамо долазе: дужи и краћи облици инфинитива (в. примјере у т. 32, а), дужи и краћи облици прилога времена садашњег (в. примјере у т. 32, а), в) форме са покретним вокалима и без њих (в. примјере у т. 30, г) приједлози *к-ко*, *с-са/со* (в. т. 26, а, б, в, г, д, ђ), облици замјеница типа *ѡвом* / *ѡвојем* (в. т. 31, б);

ђ) Облици са партикулама *ка* и *ке* и без њих: да *ѡстане* оу *ѡебика* дѣша П 8(22), а *менека* оу ногѣ ранише П 20(22), и *менека* данасѣ изневѣри С 93(2), и *менека* везана гледао С 107(14), да скидамо са *себека*¹²⁷ бreme П 23(16), *ѡ(т) ондака* започеше таки П 44(19), каква гибель *ондака* се слѣчи С 101(15) и сл., — и *данаске* прими дѣшѣ мою С 88(2), и *данаске* славѣ оучинити С 104(19), и не плачемѣ *данаске* ѡ смерти С 105(5) и сл.;

е) Субјекатски вокатив, иначе чест у народној поезији: Ал' и срете *Ѣѡрѣ Пейровичѣ* // и *Сѡефанѣ* башѣ *Иѡковѣвичѣ* П 33(9—10), Кѣпи войскѣ Сербскій Князь *Лазаре* // *ѡ(т)* Сербіе цѣле *Госѡдаре* С 36 (5—6), Пред' ниоме ѣ *Мѣсичѣ Сѡефане* // и войвода храбрый *Маріане* С 48 (9—10), Онѣ, и съ нима Косанчичѣ *Иване*, // и войвода Топличанѣ *Милане* С 51(19—20), тѣсѣ *Васа Чарайиѣ* наѣ П 36(12), оде *Княже* съ войскѡмѣ на Косовѡ С 47(23) и сл., поред: И тад' *Иванѣ Косанчичѣ* погибе С 86(13) И тѣ ти и *Чарайиѣ* претресе П 37(3) и сл.;

ж) Глаголске основе типа *зна* : *знаде*; *има* : *имаде*: Да ѣ такѡ то и ѣ самѣ *знадемѣ* // алѣ оу сердцѣ *надеждѣ* *имадемѣ* С 55(19—20), Пакѣ онѣ съ нима заеднѡ оустаде // а за Тѣрскѣ преварѣ не *знаде* П 34(21—22), ерѣ ѡ томѣ ништа не *знадоше* С 76(24), И нек' нѣмѣ ово писмо *дадѣ* // пакѣ нек' чине онда какѡ *знадѣ* П 53(11—12), А ты сама и то добрѡ *знадешѣ* какѡѣ браћѡ юначкѣ *имадешѣ* С 41(22—23), поред: Сатрѣѣ и дас' корена не *зна* // скимсѣ се были нека свакий *ѡзна* П 15

¹²⁶ Исти поступак срећемо и код Стратимировића (уп. Млад., Страт., 85).

¹²⁷ Из истих разлога (њеном употребом добија се стих више) партикула *ка* долази у облицима личних замјеница и код Стратимировића (Млад., Страт., 85), а обилато је користити и Бранко Радичевић (Илић, Радичевић, 105—106). Уп. такође, у данашњем сремском говору облике: *менека*, *себека* али и *менекана*, *ш њимекана* (Николић, Срем, 349).

(9—10), *Знајџе* какw пословица каже П 15(23), и не *знамо* какw ћемо проћи П 13(17), негw бѣжи, пакъ какw *знашъ* сѣди П 19(14), ал' га нитко не *зна* по говорѣ С 50(14), С 50(14), а новаца за доста *имайџе* П 24(18), ево *има* четири стотине П 7(13) и сл.;

з) Облици множине именица мушког рода са уметком -ов-, -ев- и без истог: Србјанскіи *Кмейи* и *Кнезови* (вок) П 7(8), поред: и прочии Србјанскіи *Кмейовы* П 11(2), и јошъ нѣке поштене *Кмейове* П 18(28), — И свѣда се то чѣдо прогласи // по свой войски разнешесе *гласи* С 80(17—18), и издаю *гласе* превелике С 39(10), поред: кадъ *гласови* по сели стигоше П 11(16), А кад' Тѣрцы те *гласове* чѣше П 43(7), — *Бане, Князе, Сердаре* да идѣ С 38(20), поред: Скѣпишесе вставшии *Кнезови* П 11(1), и *Кнезове* нине погѣбисмо П 13(10) и сл.;

и) Употреба именица на -ије у контексту народног језика: И даде се оу *замышленіе* // за трапезомъ коликw да нје С 62(3—4), И тада се съ войскомъ подигоше // въ *срѣиленіе* Тѣркwmъ w(т)идоше С 95(17—18), Тадъ с' оучини страшно *сраженіе* // кое нигда такw было нје С 101(11—12), Неће w(т)садъ *насилия* быти // Нитѣ кога глава заболѣти П 22(9—10) и сл., поред: И *въ срѣишеніе* Мѣратѣ // скорѣйше изиде С 15(5—6) w(т) юначке вике и *иѣраня* // и w(т) коньске вриске и *иѣрчаня* С 97(21—22), w(т) многогw людскогъ *насиыианя* // и w(т) силногъ коньскогъ *иыойианя* С 98(1—2), w(т) *сиѣрѣляня* и боя многогw // и юначкогъ *сѣченя* лютагw С 98(3—4);

ј) Ако је потребно добити ријеч са којим слогом више или мање, чиме се добија потребан метар, омогућава римовање, или, пак, одржава одређени ритам, Ковачевић ће радо одговарајућу форму „позајмити” из рускословенског, односно руског језика: *Въ* алкоранѣ бо нашемъ стоисе С 83(5), *Въ* Арнаѣтлѣкѣ да онѣ кѣпи войскѣ П 29(7), *въ* женско рѣво и такw оутече П 29(20), да сва копля *въ* земљу оубодемо С 88(22), *въ* крѣгѣ шатора ста Тѣрака виѣ С 83(22),

и различна мѣста прегледати С 50(22),

алѣ оу сердцѣ *надеждѣ* имадемъ С 55 (20);

ел' коликw войске оу Мѣрата,
и ел' *число* коликw Тѣрака С 56 (23—24);

Тай се празникъ оу свѣботѣ *случи*,
када Князѣ и смѣртъ се приключи С 60(9—10);

Опетъ Милошѣ нима w(т)говара,
и бесѣгѣ *первѣ иыишоравѣ* С 79(15—16);

Пак потерже w(т) бедрице мача,
и онѣ первыи сѣѣи Тѣрке *начѣ* С 84(9—10);

w(т) Липляне до града Звечана,
баталя *сія нечаянна* С 102(5—6);

И ѿстави онъ нима *йермина*
 за предаю до четыри дана П 41(9—10);
 ево питасамъ ѿ(т) Сербля пріимію,
 и какосамъ *мира* оучинію П 20(23—24);

м) Ако скупа долазе име и презиме личности, односно титула уз име, често један члан синтагме и у косом падежу остаје у номинативу:

Милована *Грбовичъ* нареди П 27(12);
 И оубише *Хвсеинъ* Ганића
 а и *Юсѣфъ-агъ* Климентића П 33(15—16);
 еръ тъ *Къчккъ-Аліе* не бѣше П 46(3);
 Петъ книгъ *Шаиничъ* Дамянъ С 36(19);
 Седмъ книгъ *Змай Омъчевичъ* С 37(1);
 подъ Медѣдникъ *Пройойойъ* Стефана П 27(14);

поред:

Кнежевича Пейра тъ ѿстави П 27(10);
 и *Халила Жафича* оубише П 29(16);
 и *Къчка-Алію* дочека П 36(18);
 И *войводъ Ђорђа Пейровића* П 48(17) и сл.

Овамо иде и стих:

да се они до *кайъ* крви бране П 34(14).

Ф О Н Е Т И К А

С а м о г л а с н и ц и

26. *Самогласник а*. Код Ковачевића налазимо краће и дуже облике приједлога *с* и *к*, с тим да дужи облик приједлога *к* долази само у црквено-словенској форми. Пошто се ради о поетским дјелима са врло мало прозног текста, тешко је утврдити колико наредна фонема регулише употребу краћих и дужих њихових облика. Једино се може поуздано констатовати да краћа форма приједлога веома ријетко долази пред вокалом.¹²⁸ Да погледамо материјал:

а) *с*: *съ конѣмъ* С 45(2), *съ радосѣію* С 24(5), *съ конѣма* С 80(10), *съ коня* С 81(11), 84(8), *съ ѡвѣа* С 44(24), *съ Твѣцы* П 20(10), 34(24), 50(24), 51(4), 52(4), С 42(9), 49(11), 99(5), *съ вами* П 19(8), *съ вама* П 21(22), 45(18), 48(22), С 74(18), *съ войскомъ* П 49(22), 51(2), 51(3), 51(9), С 9(10),

¹²⁸ Употребу приједлога *с* и *к* заједно с њиховим дужим формама *са*, *ка* и *ко* без икаквих фонолошких одређености налазимо у дјелима Рајића и Видаковића (Млад., Рајић, 50—51; Кашић, Видак., 34—35). Доситеј користи приједлоге: *с*, *са*, *са*, *со*, *к*, *ко*, *ки* (уп. Куна, Доситеј, 51—52). Приједлог *су* егзистира и у данашњем сремском говору (Николић, Срем, 361).

12(4), 12(16), 12(18), 40(13), 47(23), 48(1), 48(14), 95(17), 100(19), *съ кимъ* П 15(4), *съ миромъ* П 16(1), *съ иреваромъ* П 35(6), *съ Миланомъ* С 53(14), *съ лъве сѣране* С 61(6), 73(14), *ссобомъ* С 57(18), *съ собомъ* П 44(8) и сл. У прозном тексту: *съ ѿобомъ* ФП 2(3), *съ вами* ФП 4(4), *съ воинсѣвомъ* ФС 38(22), *съ войскомъ* ФС 48(23), *съ Проѿмомъ* ФП 23(23), *съ ѿйеченіемъ* ФП 4(4), *съ нима* СФ 34(5), *съ Граничары* ФП 38(27—28), *съ Ъврѣмъ* ФП 43(25), *съ Београђани* ФП 43(27—28) и сл.

— стих: *съ орѣжномъ* десницомъ С 29(11); проза: *съ Обркнезомъ* ФП 23(26), *съ орѣжіемъ* ФП 4(9);

б) к: — стих: *къ нима* П 27(22), 28(1), С 52(14), *къ нама* С 51(16), 51(18), П 9(22), *къ Црному ѡврѣхъ* П 10(22), *къ царъ* С 102(14), *къ Морави* П 24(27), 30(22), *къ ѿомъ* С 67(7), *къ ѿомъ* П 24(26), *къ Търкомъ* С 76(14), *къ шайоръ* С 52(10), 80(6), 80(19), 83(24), *къ Паши* П 54(12), *къ ѿвѣи* С 76(4), *къ слабости* С 25(3), *къ вама* С 58(8), *къ Београдъ* П 14(22), 24(5), 26(17), 27(17), 32(17), 36(10), 40(8), 43(5), 49(8), и сл., — проза: *къ восѣокъ* ФС 6(10), *къ Мърѣи* ФС 13(21—22), *къ дворъ* ФС 35(5), *къ сраженію* ФС 109(24);

в) Дужи облик приједлога *С* долази у народној форми *са* и руско-словенској *со*: *са раномъ* П 50(8), *са барѣцы* П 26(10), С 59(21), *са войскомъ* П 43(16), 44(2), *са вама* С 78(23), 79(23), *са чивіе* С 83(18), *са коня* П 36(22), *са Косова* С 47(8), *са коѣлями* С 59(22), *са Мораве* П 37(7), *са Пахомъ* П 51(10), *са Търци* П 24(2), 44(20), С 76(20), *са нѣ* С 80(3), *са себе* П 23(14), *са сѣране* С 39(1), *са сѣолице* С 83(11), *са землѣ* С 81(4) и сл.; — проза: *са Сербіомъ* ФП 55(22—23), *са брѣячиномъ* ФП 33(18), *са ѿлками* ФС 13(21), *са 800 Търѣа* ФП 44(12), *са 460 Търѣа* ФП 51(25), *са 24 . . . людѣи* ФП 51(30), *са 8. хиљада* С 110(5);

— *са Авале* П 7(3), *са обадва . . . Принца* С 46(2); — проза: *са ове сѣране* ФС 48(21), *са окресѣнними мѣстами* ФС 12(23);

г) Приједлог *со* срећемо у овим примјерима: *со царсѣвомъ* С 4(3), *со враги* С 6(2), *со мною* С 112(7), *со сѣракомъ* С 85(10), *со силомъ* С 7(8), *со ними* С 63(17), — проза: *со дрѣги* своими ФС 109(28), *со дрѣянимъ* орѣжіемъ ФС 17(20);

д) За употребу приједлога *ко* уп. слѣдеће примјере: и прочія *ко ѿомъ* дѣванскія предѣли С 8(15—16), *ко Сербской* границы С 12(15), *ко себи* С 12(19), *ко Македонскимъ* странамъ *ся* возврати С 13(15—16), *ко державѣ* своей С 14(9), *ко снѣ* С 75(23), *ко Звечанъ* С 99(13), *ко бѣгсѣи* С 100(16), *ко сѣранамъ* С 111(25), — проза: *ко Кнѣзъ Лазаръ* ФС 38(23);

ђ) Префикс *с*, такође, има обје форме: *сасѣижега* П 36(7), *сасѣигоше* П 29(10), *саслѣиаше* П 10(19), С 57(13), 52(1), П 23(3), *сакѣи* П 22(3), *сакѣио* П 32(10), С 38(5), *сакѣише* П 11(21), *савезаше* С 90(11), *савезали* С 103(18), *савладали* С 86(3), 89(1), *садираи* С 79(23), *сѣиераше* П 39(20), *да се сакрѣемо* П 28(12) и сл., — проза: *сакѣио* ФП 17(24), ФП 32(29);

е) Рускословенски префикс *со* Ковачевић употребљава (када је ријеч о тексту писаном народним језиком) у ријечима директно преузетим

из рускословенског и, свакако, у тексту писаном рускословенским језиком: Рая *совѣтъ* ни за што не прима П 24(11), *совѣтъ* С 13(11), 16(9), при семъ *совѣтъ* С 31(13), ово ваља за *совѣтъ* приимити П 14(20), на на *совѣтъ* таковый // нигда не престаю С 27(11—12), по *совѣтъ* нашемъ С 64(15), *совѣтъ* . . . заключише С 33(19), *совѣтомъ* наставля С 38(15), на *совѣтъ* П 15(19), 21(24), *совѣщае* (з. л. мн.) С 49(14), *совершивайи* ФП 23 (27—28), *совершили* П 39(7), кадасамъ *совершию* ФП 55(21), *совершише* С 33(18), жизнь свою, и конецъ *соверши* С 109(8), *совершено* ФП 55(23), *совершенно* ФП 55(25), по *совершенію*¹²⁹ *собора* СФ 34(2), *собравъ* своя вся полки С 10(3), потомъ *собравъ* воинство С 8(1), онъ . . . *собираше* С 9(19—20), С 12(20), Мъратъ . . . *собираетъ* С 9(3—4), да се *соберемо* С 26(20), *собрасмо* С 64(14), *собо́ръ* оучинише П 11(3), *собо́ръ* С Н 16(3), *собора* ФС 34(2), С 48(15), сви *собо́ръ* оучинише С 48(17), оу *собо́ръ* С 55(9), въ *собо́ръ* С Н 31(2), *сокръиши* П 30(2), *сокръиша* С 6(10), *сокръишиа* С 111(4), *сокръишени* С 25(10), въ . . . *создани* *монастирь* ФС 109 (15—16), *согласно* С 18(16), *сои́ворию* С 106(22), *сохрани* ю, *свободи* ю // ѡ(т) всѣхъ бѣдъ ѡуль чѣднѡ П 6(7—8), Князь Лазарь *созываетъ* С Н 16(2), Князь Лазарь *созываше* С 16(5—6), *содержи* С 112(15), *сочини́тель*¹³⁰ СФ 2(5);

ж) Готово да и нема примјера са краћим обликом префикса с: *скъишии* ФП 38(21), — у стиху: *скъи́ю* П 32(9), *скъи́шиесе* П 11(1);

з) Једино још префикс *из*, истина у стиху, долази са покретним а: *изабра* П 39(21), *изабраше* П 41(27), С 97(6), *воинства* . . . *изабранна* С 28(21—22), *войске избране* С 36(14), *изабраи́и* С 48(19), поред: *избраны* юнака П 26(14), *лава избрана* П 27(2), С 68(20), *избраніи* . . . юнака П 36(14), *избранне* *войники* С 37(20), 59(13), *избранны* *войницы* С 96(21), *избра́ль* ФС 6(21) (последњи примјер је из прозног текста);

и) Глагол *изићи* има редовно облике од глаголске основе на -и-: *изиће* П 31(5), 44(21), 56(22), С 35(6), *изиће* С 46(12), 75(2), 77(24), 92(7), *изи́тю* П 50(9), *изи́ћемо* С 93(24), *изи́ћоше* С 58(18), *изи́шао* ФС 34(6), *изи́шли* С 35(19), *изи́ћи* (инф) П 37(15), *и́роизи́ћи* (инф) П 16(13), *изидемо* С 21(22), *изиде* С 15(6), 17(2), 18(4) и сл. Са Ковачевићем се слажу Видаковић и Орфелин (уп. Кашић, Дидак., 37; Млад., Орфелин, 155), док код Венцловића, Рајића и у говору Срема поред ове форме долазе и облици са -а у глаголској основи (уп. Јован. Венцл., 153; Млад., Рајић, 56; Николић, Срем, 353—354).

ј) Према облицима: *зайворише* П 30(8), 40(14), 44(19), 45(1), 46(22), *зайворишии* П 37(8), 46(12) и сл., имамо -о- и у итеративном глаголу

¹²⁹ Уп. у стиху: не *свршише* П 19(9).

¹³⁰ Уп. и руски облик прилога *сасвим*: *со вѣмъ* С 7(16), 9(2), 20(10), 28(4), 31(22), 111(2), поред: *со вѣми* С 20(23), поред: *сасвимъ* П 19(15), 16(12), 26(3), 29(14), 32(5), 36(26), 51(17), С 41(6), 47(21), *са свимъ* П 25(3), 42(13), 51(16), С 11(14), 27(10), 76(4), 76(15), 86(2), 91(8), 101(2) *сасвие* С 49(20), *са свие* С 89(16).

(за)(о)ӣварайи : зай̄вораю П 24(14), зай̄ворайи ФП 45(23), w(ӣ)ворайи П 42(24).¹³¹

к) За разлику од других писаца у Војводини¹³² Ковачевић има само форме *заис̄та* и *ниш̄иџа*: *заис̄та* С 70(17), *за ис̄та* С 30(16), *ниш̄иџа* П 48(11), ФП 55(25), С 54(8), 57(6), 76(24), поред руског облика: *нич̄иџо* С 83(16), *въ нич̄иџо* С 20(24);

л) Од грч. *τράπεζα* досљедно долазе форме са *йрай*: *йрайеза* С 61(3), *йрайезъ* С 60(14), за *йрайезъ* С 60(17), за *йрайезомъ* С 62(4), 66(7), 71(2). Ковачевић се у овом погледу подудара са Видаковићем и Орфелином, док Рајић и Венцловић, а и сремски говор имају дублетне форме *йрай-* и *йри-* (Кашић, Видак., 38; Млад., Орфелин, 156; Млад., Рајић, 58; Јован., Венцл., 153; Николић, Срем, 334).

љ) Ковачевић редовно пише -о- у лексеми *манас̄иџир*: *въ . . . манас̄иџыр̄* Раваниц̄8 ФС 109(15—16), *манас̄иџыры* С 5(3), за . . . *манас̄иџыре* С 94(4), по *манас̄иџыри* С 46(17), *въ манас̄иџыр̄х* С 5(1), у чему се подудара са Рајићем и Орфелином, а разлика је са Доситејем који има -а- (Млад., Рајић, 58; Млад., Орфелин 156; Сучевић, Доситеј, 22). И Видаковић има „обично о” у овој ријечи (Кашић, Видак., 38).

м) Муслиманско име *Мурай̄* (уп. Шкаљ., Турц., 475) углавном долази у неизмијењеној форми: *М̄урай̄* С 7(19), 9(3), ФС 9(21), С 10(9), 11(9), 12(5), 12(14), 13(13), СФ 26(21), 82(9), 103(15), Оу *М̄урай̄а* С 54(5), оу *М̄урай̄а* С 54(13) и сл., поред: и распори *Ам̄урай̄а* брже С 83(10), *Ам̄урай̄ово* (тело) ФС 109(17).¹³³

н) Поменућемо и то да се рускословенски, односно руски рефлекс старих полугласа срећу, истина не често, и изван префикса-приједлога. Мањи број ријечи имају увијек рускословенски, односно руски лик, други примјери срећу се и са српскохрватском алтернативом. Податак да поједине лексеме и читаве категорије ријечи долазе искључиво са руским рефлексом полугласа у складу је са литерарним маниром пред-вуковске епохе и представља једну специфичну особину језика тадањих писаца.

— Увијек је: *конец̄* С 107(23), 109(8), 109(11), *въ конец̄* С 65(7—8), *конечн̄* С 67(12), С 34(12), 64(24), *конечно* ФС 109(27), — *в̄неч̄* С 94(13), 109(9), 111(3), — *лес̄ӣн̄* (прилог) С 61(12), 72(4), — *сердечн̄* С 67(10),

¹³¹ Са Ковачевићем се подударају Рајић, Венцловић и Орфелин (Млад., Рајић, 56; Јован., Венцл., 155—156; Млад., Орфелин, 156).

¹³² Доситеј има: *заис̄то*, *ниш̄иџо*, *ниш̄иџа*, Рајић: *заис̄та*, *заис̄то*, *ниш̄иџа*, *ниш̄иџо*, Венцловић: *заис̄то*, *ниш̄иџа*; Видаковић: *заис̄та*, *заис̄то*, *ниш̄иџо*, *ниш̄иџ’*, а Орфелин — *заис̄то* (уп. Сучевић, Доситеј, 10; Млад. Доситеј, 149; Млад., Рајић, 57; Млад., Орфелин, 156; Јован., Венцл., 156; Кашић, Видак., 38).

¹³³ Уп. дублете *М̄џа* Юсџф̄ ФП 13(28), *М̄џа* Юсџф̄ П 13(19), према тур. *mülla*, *münla* < ар. *māwla* са значењем — „господар, господин” (Шкаљ., Турц., 472).

Грешком долази облик *цере* (царе) С 103(3), поред: *цар̄* С 42(5), *цара* С 72(11), *цар̄* С 77(8), 80(24), *царе* С 82(18) и сл.

самодржець С 36(9), силенъ П 6(3), ѿраведень С 31(9), оугодень С 31(10), равень ФС 101(22), ѿришель ФС 7(24), ѿ(и)шель ФС 109(26), любовь (В) примјере у т. 29, г).

— Напоредо долазе: оиѣць С 34(23), ѿесѣь СФ 23(20), мечемъ 6(10), 64(2), честѣь П 55(1), на честѣь П 10(14), честѣь П 8(10), 18(18), изобилень П 6(3), ФС 5(17), поред: оиѣць ФП 15(25), ѿасѣа П 36(4), ѿасѣа С 50(23), ѿасѣа С 53(14), 73(7), са мачемъ С 88(6), 95(4), мачеви изобиланъ С 97(16), 82(22).

њ) Поменимо и двије важне категорије с руским рефлексом полу-гласа. Ради се о типу придјева на -ески и типу именица на -есѣво: *Истори-чески* НС П 1(9), Императора *Греческаго* ФС 3(12), въ *Греческѣ* державѣ С 7(7), 20(3), въ *Греческія* и *ѿракическия* области пришесть ФС 7(23—24), тѣла *мѣжескаго* С 44(8), — *оѿечесѣво* С 18(15), 37(15), за *оѿечесѣво* С 58(15), 65(10), 94(5), *оѿечесѣвъ* С 24(7), *мѣжесѣво* С 93(18), 95(2), 100(5), *юначесѣва* свога С 37(16), *юначесѣво* С 58(11), 58(16), 65(12), 93(17), 94(6) (али: на Косовѣ *юначкомъ* С 68(3), *оѿечесѣво* С 99(1), *юначесѣво* С 99(2), 100(6), 103(20), *множесѣво* С 9(6), 54(14), 95(1), ѿ(т) *множесѣва* С 55(18). Уп. и: *Божесѣвенне* дарѣ С 78(18).

Сличну ситуацију имамо код Доситеја (Куна, Доситеј, 54), док Рајић поред: *множесѣво*, *оѿечесѣвъ*, употребљава и: *множасѣво*, *оѿачесѣво* (Млад., Рајић, 55).

27. Самогласници и и е. Већ је речено (в. т. 5) да је екавски рефлекс старог гласа јат једна од основних особина Ковачевићевог језика. Међутим, као и код других писаца тога периода,¹³⁴ и у његовом језику наилазимо на икавизме, како фонетског, тако и морфолошког поријекла.

1. Икавизми фонетског поријекла:

а) У наставку компаратива и суперлатива: *ѿошѣнии* човекъ ФП 12(28), *сѣаріе* Кметове П 22(4), *дрѣгѣи* . . . *слаби* С 24(22), *славниѣга* витеза СФ 34-35 (23-1), *сѣаріа* . . . дѣи С 40(6), два *сѣаріа* сына ФС 46(23), *слабиѣ* С 56(4), — *ѿо најѣлѣи* . . . *юнакъ* ФП 14(27—28);

б) У одричним облицима глагола *јесам*: *нисамъ* С 44(7), 54(11), 57(2), *ниси* П 20(2), *ниѣ* П 9(2), 10(18), 12(21), 16(9), 20(13), С 56(3), 56(7), 27(6) итд., *нисмо* П 13(4), *нисѣ* С 58(6), *нисѣ* С 30(78) и сл.;

в) У прилогу *гди*: *гди* П 26(22), 27(7), 36(1), 38(16), 42(2), 47(2), С 50(10), *гди годѣ* С 92(21), *гдигодѣ* П 8(17), *коѣ гди* ФП 17(23),¹³⁵ али је

¹³⁴ Уп. на примјер: Млад., Рајић, 59—64.; Млад., Орфелин, 154—155; Кашић, Видак., 41—46; Куна, Доситеј, 56—62; Албин, Новине, 27—33; Албин, С. Рајић, 124—126; Албин, Мушк., 54—56; Албин, Регул., 64 и сл.

¹³⁵ Уп. и писање овога облика и по рускословенској норми: *гдѣ* С 93(17), 10(9), 22(5), 22(7), 22(9), 43(8), 60(18), 61(1), 61(16), 93(18), 99(23), 99(24), 100(4) итд. у чему се Ковачевић подудара са Рајићем, који, такође, поред *гди* има и форму *гдѣ* (Млад., Рајић, 61).

— лок. мн.: на свима С 96(15), по странама . . . многимъ С 17(13),
оу райнымъ дѣли С 24(18—19),

г) У лок. мн. именица мушког и средњег рода: оу сѣиховы П 50(28),
по монастири С 46(17), на дрѣмови П 26(23), по сокацы П 35(19), по брди
С 95(16), 97(20), по сели П 11(16) и сл.

д) У инф. основама глагола VII врсте¹³⁸: видѣти С 30(14), 74(19),
85(20), 86(21), 101(14), видѣти С 80(11), видѣо С 41(20), 54(3), 56(21),
57(3), 107(4), видѣла ФП 31(25), С 74(6), 92(24), видѣло П 28(6), видѣли
С 89(23), видѣше П 30(5), 32(3), 38(3), 43(8), 46(21), ѿвидѣти С 48(12),
ѿвидѣо С 50(16) и сл., поред: видѣти С 51(14), 74(8), — живѣти ПФ
2(3), П 12(17), 22(22), 39(4), 43(14), С 94(12), — сѣдѣти П 13(23), сѣдѣти
П 46(10), — излѣти С 84(9), долейти П 30(9), 34(5), излѣйти П 35(3),
поред: лейти С 82(3), — желѣо С 64(24).

У облицима глагола *горѣти* и *одолеѣти* Ковачевић, за разлику од
Рајића (уп. Млад., Рајић, 60—61) нема икавизама: ѿгорѣти П 30(16),
изгорѣли ФП 35(27—28), изгорѣше П 42(13), 33(4), ѿдолѣти С 25(16).
Поменимо још и глагол *смејати се*: насмѣясе С 44(3).¹³⁹

ђ) Приједлози *ѿред*, *ѿреко*¹⁴⁰ и *ѿре* никада немају икавски лик:
ѿредѣ С 64(20), 21(24), 32(3), 57(20), С 6(17), 56(1), 66(11), ѿѿрекѣ Врачара
П 14(26), ѿрекѣ С 95(19), П 8(13), 13(8), 14(14), *ѿре* ФП 40(27), ФП 42(25),
ФП 27(26), ФП 50(27), поред: *ѿрѣсѣ* (пре сте) С 58(5). Овамо долазе
и примјери: *наѿредѣ* П 27(8), С 95(21), 38(7), оу *наѿредакѣ* П 16(21),
10(16), *наѿре* ФП 10(23), П 41(27), 42(20) и сл.

е) Према лат. *praedicatio* (уп. РЈА, XI, 478) Ковачевић има:
ѿредикѣ П 21(18), у чему се подударе са Рајићем Доситејем и Венцловићем
(Млад., Рајић, 62; Млад., Доситеј, 150; Јован., Венцл., 301).

ж) Ријетки су случајеви супституције префикса *ѿре-* за *ѿри-*:
кадасе *ѿредигао* ФП 20(25), за . . . *ѿреѿравѣ* П 34(22), *ѿреѿрави* П 36(17),
да се *ѿреѿравимо* С 27(2), преправише С 45(23), да си се . . . *ѿреѿерѣио*
С 107(20), и . . . не *ѿресѣаю* (не пристајем) С 27(11—12), *ѿреговара* (приго-
вара) С 81(23). У другим примјерима редовно је *ѿри-*: *ѿрифѣи* П 39(16),
ѿришѣлѣ ФС 7(24), *ѿридобѣ* С 11(8), *ѿризри* С 112(11) и сл.¹⁴¹ Мијешање,

¹³⁸ Појава аналошког *и* у инфинитивним основама VII врсте позната је како
писцима из Војводине предвуковског периода, тако и данашњим војвођанским гово-
рима. Уп. нпр.: Николић, Срем, 314; Млад., Рајић, 60—61; Млад., Страт., 90;
Млад., Орфелин, 154; Капић, Видак., 42; Куна, Доситеј, 60; Јован., Венцл., 154—
155; Албин, Новине, 29; Албин, С. Рајић, 125—126 и сл.

¹³⁹ У стиху долази и један ијекавизам: сѣзе роне низѣ *біело* лице С 39(23).
Јасно је да је метра ради употријебљен ијекавски, дужи лик, чиме се добија десетерац.
Поменимо и јекавски топоним *Медѣдникѣ* (уп. нап. 201).

¹⁴⁰ Приједлози *ѿред* и *ѿреко* обично овако гласе и у Срему (Николић, Срем,
313).

¹⁴¹ Спорно је значење облика *ѿриѿлеѣена* у стиху:

ерѣ сѣ многа платна покрывѣна
и сѣ гвозденомѣ жицомѣ *ѿриѿлеѣена* С 84(13—14),

јер може да се тумачи као *ѿреѿлеѣена*, а исто тако и *ѿриѿлеѣена*, односно *ѿривѣзана*,
тако да не знамо да ли се ради о зајмени префикса *ѿре-* префиксом *ѿри-*.

односно изједначавање ових двају префикса особина је како језика старијих писаца из Војводине, тако и данашњих војвођанских говора. У Срему и у Крушчици код банатских Хера само се *йри-* супституише, док се у већем дијелу Баната супституишу оба префикса (уп. Николић, Срем, 312; Ивић, Хере 330).

Према *йро-* у данашњем језику два пута срећемо *йре-*: тадџ с' натура оу жалостџ *йремџни* С 97(17), *йремџнися* С 111(13).¹⁴²

з) *Нѣ-* не прелази у ни: *нечѣо* С 81(2), *нѣке* П 18(28), на *нѣка* мѣста С 13(5—6), *нѣкоемџ* С 14(12), *нѣкиѧ* ФС 17(20), *нѣкии* С 99(13), 99(15), *нѣкимџ* П 20(8), *нѣколикџ* ФП 27(26), *нѣкое* С 12(17) и сл.¹⁴³

и) Од старих глаголских форми (*йо*)*сѧлаиш* и (*йо*)*сѧлаиш* долазе облици: *йошлемо* П 14(1), 16(17), *йошалѣише* П 21(17), да *йошлѣ* П 52(26), *йошилѣише* П 53(9), *шалѣ* С 36(15), 36(17), 36(20), 37(2), *йослаше* П 53(16), *йосла* С 11(10), 12(7), и сл., Мѣратѣ е . . . *йосѧлао* ФС 26(21—22).

ј) Према данашњем *команданѣи* налазимо: *коменданѣиџ* ФП 52(27), *Коменданѣиџ* ФП 38(20), *комендѣрао* ФП 40(26), али: дрѣге *команде* П 26(21).

к) Треће лице једн. имперфекта од глагола *бѣиш* гласи двојако, свакако у зависности од потребе метра и стиха: *не бѣише* П 10(9), 18(25), *бѣише* П 46(4), С 80(15), поред: *бѣише* ФП 23(25), 26(13), 29(22), 35(5), 40(21), 46(3), С 91(11).

28. *Самогласник у.* Основни рефлекс старог вокалног *л* и приједлога-префикса *ѡ* је, наравно, *у*:

а) *сѡзе* С 39(23), 42(18), 43(5), 43(9), 72(6), *сѡзама* С 75(18), *мѡня*¹⁴⁴ С 80(14), *дѡжностѣи* П 4(13), С 24(6), 56(18), 82(8), *дѡжно* ПФ 5(2), ФП 5(3), *сѡѡѡ* П 20(4), *сѡнѡе* С 48(6), 52(21), *исѡѡниш* П 52(14), С 41(16), 43(14), 44(20), *йѡни* П 14(15), 15(17), *исѡѡни* С 43(18), *йѡнѡ* П 9(5) *наѡѡни* П 9(24), *Вѡкѡ* (име) ФС 12(21), ФС 35(14), 110(5) Бранковича *Вѡка* С 11(18), *Вѡкѡ* С 76(5), 106(16), 110(2), *Вѡка* С 12(6), СФ 34(3), СФ 34(19), СФ (35)12, С 38(12), 97(2), *Вѡѡе* С 50(23), 53(11), 92(19), *Вѡкосѡва* (ж. име) ФС 34(15), ФС 34(21), ФС 35(5), ФС 35(10), *Вѡкосѡѡѡ* ФС 35(2—3).

Неки од ових примјера јављају се и са рускословенским фонетизмом, у првом реду у рускословенској синтагми и контексту, или их,

¹⁴² Ове и сличне форме налазимо и у народним говорима. Тако на примјер у косовско-метохијском дијалекту имамо: *премѣнѣиџ*, *премѣни*, *премѣнѣиѧ* и сл. (Гл. Елезовић, Речник косовско-метохијског дијалекта, свеска друга, Српски дијалектолошки зборник VI Београд, 1935, 126.), У говорима источне и јужне Србије Белић биљежи облике: *премѣнен*, *промѣнен*, *премѣни*, *премѣниш* се и сл. (А. Белић, Дијалекти Источне и Јужне Србије, Српски дијалектолошки зборник књ. I, Београд, 1905, 151, 152, 504, 513), а *йремѣна* је и у Вуковом језику (РЈА XI, 613).

¹⁴³ У Срему досљедно *нѣ > не* (Николић, Срем, 313), док се у банатском говору и говору банатских Хера јављају и икавски облици (Ивић, Банат, 147; Ивић, Хере, 330).

¹⁴⁴ Уп. код Доситеја — *молѣиѡ* (Куна, Доситеј, 67).

пак, писац употребљава у тексту писаном народним језиком с наміјером да тексту да „изразито литерарни тон” (уп. Куна, Доситеј, 67): нѣгово є пѣтешествіє . . . *йродолжено* было ФП 48(26—27), *долголѣтсїйвѣй*, водрствѣй, красѣйся, и здравствѣй ФП 2(5—6), а кад’ сванѣ и *солнце* вгранѣ С 76(7), *ш(т)* пращине облакѣ се навѣче // *сѣйно солнце* над’ нима померче С 98(5—6), *йолнѣ* властѣ имѣя С 4(4), *коя* еси всяке славе // до сад’ *йолна* была С 110(24—25), и *ющѣ* *ѣѣ* те за дрѣго молити, // да ми хоѣшѣ волю *исйолнчїи* С 40(21—22), нитѣ самѣ *ѣ* тѣ свѣ скорбѣ причиню, // но обѣтѣ самѣ *ѣ* мой *исйолнїю* С 106(9—10), Волкана ФС 46(23), присвоиль . . . Княжества краля *Волкашина* ФС 5(20—22), Великій Князь *Волкѣ* Бранковичѣ С Н 24(11).

Поједине ријечи, углавном позајмице, долазе увијек са руским рефлексом:¹⁴⁵ *йолкѣ* С 10(7), 10(11), са *йолками* ФС 13(21), *Полковнике* ФС 37(24), противѣ Тѣрсакаѣ *шйолченїя* НС С 1(4—5), *шйолчїя* второе С 14(15), до . . . *Болгарїи* ФС 6(19—20), въ *Болгарїе* прѣдели С 8(4), *Болгарїя* С 8(17), *Болгарїю* С 8(7), 8(12), 20(9), *ш(т)* *Болгарске* С 26(9) и сл.

б) Приједлог-префикс *въ-*: *оу* синжирѣ П 7(4), *оу* тебїка П 8(22), *оу* збегѣ П 11(17), *оу* васѣ П 12(18), *оу* градѣ П 21(4), *оу* ню П 34(2), *оу* пѣтѣ С 12(11), *оу* слави С 94(11), — *оуїїїїїїї* П 21(20), *оусїїїї* С 24(2), *оусїїїїїїї* П 17(5), 17(12), С 61(7), *оусїїїїїїї* П 40(11), С 71(10), 76(2), 91(7), 82(3), *оузели* П, 19(19) *оузме* П 11(13), *оузми* П 18(19), С 43(15), 46(16) *оузео* є СФ 34(2), *оузеше* П 50(20), *оуниѣ* С 76(22), *оуниѣи* (инф) П 10(8) и сл.

Међутим, поред наведених и сличних примјера са српскохрватским фонетизмом, срећемо и облике са руским, односно рускословенским рефлексом. Ово се у првом реду односи на поједине дијелове С, богате елементима рускословенског, а не ријетко и у народном језику дође по који рускословенски облик, што је, опет, у складу са литерарним манирима писаца тога времена: *въ* дѣїствїи НС П 1(7—8), *в’знакѣ* родителскїя любве НС П 1(18), *въ* Бѣдимѣ НС П 1(19), *въ* Бѣдинѣ градѣ НС С 1(21), *въ* сѣпрѣгѣ ФС 4(20), *въ* тоє время ФС 14(22), *въ* Приштинскѣ Епископїю ФС 109(13) (сви наведени примјери су из прозног текста), *въ* державѣ С 4(12), 5(12), *въ* монастырѣхѣ и *въ* церквахѣ С 5(1), *въ* бѣдахѣ и *въ* нѣждахѣ С 5(9), *въ* тишинѣ С 7(1), *въ* Болгарїе предѣли С 8(4), *въ* подданство Тѣрѣцко С 9(1), *въ* срѣтенїе С 10(6), 21(21), 95(18), *въ* ничто С 20(12), 20(24), 111(11), *въ* конецѣ С 65(8), *въ* жалость премѣнїя С 111(13) и сл.,¹⁴⁶ — *во* свою область ФС 5(24), *во* обитанїе свое ФС 6(20—21), *во* область Лазаря встѣпїти ФС 15(15), и *пришедше во Европѣ* *во* первыхѣ точїю ФС 17(19—20), *во* градѣ Скоплїю ФС 18(22), *во* Вїдїнїю *въ* Бѣрсѣ ФС 109(17) и сл., — стих: *во лице* всѣмѣ же имѣ С 16(11) и зватїся *во* Князя // *всѣмѣ* повелѣваше С 4(7—8), *во вѣки* С 27(14), 112(26), *во имя* С 64(13), *во бранѣ* той С 67(19), *во гробѣ* вселися С 111(6) и сл., — *взїати* С 10(22), *внїдоша* (3. л. мн. аориста) С 7(8), 20(4), *восїїїїї*

¹⁴⁵ Исту ситуацију налазимо и код Доситеја (Куна, Доситеј, 67).

¹⁴⁶ Метра ради у стиху долази приједлог *въ* умјесто у (в. примјере у т. 25, ј).

котораго Богъ праведнѡ наградиѡ ФС 5(15), *ѣрисиѡль* земљу ФС 5(20), и мѣста кралевства престолъ принадлежачія во свою область *ѣокориѡль* ФС 5—6(23—13), во обитаніе свое *избѡраль* древный престолный . . . градъ ФС 6(20—22), *ѣреселился* ФС 6(23), *ѣришелъ* ФС 7(24), что Милошъ . . . *ѡ(ѣ)шелъ* естъ ФС 109(24—26), *ѣобѣдилъ* и завладѣлъ ФС 14(17), понеже Вѣкъ вся тамошнія жители оуклониѡль, а Тѣрке тѣдѣ *ѣобилъ* и *разѣтераль*; и онѣю крѣпость са окрестними мѣстами *разориѡль* и *разсѣйиаль* ФС 12(21—24)¹⁴⁹

б) Редовно је: *ѣоль* ноћи С 52(19), до *ѣоль* дне С 100(11), *ѣолдне* ФП 45(19—20), *ѣоль* П хлѣба ФП 47(27), окѡ *ѣоль* Априлла ФП 25(23—24).¹⁵⁰

в) За топоним Београд налазимо, углавном, форме са -о- <-л-: *Београдъ* П 37(8), 37(9), ФП 45(22), П 46(25), 47(4), *Београда* Н П 44(16), изъ *Београда* ФП 25(24—25), кѣ *Београдѣ* П 14(22), 24(5), 36(10), 40(8), 42(15), 49(8), оу *Београдѣ* П 24(1), 24(8), 37(6), *Београдомъ* П 8(7) и сл., поред: *Бѣлградъ* ФС 6(15), изъ *Бѣлграда* П 30(22), Митрополитъ *Бѣлоградскій* ФП 22(25—26). За разлику од Ковачевића Рајић има ријетко форме са -о- (уп. Млад., Рајић, 65), док је код Видаковића увијек Београдъ (Кашић, Видак., 40).

г) Лексема *ѣресѣѡль* редовно долази у овој форми: *ѣресѣѡль* сокрѣшися С 111(4), *ѣресѣѡль* . . . принесѡша С 7(11—12), на *ѣресѣѡль*¹⁵¹ С 23(6). Уп. и: древный *ѣресѣѡльный* . . . градъ ФС 6(21—22).

д) Са неизмијењеним *л* долазе и ове лексеме: *мысль* С 72(23), *ѣромысль* С 19(13), *велми* С 6(11), 19(4), 23(9).

Именица *любовь* увијек долази у овом лику: *любовь* С 7(3), 22(1), П55(13), С 64(9), за . . . *любовь* ФС 2(2—3), за *любовь* С 40(23), 37(14), ген. једн.: *любве* П НС 1(18), лок. једн.: оу . . . *любви* С 26(3). Код Видаковића, такође, увијек имамо *любовь* (Кашић, Видак., 40), а и код Рајића је чешћа употреба облика са -о- него са -а- у овој ријечи (уп. Млад., Рајић, 41).

У бројевима: *обоица* С 106(8), по край *осморице* С 45(4), Ковачевић има -о-, односно -оро-.

Према данашњем облику *ѣиѣјун* Ковачевић има: *ѣиѣѡнъ* П 31(18), ФП 31(29), П 33(6), што одговара њемачком *Spien*.

30. Секундарни самогласници

Секундарно, односно покретно *е* у одређеним облицима замјеничко-придјевске деklinације присутно је и у Ковачевићевом језику:

¹⁴⁹ *Л* остаје непромијењено на крају слога и облика у страним ријечима: *Мѣлсѣмъ* Анатолскій С 49(10), *Бѣлке* С 50(12), *Сѣлѣанъ* С 7(19), ФС 7(21), *Хамилъ* Жафић ФП 29(26).

¹⁵⁰ Код Рајића, Орфелина и Доситеја јавља се колебање између *ѣол* и *ѣо* (Млад., Рајић, 65; Млад., Орфелин, 156; Млад., Доситеј, 151), док се Новаковић подудара са Ковачевићем (Албин, Новине, 32).

¹⁵¹ *Пѣресѣѡль* имају и Доситеј и Видаковић (Сучевић, Доситеј, 10; Куна, Доситеј, 68; Кашић, Видак., 40).

а) *даѣ*. једн.: *ѣвоме* П 52(19), *исѣо*ме П 52(20), *моме* П 52(20), *своме* С 81(16), *ономе* С 81(18).

б) *инсѣр*. једн.: *сѣ* *нѣме* С 51(9), П 31(10), *за нѣме* С 45(7), 75(3), 86(17), 45(9), *пред' нѣо*ме С 48(9), *подѣ* *нѣме* С 81(13), *подѣ* *нѣме* ФС 101(18—19).¹⁵²

в) *лок*. једн.: *на совѣтѣ ѣо*ме П 15(19), *оу ѣо*ме П 18(14), *по ѣво*ме *законѣ* П 22(11), *оу . . . ѣесноме* *сокакѣ* ФП 22(27), *на Косовѣ равномѣ* С 67(1) и сл.

Покретно *е* у овој позицији налазимо и у дјелима других писаца предвуковске епохе. Уп. нпр. Млад., Рајић, 57; Млад., Страт., 91; Албин, Мушк., 56, 57; Албин, Новине, 30 и сл.

г) Приједлог *чрезѣ* је без секундарног *е* (через): *чрезѣ* ПФ 4(7), П 52(10), ФС 19(21), С 35(3), 110(3), у чему се Ковачевић подудара са Рајићем, Доситејем и Орфелином (Млад., Рајић, 68; Млад., Доситеј, 153; Млад., Орфелин, 162).

31. Једначење и сажимање самогласника

а) Секвенце: -ао, -ео, -уо Ковачевић пише непромијењено: *кѣ*да *си нагао* П 20(1), *ѣобѣгао* П 20(2), *морао* ФП 23(20), *ѡ(ѣ)ѣшао* ФП 23(27), *сѣојао* ФП 23(29), *ѣрешао* ФП 44(12), *ѣосѣао* П 46(25), *нѣе досѣао* П 46(26), *ѣослао* га ФС 9(22), *ѣосѣлао* ФС 26(22), *изѣшао* СФ 34(6), *содрѣжавао* ФС 37(23), *воевао* С 42(9), *сѣладао* С 42(22), *ѣосѣао* С 63(2), *насѣао* С 63(4), *ѣредаосѣ* ФС 109(29), *ѡ(ѣ)ѣшао* *есѣ* ФС 110(1) и сл., — *ѣочео* ФП 44(15), *оузео* *е* С 34(2), 34(7), *ѣроизвео* ФС 9(22), — *ѡгрнѣо* П 54(15).¹⁵³

Пронађен је само један случај сажимања групе -ао у *о* и то у прилогу *као*: и *кѡ*¹⁵⁴ *мертаѡ* онѣ по земли леже С 89(15). На другој страни, нијесу ријетки примјери гдје можемо претпоставити једносложно читање ове лексеме, мада је написана као двосложница: *каѡ* *планинѣ* *снѣгови* *пребѣли* С 55(6), и *каѡ* *вѣтарѣ* на *полѣ* *изѣѣ* С 75(2), *каѡ* *Бранковичѣ* *таста* на *Косовѣ* П 36(4), *каѡ* *сынове*, и *овѣ* *хранити* П 23(1),

Пакѣ *изнесе* *челенкѣ*

ѡ(т) *самога* *злата*,

Исплетенѣ на *формѣ*

Каѡ *три* *житна* *класа* С 32(13—16),

¹⁵² Свакако због захтјева и потребе метра срећемо секундарно *е* и у ова два случаја: и *са свѣме* *вѣѣ* *изнеможе* С 89(16), и *када* *се сасѣме* *ѡправи* С 49(19), поред: *сасѡмѣ* П 16(12), *сасѡмѣ* П 19(15), *са свѣмѣ* П 25(3) и сл.

¹⁵³ Исту појаву налазимо и у дјелима Доситеја, Рајића, Орфелина, Видаковића, Мушкатиновића и С. Рајића (Сучевић, Доситеј, 13; Млад., Доситеј, 150; Куна, Доситеј, 69; Млад., Рајић, 68; Млад. Орфелин, 157; Кашић, Видак., 49; Албин, Мушк., 57; Албин, С. Рајић, 127). Ријетка су сажимања код Новаковића (Албин, Новине, 33), а „Стратимировићев језик зна за сажимање групе -ао у -о у радном глаг. придјеву *сѣѣо*” (Млад., Страт., 91).

¹⁵⁴ Интересантно је сажимање и асимилација прилога *као* у *ка*, поред ријеч *ко* код Доситеја (Куна, Доситеј, 69).

И сад' ми се предъ вами
хоће да претвори
За трапезомъ, *каѡ* Христъ
на тайной вечери С 66(5—8),

И дадо мѣ подъ рѣкѣ
войске шесть хиљада,
Да надъ нима онъ свагда
каѡ войвода влада С 70(1—4).

Дадо нѣмѣ сѣпрѣгѣ
мою дѣщерь рожденнѣ,
Кою но самъ держао
каѡ рѣжѣ рѣменѣ С 69(17—20).

Исто тако, евентуално читање без сажимања групе *ао* у наредним стиховима нарушавало би метричке захтјеве: нисамъ *могао* войскъ прегледати С 54(11), нисамъ *могао* войскъ изброити С 57(2), коју си садъ предъ свима *казао*, // и менека невѣрникомъ *назвао* С 73(11—12), и невѣромъ што си мене *назвао* // и предъ свима оу очи *казао* С 106(13—14),

И *И*дѣ предъ свима
онде ѡбличю,
Кога е онъ за новце
евреємъ е *ѡродао*,
И онѣ ноцѣ истѣю
оу рѣке имѣ *ѡредао* С 66(11—16),

Ты кровь твою пролилѣ еси
за вѣрѣ Христѣанскѣ,
И животъ твой *жерѣвовѡа* си
за державѣ Сербскѣ¹⁵⁵ С 110(18—21).

Наведени примјери, несумњиво, иду у прилог претпоставци да је Ковачевић з н а о за једносложни изговор групе *ао*, односно *уо* у овим и сличним случајевима,¹⁵⁶ тим прије када се зна да је сажимање тако присутно у данашњим војвођанским говорима (О томе уп., између осталог, Ивић, Дијалект., 75; Ивић, Хере, 331, Николић, Срем, 322).

б) Зависни падежи присвојних замјеница *мој*, *ѡвој*, *свој* долазе како у краћем, тако и у дужем облику, углавном према потреби метрике: *мога* (ген.-акуз.) С 43(2), 72(13), 73(21), 69(2), 81(19), *могъ* С 82(19) и сл., *ѡвога* П 47(15), С 90(18), *свога* П 19(20), С 38(10), 38(15), 39(21), 60(20), 60(22) и сл., — *моме* (дат.-лок.) П 52(20), С 81(17), *ѡвоме* П 15(20), 52(19), С 87(21), П 22(11), *своме* С 81(16), поред: *моега* (ген.-акуз.)

¹⁵⁵ Уп., такође, исту ситуацију и са групом *-уо*: погинѡ е, и нѣга жалили С 52(16).

¹⁵⁶ Слично мишљење заступају Младеновић и Куна за Рајића, односно Доситеја (Млад., Рајић, 68—69; Куна, Доситеј, 69). Куна нпр. тврди да је непостојање „ниједног примјера сажимања вокала на крају глаг. придјева радног . . . литерарна особина, јер је присутна и у осталих војвођанских писаца” (Куна, Доситеј, 69). Исти разлог је, нема сумње, условио и Ковачевићево неизмијењено писања помених вокалских група.

П 20(21), С 105(10), *йвоегw* (ген.) С 82(18), *своега* (акуз.) С 84(6), *своегw* (ген.) С 32(20), — *моемъ* (дат.) С 67(3), 65(23), *моемъ* (лок.) С 103(22), *моемъ* (лок.) С 64(23), *своємъ* (дат.) НС П 1(16), ФП 4(5), С 89(8). У прозном тексту: *свога* (акуз.) ФС 34(7), ФС 104(21), *своємъ* (дат.-лок.) ФС 2(1), С 89(8).

Што се тиче других писаца из Војводине, краће форме су чешће код Рајића, Доситеја и Венцловића (Млад., Рајић, 69—70, Сучевић, Доситеј, 33; Јован., Венцл., 190), Албин за С. Новаковића само констатије да се појављују и краћи и дужи облици, док код Стратимировића углавном долазе краће форме (Албин, Новине, 33; Млад., Страт., 91—92). И једне и друге облике налазимо код Видаковића (Кашић, Видак., 50). У данашњем говору Срема егзистирају једино несажети ликови: *мојог*, *мојем*, *йвојем*, *својим*, *својем* (Николић, Срем, 275).

в) У глаголским облицима: не *йриима* П 24(11), *йрииміо* П 20(23), *йриимимъ* С 92(2), *йриимийи* П 14(20), *йриими* С 72(24), 88(2) и сл., граfiјски није означена контракција -и->-и- (при-), у чему се Ковачевићево писање подудара са стањем у Регулменту (Албин, Регул., 64) и са писањем С. Рајића (Албин, Рајић, 127), а разлика са Ј. Рајићем, код којег осим сажетих форми налазимо и облике писане „етимолошки” (Млад., Рајић, 70).

г) У падежним завршецима именица на -ија срећемо -и(ј)и: *Аганлиі* П 18(13), 19(11), *Сербиі* НС П 3(1), лок. једн.: по *Сербиі* П 26(5), 26(22), вѣ *Сербиі* НС П 1(4—5), по *ордиі* С 50(9).

Сажимење групе *ији* налазимо једино у примјеру: Сали-Ага Кѣчѣкѣ-*Алинъ* братъ ФП 29(25—26).

д) Доследно долазе облици: *неће* С 94(22), *нећеише* П 41(7), *нећемо* П 43(11), *нећъ* С 82(18) и сл.

ђ) Глагол *немаиіи* има тројаке ликове: *немаише* П 8(1), *не мамо* П 19(7), *немамо* П 23(12), *не мамъ* П 21(13), *нема* П 28(8), С 57(6), 79(3), 97(1) и сл., поред: *нейма* П 8(14), 12(2), поред: *не имамо* П 19(8), С 25(18), *не имаише* П 51(20). Сви примјери нађени су у стиху. Рајић, Доситеј, Орфелин и, углавном, Видаковић употребљавају несажете облике овога глагола (Млад., Рајић, 69; Млад., Доситеј, 151; Млад., Орфелин, 158; Кашић, Видак., 50).

е) Везник *канw* долази непромијењен: *канw* П 7(4), у чему се Ковачевић подудара са Доситејем и Венцловићем (Млад., Доситеј, 151; Јован., Венцл., 158—159; Куна, Доситеј, 69).

32. Губљење самогласника

а) У прозном тексту редовно имамо дуже облике инфинитива и глаголског прилога времена садашњег: *разѣмѣиіи* ФП 7(20), *бѣиіи* ФП 12(26), *наѣравѣиіи* ФП 20(26), *йреѣварѣиіи* ФП 23(21), *соверѣивѣиіи* ФП 23(27—28), *йредаѣиіи* ФП 30(27), *скѣѣиіи* ФП 38(22), *ѣераѣиіи*

ФП 44(15), *зайворати* ФП 45(23), *иригођовляйи* ФС 15(14), *всйгйи* ФС 15(15), *изобличйи* ФС 35(13), *измылявайи* ФС 35(16), *иѡрочавайи* ФС 35(18), *ирославйи* ФС 104(22), *совокйи* ФС 104(23), *иоднейи* ФС 105(23), *сѣи* ФП 10(25) и сл., — *гледаюћи* ФС 34(13), *взыскаваюћи* ФС 26(22).

У стиховима Ковачевић употребљава, метра ради, поред дужих и краће поменуте глаголске облике: *живйи* П 12(17), *дайи* П 52(24), *лежайи* П 7(11), *издайи* П 11(25), *казивайи* П 12(24), *седйи* П 13(23), *иогѣйи* П 18(4), *оузеи* П 19(19), *иослѣшайи* П 21(19), *заболѣйи* П 22(21), *иокори* П 25(7), *грабйи* П 33(8), *засйгйи* С 22(16), *восйайи* С 43(13), *иководйи* С 49(11), *ѡровайи* С 51(23), *иыи* С 55(11), *всйавйи* С 94(21), *найаћи* П 14(8), *ироћи* П 13(17), *доћи* П 13(18), *дойћи* С 44(15), *изыћи* С 44(16), 88(20), 88(14), *ирићи* С 85(8), *оуѣћи* С 88(13) и сл.,¹⁵⁷ — *гледаюћи* С 43(7), *илакаюћи* С 45(18), *говорећи* С 80(5), *иыгюћи* С 80(6), *сѣкѣи* С 90(2), *иѡваюћи* С 45(17), поред: *илайи* П 8(21), *кйи* П 11(8), *молий* П 12(8), *чиний* П 12(20), *води* П 14(18), *изгйи* П 43(2), *исйерайи* П 47(3), *оуиравляйи* С 24(15), *добыи* С 25(20), *казайи* С 51(20), *издайи* С 72(15), *ломий* С 82(1) и сл., — *сѣкѣ'* С 86(11), *иѣрчѣ'* С 99(7), *диванѣ'* П 24(20).¹⁵⁸

Чување вокала *и* у овим глаг. облицима особина је како старијих писаца из Војводине, тако и данашњих војвођанских говора (уп. нпр., Млад., Рајић, 70—71; Млад., Орфелин, 158; Кашић, Видак., 51; Сучевић, Доситеј 10, 36; Јован., Венцл., 201, 204; Албин, Новине, 89, 83—84; Албин, Мушк., нап. 26; Албин, Регул., 65). У народним говорима се, истина, спорадично срећу и примјери са редукцијом *и* у инфинитиву (Николић, Срем, 318). Краћи облик инфинитива у стиху имају и Рајић и Досит^ѿ (Млад., Рајић, 71; Сучевић, Доситеј, 10, 36, 40).

б) Углавном нема редукције самогласника *и* ни у облицима императива:

— 2. л. једн.: *изи* П 6(5), *сохрани* П 6(7), *свободи* П 6(7), *доведи* П 9(2), *ходи* П 9(22), *гои* П 9(23), *ирокѣи* П 47(18), 47(19), *доћи* П 53(23), *иоћи* П 53(24), *всйави* С 41(3), *не рѣи* С 41(9), *ирсйани* С 43(13), *разнеси* С 46(17), *не оучини* С 72(22), *обрайи* С 72(23), *ири* С 72(24) и сл., поред, несумњиво, метра ради: *ирсйан'* Ћурѣ, и оумири люде П 18(6), прим. дѣшѣ наші во первенства // и *сйодоб'* я вѣчнагѡ блаженства С 108(20—21);

— 2. л. мн.: *иошалии* П 21(17), *чинийи* П 24(17), *оудари* П 25(4), *иошалии* П 25(5), *иоби* П 25(6), *не гини* П 41(3), *жни* П 50(1), *не вежи* П 50(2), *иокоси* П 50(5), *донеси* П 50(6), *иди* С 91(21), *наийи* С 103(22), поред, опет метра ради, „краћих” облика: *ид'и*

¹⁵⁷ У примјерима: *Паше нима говори* *иошо* П 51(14), *иыи* Србли на н. не *хйедоше* П 28(20) употребом дужих облика инфинитива нарушен је метар (уп т. 25, а).

¹⁵⁸ Уп. и црквенословенске облике: *сокрѣи* С 6(10), *оукраш* С 6(12), *найда* С 13(6), *разсйи* С 13(8), *разоря* С 13(18), *оурежда* С 101(10) и сл.

дѣпо, те ечмове жните П 50(1), вы не бѣдѣе такъ бѣдаласты С 79(18), *всѣтавиѣ*¹⁵⁹ га жива некъ тѣ сѣди С 90(22), не *сѣрашиѣ се* Тѣрцы, но ходите С 90(4). И код других старијих писаца из Војводине облици без императивног и долазе чешће у множини него у једнини, чешће, опет, у стиху но у прози (уп. нпр.; Јован., Венцл., 199; Млад., Рајић, 72; Сучевић, Доситеј, 10; Куна, Доситеј, 71; Илић, Радичевић, 67). Потпуну редукцију вокала *и* у 2. л. мн. срећемо у данашњем говору Срема (Николић, Срем, 317).

Сви Ковачевићеви примјери без *и* нађени су, као што смо рекли, у стиху што не значи да такви облици, у првом реду множински, као одлика г о в о р н о г језика, нијесу били познати и самом писцу. Тим прије што је аутор у великој мјери писао д о б р и м, мјестимично ч и с т и м народним језиком. Његово писање форми императива са *и* одговара нормама писаног, тадашњег, а, уосталом, и данашњег књижевног језика.

в) Вјероватно метра ради¹⁶⁰ изостављени су самогласници и у овим примјерима: оу *ѡѣб'* неће бити више дѣша П 9(14), сламомъ не *можѣ* ватрѣ оугасити П 15(21), *кандаћ'* сѣ Тѣрцы да пѣ Ракѣу П 34(24), акм ми се *нећѣи'* покорити П 43(6), *ѡ б'* прекоренѣ *ѡ(т)* Господе бѣо С 41(18), пакъ *ћ'* онаки и садъ оны бити С 42(13), сви оусташе *даг'* очима виде С 53(2), а невѣра *ѡ'* (ти) до колѣна сѣди С 73(13), *зашѡи'* ми сабљомъ нѣта не просѣче С 84(22), све бы сыне *мож'* битъ такъ бѣло С 107(16), вси предмети здѣ, которыи */мен'* *вкрѣ*жавате С 112(1—2), оу ханове *онис'* затворише П 32(26), *дас'* предадѣ, да и онѣ не мѣчи П 34(12) и сл.

г) За бројеве 12, 13, 15, 20, 30, 40 Ковачевић има форме: *ѡринасѣѡ* поглавара С 102(12), *дванаесѣѡ* С 96(5), *ѡѣйнаесѣѡ* година С 62(17), са *двадесѣѡ* хиљада С 11(19), и *двадесѣѡ* и две *ѡри* године П 23(6), поред: *дваесѣѡ* хиљада С 12(7), *ѡрисѣѡ* *дваесѣѡ*¹⁶¹ П 28(5), *ѡриесѣѡ* хиљада П 26(13), *ѡриесѣѡ* ока П 29(22), *ѡриесѣѡ* . . . Тѣрака П 33(3), *сѣѡ ѡриесѣѡ* Тѣрака П 33(13), а са свои *чеѡѣрѣсѣѡ* момака П 31(15), са *чеѡѣрѣсѣѡ* момака *ѡбтече* П 31(8), поред: са *чеѡѡѣресѣѡ* момака послаше П 53(16). Сви наведени примјери нађени су у стиху, те је у пишчевом одређељу за поједине облике одлучујућу улогу одиграо метар.

д) Поменимо овом приликом неке случајеве губљења самогласника, случајеве који у исто вријеме представљају и примјере са покретним вокалом. Ријеч је, углавном, о непромјенљивим категоријама ријечи, од којих у крајем и дужем облику, дакле са самогласником и без самогласника на крају, долазе (у стиху) ови примјери: *кадѣ* П 8(23), 9(9), 9(17), 10(1), 10(19), 17(11), 19(5), 20(11), 23(32), 24(15) итд., поред:

¹⁵⁹ Уп. исти облик, истина у прозном тексту, и код Рајића (Млад., Рајић, 72).

¹⁶⁰ Јер познато је да се у војвођанским говорима у неким од ових и сличним случајевима вокал често губи (уп. нпр. Поповић, Госп., 68—71; Николић, Срем, 321—322).

¹⁶¹ Уп. и код Рајића у стиху облик *дваесѣѡ*, поред форме *двадесѣѡ* (Млад., Рајић, 72).

кад' П 32(16), 35(23), 36(11), 36(19), 36(23), 39(19), 40(9), 41(1), 42(7), С 55(4), 58(1) итд., поред: *када* П 9(19), 17(19), 38(3), 39(7), 46(5), С 26(17), 39(3), 42(9), 49(19), 51(15), 88(11), 88(24) итд.,¹⁶² — *ω(̣)кад'* П 44(17), поред: *ω(̣)када* П 46(25), *ω(т)* *када* С 24(12), — *сада* П 19(5), 19(12), 23(15), 47(7), 51(19), 53(22), С 22(5), 22(13), 28(10), 41(11), 51(14), 65(17), 66(1), 66(4), 85(21), 87(11), 87(23) итд., *саде*¹⁶³ С 48(19), поред: *саџ* П 8(3), 16(7), 24(1), С 66(19), 20(1), 20(13), 23(5), 25(15), 40(16), 41(14), 56(20), 65(2) итд., поред: *сад'* П 19(7), 51(11), С 65(13), 66(5), 85(19) итд., — *ω(̣)саџ* П 20(13), 22(9), 24(17), *ω(̣)сад'* П 43(11), *ω(̣)саџ* С 40(19), *ω(̣)сад'* С 106(3), поред: *ω(̣)сада*¹⁶⁴ П 22(19), 17(2), — *ѡаџ* П 7(3), 9(20), 19(15), 30(11), 30(21), 38(4), 40(2), С 8(9), 12(5), 71(12), 101(11), 97(17) итд., *ѡаџ'* П 30(9), 37(12), 49(7), 53(25), С 40(5), 43(5), 45(1), 51(17), 53(19), 57(14), 60(15), 61(12), 73(3), 77(17), 82(5), 84(11), 88(5), 91(19), 92(7) итд., поред: *ѡаџа*¹⁶⁵ П 17(3), 17(7), 28(15), 34(19), 35(24), 35(7), 42(9), 48(9), 48(23), С 49(13), 56(11), 57(19), 58(17), 75(7), 76(2), 76(9), 76(21), 93(3), 93(7) итд., — *сваџа* П 11(11), 30(3), 35(15), 36(24), С 36(13), 50(9), 54(22), 63(8), 80(17), 89(5), 101(4), поред: *сваџ* П 26(16), 34(8), 37(1), С 46(17), 58(3), *сваџ'* П 39(10), С 59(18), — *ѡсџа*¹⁶⁶ П 30(3), 37(12), 44(23), С 85(12), поред: *ѡсџ'* С 54(19), П 31(18), 31(21), — *ω(̣)ѡсџ* П 25(3), *ω(̣)ѡсџ'* П 45(15), поред: *ω(̣)ѡсџс* (проза) ФС 15(14), С 9(7), П 6(9), — *кџа* П 20(1), П 9(17), С 50(20), 58(20), поред: *кџџ* П 37(15), 41(6), *кџ'* П 42(12), С 80(13), — *џлизџ*¹⁶⁷ П 36(11), С 51(16), 77(2), 92(13), 52(24), 59(16), 88(11), поред: *џлизџ* С 85(8), С 46(7), — *меџс*¹⁶⁸ *собомџ* П 12(6), *меџс* нама П 18(8), *меџс* нами С 79(4), 85(19) итд., поред: *меџ* браћю С 43(19), *меџ'* ни С 76(22), *меџ'* нима П 22 (8), *меџ'* нами С 65(17), 66(3)

¹⁶² У прозном тексту налазимо само дужи облик: *када* ФП 54(23), ФП 55(21), *кадаџе* предигао ФП 20(25). Уп. и облик *когда* С 9(15).

¹⁶³ Употреба овога облика у следећим стиховима несумњиво је у складу са захтевима ритма и риме:

Ты Милоше мени зашт' не *даде*
прославити крестно имя *саде* С 104(17—18),

Погледайте Господине *саде*,
гдѣ троица они доле сѣде С 61(15—16),

И малога на странѣ *изведе*,
пакѣ мѣ рече: Гледай тасте *саде* С 53(13—14).

Прилог *саде* срећемо код Рајића, Видаковића, као и у говору Срема (Млад., Рајић, 73; Кашић, Видак., 48; Николић, Срем, 360).

¹⁶⁴ Уп. *ω(̣)сада* у прози ФП 4(10).

¹⁶⁵ У прози, наравно, увијек долази дужи облик: *ѡаџа* ФП 34(27), ФП 39(25), ФП 44(11), ФП 45(19), ФП 45(28), ФП 47(25), ФП 54(24), ФС 9(21), ФС 35(8). Уп. и руску форму *ѡогда*: С 15(3), 7(1), 101(7), ФС 101(19).

¹⁶⁶ *ѡсџа* је и у прози — ФС 11(23).

¹⁶⁷ У прозном тексту долази само дужи облик: *џлизџ* ФП 10(27), ФС 48(21).

¹⁶⁸ Уп. у прози — *меџс* люде ФП 10(26). Приједлог *измеџу* долази без -у: *изџ меџ'* ни П 39(21), *изџ меџ'* наџ С 88(19), *изџ меџ'* ниџ С 88(13), али — *измеџџс* ниџ ФС 35(11). И Рајић увијек употребљава краћи облик приједлога *измеџу* (Млад., Рајић, 72). Краћи облик приједлога међу (меџ) срећемо и у дјелима Бранка Радичевића, као и у говору Срема (Илић, Радичевић, 69; Николић, Срем, 360).

и сл., — *али*¹⁶⁹ П 18(11), 20(19), 28(3), 34(5), 34(13), 42(19), 48(9), 50(10), С 56(3), 57(3), 57(6), 70(17), 86(22), 97(1), 107(18) итд., поред: *ал'* П 19(10), 29(9), 30(21), 44(3), С 30(7), 44(21), 50(14), 58(6), 73(10), 80(11) итд., *аль* П 12(1), 37(22), С 55(20), 65(13), 76(1) итд. — *или* П 23(17), 23(18), 52(25), 52(7), поред: *ил'* С 78(8), П 44(22), — *ли*¹⁷⁰ П 7(7), 7(8), 55(34), С 29(9), 52(14), 74(9), 78(10), 88(23), 98(18) итд., поред: *л'* П 9(1), С 22(7), 22(13), 29(7), 51(3), 53(6), 74(17), итд., — *ели* С 49(14), 54(6), 78(7), 78(9), поред: *ел'* С 40(15), 53(15), 54(5), 56(23), 56(24), 106(20), — *іоцѣ* П 9(26), 10(15), 18(28), 26(7), 26(21), 32(12), С 50(8), 54(18), 55(8), 70(14), 89(24) итд., поред: *іоц'* С 12(16), 12(19), 13(5), поред: *іоцѣ*¹⁷¹ П 13(18), 16(3), 26(19), 42(7), С 53(7), 91(3), — *нека* П 14(5), 16(18), 16(19), 16(20), 16(23), 21(25), 48(8), 53(9), С 46(22), 74(4) итд., поред: *некѣ* П 14(2), 16(24), С 43(16), итд., *нек'* П 53(11), 53(12), — *ниши* П 16(9), 16(10), 19(20), 21(14), 37(15), С 29(1), 44(16), 54(12), 106(4) итд., поред: *нишѣ* П 23(13), С 41(16), 72(12), 83(2) итд., *ниш'* П 47(1), С 44(20), *нишга* (нит га) П 16(2) итд., — *већѣ* П 11(26), 18(12), 19(21), 24(12), 41(21), 42(20), 51(18), 52(6), С 43(12), 51(16), 52(17), 61(21), 81(16) итд., *већ'* П 47(20), 48(12), С 44(22), 71(1), 72(13), 80(4), 83(4), 100(23) итд., поред: *веће* П 16(11), 50(11), С 28(6), 43(13), 47(3), 62(15), 89(16), 100(21), *већма*¹⁷² П 15(22), — *ѣекѣ* П 41(14), С 56(8), *ѣек'* П 52(8), 20(17), поред: *ѣеке* С 57(12), 102(15).

Само у једној форми (дужој или краћој) долазе ови облици: *ѣакѣ* П 9(19), 11(19), 10(9), 13(23), 17(12), 24(3), 31(21), 48(1), 48(3), 53(23), С 19(13), 32(13), 40(9), 57(15), итд., — *ѣредѣ* нима П 52(17), *ѣредѣ* Везира П 50(21) итд., — *никада*¹⁷³ П 15(24), 49(26), С 30(4), *заникада* С 44(19), — *ѡ(ѣ)свѣда* П 35(10), 41(13), — *за сада* П 5(4), — *досадѣ* П 16(22), — *до садѣ* С 30(5), 67(5), 27(20), 104(12), *до сад'* С 110(25),¹⁷⁴ — *никѣд'* П 45(10), — *ни ѡ(ѣ) кѣдѣ* П 23(12), *ѡ(ѣ)свѣдѣ* П 34(6), 35(16), 45(7), 46(22), *ѡ(ѣ) свѣдѣ* П 37(9), *ѡ(ѣ)свѣд'* П 30(10), 34(9), 40(14), С 84(4), 86(12), *ѡ(ѣ) свѣд'* С 89(18), — *ѡ(ѣ)сюдѣ* П 6(9).

У сложеним замјеницама и прилозима са рјечцом *год* досљедно налазимо само облике без *-е*: *шѣогодѣ* П 49(20), С 53(6), *когодѣ* С 85(16), *когодѣ* П 23(13), 47(1), *кои годѣ* С 74(3), *гдигодѣ* П 8(17) и сл.¹⁷⁵

¹⁶⁹ У прози је, наравно, увијек дужи облик: *али* ФП 12(27), ФП 31(26), ФП 45(28).

¹⁷⁰ У прозном тексту Ковачевић користи једино дужи облик: *или* ФП 7(18), ФП 56(22). Најбољу илустрацију метричког условљавања употребе дужих или краћих облика у овим и сличним случајевима пружају стихови: *ил'* рѣчаю, *или* оужинаю П 10(2), *ел'* истина, и *ели* онакѡ С 53(16), *нека* иде, *нек'* имѣ да предикѣ П 21(18), *нишѣ* ти моѣ волю испънити, *ниши* твою браѣ ѡставити С 41(16—17), и сл.

¹⁷¹ У прозном тексту нађен је један дужи облик: *іоцѣ* ФС 109(24), поред: *іоцѣ* ФП 17(23), ФП 31(25), ФП 55(22), ФП 55(23), ФС 34(4), ФС 104(23) итд. Оба облика долазе и код Рајића и Видаковића (Млад., Рајић, 73; Кашић, Видак., 49).

¹⁷² Сва три облика употребљава и Рајић (Млад., Рајић, 73).

¹⁷³ Уп. и облик *никогда* С 64(11).

¹⁷⁴ У прозном тексту срећемо облик *досада* ФП 4(8—9).

¹⁷⁵ Рајић има и облике са *е* (Млад., Рајић, 73), за разлику од Видаковића, који, као и Ковачевић, употребљава само краћу форму (Кашић, Видак., 49).

С у г л а с н и ц и

33. Једначење сугласника

У т. 19. видјели смо у којој се мјери асимилација сугласника одражава на правописном пољу. Овом приликом учинићемо неколико напомена у вези са једначењем сугласника по мјесту и начину творбе.

а) Сугласничка група *хв* углавном остаје неизмијењена: *хвала* П 15(19), 52(3), 55(1), 55(5), С 42(8), 73(7), 73(9), 73(10) итд., — *йохвале* ради ФС 34(7), ФС 58(21), — *оухвайише* С 102(12), — *захвалое* П 15(18), *захвали* С 32(10), 73(6), 74(24), *йохвали* С 32(12), *захвалише* П 17(4), 17(7), 21(24), 54(20), 54(21), — *оухвайили* С 102(21), *йрихвайи* СФ 35(7), — *йрехвалны* . . . лафова С 29(5—6).

У само два случаја група *хв* > *хф*, а једном -*ф*: *оухфайи* С 83(8), 44(23), *йрихфайи* С 81(13), — *йрифайи* П 39(16).

Ковачевићево готово досљедно писање ове групе вјероватно је резултат књишког утицаја. Сличну ситуацију налазимо још код Видаковића (Кашић, Видак., 55), док код Орфелина и у Регулменту од 1748. год. имамо једино примјере са неизмијењеном овом групом (Млад., Орфелин, 160; Албин, Регул., 65). Код осталих писаца из Војводине и у данашњим војвођанским говорима стање је сљедеће: Доситеј у својим штампаним радовима има *вайи* — *файи*; *фал* -*хвал*-, али у писмима: *вайи* -*фал* -*хвал* (уп. Куна, Доситеј, 76—77; Млад., Доситеј, 147, 153; Сучевић, Доситеј, 17). У Новинама Стефана Новаковића срећемо однос *хвайи* — *файи*-, али је увијек *хвал* (Албин, Новине, 39—40). У пјесми Митрополита Стевана Стратимировића „Љубосава и Радован” долази: *фала*, поред *йохвалџна* (уп. Млад., Старт., 93).

У данашњим говорима Војводине редовно је: *фала*, *фалийи*, али *вайиайи* (уп., између осталог, Ивић, Дијалект., 76; Николић, Срем, 326).

б) Сугласничка група -*мљ*- остаје непромијењена: *земля* С 102(2), С 106(4), до *земљ* С 82(7), са *земљ* С 81(4), *земли* С 89(10), на *земљу* С 98(10), *земљо* С 112(19), на *земли* П 12(3), С 69(9) итд.¹⁷⁶

в) Групе *мл*- и -*вн*- такође остају неизмијењене: *младый* Миливое С 44(3), *млада* Принца С 46(2), жене *младе* П 10(3), *младе* шѣре С 41(4), браца *наймлаџега* С 43(21) и сл., — матернимъ *млекома* С 37(10).

— по *равницы* С 59(3), *равнымъ* числомъ С 96(7), на Косовѣ *равна* С 52(22), С 76(8) и сл.

34. Разједначавање сугласника

а) Сугласничка група *мн*- остаје неизмијењена: *слава многа* П 6(10), *многа* сла П 13(9), *многа* лѣта П 55(18), *многѡ* ФП 15(27), П 19(2), ФП 25(27), ФП 34(27), поглавары *многи* С 101(6), *многе* Тѣрке П 36(22),

¹⁷⁶ Ковачевић се овдје подудара са Ј. Рајићем, С. Рајићем, а исту ситуацију налазимо и у Регулменту (Млад., Рајић, 75; Албин, С. Рајић, 128; Албин, Регул., 65). Код Видаковића поред далеко бројнијих примјера са *мљ*: *земля*, *земље* и сл., долази и облик *замнякинѡ* (Кашић, Видак., 56). У језику Орфелина увијек је: *землю*, *землянный* на једној, али и: *шамняна*, односно *снимѡнѡ*, поред: *снимљѡ* на другој страни (Млад., Орфелин, 159).

47(12), *многъ* марвѢ П 45(5) и сл. Неизмијењено *мн-* у овој позицији налазимо и код Ј. Рајића, Орфелина, Стратимировића, Видаковића, С. Рајића (уп. Млад., Рајић 75; Млад., Орфелин, 160; Млад., Страт., 65; Кашић, Видак., 56; Албин, Рајић, 129). Код Доситеја долази и *мл-* и *мн-* (уп. Сучевић, Доситеј, 15; Млад., Доситеј, 153; Куна, Доситеј, 79—80). Дисимилацију, али знатно мање заступљену имамо у дјелима Мушка-тировића (Албин, Мушк., 58) и новинама С. Новаковића (Албин, Новине, 41). У дјелима Бранка Радичевића далеко су фреквентнији примјери са извршеном дисимилацијом (Илић, Радичевић, 77—78). У говору Срема „група *мн-* у речи *много* прелази у *мл-*” (Николић, Срем, 333).

б) У лексеми *знаменіе* П 39(12) није извршена даљинска дисимилација групе *зн-*.¹⁷⁷

35. Метатизација сугласника

а) Према старијем *кѣѣ* Ковачевић има: народне ликове *ко*, *ѣко* и рускословенски облик *кѣо*: *ко* С 37(7), П 8(16), 4(16), *когодь* С 85(16), П 47(1), 23(13), *нико* П 31(17), *свакосе* . . . *нада* С 54(24), — *ѣкое* вѣра тко ли є невѣра С 74(9), *ниѣко* С 89(21), 85(8), 50(14), 30(2), — *ниѣо* С 85(14), 86(5), *ниѣоже* П 6(4). Са Ковачевићем се слажу Ј. Рајић, С. Рајић и Видаковић (уп. Млад., Рајић, 75—76; Албин, Рајић, 129; Кашић, Видак., 57). У новинама С. Новаковића долази *ѣко* (Албин, Новине, 42), код Доситеја *ко* и *ѣко* (Куна, Доситеј, 81), а у Регулменту углавном *ѣко* (Албин, Регул., 65). Стратимировић употребљава само *ѣко* (Млад., Страт., 94).

б) Према турском *bayrak* (Шкаљ., Турц., 114) у Ковачевићевом језику увијек долазе облици са извршеном метатезом: 5. *баряка* ФП 33(24—25), *барякъ* П 39(11), *баряцы* С 39(5), 45(15), 55(1), *баряке* С 39(7), 95(9), *барякшарѡмъ* С 95(11) и сл.

в) Облици од старе замјенице *всъ* и *всакъ*¹⁷⁸ долазе обично у формама са *св*: *савъ* П 13(20), 14(14), 20(4), П 29(12), С 61(23), С 84(18), 87(19) итд., *сва* П 54(10), С 11(16), 39(3), 54(22), 70(21), 76(21), 77(23), 78(6), 78(15), 80(21), 85(13), 86(1), 88(9), 88(22), 93(14) итд., *све* П 12(10), 24(14), 25(7), 26(1), 37(21), 39(22), 39(23), ФП 39(27), 41(27), 41(28), 44(23), 49(20), С 39(2), 55(5), 59(7), 59(13), 59(14), 60(1), 64(6), 92(21), 96(22), 100(13), 106(15) итд., *свѣ* П 9(16), 25(5), 25(8), 31(2), 37(16), 40(7), 42(6), С 46(6), 46(8), 48(16), 49(12), 57(3), 64(16), 75(6), 82(11), 91(9), 100(17) итд., *сви* П 20(16), 23(18), 24(4), 27(3), 30(19), 32(17), 45(16), 45(17), С 21(22), 24(4), 27(3), 29(9), 47(6), 82(24), 85(2), 86(9), 88(7),

¹⁷⁷ Дисимилација не долази у дјелима Доситеја (Куна, Доситеј, 81), С. Рајића (Албин, С. Рајић, 129), као ни у новинама С. Новаковића (Албин, Новине, 41). Изузетак представља Ј. Рајић, код кога налазимо примјере са извршеном дисимилацијом у коријену *знамен-* (Млад., Рајић, 75).

¹⁷⁸ Док код Стратимировића редовно налазимо метатизираних форми, Доситеј има облике са *вс-* само у сложеницама са замјеницом *всъ*, док у простим облицима ове замјенице има редовно *св-* (уп. Млад., Страт., 94; Куна, Доситеј, 93—94).

93(21), 96(4), 98(21), 101(3) итд., по *свој* войски С 80(18), са *своѣмъ* С 15(2), 49(23), *свеѣ* С 43(12), на *свеѣмъ* С 70(9), са *сви* страна П 25(10), 37(13), 43(3), С 80(7), 92(14), *свиѣ* П 13(24), 16(20), 30(12), С 74(23), 95(5), на *свиѣ* С 96(15), *свиѣмъ* П 14(2), С 71(13), *свагда* П 22(23), 23(2), 49(25), 49(24), 49(15), С 22(18), 27(22), 42(10), 42(12), 64(22), 69(10), 70(3), 94(18) итд., *свакъ* П 19(19), 28(8), 39(15), С 96(6), *свак'* П 39(18), *свако* С 92(20), 54(24), *свака* С 89(20), *сваке* С 70(7), 82(21), *свакій* П 11(12), 15(10), С 48(13), 48(23), 93(5), ФС 105(19), *ш(т) свакоѣ* С 44(14), *свакоѣ* П 26(8), С 56(5), 57(9) и сл.

Рјеђе, и то обично у контексту богатом елементима црквенословенског језика, налазимо облике без извршене метатезе: *безначалный*, и *всехвалный* . . . Боже П 6(1—2), *ш(т) всѣхъ* бѣдъ П 6(8), *ш(т)* држави своѣя // *всѣхъ* ихъ *ш(т)*гоняше С 6(3—4),

*Вся же силы нѣвы
мечѣмъ сокрѣшая* С 6(9—10),

Болгарію . . . *всю* С 8(7—8), Болгарію за мало // *время всю* покори С 8(11—12), Болгарія *вся* С 8(17—18), собравъ своѣ *вся* полки С 10(3), на *всю* странъ онѣю С 12(1), понеже *Вѣкъ* *вся* тамошніи жители оуклонилъ ФС 12(21—22), *вся* своѣ Баны (акуз. мн.) С Н 16(2—3),

Совѣтъ съ ними творити
ω *всѣмъ* царствѣ нача,
И во лице *всѣмъ* же имъ
говорити зача С 16(9—12),

Которое *всѣмъ* нами
видится противно,
И законъ Хрістіанскомъ
со *всѣмъ* непристѣно С 31(19—22),

вся проча Господо С 62(14), *всѣя* земли Сербскія (ген. једн.) С 71(19), *всѣхъ* тварей С 108(11), *вся* же слава, и красота // *землею* покрѣся С 111(17—18), *вси* . . . домородцы бѣдѣтсѣ разити С 111(23—24), *вси* предмети здѣ которыи // *мен'* *шкрѣжавате* С 112(1—2), *всю* мою . . . вопль С 112(3—4), *пріими* ю *всю* себѣ С 112(14), *всю* печаль С 112(13), *всѣ* веселіе С 112(6), и праведный сѣдъ *всякомъ* // онѣ *всѣгда* творяше С 5(7—8), *спостатѣ* . . . *всякомъ* С 63(23—24), въ бранѣхъ храбріи и славны // *есѣ* *всѣгда* были С 17(9—10),

Кои *всѣгда* свирѣпо
есѣ настѣпали,
И држави Сербскія
крѣпость разрѣшали С 6(5—8) и сл.

Наведени материјал показује да огромну већину примјера са не извршеном метатезом чине облици из С, и то из оних дијелова спјева у којима има доста црта и елемената ненародног језика.

Даја ФП 33(23), Даје П 54(6), Мемей¹⁸¹ Ага ФП 13(27), Мемей¹⁸² Агинџ отац ФП 15(25), старога Хажи-Мемей¹⁸² ФП 40(23).

Пошто ријечи: *њихов, махну, дахија* и сл. нема рускословенски језик, Ковачевић их, у одсуству узора са те стране, пише према свом језичком осјећању, што је, опет, у складу са приликама у говору којем писац припада.

в) -х: вѣ *нихъ* С 5(6), по *нихъ* С 24(22), подѣ *нихъ* С 37(20), за *нихъ* С 42(5), С 53(6), предѣ *нихъ* С 85(13), ѡ(т) *нихъ* С 42(6) итд., *ихъ* (акуз. мн.) П 22(11), 28(13), 28(24), 30(3), 32(15), С 15(9), 28(2), 63(20) итд., *дѣхъ* С 93(19), *сѣрахъ* С 42(6), ѡ(т) *малихъ* изиде С 17(2), *стопамъ нашихъ сѣарыхъ* С 21(9), *многихъ побѣдъ* ФС 18(21), ѡ(т) *Асѣйскихъ* странъ ФС 7(21—22), вѣ *бранѣхъ* С 17(9), 22(8), 25(16), 31(16), вѣ *монасѣѣрѣхъ* С 5(1), вѣ *церквахъ* С 5(1), *сѣрахъ* С 76(22), 93(6) и сл.;

-х > ѡ: за *ни* (њих) ФП 12(25), *ни* (њих) П 15(5), 18(6), 38(16), 44(23), 50(2), меѣ⁸ *ни* П 21(27), на *ни* П 21(13), 28(14), 28(20), 30(17), 33(11), 36(25), ѡ(т) *ни* П 8(1), 10(4), 10(10), 16(6), 21(7), 26(6), 47(20), 103(13), сатрѣ⁸ *и* (их) П 15(9), ал' *и* спете П 33(9), да *и* . . . не мѣчи П 34(12), тѣ⁸ *ти и* . . . претресе П 37(3), све *и* . . . пропѣстише П 39(19), ѡ(т) *нѣки мѣста* С 26(1), *онаки* племиѣа С 29(2), *слободни* юнака П 36(14), ѡ(т) *Серѣски* . . . соколова С 101(18), *мои* . . . поглавара С 72(12), *какви* . . . лафова С 29(5—6), са *сви* страна П 25(11), кодѣ *ѣвои* Тѣрака П 47(16), *ѣ* . . . *ѣогѣби* (1. л. једн. аорист) С 105(11) *ѣ* . . . *изѣби* С 105(11—12), *ѣ* . . . *ѣоче* П 20(17), *воздѣво* (воздѣвох) С 19(20), *ѣмадо* С 63(5), *дадо* С 69(17), 70(1), *ѣ* . . . не *бѣ* смѣо *дойѣи* С 44(14—15), ѡ(*ѣ*)*ма* С 86(16) и сл.¹⁸³

Овај сугласник пишу и остали писци предвуковске епохе, што је, прије свега, резултат литерарног утицаја и литерарног манира тога времена: Млад., Рајић, 76—77; Млад., Орфелин, 160; Кашић, Видак., 53—54; Куна, Доситеј, 75—77; Албин, Новине, 44 итд. Губљење овога гласа особина је, као што је познато, многих наших говора. За војвођанске прилике уп. Николић, Срем, 325; Ивић, Дијалект., 72; Ивић, Банат, 149; Ивић, Бан. Хере, 332—333; Поповић, Госп., 143—147.

г) У неколико страних ријечи имамо секундарну појаву гласа х: *хадеѣ*¹⁸⁴ С 82(8), најболѣгѣ *хаѣа*¹⁸⁵ П 42(3), *хаѣова* П 42(7), 26(7),

¹⁸¹ Ријеч је о муслиманском имену *Мехмед* < тур. Mehmed < ар. Muhammād (Шкаљ., Турц., 454).

¹⁸² Уп. и примјере: ѡ(т) *сѣра* ѣе те ниногѣ оумирати С 79(24), какѡ *мертви* ѡ(т) *сѣра* попадасе С 83(15), гдје је послѣје испадања -х- дошло до сажимања самогласника *а* (*сѣраха* > *сѣраа* > *сѣра*) Краћи, односно овако сажет облик омогућава испуњење захтјева метра и ритма. Сличан случај је и са примјером: за четири *сѣја* и терали П 33(12), *сахѣја* > *саѣја* > *сѣја*), мада и у прозном тексту срећемо исти

облик: оу 1 $\frac{1}{2}$ *сѣја* (ФП 45(20), као и са лексемом *махана*: ово нѣ безѣ велике *маане* П 12(21), јер је очито да се лик *маане* треба читати као двосложница.

¹⁸³ И муслиманско име *Салих* долази без х: *Сали-Агѣ* П 29(15), *Сали-Ага* П 29(19), ФП 29(25) (уп. Шкаљ., Турц. 545). Сугласник х изостављен је и у лексеми *валах*(и) (уп. Шкаљ., Турц., 637—638): *валла* Тѣрци ѡ(т) садѣ добра нѣ П 20(13).

¹⁸⁴ Уп. Рјеч., ЈАЗУ, дио I, 32; Шкаљ., Турц., 69.

¹⁸⁵ Уп. Рјеч., ЈАЗУ, дио I, 118; Шкаљ., Турц., 104.

хайлие П 35(3), С 39(2), 59(14), 96(22), Хибраимъ¹⁸⁶ Аги П 52(19), Хибраимъ С 53(10), 54(2), 53(18), Хибраимъ П 53(21).

д) Ријетки су примјери супституције сугласника *x* другим гласом: *x > в*: на *свѣѣ* іошѣ выше падоше П 44(9), много *пѣта свѣимъ* излазише П 49(9), изъ *пѣшака грѣва* П 40(16), въ женско *рѣво*¹⁸⁷ П 29(20), дѣванскія предѣли С 8(16).

x > ј: *йеяръ* (пехар, уп. Рјеч. ЈАЗУ, св. 42. 757) С 62(6), 72(9), 73(2).

Судећи према приликама у војвођанским говорима, (уп. нпр. Поповић, Госп., 143—146; Николић, Срем, 324) овамо долази и облик *аждаѣ* С 69(12), а као што је познато и Вук је у Војводини забиљежио лик *аждаја* (*Скуйљени грамайички и йолемички сѣиси Вука Сѣеф. Караша*, књига друга, свеска II, Београд, 1834—1835, 268).

x > к у примјеру *Оркановъ сынъ* ФС 7(21)¹⁸⁸

37. Сугласник *ф* Ковачевић пише готово досљедно: *ферманъ* П 48(13), 48(9), *ѡ(т) Фридерика IV СФ 3(9), Філійойоль* С 7(15), гербъ *Францзскій* ФС 3(9), различите *фарбе* С 95(10), *ѡ(т) . . . фамилій* ФС 17(17), *фришкѡ* (прилог) П 25(13), 37(6), 42(24), С 76(1), 77(17), 81(2), 83(23), 90(24), 91(21), младый *Фочо* П 13(13), стараць *Фочо* П 15(13) и сл., поред: старога *Воче* сынъ ФП 38(19), онда *Вочо*¹⁸⁹ говорити поће П 49(28), — Халила *Жафича* П 29(16), шта имсе *йрефило* П 21(5), *йорфѣра* С 111(5), *кадифа* С 95(24), *лафова* С 29(6), *лафови* С 42(4), *лафовы* С 58(1), Протопопъ *Сѣефана* П 27(14), при *Сѣефанѣ* Неманѣ С 3(4), *Сѣефанъ* П ФС 3(11) и сл., — Мѣло *Юсѣфъ* П 13(19), *Юсѣфъ* ФП 13(27), *Юсѣфъ-Ага* Климентић ФП 33(23) и сл.

И у језику других војвођанских писаца овај сугласник се добро чува, а његову замјену гласом *в*, истина веома ријетко, срећемо код Доситеја, Видаковића и Орфелина (Куна, Доситеј, 77; Кашић, Видак., 53; Млад., Орфелин, 161), док супституцију уопште не налазимо код Рајића и Новаковића (Млад Рајић 81; Албин, Новине, 44). У говору Срема, у приличном броју случајева *ф* из страних речи прелази у *в* (Николић, Срем, 335).

38. Губљење сугласника

Изузев гласа *x* (в. т. 36) готово да и нема других случајева ове појаве.

а) У иницијалном положају не упрошћавају се ове сугл. групе: гд⁻¹⁹⁰: *гди* // *гдѣ* (в. примјере у т. 27, I в).

¹⁸⁶ Ради се о муслиманском имену *Ибрахим* (уп. Шкаљ., Турц., 338).

¹⁸⁷ *Руѡ* је и у говору Срема (Николић, Срем, 323).

¹⁸⁸ Ријеч је о турском цару *Орхану* (уп. тур. *Orhan*, Шкаљ., Турц., 503). Поменимо овом приликом и замјену сугласником *в* у лексеми *Галийолье*: близъ *Валийольа* ФС 7(22—23).

¹⁸⁹ Ријеч је о старом *Фочи*, једном од познатих дахија уочи првог српског устанка 1804. године.

¹⁹⁰ У данашњем сремском говору ова група упрошћава се у иницијалном, а чува у медијалном положају (Николић, Срем, 333).

- пт-: *ййице* С 68(14);¹⁹¹
 вл-: *власиѣ* П 4(13), С 24(12), С 4(4) итд., *владѣние* ФС 6 (17—18);¹⁹²
 -дщ-: *дщи* Марица С 40(6), *дщери* ФС 3(11), С 69(18), 5 *дщерей* ФС 5(16), две *дщери* ФС 34(14), пять *дщери* С 46(3);¹⁹³

б) У медијалном положају неупрошћене су ове групе:

- вд-: *овде*¹⁹⁴ (в. т. 27, I в);
 -вљ-: *сѣвля* С 38(7), *насѣвля* С 38(5), *всѣвля* ФП 2(5), П 39(15), *йосѣвля* С 38(6), *йрославля* С 94(18), *йрославляше* С 5(2);¹⁹⁵
 -вств-: *мѣста кралевиѣ* ФС 5(23—24), *вснователь . . . кралевиѣ* ФС 18(18—19), *крѣпость Краљвиѣ* С 20(11);¹⁹⁶
 -дн-: *една* С 97(4), 97(10), 97(11), *едни* веле П 28(9), *едни* вичѣ П 35(13), *едне* Тѣрке П 42(9), *еднакѣ* П 7(18), 49(18), С 25(1), 71(6), *заеднѣ* С 43(24), *наслѣдница* С 110(28), *сродници* С 39(11) и сл.;¹⁹⁷
 -нд-: *онде* (в. т. 27, I, в);
 -сл-: *благослови* С 49(22), 108(3), *благословение* С 61(10);
 -тд-: *сто йейдесейѣ* кеса П 38(10), *сѣ девейдесейѣ . . . момака* П 36(13).

У овом положају упрошћавају се групе -кв- и -йн-:¹⁹⁸

- кв-: *измѣнѣ ѿакѣ* С 40(20), *онаки* Племића С 29(2), али су чешћи примјери са очуваном групом *кв*: *оу ѿаквой мѣки*

¹⁹¹ „Поред чешћих облика *йица* у Срему се може чути и *ййица*” (Николић, Срем, 333).

¹⁹² Неизмијењена група *вл* долази и код Видаковића (Кашић, Видак., 57).

¹⁹³ Рајић има само *кѣи*, *кѣерѣ* итд., а Видаковић поред *кѣиѣ*, *кѣерѣ* и сл. и: *дѣи*, *дѣерѣ* и сл. Дакле, група *кѣ* остаје неизмијењена, док у говору Срема поред чешћих примјера са упрошћавањем ове сугл. групе може да се чује и облик *кѣи* (уп. Млад., Рајић, 78; Кашић, Видак., 53; Николић, Срем, 333).

¹⁹⁴ Уп. *оде*, поред *овде* у данашњем сремском говору (Николић, Срем, 314). Рајић, Видаковић, Венцловић, Доситеј и Орфелин имају, као и Ковачевић, само форму *овде* (Млад., Рајић, 70; Кашић, Видак., 58; Јован., Венцл., 207; Млад., Доситеј, 154; Куна, Доситеј, 61; Млад., Орфелин, 154).

¹⁹⁵ Код Рајића паралелно долазе примјери са губљењем и чувањем сугласника *в* у овој позицији (Млад., Рајић, 78).

¹⁹⁶ Уп. код Видаковића: *Краљевиѣ*, поред *Краљевѣи* (Кашић, Видак., 59).

¹⁹⁷ У јужним банатским говорима и Срему ова група се, истина недоследно, упрошћава. (уп. Ивић, Бан. Хере, 333; Млад., Рајић, Напомена 279, стр. 79). Иначе, у дјелима војвођанских писаца упрошћавање изостаје. Уп. нпр.: Млад., Рајић, 79; Кашић, Видак., 58; Млад., Страт., 94; Албин, Новине, 42 и сл.

¹⁹⁸ Није искључена могућност упрошћавања групе -*дб*- у примјерима: *ѡбране* немате П 8(2), *ѡбране* немамо П 23(12), *ѡбрано* С 32(22), *ѡбрана* С 28(24), поред: *ты . . . дѣѣ ѡ(й)брани* П 47(17), мада су они и слични облици са префиксом *о-* присутни не само у хрватској варијанти савременог српскохрватског језика него и код Вука и у косовско-метохијском дијалекту (РЈА, VIII, 437; Гл. Елзовић, Речник косовско-метохијског дијалекта, свеска друга, Српски дијалектолошки зборник VI, Београд, 1935, 6).

Обрана, *обрану* и *ѡбрана* је и код Видаковића (Кашић, Видак., 58).

П 7(12), *какво* сло П 8(17), за *какв* стварь П 8(23), *ѿакв* песмъ П 21(2), *никаква* зѣлма П 22(20) и сл.;

-тн-: *мейнѣи* П 43(4), на Топчидеръ *іош* войске *домейѣ* // и на брдо два топа *намейѣ* П 46(13—14), поред: *мейнѣи* П 9(7);¹⁹⁹

Финална група -*си* остаје неизмијењена: *храбросѣи* ФП 33(26—27), С 22(1), 30(18), 33(7), 52(7), 55(16), 98(20), 99(23), 100(4), 100(5), *власѣи* П 4(13), С 24(12), *милосѣи* С 69(16), *жалосѣи* С 98(17), *невѣрносѣи* С 107(6), *крѣосѣи* С 52(3), *зависѣи* ФС 34(10) и сл.²⁰⁰

Група (-*сквер*-) такође долази неизмијењена: *всквернисѣи* П 8(11), *всквернисѣи* П 18(19), у чему се Ковачевић подудара са Рајићем (Млад., Рајић, 79), а разилази са Венцловићем, код кога се *в* губи (Јован., Венцл., 276).

У Ковачевићевом језику *двиг* > *диг* у облицима старог глагола *двигнѣи*: свисе . . . *дигосѣи* П 10(21), 11(15), *йодиже* П 14(21), пакъ све . . . *дигосѣи* П 25(19), *йодигнѣи* П 45(15) и сл., поред: и нѣга на *сѣи* *йодвигли* ФС 13(22), *воздвиго* (воздвигох) С 19(20), *воздвигли* С 24(21), *воздвигѣсѣи* гласи С 40(3) и сл.²⁰¹

39. Остале сугласничке йојаве

а) У лексеми *ошѣар* сугл. група *сѣр* остаје неизмијењена: са ко-
пљами, и *осѣры* миздрацы С 59(22), у чему се Ковачевић подудара са
Видаковићем (Кашић, Видак., 59), док код Рајића напореда долазе
облици са -*сѣр*- и -*шѣр*- (Млад., Рајић, 81). У данашњем сремском
говору увијек је -*шѣр*- (Николић, Срем, 335).

б) Поред облика *йесмѣ* П 21(2), долази и *йеснѣ* НС П 1(1), и за
Тѣрке *йѣснѣ* погѣвати С 57(22). Рајић има увијек сблике типа *йесма*
(Млад., Рајић, 83), док код Венцловића срећемо облике са *н* (Јован.,
Венцл., 180).

¹⁹⁹ Упрошћавање ове групе у глаголу *мейнуѣи* веома је распрострањено у
војвођанским говорима, а среће се, наравно, и у дјелима писаца из Војводине (уп.
нпр.: Николић, Срем, 334; Ивић, Банат, 145 и 152; Ивић, Бан. Хере, 333, 341;
Кашић, Видак., 59; Млад., Рајић, 78—79; Сучевић, Доситеј, 15; Јован., Венцл.,
196). Док се у Новаковићевим новинама и нађе по који облик са упрошћеном гру-
пом, у Орфелиновом језику ова појава сасвим изостаје (Албин, Новине, 43; Млад.,
Орфелин, 161).

²⁰⁰ Група -*си* добро се чува у сремском говору, као, уосталом, и у дјелима
војвођанских писаца. Уп. нпр.: Николић, Срем, 334; Млад., Рајић, 80 и нап. 287;
Млад., Орфелин, 161; Млад., Доситеј, 154; Јован., Венцл., 163; Албин, Новине,
43 и др. Упрошћавање ове групе налазимо у говору банатских Хера (Ивић, Хере,
333). Познато је да је губљење финалног -*и* у групи -*си* у нашим говорима врло
често. „Распрострањеност појаве је огромна. Тако напр. на истоку наше језичке тери-
торије она прекрива зону од бугарске и македонске границе па до тока Бегеја у сред-
њем Банату” (Ивић, Бан., Хере, 333).

²⁰¹ Упрошћену групу *дв* имамо и у примјеру: подъ *Медѣдникѣ* П 27(14). Ријеч
је о топониму *Међедник* (југоисточно од Пецке, иначе на граници јекавских и екав-
ских говора.

в) Према Доситејевом *брез* и *без*²⁰² Ковачевић редовно употребљава облик *безъ*: *безъ* П 12(21), 13(9), 19(1), 38(6), 46(2), С 54(14), 104(13), *безмѣрнѡ* С 88(10) и сл., у чему се подудара са Рајићем и Орфелином (Млад., Рајић, 83; Млад., Орфелин, 162), а разлика са стањем у данашњем говору Срема (Млад., Рајић, Напомена 302).

г) Поред облика: *слободийи* П 64(9), С 75(8), *слободны* јонака С 98(21), онда с' . . . *ѡслободийи* С 101(3), долазе и примјери: *свобода* С 95(2), *свободийи* С 93(10), 42(14), 99(20), *свободи* ю П 6(7) и сл. Друга група примјера представља резултат утицаја црквенословенског језика.

д) У глаголу *оунићи* (инф.) П 10(8), *оуниће* (3. л. једн. аориста) С 76(22), *н* није секундарно, већ води поријекло од старог приједлога-префикса *вѣн*. Исти глагол долази и у дјелима Јована Рајића (Млад., Рајић, 83).

ђ) У Ковачевићевом језику налазимо облике са извршеним новим јотовањем: *оу врблякъ* П 49(7), *оу снойлѡ* П 50(2), *на койлѡ* С 39(8), *койлѡ* С 97(15), 88(22), 89(4), *на койлѡ* С 89(12), *койлѡники* С 59(4) итд., *оу здравлѡ* С 72(11), *оу здравлю* С 58(8), *веселя* С 70(23), *вѣ среѣшење* С 15(5), *оуздѡсанѡ* С 39(14), *ридѡнѡ* С 39(13), *ѡ(т) . . . ѡшерѡня* С 97(21), *ѡ(т) . . . ѡшерѡчѡня* С 97(21—22), *ѡ(т) . . . сѡвѡчѡня* С 98(3—4) и сл.

е) Нијесу, међутим, ријетки примјери са неизвршеним јотовањем, и то у овим категоријама:

1. Глаголска именица: *рыданіе* Н С 110(13), *оу смѣѡчење* ФС 110(9), *безъ дозволѡеніѡ* ФС 109(25), *къ сраженіѡ* ФС 109(24), *ѡримѡвѡчаніе* ФС 109(21), *ѡадѡеніѡ* ФС 109(22), *мѡчѡеніѡ вѣѡнеѡ* С 94(13), *ѡѡслѡѡѡшѡнѡ* С 64(10), *сѡе мѡѡвѡнѡ* С 31(11) и сл.

2. Инструментал јединице именица — и основа: *съ радѡсѡїѡ* С 24(5), 94(10), *съ вѡрѡсѡїѡ* С 63(21), *съ чѡсѡїѡ* С 77(16). Ове примјере ваља примити с извјесном резервом, јер су нађени у стиху, те су у ствари нејотовани из метричких разлога (на тај начин добијен је слог више).²⁰³

Иначе, примјери са неизвршеним јотовањем чести су и у дјелима других писаца предвуковског²⁰⁴ периода и резултат су утицаја руско-словенске и српскословенске традиције.

У облицима имперфекта изостаје старо јотовање: *живѡѡше* С 7(2), *водѡѡше* С 66(4), *бѡдѡѡше* С 80(16), *сѡдѡѡше* С 60(3), 82(23), 83(13), *видѡѡше*

²⁰² Уп. Сучевић, Доситеј, 15.

²⁰³ Уп. и примјер:

То ѓ теби ѡ(т) нѣкогѡ
тайнѡ донѡшено,

И на нашѡ браїїѡ
лѡстнѡ потвѡрено

С 72(1—4), поред:

браїѡ С 53(22), браїѡ П 36(3), браїѡ С 41(23), браїѡ С 98(16). Облик браїїѡ узет је, нема сумње, из метричких разлога.

²⁰⁴ Уп. на примјер: Јован., Венцл., 182; Млад., Рајић, 80; Кашић, Видак., 60; Куна, Доситеј, 86—90).

С 83(14), 98(18), *гвбляше* С 88(5), *гвблях* С 99(4), *ломях* С 99(7), поред: *моляше* С 91(12).

ж) Поменућемо и ситуацију у вези са јотовањем у сложеницама глагола *ИТИ*. Већину чине примјери са извршеним јотовањем:²⁰⁵ *йоѣс* П 9(17), *доѣс* П 9(19), 14(24), *ѣреѣ* П 17(17), *доѣ* П 21(26), 22(13), *доѣше* П 40(9), *наѣ* (инф.) П 38(16) и сл., поред: Пакъ кад' войске на близѣ *дойдоше* // една кѣ дрѣгой, онда сви стадоше С 97(3—4), Акѡ Богъ да, те ѡ здравѡ бѣдемъ // и оу здравлю тамѡ кѣ вама *дойдемъ* С 58(7-8), гдје је у опредјељењу за нејотоване облике (*дойдемъ*, *дойдоше*) пресудну улогу, највјероватније, играо поетски моменат (римовање).

Чести су и тзв. контаминирани облици (од црквенословенске и народне форме): *дойѣ* С 48(1), 26(17), 50(3), 51(16), *дойѣс* С 58(1), *дойѣмъ* С 74(17), *йоѣмъ* С 74(18), *дойѣше* С 77(2), 80(19), *йоѣ* С 45(10), 48(2), 50(4), 51(15), *дойѣи* (инф.) С 26(10), 44(15), 51(18), 52(14), 53(5) и сл.

Није мали број ни примјера типа: *оѣиѣи*, *оѣиѣе*: *ѣриѣе* С 10(6), 11(2), 12(16), *изиде* С 10(4), 15(6), 18(4), *ѣроизиде* С 17(4), *всюд' ся разидоша* С 17(14), да *изидемо*²⁰⁶ С 21(22), *ѡ(ѣ)иде* П 17(14), 17(16), С 43(19), *ѡ(ѣ)идоше* С 76(6), 76(14), П 40(12), 50(21), 53(13), 42(16), 51(8), 54(2) и сл., — пакѣ ѡ васѣ лепѡ ѡ(т)пѣстити // кѣдѣ хоѣте можете *ѡ(ѣ)иѣи* П 41(5—6), пакѣ ѣ царѣ подѣ шаторѣ *ѡ(ѣ)иѣи* // и Мѣрата жива распорити С 74(13—14), ѡ ѣ доле кѣ Морави *ѡ(ѣ)иѣи* // Арнаѣте люте сакѣпити П 24(27—28).

И код употребе облика *ѡ(ѣ)иѣи* рима је, очито, одиграла пресудну улогу:

Овамо долазе и ови примјери:

И вси Сербскіи домородцы

бѣдѣтся *разѣи*,

И ко странамаъ, Госѣдарствамаъ

вси иныма *ѣриѣи*.

С 111(23—26).

з) Интересантно је на крају погледати фонетски лик неких ријечи преузетих из других језика: изъ *димліа* П 15(16), *димліе* П 20(7), 49(14) (тур. *dimi* < грч. *dimitos*, Шкаљ., Турц., 218),²⁰⁷ на *мейданъ* С 44(16), 97(7), *мейданъ* С 47(5), 55(24), 91(5) тур. *meydan* < ар. *māydan*, Шкаљ., Тур.: 454),²⁰⁸ две *шейѣиане* П 29(21) (тур. *sechane* < пер. *šechāne* „врста дуге пушке, Шкаљ., Турц., 587), Паше *Сераскиѣ* С 83(20), поред: Пашѣ во *Сераскера* произвео ФС 9(22), тур. *serasker* „главни, врховни командант”, Шкаљ., Турц. 559), паласате (акуз. мн. — Фр. *palissade*) П 35(14), 35(15),²⁰⁹ *мейѣеризе* (акуз. мн.) П 34(18), 46(8), тур. *metris*, „шанац, ров”, Шкаљ., Турц., 461), *ѣменліе* П 20(8), тур. *jemeni*, „папуче”; уп. Шкаљ., Турц., 368; Михајл., Реч., 175), баталіа (битка, итал. *bataglia* уп. Михајл., Реч., 60—61), П 20(9), ФП 29(28), баталіо П 32(22).

²⁰⁵ Код Рајића и Доситеја, а углавном и Венцловића јотовање је досљедно извршено (Млад., Рајић, 81; Куна, Доситеј, 87; Јован., Венцл., 100), док у Орфелиновом језику долазе и примјери без јотовања (Млад., Орфелин, 158—159).

²⁰⁶ Уп. и примјере: *ѣроизиде* С 18(2), *ѣроизидоша* С 17(16), 18(8).

²⁰⁷ Уп. *димліе* и код Рајића (Млад., Рајић, 83).

²⁰⁸ Облик *мейданъ* долази и код Рајића (Млад., Рајић, 84).

²⁰⁹ Уп. исти облик и код Рајића (Млад., Рајић, 84).

За топоним *Будим* Ковачевић има облике: *вз Будинџ* НС С 1(21), *вз Бүдимџ* НС П 1(19).²¹⁰

— наставиће се —

ЛИТЕРАТУРА И СКРАЋЕНИЦЕ

- Албин, Мушк. Александар Албин, *О народном језику Јована Мушкашировића*, Зборник за филологију и лингвистику, XII, Нови Сад, 1969, 53—72.
- Албин, Новине. Александар Албин, *Језик новина Стефана Новаковића* (1792—1794), Нови Сад, 1968, IX + 118.
- Албин, Регул. Александар Албин, *Народне језичке црте у Регуламенту од 1748. г.*, Зборник за филологију и лингвистику, XIV/1, Нови Сад, 1971, 61—77.
- Албин, С. Рајић. Александар Албин, *Народни језик у делима Стефана Рајића написаним после 1800. године*, Зборник за филологију и лингвистику, XIV/2, Нови Сад, 1971, 123—146.
- Алексић, Старосл. Др Рад. Б. Алексић, *Одабрани старословенски текстови са речником*, Научна књига, Београд, 1968, 91.
- Барјакт. Осврт. Данило Барјактаревић, *Осврћ на језик Досијеја Обрадовића*, Стремљења, 5, год. II, Приштина.
- Ђорђевић, Осаврем. П. Ђорђевић, *Осавремењавање првобитне графика и орфографије*, Библиотекар, 13/1961, св. 4, 301—306.
- Ђорђевић, Транскрипција. П. Ђорђевић, *О транскрипцији српскословенских текстова*, Зборник за филологију и лингвистику, 4—5, Нови Сад, 1961, 69—75.
- Јерк. Игњатовић. Др Јован Јерковић, *Језик Јакова Игњатовића*, Нови Сад, 1972, 325.
- Јерк. Јакшић. Јован Јерковић, *Језик Јасана Ђуре Јакшића*, Зборник за филологију и лингвистику, XIV/2, Нови Сад, 1971, 147—169.
- Ивић, Банат. Павле Ивић, *О говорима Баната*, Јужнословенски филолог, 18, 141—156.
- Ивић, Бан. Хере. Др Павле Ивић, *Место банатског херског говора међу српским дијалектима*, Нови Сад, 1958 (посебан отисак из Зборника Банатске Хере), 326—352.
- Ивић, Дијалект. Др Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и широкословенско наречје*, Нови Сад, 1956, 218.
- Илић, Радичевић. Војислав В. Илић, *Песнички језик Бранка Радичевића*, Нови Сад, 1964, 258.
- Јован, Венцл. Владан, С. Јовановић, *Гаврило Стефановић Венцловић*, Српски дијалектолошки зборник, 2, 195—306.
- Кашић, Видак. Јован Кашић, *Језик Милована Видаковића*, Нови Сад, 1968, 166 + 6 аутографа.
- Куна, Доситеј. Херта Куна, *Језичке карактеристике књижевних дела Досијеја Обрадовића*, Сарајево, Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, Дјела, књ. XXXVI, Одјелјење друштвених наука, књ. 31, 287.

²¹⁰ Оба облика употребљава и Рајић (Млад., Рајић, 84).

- Микл. Рјечник Franz von Miklosich, *Lexicon paleoslovenico-greaco-latinitum*, Emendatum auctum, Scientia verlag Alen, 1963, XXII+1171.
- Михајл. Речник, Др Велимир Михајловић, *Грађа за речник сѣраних речи у ѡредвуковском ѡериоду*, I том (А—Ј), Институт за лингвистику у Новом Саду, Нови Сад, 1972, XXI + 347.
- Млад., Доситеј, Александар Младеновић, *Графијска и језичка исѡићивања рукоииса Досићеја Обрадовића*, Ковчежић. Прилози и грађа о Вуку, Београд, 1962, 4, 135—163.
- Млад. Знак Ј, Др Александар Младеновић, *Знак Ј у ѡерсијекћиви ѡредвуковског ћирилског ѡравоииса*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, VII, Нови Сад, 1962—1963, 44—52 + 12 аутографа.
- Млад. Мркаљ, Др Александар Младеновић, *Сава Мркаљ и његови ѡрейћходници у реформи ѡредвуковске ћирилице*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад, 1967, X, 161—198.
- Млад., Орфелин, Александар Младеновић, *Прилог ѡроућавању Орфелиновог језика*, Зборник за филологију и лингвистику, 3, Нови Сад, 1960, 153—174.
- Млад. ПИГВ, Др Александар Младеновић, *Графијске и ѡравоиисне одлике ѡрвог издања „Горског вијенца”*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, XIV/1, Нови Сад, 1971, 115—157.
- Млад. Посвета, Др Александар Младеновић, *Графијске, ѡравоиисне и друге одлике „Посвећ” у „Горском вијенцу”*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, XV/1, Нови Сад, 1972, 143—169.
- Млад. Рајић, Александар Младеновић, *О народном језику Јована Рајића*, Нови Сад, 1964, 166 + 16 аутографа.
- Млад., Рук. ГВ Др Александар Младеновић, *О рукоиису и ѡрвог издању „Горског вијенца”*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, XIII/1, 1970, 273—334.
- Млад. Слово Ђ, Александар Младеновић, *Слово ћ ѡре Вука*, Зборник за Филологију и лингвистику, VI, 1963, 159—162.
- Млад. Стање, Александар Младеновић, *Сћање и ѡроблеми у ѡроућавању језика војвоћанских Срба у ѡредвуковској ѡииси*, Књижевност и језик, 3, Београд, 1969, 228—235.
- Млад. Страт. Александар Младеновић, *Народни језик у ѡесми Љубосава и Радован Мићројлића Сћевана Сћрайимировића*, Зборник за филологију и лингвистику, XIV/2, Нови Сад, 1971, 71—121.
- Млад. Типови, Александар Младеновић, *Тићови књижевног језика код Срба у другој ѡоловини XVIII и ѡочейком XIX века*, Реферати за VII мећународни конгрес слависта у Варшави (1973), Филозофски факултет у Новом Саду, Нови Сад, 1973, 39—53.
- Млад. Три Прилога, Александар Младеновић, *Три ѡрилога ѡознавању графије наше шћамјане ћирилице ѡредвуковског ѡериода*, Зборник за филологију и лингвистику, XI, Нови Сад, 1968, 189—190.
- Мразовић, Руководство, Авраам Мразовић, *Руководсћтво кћ словенсићћи грамашћић*, Вћ Виеннћ, 1794.
- Николић, Срем, Берислав М. Николић, *Сремски говор*, Српски дијалектолошки зборник, XIV, сеперат 2, 203—412.

- Петк. Речник, Сава Петковић, *Речник црквенословенског језика*, Сремски Карловци, 1935, 201.
- Поповић, Госп., Иван Поповић, *Говор Госпођинаца у светлости бачких говора као целине*. — Београд, (Српска академија наука и уметности пос. изд. књ. СХХV) 1968.
- Рјеч. ЈАЗУ, *Рјечник хрватског или српског језика*. Југословенска академија знаности и умјетности, Загреб, I — (1880—).
- Рем. Вук, Слободан Н. Реметић, *О графици и њавојису Вукове „Пјеснарице“ из 1814. године*, Прилози проучавању језика, 6, Катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад, 1970, 55—66.
- Смотрички, Граматика, М. Смотрички, *Грамаџика въ Царсѣвъющем великом градѣ Москвѣ . . .* (1721).
- Стиј. Орфелин, Светозар Стијовић, *Графичке и њавојисне одлике у Орфелиновом Магазину*, Прилози проучавању језика, 6, Катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад, 1970, 31—40.
- Сучевић, Доситеј, Милован Сучевић, *Језик у делима Досијеја Обрадовића*, Извештај православне велике гимназије сремскокарловачке, књ. 55, год. 62 (1913—1914), 5—60).
- Шкаљ. Турц. Абдулах Шкаљић, *Турцизми у српскохрватском језику*, Сарајево, 1966, 662.

Радојка Реметић

О НЕКИМ ФОНЕТСКИМ ОСОБИНАМА У ЈЕЗИКУ ЛЕСТВИЦЕ (1805) ВИКЕНТИЈА РАКИЋА

Рађено под руководством
проф. др Александра Младеновића

I

У овом раду испитују се извјесне гласовне особине у *Лествици* В. Ракића, дјелу које је овај аутор штампао у Трсту 1805. године.¹ Ово истраживање значајно је и због познате чињенице што је почетак XIX вијека вријеме када у књижевности код Срба у пуној мјери егзистира више типова литерарног језика: славеносрпски, народни и руско-словенски.²

¹ Пуни наслов овог Ракићевог дјела гласи: *Лѣствица имуѣя ѡ ѡнаѣнадцати словѣхъ о Молиѣвы, Посѣу и Милосѣйни сѣисаная Вікенѣиѣмъ Ракиѣмъ Фенечкимъ, Ефимеріѣмъ Церкве Славено-Сербскіѣ, Храма Сѣй. Сѣѡриѣдѣна, въ Тріѣсѣхъ Суѣѣхъ. У Венеѣи 1805. У Пѣне Феодосіѣѣѣ, сѣѣр. 90.* Иначе, Викентије Ракић (Земун 1750 — манастир Фенек 1888) завршио је српску и грчку основну школу у Земуну. То му је и једино редовно образовање. До 1818. радио је као трговац, после чега се закалуђерио у манастиру Фенеку. Од 1810. радио је у Трсту као парох, одакле, на позив Доситеја Обрадовића, прелази у Београд за наставника и управника новоосноване богословије. У манастир Фенек враћа се 1813. и тамо живи до смрти.

Аутор *Лествице* један је од најчитанијих српских писаца почетком 19. вијека. Његов врло богат књижевни опус обухвата дјела духовне и световне садржине. Многа од њих доживјела су по два а нека и по више издања. Осим тога, Ракић је преводио са грчког и талијанског језика, а и издавао разна дјела црквене садржине (Уп. Проф. Ст. Станојевић, *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка*, Загреб, 1928, књ. III, 662).

² Уп. Александар Младеновић, *Тийови књижевног језика код Срба у другој ѡполовини XVIII и ѡчетѣком XIX века.* — Реферати за VII међународни конгрес слависта у Варшави, Нови Сад (Филозофски факултет у Новом Саду), 1973, 39—53.

Испитивање неких гласовних особина у Ракићевој *Лесјивици* вршено је овом приликом већ уобичајеним методом и на основу публикованих упитника.³ Узете су у обзир следеће црте: 1) рефлекс њ и њ (а: о, е), 2) рефлекс некадашњег назала предњег реда (е: (ј) а), 3) рефлекс самогласничког л (у: ол), 4) рефлекс -л (—), (о: л), 5) рефлекс предлога-префикса в+*йолугласник*, као и префикса *вѣз-*, 6) рефлекс самогласничког р, 7) предлог *чрез* или *через*.

II

1. Рефлекс полугласника

Умјесто некадашњих полугласника њ и њ налазимо сва три рефлекса (а; о, е). Српски рефлекс је чешћи (327 пута) и долази у следећим категоријама:

у основи ријечи: *данъ* 22⁴, 66, 84, у *данъ* 48, 82, 84 итд., *мачеве* 37, *лажнихъ* . . . *благъ* 32, *санъ* 33, 50, *ѣасъ* 33, *сѣабло* 42, *сѣазу* 89, *осамнаесѣа* Каѣисма⁵ 5, *седамъ* грѣховъ 85, *манъ* 22, 38, 46 итд., *ѣамно*⁶ 29, *лаго* 33, *лага* 43, *лаге* 49, *лаше* 46, *ѣанакъ* разумъ 53, *кадъ* 49, 50, 56 итд.; *када* 39, 40 итд., *сада* 6, 34, 38, *ѣада* 53, 86, *свагда* 15, 39 итд., *савъ* народъ 57, *савъ* животъ 62 и сл.;

у суфиксима: -ан, -ак и -ац: *еданъ* 27, 29, 32 итд., *силанъ* 44, *ѣочанъ* 26, *дужанъ* 8, 19, *сѣособанъ* 47, *благодаранъ* 38, 87, *изобиланъ* 37 и сл. — *ѣанакъ* разумъ 53, у *мозакъ* 46, *добыѣакъ* 39, *добыѣакъ* 39 и сл. — *кобацъ* 47, *конацъ* 20, 51, *оѣацъ* 70, *емацъ* 71, *ѣерговацъ* 39, *землодѣлацъ* 39;

у замјеницама: *овай* 6, 22, 33 итд., *онай* 31, 34, 36, *ѣай* 88, 47 и сл.;

у приједлогу-префиксу *са* : *са* овима речма 24, *са* свима . . . *силама* 32, *са* пророкомъ 49, *са* мномахъ 36, *са* страстию 40, *са* желѣза 43, *сасвимъ* 6, 53, 75, *сабираю* се 9, *сабрано* зло 77, *сакривенный* 71, *сакрива* 87, *сачувана* 80 итд.;

у примјерима: *вѣѣаръ* 38, *изыѣао* 6, *могао* 33, *кой* е *ѣомогао* 80, *доѣао* бѣ 66, *реѣао* 85, *я самъ* . . . *воспитанъ* 38, *я самъ* приѣмио 86, *кое самъ* . . . *исполняѣао* 85, *да самъ* читао 88, *да самъ*⁷ милосердъ 83;

³ Уп. Александар Младеновић, *Однос између домаћих и рускословенских елемената у књижевном језику код Срба пре његове вуковске сѣандардизације*. — Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад (Матица српска), 1969, књ. XII, 43—51; Александар Младеновић, *О неким рускословенским и срѣскохрватским језичким особинама у Орфелиновом Магазину*. — Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад (Матица српска), 1970, књ. XIII/1, 103—118. Уп. такође и рад Светозара Стијовића: *О међусобном односу неких рускословенских и срѣскохрватских особина у Орфелиновим ѣесмама*. — Прилози проучавању језика, Нови Сад (Катедра за јужнословенске језика Филозофског факултета у Новом Саду), 1970, књ. 6, 19—30.

⁴ Број уз примјере означава страницу у *Лесјивици*.

⁵ Десетеричко и долази у *Лесјивици* са двије тачке, а ми га из техничких разлога доносимо са једном.

⁶ Уп. и примјере: *изъ* . . . *ѣме* 81, *изъ* среди *ѣмы* 81, *ѣма* твоя 81, у *ѣму* 85, *који* долазе са *ѣм-* (уп. стл. *ѣма* и рускословенско: *ѣма*, Сава Петковић, Речник црквенословенског језика. — Сремски Карловци, 1935) у даљем тексту: Петк. Речник) 277.)

⁷ Уп. и примјере: *ниѣъ* и *убогъ* *есмъ* азъ 62, *присуѣъ* *есмъ* 82, *милосердъ* *есмъ* 83, *који* представљају рускословенске контексте и у којима, наравно, долази и одговарајућа форма помоћног глагола.

¹¹ *Soseцъ* < *съсыцъ* је рускословенска лексема у значењу — сиса (Петк. Речник, 251).

врло често у замјеничком облику повратних глагола: *раздѣлюе се* 6, *сподоби се* 6, *вознесе се* 6, *молите се* 12, *ако се не возвиси* 19, *приима се* 22, *просвѣщава се* 23, *смирава се* 23, *подупире се* 27, *движе се* 27, *некъ се волнуе* 39, *зато се виде* 41, *возбуждава се* 49, *вознесе се* 58, *даће се* . . . *возмѣрити* 85 и сл. (свега 283 примјера);

у наставку придјева и замјеница: ген. једн. придј. и замј. ж. рода: *ради любве божје* 48, у книгу памети *божје* 18, *милости божје* 40, *любве свое* 11, *благодати свое* 11; акуз. мн.: *свое* діадиме 33, они 15 Псалмовъ, *кое* содржи осамнаеста Каѳисма 5;

у акуз. једн. замј. 2. лица: *ако бы ње хотео* 85, *кад смо ње видели* 86.

Рефлекс *а(ја)* долази у ријечима: *святѣиња* 50, *церковъ святѣя* 5, *кромѣ святѣи мученика* 7, *святѣихъ* церковей 11, *святѣи* Евангелисты 12, *святѣи* Амвросіѣ 12, *святѣо*го Златоуста 17, на *гору мою святѣую* 30 и сл.

Священници 5, *священникъ* 8, 45, *священное* писаніе 20, 22, 45, 51 итд., *ѣѣинадесѣи*ѣ 1, у данъ *ѣѣидесѣи*ниче 48, слово *ѣѣи*ое 62, 84 и сл., *частѣи* 9, 37, 65 итд., *оѣчастѣи* (дјелимично) 51, *участѣи*е 32, 72, *ѣричастѣи*ницы (причесници) 63 и сл., *князи* 87, *чадомъ* (дат. мн.) 25, *ѣорядокъ* 16, *начало* 15, 17, 18 итд., *единоначалніе* 70,¹³ на *всякое время* 12, во *время болѣзни* 81, во *время паденія* 81, *ѣѣжесѣи*ѣ 32, къ *ѣриѣи*ю 10,¹⁴ 24, *расѣѣи*а 63, *обряѣеи*е 17, 20 и сл.;

у наставцима трећег лица множине аориста: *возвесели*а 49, *исѣолни*а 51, *насыѣи*а 51, *возгордѣи*а 51, *сѣдо*а 58, *восѣи*а . . . *играти* 58, *созда*а 58, *забы*а мя 51, *расѣѣи*а 63;

у облицима партиципа: *наѣѣи*а *бесѣда* 65, *мимоходѣи*е 38 *ѣѣриѣи*ему 81, *Лѣствица вводѣи*а 5, *духа блудѣи*а 9, *живоѣворѣи*ую *плоть* 15, *мостъ ѣреводѣи*ѣи 17, *ѣросѣи*ѣѣѣ 25, *вино веселѣи*е 29, *сокровѣнна отъ боѣѣи*а 31, *моѣѣи*а 32, *мимоходѣи*е *благочестіе* 38, *душа ѣворѣи*а 71 и сл.;

у два случаја код прилога времена *сѣдѣи*ѣѣѣ: *хѣи*ѣи 8, *ѣворѣи*ѣи 71;

у замјеничком сблику повратних глагола: не *изгонѣи*а 6, *хвалѣи*а 7, *радуйѣи*а 13, *моѣи*а 13, *ѣѣи*а 13, *азъ ѣѣи*а 27, *ѣѣѣи*а 27, *исѣолни*а 51, *вооружѣи*а 63, не *лиѣи*а 81, *сражѣи*а 84, *взалка*а 85, *вжажда*а 85 и сл.;

у једном облику презента 3. л. мн.: да *молитѣи*ѣи *ѣворѣи*ѣи мужѣи 13;

у облицима замјеница и придјева: — енкл. облика лич. замј. 1. и 2. л. јединце: *напоисте мя* 85, *прѣисте мя* 85—86, *посѣисте мя* 86, *забы*а мя 51, *услыѣи*ѣи 82;

— генитив једн. замј. и придј. ж. рода: *сладости ѣѣѣи*а 31, *жизни ѣѣѣи*а 52, *юности моѣи*а 62, *радости небеснѣи*а 17, *Цѣркве Славѣи-Сѣрбскѣи* 1;

¹³ Уп. рускословенски глагол *единоначальствовати* са значењем — бити монарх, сам владати (Петк. Речник, 66). У *Лѣствици* долази и дјелимично србизирани примјер *едно началніе* умјесто очекиваног *единоначалніе*.

¹⁴ Уп. Петк. Речник, 198: *примање*.

— акуз. мн. замј. и придј.: остави намъ долги наша 40, за вся чловѣки 13, *йрейподобныя* руки 13, во *вѣчныя* крови 77.

И примјери са рефлексом назала предњег реда показују ауторову приличну мјешовитост. Иако су чешћи случајеви са рефлексом *е* (односно је 419 : 190 — нешто више од 2 : 1), у тексту *Лесѣвице* често напореда егзистирају српски и рускословенски, односно руски облици: *време* : во *време*, *йолучише*, *одолеше* : *сѣдоша*, *создаша*; *вознесе се* : *радуийтесе*; *милости божіе* : *юности моея*; *ше* : *шя*. Искључиво у духу свога матерњег, говорног језика писац доноси такође низ ријечи и форми: *месо*, *йочейи*, *четрдесейъ* дана, *муче*, *моле*, *йосіе*, *лове*, *чине*, *желећи*, *видећи* и сл. На другој страни у *Лесѣвици* наилазимо на бројне лексеме и облике преузете из рускословенског језика, што је у складу са духовном садржином овога дјела: *свѣштыня*, *свѣщеницы*, *участіе*, *единоначаліе*, къ *йріѣтію*, односно партиципи: *мимоходяще*, *живойворящая* плоть, душа *говорящая* и сл.

3. *Рефлекс самогласника л*. Умјесто вокалног *л* руски рефлекс *ол* долази 54 пута, док српску црту срећемо у 34 примјера.

Рефлекс *ол* налазимо у следећим случајевима: *исйолнена* 15, *исйолнену* 21, *исйолнь* 62, да е сва земля *исйолнь* славы божія 68, *исйолнявайи* 14, *исйолнявайіе* 73, *исйолненіе* 10, *исйолняваюћи* 9, 35—36, *исйолнявао* 88, *исйолнява* 48, кои ю *исйолняваю* 84, *дойолнява* 74 и сл. (укупно 21 примјер са -йолн-), *долги* (акуз. мн.) 40, *одолжийтєлно* милостивъ 70, *долгойтерѣбнїе* 88, *йолковницы* 15, *йолкыіе* 20, *ойолченіе* 17, *умолчаваю* све твари 32, *Іоанъ Молчанникъ* 33.

Српски рефлекс у регистрован је у примјерима: *йунъ* 46, 52, 62, *найунѣна* 48, *исйуни* се 75, *йуно* 7 и сл. (укупно 13 примјера са овим коријеном), *дугъ* (именица) 40, 74, 75, *дуго* 42, *дужникъ* 71, *дужанъ* 19, *дужностъ* 25 и сл. (укупно 17 примјера од истог коријена), *муче* (3. л. мн. — *ћуте*) 83. Српски рефлекс налазимо и у презименима изведеним од имена Вук: Г. Георгій и *Іоаннъ Вукасовичъ* 3, Г. Захарія Вукъвичъ 3.

Судбина вокалног *л* у доброј мјери указује на славеносрпски тип језика ове Ракићеве књижице, у којој поред напоредних облика као што су: *исйолнявайи*, *исйолнена*, *исйолненіе* : *найунена*, *найуни* се; *долги* : *дугъ* и сл., налазимо и типичне славеносрбизме у оквиру једног облика: *исйолнява*, *исйолнявао*, *исйолняваю*, *исйолняваюћи*, *умолчаваю* све твари и сл. С друге стране, примјер *йолковницы* је из области црквене лексике и као такав нема паралелну форму са одговарајућим српским фонетским ликом. Исто тако, српска презимена *Вукасовичъ* и *Вуковичъ* су без одговарајућег ослоња у рускословенском и руском језику.

4. *Рефлекс л на крају слога и ријечи*. На мјесту старог -л на крају слога најчешће долази -о (117 пута), и то редовно у категорији радног придјева м. рода. Нпр.: *учиніо* е *быо* 5, *могао* 7, *изышао* 7, *назначіо* 25, *чуо* 43, *имао* 54, *знао* 54, *йишао* се 54, *носио* 55, *йомазао* 57, *быо* е 62, *дошао* 66, *сказао* 7, *хойео* би 89, *хойео* бы 87, *хойео* 7, 32, 60, 85 и сл. Треба истаћи да међу овим примјерима налазимо неке који представљају типичну црту славеносрпског језика, тј. нашем језику припадају само

по завршетку *-о < -л*: кое самъ за любовъ твою свагда *испожнявао* 85, кой е своеволно *испожнявао* 88, кой ю е *йолучіо* 35, *йолучіо* е 54. Само два пута у радном придејву м. рода срећемо *-л*: *обрѣлъ* еси 52, *обращилъ* же еси 81.

У низу случајева налазимо *-л(-)*: *йрестіоль* 10, *соколь* 47, *свѣтилникъ* 76, *свѣтильникъ* 10 и сл.¹⁵

Са *-л (—)* долазе и стране ријечи: *проповѣдь Евангелску* 60, *хлѣба Ангелскогъ* 73, *діаволъ* 7, родъ сей сѣсть *діаволскій* 6, у своимъ *йсалмама* 12 и сл., *Ангель* 59, *Айосіоль* 75—76, Ап. *Павель* 12, Ст. Пророкъ *Даніилъ* 72, *асталь* 37, *солдаѣ* 39, *мѣталъ* 43, *кайшѣталъ* 74 и сл.

На основу обраћеног материјала види се да у тексту доминирају одлици са српским фонетизмом. Рускословенски, односно руски рефлекс долази у знатно мањем броју случајева, и то, прије свега, у лексички црквене термнологије: *обрѣлъ*, *йромыслъ*, *свѣтилникъ*, *Евангелску*, *діаволъ*, *Ангель*, *Айосіоль*, Ап. *Павель* итд. Примјери типа: *испожнявао*, *йолучіо* и сл. још једном потврђују изразито славеносрпски карактер језика *Лесѣвице*.

5. Рефлекс *стѣ* старог *йредлога-йпрефикса в+йолугласник*, као и *йпрефикса вѣз-*. Умјесто старог *предлога-префикса в+йолугласник* чешће долази српски рефлекс (око 220 пута). На примјер: у *церкви* 8, у *погибели* 11, у *себи* 11, у *свему* 12, у *глави* 13, у *овој долини* 19, у *нѣму* 27, у *пустини* 34, у *церковъ* 5, у *чловеку* 69, у *нѣдри* 71 и сл., *удовице* 75, *съ . . . удовицомъ* 74, да . . . *усадиши* 22 и сл.

Ређи су случајеви (око 80 пута) са руским рефлексом *в(—), во(—)*. Нпр.: *въ руки* 81, *въ судѣ* 70, *въ бозѣ* 47, *въ Тріестѣ* 1, *въ молитвѣ* 13, *въ день* 80, *въ дому молитвы* 30 и сл., *во винѣ* 54, *во вѣчнія крови* 77, *во время* 81, *во вѣки* 90 и сл., *входѣ* 56, *вкуса* 35, *вкусийи* 29, *внуиренное засиханіе* 30, *входећи* 5 и сл., *войіоуцымъ* 49, *вооружаише* се 44, *воисшии* 34, *вовѣрийи* 39, *войіоући* къ богу 44 и сл.

Интересантно је да умјесто старог *префикса вѣз-* свега 8 пута срећемо српски рефлекс: *узрасѣаюћиму* 54, *уздисаиши* 19, *узетии* 66, 73, *узмено* 35, *узми* 66, *узимаиши* 68, *узимлѣ* 71, док примјери са руским *префиксом воз-* долазе много чешће (83 пута): *возрожденіе* 42, *йревосходстѣво* 68, *возвышеніе* 19, *восѣаши* (3. л. мн. аориста) 58, *вознесе* се 58, *возвышава* се 32, *восходе* 52, *возрасѣаваюћи* 25, *возбуждава* 34, *возбућава* 50, *возбуждава* се 49, *возрасѣава* 76 и сл.

Стари *предлог-префикс вѣ* и *префикс вѣз* у *Лесѣвици* се, дакле, срећу у оба фонетска лика. Наиме, у свим категоријама налазимо и руске особине и оне које карактеришу наш језик. Нису ријетки ни случајеви у којима је *предлог*, односно *префикс* дат у руској форми, а наставак *лексема* уз коју *предлог* стоји — у српској (*вознесе* се, *возрасѣаваюћи*, *возбуждава*, *возбуждава* се, *возбућава*, *возрасѣава* и сл. — примјере

¹⁵ Наравно *-л (-)* се среће и у случајевима који су одлика и нашег данашњег књижевног језика: *силно* . . . *покаяніе* 44, *силеннымъ* *оружіемъ* 38, *умилне* *речи* 66, *йохвална* *молитва* 23, *бољ* 73 и сл.

на примјер: *воздержав* се (през. 3. л. једн.) 48, *соврешую* (през. 3. л. мн.) 56, *содержав* се 26, да *уиџверди* всѣхъ васъ 30 и сл.

7. Предлог *чрез* или *через*. У *Лесѣвици* доследно налазимо облик *чрезъ*, и то 42 пута као предлог и у два случаја као префикс: *чрезъ* 6, 12, 22, 24, 42, 53, 58, 82 и сл., — *чрезесѣстѣвенно* 19, *конаць чрезесѣстѣвенный* 19.

ЗАКЉУЧАК

На основу извршеног испитивања одређених фонетских црта у језику Ракићеве *Лесѣвице* може се нешто ближе рећи о карактеру језика којим је ово дјело писано. У његовој основи лежи славеносрпски тип књижевног језика који у вријеме појаве поменутог Ракићевог дјела достиже своју кулминацију. Руске и српске народне особине су међусобно често тако испреплетане да их је, не ријетко, тешко раздвојити (*совѣише, сообходе се, содержав* се, *исѣољнявао, умолчаваю* (през. 3. л. мн.), *иолучио, возбуждава, возбужава, возрастѣваюћи* и сл.).

Међусобни однос употребе рускословенских, с једне, и српских народних црта, с друге стране, није једнак у свим анализираним појавама. Док је, на примјер, однос српских и руских случајева са рефлексом за старе *ѣ* и *ѣ* 327 : 311, укупно узев, а код вокалног *л* 44 : 34, дотле на мјесту некадашњег назала предњег реда налазимо 419 примјера са *е* према 190 потврда са руским рефлексом *а/ја* (дакле, нешто више од 2 : 1 у корист српског језика). Још изразитије претежу форме са српским рефлексом *-л* (у радном придјеву чак 117 : 2) и приједлога-префикса *въ* (220 : 80). На другој страни доминирају примјери са руским ликом префикса *въз-* над српским уз- (83 : 8, што значи више од 10 : 1). Исто тако, приједлог *чрезъ* јавља се само у наведеном облику (42 пута).

У вези са вокалним *р* јасно је, на основу примјера написаних са *р* (*рѣу, ѣрии, чѣиѣдесѣиѣ*) и са *ер* (*уиџверѣуе, иѣиџверѣиѣ, да загерле*) да је овај глас постојао у језику аутора *Лесѣвице*, као и у језику самога овога дјела. Међутим, велики број примјера који су дати са графичком комбинацијом *ер* (*воздержѣиѣ, оиџверзѣиѣ, со усѣрѣиѣ* и сл.) указује јасно да их треба читати са *ер*. Ово потврђује низ фонетских, обличких или лексичких карактеристика тих примјера, што упућује на њихов рускословенски карактер.

Присуство рускословенских особина у анализираном дјелу у приличној мјери је условљено духовном тематиком и садржином Ракићеве књиге. На другој страни, увијек су у српскохрватском духу ријечи које су без одговарајућег ослоња и адекватне замјене у црквеном језику. Вриједан пажње је податак да у тексту *Лесѣвице* изостају типичне српкословенске особине (приједлог-префикс *ва*, префикс *ваз-*, именице на *-асѣво*, придјиви типа *оѣачѣски* и сл.).

Будућим испитивањем осталих фонетских, морфолошких, синтаксичких и лексичких црта *Лесѣвице* и осталих Ракићевих дјела добиће се комплетнија слика језика овога српског писца, па ће и закључивања у том правцу тада бити мјеродавнија и вјеродостојнија.

Владислава Пејровић

О СИНТАКСИЧКИМ КОНСТРУКЦИЈАМА СА ПРОСТИМ И СЛОЖЕНИМ ПРИЛОШКИМ ВЕЗНИКОМ КАО

Рађено под руководством
проф. др Милке Ивић

Конструкције које почињу везником као¹ традиционална граматица зове начинским или поредбеним конструкцијама. Неки граматичари, као, на пример, Брабец—Храсте—Живковић, сматрају да прилошки везници као да, као *ишо*, како и *канда* везују начинске реченице, а да везници *ишо-шо*, *камоли*, а *камоли*, *него ишо*, *некмоли* имају поредбену функцију.² Други, као М. Стевановић, донекле диференцирају поредбене конструкције од начинских, иако их стављају под једно име — начинскопоредбене. Трећи, као М. Лалевић, пише да су „начинске и поредбене реченице врло често тако блиске да се не може поставити јасна граница међу њима.”³ С друге стране, С. Секереш предлаже да све такве реченице зовемо поредбеним зато што се „у „начинским” реченицама много више изриче поређење него у „поредбеним” начин”.⁴

Иако се поменути граматичари не слажу у погледу назива наведених синтаксичких структура, ипак сви они прихватају исти принцип њихове класификације: сви их деле према садржају онога што је дато зависном и управном површинском структуром. Потребно је, међутим, да се примене сигурнији критеријуми за типологију тих структура. То се може учинити помоћу трансформационог поступка.

¹ О питању којој врсти припада реч *као* пише М. Московљевић у чланку *У коју категорију речи спада реч као* (Наш језик, 1959, н. с. књ. IX, св. 7—10, 243—250). Он сматра да је реч *као* везник или модална речца; није нашао примере у којима се та реч јавља у прилошкој функцији. У Речнику Матице српске пише да *као* има и прилошку функцију (књ. друга, стр. 653).

² И. Брабец, М. Храсте, С. Живковић, *Грамајика хрвајскосрпскога језика*, Загреб 1961, 206—207.

³ М. С. Лалевић, *Синтакса српскохрвајскога књижевног језика*, Београд 1962, 220.

⁴ С. Секереш, *О поредбеним реченицама*, Језик, Загреб III/1954, св. 2, 63—64.

Као материјал за овај рад послужили су ми примери из књижевних дела неколико савремених писаца и примери из разговорног језика.⁵ У првом делу рада постављам основни критеријум поделе синтаксичких структура са везницима сложеним од *као* користећи се трансформационим методом. Помоћу тога метода желим да унеколико осветлим семантичко-синтаксичка обележја тих структура и да укажем на могућности њихове типологије. У другом делу рада примењујем исти методолошки поступац и на оне конструкције са везником *као* које су трансформи одговарајућих дубинских структура. У трећем делу рада супституционим тестом утврђујем функције структура које почињу простим и сложеним везником *као*.

Симболи уведени ради обележавања реченица и њених делова одговарају симболичком приказивању које се примењује у радовима проф. др Милке Ивић.

I

0.0. Међу конструкцијама које почињу сложеним прилошким везником *као* постоје семантичко-синтаксичке разлике које досад нису довољно уочене. Најважнија од њих се може утврдити помоћу критеријума реалности.⁶ Структуре са везником *као да* према онима са везником *као што*, кад дати реченици предикат није модални глаголски облик, односе се као немаркиране према маркираним. Прве могу да обележе и иреалност и реалност, док друге искључују иреалност односно хипотетичност. Присуство модалног предиката, међутим, ствара сасвим другачију ситуацију (в. 4.0.).

У поменутих изворима нашла сам три пута више структура са везником *као да* него оних са везником *као што*. Ове друге су мање фреквентне јер се, као што ћемо видети у трећем одељку, најчешће сажимају у конструкције са *као*. С друге стране, конструкције са *као да* више одговарају језику белетристике, који тежи да помоћу компарација обично непознатих или мање познатих појава са познатијим појавама обухвати и реалне и оне које песник замишља као могуће. У језику новинских чланака, научне литературе и уопште у интелектуалном стилу фреквентније су структуре са везником *као што* јер су исте најчешће обележене по критеријуму фактивности (=истинитости).

0.1. У синтаксичким структурама са везником *као што* даје се појава или радња као реализована и везана за оно што се казује управним делом структуре:

⁵ Као изворе сам узела првих 100 страна из следећих дела: И. Андрића, *Госпођица*, Београд 1965, Сабрана дела, књ. трећа. М. Лалић, *Свадба* Београд, (Просвета) 1965. М. Црњански, *Роман о Лондону* I, Београд (Нолит) 1971. М. Селимовић, *Дервизи и смрт*, Сарајево 1967. Д. Ђосић, *Време смрти* I, Београд 1972. Као извор ми је послужила и збирка песама Д. Максимовић *Немам више времена*, Београд, 1973.

⁶ И. Грицкат у свом раду *О једном случају мешања свега ДА и ШТО* (Наш језик, књ. III, св. 5—6, 200) запажа да су реченице са свезом *што* реалне, тј. у њима је радња дата као факат, а реченице са свезом *да* су иреалне, хипотетичне. Она, међутим, употребу тих везника испред зависне реченице објашњава првенствено с тачке гледишта узрочности, док ја при својим разматрањима полазим са нешто другачијих позиција.

0.2. У структурама са везником *као да*, које су иначе немаркиране у односу на критеријум фактивности, по правилу се претпоставља реализованост под условом који је дат зависном реченицом на дубинском нивоу.⁷ Овде могу да се јаве две могућности: у првом случају реализовање неке радње или појаве је неоствариво, а у другом је само неизвесно, што зависи од ситуације у којој говорно лице процењује дату појаву:

Ради то тако вешто као што ради стручњак (разг.).

а) Ради то тако вешто као да је стручњак (разг.)

→ ... као што би радио да је стручњак, а није стручњак.

б) Смех му је био усиљен као да крије неку мисао (разг.)

[Можда крије, а можда и не крије].

0.3. Синтаксичке структуре са везницима *као да* могу да изнесу и реалне радње или појаве, што откривамо њиховом интерпретацијом на нивоу дубинске структуре. Као синоним дате структуре са формално негираним VP (=предикатом) имплицира се позитивна структура допусног карактера:

Наљутила се као да није у питању ситница (разг.)

→ Наљутила се иако је у питању ситница.

1.0. У ствари, уочава се основни принцип по којем долази до семантичке интерпретације реченице са *као да*: уколико је та реченица дата у афирмативној верзији, најчешће њоме изражена информација не одговара реалности; управо је обрнут случај уколико се ради о негираној верзији реченичне структуре. Уп. примере:

1. Као да је тај покров провидан, свако већ одавно зна шта крију цераде (М. Ј., 11) → ... као што би знао да је тај покров провидан, али није.

2. Говорим сада као да сам била
пре хиљаду сунчаних година,
као да сам на некој далекој планети
доживела љубав
и оставила тамо нерођеног сина (Д. М., 7).

3. Од јутрос не разумем речи и слогове
које говоре људи око мене —
као да их негде испод земље слове (Д. М., 46).

4. Као да у земљу пропаде, нигдје га више нијесу могли наћи (М. Ј., 79).

5. Пашић, као да сам са собом разговара, казује реч по реч (Д. Ђ., 65).

6. Говорио сам као да је најдубља тишина (Д. Ђ., 54).

У примерима под бр. 2, 3 и 4 одсуство реалности происходи из самог садржаја структуре са *као да*, а у 1, 5. и 6. примеру из ширег контекста.

1.1. Карактеристичан је следећи пример синтаксичке структуре са везником *као да* иза које следи експлицирана негирана структура са просентенцијализатором:

Лондонац Били Браун који је, увек, весео и насмејан, као да су и милиони становника увек весели и насмејани, — а то још нико није видео (М. Ц., 79).

⁷ У *Речнику* Матице српске забележено је да везник *као* „у вези са везником *да* изриче поређење које се само замишља, претпоставља” (књ. друга, 653).

Просентенцијализатор *што* у функцији је објекта негативног облика глагола видети, па се на тај начин негира и садржај зависне структуре са везником *као да*.

1.2. У дубинској структури експлицитно негираних реченица са везником *као да* појављује се позитивна структура којом се потврђује оно што је негирано у зависној реченици:

Они су тако различити као да их није родила иста мајка (разг.) → . . . као што би били различити да их није родила иста мајка, *а родила их је*.

Као синоним експлицитно негиране зависне структуре јавља се допусна реченица са позитивним предикатом: они су тако различити иако их је родила иста мајка.⁸ Истог су типа и следећи примери:

Нека буде као да се нисмо ни срили ни видели (М. С., 53) = Иако смо се срили и видели, нека буде . . .

Није пропустио да га пита за Аћимово здравље . . . као да му није сина подметнуо да буде против њега, оца (Д. Ђ., 61) = . . . иако му је сина подметнуо . . .

Сједио је и пио мирно, као да није убио човјека (М. С., 63) = . . . иако је убио човјека.

Контекст потврђује да је акција дубински допусне, односно површински передбене реченице реализована.

1.3. После неких негираних структура са *као да* јавља се конструкција са *него* чија је појава и условљена негацијом:

Отада је седмица . . . зујала, као да у њој није шест људи, него неки огроман и љут осинак (М. Ј., 46).

При трансформисању конструкције са *него* добијамо реченичку структуру са везником *као да*, а површинска негирана структура са *као да* јавља се у потврдном облику иза *није*: → . . . као (*ишћо би зујало*) да је у њој неки огроман осинак, *а није, него је у њој шест људи*.

1.4. После извесних *ишћердних* структура са везником *као да* јављају се конструкције са везником *а не* које су због испуштеног предиката редукване:

1. Каже присно . . . као да пред њим стоји сестрић, а не најљући противник (Д. Ђ., 56) → . . . као што би казао да пред њим стоји сестрић, а не стоји сестрић, него најљући противник.

2. Смешкала се, махала руком, као да му је љубавница, а не мајка (Д. Ђ., 94).

3. Стајао је ћутке. Са неким тужним изразом лица. Некуд далеко загледаним очима, — као да је свет сан, а не јавна (М. Ц., 36).

⁸ Интересантно је да је везник *а*, који иначе повезује независне реченице, овде комутабилан с везником који уводи допусне реченице, а то значи да се и он може појавити у функцији везника зависне (допусне) реченичне структуре.

Као што се види, конструкције са везником *а не* комутабилне су у дубинској структури конструкцијама са *него*, и то зато што се ове јављају само иза негираних структура. Њима се указује на прави агенс зависне површинске структуре. У прва два примера могуће је да зависну конструкцију сведемо на конструкцију са *као*+N (=именица), о чему ће бити речи касније.

2.0. У другом типу синтаксичких структура са *као да* реализација радње је неизвесна, што доказује могућност увођења израза „изгледа” при семантичкој интерпретацији. У њима предикат може да се појави и с негацијом и без ње:

У његову погледу нисам угледао себе као да ме није познао (М. С., 75) → изгледало је да ме није познао, а можда и јесте.

Ситна птица нека
потом је крилима стала тући
као да је рањена
и једва пролеће (Д. М., 35).

Зенице . . .
гледају у мене ко да траже лека (Д. М., 108).

Застао је у кришом отвореним вратима као да му се не иде унутра (М. Л., 57). — Била је весела, као да је срећна (М. Ц., 28). — Држала му је руку као да ће сваког тренутка да је испусти (Д. Ђ., 82).

2.1. Ако се у зависном делу сложене синтаксичке структуре јављају предикати који припадају семантичкој класи дезидеративних и волунтативних глагола, онда се аутоматски развија нијанса хипотетичности, сходно претходно описаном случају:

Сад се девојка помаче са свога места као да *жели* да прекине непријатан и узалудан разговор (И. А., 71). — Сагну се мало као да *хоће* да је придигне и утеши, али онда се предомисли (И. А., 72). — Затим, као да *је жељан* да покаже, да му та улога носача, нимало није тешка, подиже своје канте и уноси их у кућу (М. Ц., 41).

У наведеном типу зависних структура са *као да* искључује се субјекат у првом лицу зато што се увек нешто приписује неком другом или трећем лицу са становишта говорног лица. У свим тим примерима у питању су, у ствари, субјективне процене говорног лица, коме акције везане за неког другог само изгледају да се врше на начин експлициран структуром са *као да*. Реконструишући примере тога типа можемо, као у претходно описаном случају, увести модалан безлични глаголски облик *изгледа* испред реченице са везником *да*, која онда стоји у функцији допуне тога глагола: → . . . *изгледало је да ме није познао*; → . . . *чинило се да је рањена*; → . . . *изгледало је да жели да прекине* . . .⁹

2.2. С обзиром на то да глаголи са значењем „изгледа”, „чини се” већ по себи имплицирају хипотетичност, израз *као* је редундантан уз *да*.

⁹ Р. Симић сврстава поредбене односно начинске реченице са везником *као да* у модалне: „Модалност се у неким начинским реченицама обележава речом да у саставу са поредбеним везником” (*Глаголска времена у зависним реченицама*, Наш језик, н. с., 1966, књ. XV, св. 1—2, 40).

Стога се у језику јављају напореда реченичне структуре са *као да* и *да* уз овакве глаголе у односу синтаксичких синонима:

Чини ми се да долази || чини ми се као да долази. — Изгледало је да не зна || изгледало је као да не зна.

Исто тако и уз глаголе у значењу „претварати се” јављају се овакве синонимичне синтаксичке конструкције: *Правио се да не њрмемеђује* ||| *Правио се као да не њрмемеђује*.

У изворима које сам експлицирала налази се десетак конструкција са везником *као да* уз експлициране модалне глаголе. нпр.:

А он једе и свађа се, изгледа као да је у том главна свађа, а не јело (М. Л., 71). — Мајор се направи као да је дошао да проконтролише . . . (М. Л., 92).

У оба ова случаја, а тако је и у осталим примерима, везник *као да* кому-табилан је са везником *да*.

2.3. Специјална је употреба везника *као да* у разговорном језику у форми простих реченица чији контекст указује на њихов прави смисао. Ускличне реченице су обележене нијансом чуђења, изненађења, протеста или ироније, што се распознаје према интонацији, нпр. у разговору: У наведеним примерима говорно лице у ствари наглашава тврдњу супротног значења од онога које експлицира лексички састав реченице. Ти су примери, дакле, у овом смислу модални, тј. носе елементе својеврсне емпхазе у себи.

2.4. У упитним реченицама са *као да* које сам забележила из прозних дела, говорно лице изражава сумњу:

Као да смо ми криви што је пала на испиту! (→ Нисмо ми криви . . .). — Као да она не би тако поступила! (→ . . . Сигурно је да би и она тако поступила). Као да ме није могао позвати! (→ Сигурно ме је могао позвати, али није хтео). — Као да он све зна! (→ . . . Не зна он све).

Као да се није обрадовао? (Д. Ђ., 36). — Као да више није оптимиста? (Д. Ђ., 70). — Као да није срећан? (Д. Ђ., 89). — Као да свет није Бог створио? Него онај Нечастиви (М. Ц., 10).

Испред упитне реченице у свим овим примерима могуће је поставити израз *изгледа ми*.

2.5. Зависне синтаксичке конструкције са *као да* чији је предикат конституисан по моделу сор+Lex (=копулативни глагол+лексичко језгро предиката), можемо редуктовати у конструкције са везником *као*:

Њој би се све доносило и предавало као да је принцеза (М. Ц., 38) → . . . као принцези. Разговарао је са мнома као да сам хама, софта, душманин (М. Ц., 78) → . . . као са хамамом. — Промичу, заобилазећи њихову кућу као да је кухња или изумрла (И. А., 59) → . . . као кухњу или изумрлу.

Редукције овог типа могуће су уколико објекат главне реченице прелази у субјекат зависне реченице са *као да*, као у наведеним примерима, или уколико постоји идентичност субјеката главне и зависне реченице (в. т. бр. 1.4): Смешкала се . . . као да му је љубавница, а не мајка (Д. Ђ., 94) → као љубавница, а не мајка.

3.0. Синтаксичке структуре са везницима као *што* карактерише фактивност као семантичко обележје.¹⁰ Оне се често јављају у реченици с модалним предикатом. Тада су интерпункцијски обележене (увек се стављају између две јунктуре, тако да се њиховим изостављањем ништа не мења у датој широкој структури, у коју су инкорпориране, осим што се губи модална обојеност).¹¹

3.1. Синтаксичке структуре са везником као *што* по правилу обележавају познате појаве и ситуације које се трајно везују за одређени појам или обележавају акцију која се понавља у одређеној ситуацији:

Сенке ће похрлити према мени
као што се увек похрли оном
ко допутује из краја

одакле су нас изагнали (Д. М., 67)

Стеже ме Лондон, као што змије, кажу, стежу (М. Ц., 73). — Она је закључивала по ономе што се види на површини, као што обично раде жене и сви људи који су под влашћу једне велике страсти (И. А., 66—67).

Ако посматрамо однос глаголских времена у зависном и управном делу таквих структура, запажамо да је уобичајена појава презента и перфекта, којим се такође обележавају познате и реалне појаве. Нешто је ређе у употреби футур.

У погледу глаголског вида постоје разлике између вида управне и зависне структуре:

Презирно [је] погледао са своје висине од преко два метра као што човек гледа балегу на путу (М. Л., 21). — Аутомат степеница носио га је у подземље као што бујица односи олупину (М. Ц., 96). —

Ви одошће заједно

.....
као што из исте куће иду

заједно на славу званице (Д. М., 63).

Зависне структуре су видски обележене зато што искључују глаголе свршеног вида, осим у случају када се и свршени глагол употреби уз ознаку итеративности (. . . као што увек похрли . . ., в. наведени стих Д. М.).

3.2. Поделу конструкција са везником као *што* извршила сам према семантичким и структуралним обележјима глагола. Најфреквентније су структуре са лексички истоветним, тј. поновљеним предикатима форме V и форме сор+V:

Прошлост њихова протрчава, као што слике кућа протрчавају крај возова, као што године протрчавају у причи (М. Ц., 62). — Понавља и окреће у себи по безброј пута — крпеж, трпеж! — као што младе девојке при раду, безгласно и нагонски, понављају речи и мелодије љубавне песме (И. А., 17).

¹⁰ То је у вези са везником *што* приметила др Ирена Грицкат (Студије из историје српскохрватског језика, Београд 1975, стр. 118).

¹¹ Такав је пример код Црњанског (стр. 41): И други, као што видите, иду по воду, па носе и више, од мене. О таквим модалним реченицама пише М. Лалевић у својој Синтакси. Ја се овде на њима не задржавам.

— А она ћути сад, под једним сибирским крзном које је, од година, олињало, али је још топло, као што су топле, звери (М. Ц., 52).

У следећем примеру појављује се у зависном делу структуре глагол *радићи* у значењу VP¹ и тако се избегава понављање VP¹. То значи да су и овде у питању семантички исти предикати:

Спушта се на колена, па јој љуби другу руку, као што то глумци раде, кад представљају молитву (М. Ц., 53). —

Јављају се и структуре са лексички неидентичним глаголима, али из исте семантичке класе:

Његово млатарање рукама, које увећава и његову сенку на зиду, почиње да му жену плаши, — као што се сенке бојала у детињству (М. Ц., 73). — Онај који никад толико не мрзи своје противнике да с њима не може да сарађује кад му је потребно, као што ни своје истомишљенике и пријатеље не воли толико да не може да их напусти кад му више нису потребни (Д. Ћ., 77).

Забележила сам свега три структуре са различитим лексичким јединицама у функцији предиката:

Гледао је те слике, као што скитнице, на клупи, читају, заборављене и бачене новине, или као што беспослени, пред излогом златара, застају (М. Ц., 93).

Не постоје структуре у чијим би зависним деловима био предикат оформљен у виду конструкције *cop+Lex*, док се у управним јавља пунозначни глагол.

3.3. У структуралном типу представљеном моделом *као што + и +* . . . идентични су не само предикати него и субјекти:

Морају [нам] скинути окове с ногу ка' што су *и* прије радили (М. Л., 98). — Сишао бих у бапчу [. . .] да без сна дочекам зору, као што ћу је дочекати и овдје (М. С., 53). — Рекао сам [. . .] да сам био у недоумици, као што сам и сад (М. С., 57).

Понекад није експлициран везник *и*, али је имплицитно присутан; и у том се случају такође подразумева идентичност субјеката:

Мужеви и жене лежу у постељу, мирно, једно крај другога, као што ће лежати у гробу (М. Ц., 20).

3.4. У структури са везником *као што* јављају се и извесни глаголи који траже објекатску допуну, а она је овде имплицитна допунска реченица модела *da+V¹*:

Ми би тјерали Талијане као што смо научили [да их тјерамо] (М. Л., 95). — издао [је] као што они умију [да издају] (М. Л., 56). — Ви би се, кад би остали сами, лакше могли запослити, отићи, у неку колонију, — као што су вам обећавали [да ће вас запослити] (М. Ц., 74).

Иза негиране управне реченице такође се појављује структура са везником *као што* и позитивним VP². И овде је имплицитна допунска реченица објекатског типа, којом се потврђује оно што је негирано у управном делу структуре:

Није то тако тешко, као што вам се чини [да јесте] (М. С., 41). — Бити везан и стајати у дугом реду осуђеника — комуниста није тако страшна ствар, као што је мислио [да јесте] (М. Л., 94).

4.0. Конструкције са везником *као што* и потенцијалним обликом предиката могу да обележе хабитуалност.

Плакала је као што би тих дана плакала ма шта да јој се каже (И. А., 46). — Наљутила се као што би се увек љутила у таквим тренуцима (разг.).

Чешће су, међутим, хипотетичне, тј. модалне употребе таквих структура. На једном месту је констатовано да „слично модално значење (оном у примерима начинских реченица са речцом *да* у саставу с поредбеним везником) имају и примери са потенцијалом у споредној реченици: Само вас молим да радите онако као што би се допало ученим људима”.¹² Реконструкцијом тога примера добијамо презент мод. глагола+инф.: → као што се може допасти ученим људима. Комутабилан је презент са потенцијалом и у следећем примеру:

Нисам лако одустао од своје жеље као што би могло изгледати (М. С., 28) → као што може да изгледа, а не мора.

5.0. Конструкције са потенцијалом уз везник *као да* не разликују се много по употреби од претходних, али се не могу јавити у хабитуалним ситуацијама. Оне су редовно хипотетичне, нпр.:

Погледала ме је као да би хтела нешто да каже (разг.) → можда би хтела . . .

Потенцијални облик је и овог пута заменљив презентом (*као да хоће*).

Као и конструкције без потенцијалног облика *би*, тако се и ове конструкције могу јавити у ускличним реченицама разговорног језика, које увек имају одговарајући контекст, тако да се наслањају на нешто већ речено, испричано:

Као да би она прешла преко такве ствари! → Сигурно не би прешла. . .

Код Десанке Максимовић забележила сам следећи пример конструкције са *као да би*:

Прво јој је орао у грудима
тукао крилом,
као да би из крлетке пут небеса (Д. М., 35)

Овде у дубинској структури налазимо један глаголски облик (*излећет*) који конгруира са предлошко-падежном конструкцијом (*из крлетке*). Цела структура износи опет само претпоставку говорног лица да ће се остварити акција имплицитно садржана у потенцијалном облику.

6.0. Реченичне структуре са сложеним везницима *као кад* и *као док* представљају контаминацију поредбене и временске реченице. Забеле-

¹² Р. Симић, нав. дело, стр. 40.

жила сам мали број таквих структура у обрађеном материјалу.¹³ Највише их је у Десанке Максимовић (половина свих примера). То се објашњава разноврсним контаминацијама у песничком језику:

За мене је вода сада само вода
 као кад сам је пила са кладенца (Д. М., 12) → као што је била кад сам
 је пила . . .
 Стајала сам ту верујући
 да те још браним,
 да се против подземља борим,
 као док сам стајала
 између тебе и несаница (Д. М., 56)
 → . . . као што сам веровала да те браним . . . док сам . . .

У контаминацији поредбене и временске реченице везник *кад* временски одређује зависну реченицу.

У следећим примерима код прозних писаца приликом трансформације појављује се такође поредбена реченица са *као што* и временска реченица са *кад*:

Узимао ју је на крило, исто као кад јој је било шест година (И. А., 24)
 → . . . као што ју је узимао кад јој је било . . . — Пуцали су један на другог често, љутито и оштро . . . као кад један брани главу а други тражи главу и освету (М. Л., 58) → . . . као што се пуца . . . кад један . . .

Има примера и без контаминације поредбене и временске реченице, иако је она могућа:

А кад је Рус играо, у коцкарници, у Монте Карлу, то се чуло, као што су се руски топови чули, кад су грмели у Севастопољу! (М. Ц., 48) [. . . као кад су руски топови грмели]

На дубинској структури може да се уведе, сем временске, и релативна реченица:

Као кад човек изгуби, све, на коцки, Рјепин седи, са рукама згрченим око главе (М. Ц., 97) → . . . као што седи човек који је изгубио . . . — Осети како јој у грудима нешто заигра, нешто слатко и опасно, као кад се човек нагиње над велику дубину (И. А., 47) → . . . као што осети човек који се нагиње . . .

6.1. Понекад *као што* стоји уместо израза *онако као што*:

Вране,
 сјатиће се једна за другом
 као што на плен изненадан
 једна зовне стотину других врана (Д. М., 59)
 [. . . онако као што на плен . . .]

¹³ У поменутих *фрамашикама* и у *Синијакси* Лалевићевој нема примера конструкција са везником *као кад* и *као док*. Нема их ни у *Речнику* Матице српске. Московљевић наводи један пример са везником *као кад* (*Тале виче, к'о кад јелен риче*), али је то по њему везник као „без корелације са *иако*” (нав. дело, 247).

Ви одосте заједно
 као што се иде у сватове (Д. М., 63)
 [. . . онако као што се иде . . .]
 Сенке ће похрлити према мени
 као што се увек похрли оном
 ко допатује из краја
 одакле су нас изагнали (Д. М., 67)
 [. . . онако као што се похрли . . .]

II

0.0. Конструкције са везником *као* можемо посматрати као резултате трансформација реченичних структура са везником *као што*, *као да* и *као што би*. Да ли су конструкције са *као* развијене реченице са везником *као што* или са неким другим везником, то зависи од њихове семантичко-синтаксичке интерпретације на нивоу дубинске структуре. Јављају се и двосмислености површинских конструкција због различитих могућности дубинског интерпретирања.

Издвојила сам посебно конструкције са *као* које нису трансформи наведених синтаксичких структура. О неким типовима тих конструкција писао је М. Московљевић у поменутом чланку.¹⁴ Постоје, међутим, и други типови којима би требало посветити пажњу.

0.1. Конструкције са везником *као* најчешће су трансформи структура са везником *као што*. Испуштањем предикатских конституената из структуре са *као што* добија се конструкција *као*+N, у којој је N дубински субјекат реченице са *као што*. Ако је именска реч у неком од зависних падежа, онда она није субјекат, већ прилска одредба. У том су случају субјекти главне и зависне реченице исти.

Пошто су експлицитне структуре са везником *као што* типа VP¹ = VP² фреквентне, честе су и конструкције *као*+NP, које су њихови трансформи:

А ми смо им веровали [Енглежима] као мужик мађионичару на вашару (М. Ц., 46) → . . . као што верује мужик . . . — Смештам се у стари мир, као прездрављели болесник (М. С., 62) → . . . као што се смешта . . . — Расејано слуша одговоре као човек коме је све што људи могу да кажу одавно унапред познато (И. А., 24) → . . . као што слуша човек . . . — У људском мозгу знам да се нижу и слике, као у неком калейдоскопу (М. С., 13) → . . . као што се нижу слике . . .

0.2. Конструкције са везником *као* појављују се и као трансформи структура са *као да*. Из дубинске потврдне структуре са везником *као да* деривирана је конструкција типа *као*+N, слично *као*+Adj, у којој је именска реч лексичко језгро дубинског предиката а кепула је испуштена:

А сад, ето, ти црвени гардисти пролазе крај њега, као већ стари познаници (М. Ц., 90) → . . . као да су већ стари познаници. — Викао је као луд (разг.) → . . . као да је луд.

Субјекат управне реченице је ту еквивалентан неексплицитном субјекту реченице са везником *као да*. Еквивалентност изостаје кад је структура са *као да* пасивног карактера:

¹⁴ М. Московљевић, нав. дело, стр. 248.

Жена се, од те реченице, осећа, као стрелом погођена (М. Ц., 98) → ... као да је стрелом погођена → ... као да ју је стрела погодила. — Несрећа [је] дошла као поручена (М. Л., 94) → ... као да је поручена → ... као да смо је поручили.

У овом случају субјекат управне реченице је у позицији објекта зависне реченице са *као да*.

0.3. Понекад се конструкција са везником *као* може изводити подједнако и из реченичне структуре са *као да* и из реченичне структуре са *као што*:

Даш се у бекство,
као дете (Д. М., 85)

→ ... као да си дете [ти ниси дете]; → ... као што се да у бекство дете.

Осећао сам се као гоњени (М. С., 44) — а) → ... као да сам гоњени;
б) → ... као што се осећа гоњени. — Смејали смо се, смејали, к'о студенти (Д. Ђ., 74). — а) → ... као да смо студенти; б) → ... као што се смеју студенти.

У датим примерима исти су субјекти управне и зависне реченице са везником *као да*, а различити су у реченицама са везником *као што*.

0.4. Конструкције са *као* + N могу да буду трансформи реченица са везником *као што* + *би*, којима се износе само претпоставке:

Несрећа ме погодила као смрт мога најближег (М. С., 76) → ... као што би ме погодила ... — ... па је без речи, не као кривац, него као осветник своје несанице и неугољене пожуде ... пошао ка Калемегдану (Д. Ђ., 81) → ... као што би пошао кривац.

0.5. Забележила сам неколико конструкција са *као* које се јављају као резултати трансформација релативних реченица:

Вечни помен

.....

животу као из апостолске приче (Д. М., 42)

→ ... који је као у апостолској причи. — Земљу само нађоше, земљу као свуда надалеко (Д. М., 100) → ... која се налази свуда. — Носио је исто име као његов рођак (М. Л., 85) → ... које је носио његов рођак.

1.0. Забележила сам уз *као* облике акузатива и датива, чију појаву условљава глаголска рекција. М. Стевановић наводи примере са именицом у акузативу, развијајући их у конструкције са везником *као што*. У реченици: *Сви су га волели као брата* он овако развија „начинску одредбу” (тј. „непотпуну реченицу”): *Сви су га волели као што воле брата*.¹⁵ Међутим, оваква интерпретација упућује на то да се поређење врши на основу сопственог искуства, те излази да сви људи о којима је овде реч имају брата. Ја бих додала да је ту могућа и другачија интерпретација, експлицирана имперсоналном реченицом: → ... *као што се воли брат*. Ту је мања алузија на неке постојеће односе који се тичу лица о којима је реч. Поређење је, дакле, у извесном смислу неутралније.

¹⁵ М. Стевановић, нав. дело, 68.

У следећим примерима конструкција са као може да се изводи из реченичне структуре са као да или са као *ишћо* која је имперсоналног карактера:

Држи пушку као вилу за ђубре (М. Л., 27): а) → ... као да је вила; б) → ... као што се држи вила. — За појас да га зађенем као свиралу (М. Л., 20): а) → ... као да је свирала; б) → ... као што се задене свирала. — Њен муж јој онда као неком детету, милује, и греје, својим дахом, руку (М. Ц., 56): а) → ... као да је она неко дете; б) → ... као што се детету милује ... рука.

Ту треба прикључити и следеће примере из разговорног језика: *Обрадовао јој се као сесћри*: а) → ... као да му је сесћра; б) → ... као *ишћо* се обрадује сесћри. — *Пружници су му све као рођеном сину*: а) → ... као да им је рођени син; б) → ... као *ишћо* се љружа рођеном сину.

Као што се може видети, у примерима који се интерпретирају са као да објекат главне реченице постаје у дубинској структури субјекат зависне реченице, а у онима који се интерпретирају са конструкцијом која почиње везником као *ишћо* пореди се начин акције везане за неки објекат са начином акције везане за други објекат. Евентуална интерпретација наведених примера са везником као *ишћо* у персоналној структури не би долазила у обзир (нпр., *држи љушку као вилу* → *држи љушку као ишћо држи вилу*).

1.1. У следећим примерима није могуће поћи од интерпретације са везником као да, већ од имперсоналне структуре са као *ишћо*:

Месечина као душа песникова

.....

белим застрла поља

као *љрйезу* за празник (Д. М., 25)

→ ... као што се застире трпеза. — Пришла [је] оцу први пут као човеку који је пао (И. А., 26) → ... као што се прилази човеку. — Разговарали смо о затвореном брату и сину као о мртвоме (М. С., 68) → ... као што се разговара ...

1.2. У тачки 0.2. II одељка видели смо да приликом успостављања површинске структуре долази у реченици са као до испуштања глаголске копуле. У следећим примерима испуштен је семантички оформљен глагол — предикат. При том се дата конструкција са као може сматрати деривираном како из дубинске структуре са као да тако и из дубинске структуре са као кад:

Примичући пету пети као код команде „мирно”, оштро звекну челичним алкама окова (М. Л., 57). — Шофери као по команди истрчаше (М. Л., 12) → ... као да се издаје команда; → ... као кад се издаје команда.

Неки примери предлошко-падежних веза са као имају у дубинској структури конструкцију са везником као да и предикатом који сугерише управном реченица, а који није идентичан с управним предикатом:

Кроз њу [маглу] се, као у даљини, чуо звекет очекивања (М. Л., 38) → ... као да је долазио из даљине. — Путем иза себе зачуо сам потмули топот, као испод земље (М. С., 71) → ... као да је долазио испод земље. — Изговорио је то измењеним, чудним гласом. Као из некога свог мрачног извора (Д. Ђ., 92) → ... гласом који као да је долазио ...

1.3. Забележила сам и конструкције са везником као настале у процесу номинализације:

Као у неком сну, она се смешка, затвореним очима (М. Ц., 55) → ... као да сања. — А као у потврду сновима, јутром се опет чула команда са далеких бојишта (М. Л., 16) → ... као да су се снови потврђивали.

2.0. Нереченичне конструкције са ређу *као* нису увек трансформи одговарајућих реченичних структура. *Као* може имати у таквим конструкцијама посебна значења,¹⁶ нпр., „у својству”:

Као скојеvски руководица у јесен 1941. он је обећавао много више (М. Л., 48) [у својству скојеvског руководиоца]. — Рат га је затекао као адвокатског приправника (М. Л., 37) [... у својству, у служби адвокатског приправника]. — Као најближи рођаци преузели [су] кућу (И. А., 10) [у својству најближих рођака ...]. — Умро је као жртва своје добротe (И. А., 40) [... у својству жртве ...]. — Ради као професор у школи (разг.) [... у својству професора].

2.1. Уз фазне глаголе јавља се конструкција са *као* и именицом која имплицира одређену акцију или стање субјекта у једној фази његовог живота:

Милијардер, који је почео као продавац новина (И. А., 83). — Док нисам остао, као просјак, на улици, у олуку (М. Ц., 45). — Умро је као богаташ (разг.).

У последњем примеру именица врши квалификативну функцију, па се конструкција са *као* може супституисати придевом (умро је богат).

2.2. Издвојила сам различите типове конструкција са *као* према управним глаголима. Њихове интерпретације су условљене семантичким обележјем датог предиката. Тако уз глаголе који носе у своме значењу оцену, квалификацију, јављају се конструкције са *као* у својству допуна:

Оптужио [је] поднаредника Анчића као симпатизера партизана (М. Л., 43). — У разг. јез.: Осудили су га као лопова. — Оценио га је као промашеног човека.

2.3. Уз глагол *замисли* конструкција са прилогом *као* јавља се у функцији друге допуне (прва је акузатив објекта):

Замислио сам га [...] као јадног, уплашеног, изгубљеног човека [...], а све је било другачије (М. С., 44). — Он је комунистичку револуцију замислио нејасно и лијепо, отприлике као 27. март или 13. јул — кад је ведар дан и топло сунце (М. Л., 47).

2.4. Уз свршене глаголе мишљења конструкција са именицом уз прилог *као* има нијансу експектативности:

¹⁶ О томе пише М. Московљевић у наведеном чланку. М. Стевановић у *Грамаици* наводи један случај употребе конструкције са *као* у значењу својства, службе, додајући да је и то у „крајњој линији функција начинске одредбе” (стр. 69). Слични примери се наводе у *Речнику* Матице српске као примери у којима је реч *као* прилог (књ. друга, стр. 653).

Кад не би постојале [побуне смрти и постојања], требало би их измислити, као прибежиште (М. С., 37): → ... да буду прибежиште. — Смислила је то као оправдање (разг.): → ... да буде оправдање.

2.5. Конструкција са *као* уз глагол *живећи* има финални карактер уколико именица уз њега означава нешто неживо:

Живела је успомена на њега као застрашујући пример за младиће који дорастају (И. А., 35): → ... да буде пример ...

Ако именица уз глагол *живећи* означава живо биће, конструкција са *као* обележава начин живљења субјекта, као и стил живота:

Сада живи у Београду као песник и боем (И. А., 41) [тј. боемски, односно животом песника боема].

2.6. Конструкције уз глагол *видећи* јављају се као даље допуне у акузативу:

Ту реченицу ... види ... као запаљен ланац на зиду баште (Д. Ђ., 88). — Видео је асфалт, као провалију, улице (М. Ц., 87). — Људски ум, још увек, види поједине земље, на земаљском глобу, у некој забуни, као неке звери и симболе (М. Ц., 10).

Као одредбе именица из управног дела дате структуре приближују се еквативном типу конструкције (земље подсећају на неке звери).

3.0. Уз неке глаголе конструкцију са *као* може да замени предлог с акузативом,¹⁷ на пример уз глагол *важићи*:

Важио [је] као предузимљив али неозбиљан младић (И. А., 76—77). — Важила је као тврдица и особењак (И. А. 9).

Иста конструкција са *као* јавља и уз још неке глаголе:

То није могло да послужи као изговор да одем (М. С., 74). — То му је послужило као пример (разг.).. — Поставио га је као надзорника.

3.1. Према конструкцији са везником *као* јавља се предикативни инструментал као синоним. М. Стевановић наводи уз неке глаголе три конструкционе могућности: за+асс (предик. инстр.) *као*+N.¹⁸ Слична синонимичност карактеристична је и за примере из мог материјала:

Рафо се показао у њеним очима као човек користан и далековидан (И. А., 79) = корисним и далековидним. — Енглези сматрају баш такав, кишовити дан, као „добри, стари, енглески дан” (М. Ц., 11) = добрим, старим, енглеским даном; за добар, стари, енглески дан. — Крваве хаљине [су] постале као неки знак личне вриједности и одликовања (М. Л., 35) = знаком ...

4.0. Конструкција са *као* понекад се наслања на управну именицу. На основу тога сам издвојила посебан тип конструкције у коме се реконструкцијом показује да је нешто нечему слично, једнако, односно подсећа на дати појам:

Незадовољство је као звијер, немоћна кад се роди, страшна кад ојача (М. С., 62) = слично звијери. — Стајали су једно према другом као два ратника са скривеним оружјем иза леђа (М. С., 19) = слични двојници радника. —

¹⁷ М. Московљевић, нав. дело, стр. 247.

¹⁸ М. Стевановић, нав. дело, стр. 43.

Једном ми је нешто као птица
на раме па на срце село (Д. М., 74) = слично птици.
На лицу му се појавило нешто као осмех (разг.) = налик на осмех.

Тај тип се може назвати еквативним типом.

5.0. Синтагме са везником *као* и су трансформи структура са везником *као и*ио+и. Иза и следи нова информација која укључује претходну, имплицирану везником *као* и:

Бјежи од туђег страха као и од стражарске суровости (М. С., 59) → ... као што бежи и од ... — Свет у Мил Хилу, — као и у свим тим предграђима, — миран је, ћутљив, и скроман (М. Ц., 20) → ... као што је миран ... и у свим ... — Нова гробља [су] безбројна као и губилишта (М. Л., 18) → ... као што су безбројна и губилишта.

Такве примере увек интерпретирамо као реченице са везником *као и*ио типа $VP^1 = VP^2$.

5.1. У конструкцијама са везником *као* и предикати се подударају у виду и времену. Други део везника *као* и има анафорску функцију, као што је има и заменица *онај* у следећем примеру конструкције са *као*:

Можда и овај њихов разговор као онај први, у четири ока, треба да се догоди у мраку (Д. Ђ., 66) → ... као што се догодио онај први . .

У неким примерима конструкција са *као* јављају се временске корелације са неким подразумеваним догађајем из прошлости:

А он се смејао и брчкао у вину, као некад кад је први пут могао да погине од чепа (Д. Ђ., 15) → ... као што се смејао некад. — 'ајде сад да се огледамо као лани! (М. Л., 78) → ... као што смо се огледали. — Нису се смејала као других дана (М. С., 32) → ... као што су се смејала. — Како је чудно те ноћи, — одјекивао и сат, који је одзвањао са торња Парламента у Лондону. Као звоно у Санкт Петербургу, у његовом детињству, (М. Ц., 36) → ... као што је одзвањало.

У последњем примеру у улози временске одредбе јавља се локативна конструкција са именицом која одређује један временски период човековог живота.

5.2. Временске одредбе уведене речју *као* дају податак о хабитуалној ситуацији:

На гробљу се задржала, као обично (И. А., 98) → ... као што се задржавала. — Препознаје [је] по препадном корачању и шалу у који се умотала као и свагда кад га је ноћу сачекивала (Д. Ђ., 79) → ... као што се умотавала. — Засијем и поорем оне њивице као сваке године (М. Л., 60) → ... као што сијем и орем сваке године.

5.3. Из претходно наведених примера види се да су конструкције са *као* трансформи дубинских структура без негације у којима се јавља сложен везник *као и*ио. У управном делу таквих структура може се, међутим, појавити и негирани глаголски облик, на пример:

Не могу да га отиснем у незнано и невиђено, као све остало (М. Ц., 48) → ... као што могу ... — [Жена] није лепа као ова (М. С., 24) → ... као што је лепа ...

У једном сам примеру забележила појаву негираног глаголског облика и у зависној дубинској структури, у којој је присутан негиран облик везника и:

[Девојчица] која, као сва деца богатих скоројевића, није морала да пази шта говори (И. А., 25) → . . . као што не морају да пазе ни сва деца . . .

5.4. Честа је појава квалификативног презента у реконструисаним дубинским структурама конструкција о којима је реч. Извесне радње које су некоме својствене искоришћавају ради квалификације:

Мисао ми се као свитац
сваки час гаси (Д. М., 45)

→ . . . као што се свитац гаси.

Окрећем се јутрос као сунцокрети (Д. М., 89)

→ . . . као што се окрећу сунцокрети.

Трептала је [ноћ] на улици, као кристали (М. Ц., 35) → . . . као што трепере кристали. — Прсти . . . зачудно живи кад су се полако ширили или скупљали у чашку, као латице (М. Ц., 23) → . . . као што се шире и скупљају латице.

5.5. Као што смо могли уочити, у дубинским зависним структурама које почињу везником као *што* јавља се по правилу презент несвршених глагола. У управним деловима сложене реченичне структуре може бити такође презент, али и перфекат. Овај други се у дубинској структури може јавити под условом да радња није трајно везана за одређени појам као његова карактеризација (*Није йлакао од сйраха као Кашевић* (М. Л., 38) → . . . као што је плакао).

III

0.0. У овом одељку осврнућу се на реченичну функцију конструкција које почињу простим и сложеним везником као. Те се конструкције најчешће јављају као прилошке одредбе глаголских облика из управног дела структуре:¹⁹

На овој хартији што чека као изазов (М. С., 9). — Лупао је у прозоре оба суседа, као суманут (М. Ц., 32). — Као авет се белео [кућерак] (М. Ц., 18). — Он гледа преко ње у кукњаву иза јасенова као да је не чује (Д. Ђ., 36). — Неки шашав човек који више није млад, али који диже своје канте пуне воде, као да су играчка (М. Ц., 37).

У свим наведеним примерима конструкцију са везником као можемо супституисати неким прилогом. Дакле конструкције са наведеним везницима имају прилошку функцију. Исту такву функцију имају и када се истиче квалитет или интензитет појаве:

Позорница је бела као снег и глатка као стакло (М. Ц., 94). — Биће ружна, као што су вештице (М. Ц., 69). — Син ти је крупан као Краљевић Марко (Д. Ђ., 90). — [Лик] близак и драг као рођени (И. А., 36). — Сам као сироче (И. А., 44). — [Мисао је] неумољива као хладни анђео са огњеним мечем у руци (И. А., 93). — [Жеђ за осветом] је дубока као бездан (М. Л., 15). — Тишина [је] мекана као памук (М. С., 11). — Изашао је нечујан као сена (Д. М., 48).

¹⁹ М. Стевановић, нав. дело, стр. 890.

Као што видимо, конструкције које почињу везником *као* јављају се непосредно уз придеве који су лексичка језгра предиката из управног дела структуре. Именица у конструкцији са *као* позната је по оном карактеристичном својству садржаном у придеву. Супституционим тестом можемо заменити конструкције са везником *као* прилозима *врло*, *јак*о итд., обележеним интензитетом, тако да и конструкције имају улогу истицања одређеног квалитета, нпр.:

И ви полетарци меки као душа (Д. М., 51) [јак]о. — Лепа је као богиња (разг.) [веома].

0.1. Конструкције са везником *као* јављају се и уз прилоге у истој функцији:

Били су далеко, као планином раздијељени (М. С., 44). — Обје те могућности, тако су близу једна другој и тако им је тјесно као да стоје на истом игленом врху (М. Л., 68). — Намешта и њену главу на јастуку, да не лежи тако круто, као што самртнице леже (М. Ц., 53). —

Око мене је јутрос глухо
као после ишчезлог одјека (Д. М., 46)
Око мене је од јутрос глухо
као у кориту усахлих река (Д. М., 46).

0.2. Рестриктивна је предлошко-падежна конструкција са *као* уз придев у следећем примеру:

У овом не може да буде онако прека и груба као у питању послуге (И. А., 57) → ... као кад је у питању ...

Дубинска структура са везником *као* кад ситуационо ограничава једну одређену особину субјекта управног дела структуре.

0.3. Структуре са везником *као* који је реч јављају се и у функцији лексичког језгра предиката:

Гријешне мисли су као вјетар (М. С., 12). — За мене ти си као и моје рођено (И. А., 62). — Били су као велика деца (М. Л., 98). — Прва зима ... кад је са женом у Лондон дошао, била је као што су зиме на Криму (М. Ц., 11). —

0.4. Синтаксичке структуре које се везују за управне именице имају атрибутску функцију:²⁰

И настала је тишина
као кад наједном занеми звоно (Д. М., 35)
Присиљавам [га] да мисли о таквим стварицама као што је судбина човјека у текијској башчи (М. С., 57). — Јер их је искуство већ научило да се дугим тражењем само губи, нарочито на тако ограниченом тржишту као што је Љеворјечко (М. Л., 13). — То јој задаје неподношљив бол, као да крв од ње одлази кап по кап (И. А., 50) [онакав какав би се јавио кад би крв ...]. — Све у тој соби ... носи печат нехата и запуштености, као да у њој живи слеп човек (И. А., 16). [... таквог нехата какав би био кад би у њој живео ...].

²⁰ З. Дероси, *Однос између атрибутивних реченица и именица у главној реченици*, Језик, XIV/1966, св. 1, стр. 7—15.

У последња два примера реченицу са везником *као да* не можемо супституисати атрибутом зато што је појава одређеног квалитета (бола, нехата и запуштености) везана за неку претпостављену ситуацију.

0.5. Интересантна је конструкција са везником *као кад* која се јавља такође уз управну именицу, али у нешто другачијој функцији него што је она о којој је горе било речи:

Тада опет отпочиње онај њен тихи, вечерњи плач, који се једва чује, али који је ужасно слушати. Као кад болесна деца плачу (М. С., 60) [као плач болесне деце, тј. њен плач је као у болесне деце].

Као што показује интерпретација, та поредбена структура има функцију еквативног генитива.

0.6. Забележила сам један пример конструкције са *као* у функцији апозиције:

Седмици [затвореничкој соби] је та пословица, као непобитан народски израз закона нужности жртава у борби, доносила бар краткотрајни мир (М. Л., 52).

Ако везник *као* заменимо релативном заменицом *који*, добијамо релативну реченицу апозицијског типа.

0.7. Конструкције са *као* јављају се и у функцији временских одредаба:

Још као студент . . . Перолин је успио да једним подвигом уђе . . . (М. Л., 65) → . . . још онда кад је био студент. — Већина тих просјака познавали су је још као дете (И. А., 57) → . . . још док је била дете. — Јавља јој се у сећању као младић у деветнаестој години (И. А., 33) → . . . онакав какав је био кад је имао деветнаест година). — Памти га као дете (И. А., 33) → . . . онаког какав је био кад је био дете.

Уз глаголе *сећајући се*, *ишмићујући* радње се одређују и квалитативно, а не само временски.²¹

1.0. Везник *као да* може да изгуби везничку функцију и постане модална реч, исто као и везник *као*, који се у наведеном Московљевићевом чланку узима не само као везник него и као модална речца. Приликом селекције примера из мог материјала нисам узела примере са *као* у функцији модалне речи.

Модални израз *као да* уноси специфичну нијансу у структуру реченице:

У последњој реченици *као да* му је уздрхтао глас (Д. Ђ., 73). — Ломот и шкрипа гвожђа *као да* сасвим дотуче новајлије (М. Л., 99). — За овог чудног човјека . . . *као да* је постојало само вријеме које је прошло (М. С., 56). — То дете *као да* побеже од куће (Д. Ђ., 88). — Учестале су родбинске посјете затвореницима; та њихова родбина *као да* се одједном повећала и разгранала (М. Л., 79).

У свим наведеним примерима модални израз *као да* можемо заменити неком модалном речју, нпр.: *изгледа*, *бесумње*, *чинио се*.

²¹ Љ. Поповић, *О неким њијовима адноминалних реченица са везником кад*, Јужнословенски филолог, 1973, XXX, св. 1—2, стр. 546.

Нада Замуровић

О НОВИНСКИМ НАСЛОВИМА

*Рађено под руководством
проф. др Милке Ивић*

Уводне напомене

Да би дневни лист извршио своју друштвену мисију, мобилишу се различити елементи, како лингвистички тако и екстралингвистички. У лингвистичке елементе спадају новински написи, наднаслови, наслови, поднаслови, међунаслови, потписи испод слике. Нелингвистички елементи се могу поделити на (а) психосоциолошке факторе (идејно-политичка оријентација, познавање читалаца, свест о континуитету новинског информисања и сл.); (б) ликовна решења (фотографије, цртежи, карикатуре, табеле, графикони и сл.); и (в) графичка решења (врста слога, врста слова, прелом, место написа у листу и сл.).

Наслов је, дакле, само један од низа елемената у процесу информисања путем дневног политичко-информативног листа. Али наслов очигледно игра веома важну улогу у новинама. Новине се без њега не могу ни замислити. Његов је задатак да обавести читаоца о напису изнад којег стоји, са циљем да привуче пажњу. Тек када прочита наслов, читалац ће одлучити хоће ли читати текст или не. Значи да је наслов *посредник* између новина и читаоца, између информације и оног коме је намењена. Наслов је чак често за појединца и једини информатор. Прелиставањем новина и читањем наслова може се сазнати најважније у листу.

Сложеност проблематике новинског наслова лежи у томе што наслов не егзистира сам за себе, већ увек стоји у тесној функционалној вези са свим осталим елементима који условљавају формирање дневног листа. Наднаслов, наслов и поднаслов, на пример, по правилу сачињавају целину. Најчешће постоји и корелативни однос између наслова и текста испод њега. У тај сплет односа ја, међутим, овом приликом нисам

дубље улазила. Циљ мога рада био је само да се издвоји и опише нешто од онога што језик наслова чини различитим од осталих видова писменог изражавања.

Одлучила сам се да примере прикупим из новосадског дневног листа „Дневник“, и то из његове три рубрике: спољно-политичке, унутрашње-политичке и спортске.¹ Ексерцирани су бројеви „Дневника“ из 1973. године са овим датумима: јануар: 3, 4, 12, 13, 15, 16, 24 и 25; фебруар: 2, 3, 5, 6, 14, 15, 23, 24, 26 и 27; март: 7, 8, 16, 17, 19, 20, 28 и 29.

Узорак извађен из ових 26 бројева „Дневника“ садржи 880 наслова са политичких страна и 347 наслова са спортских страна.

По садржини и карактеру информације наслови се могу поделити на две врсте: индикативни и сугестивни. Првих сам нашла у своме узорку 701, других 179.

Подела је извршена на основу семантичке вредности самих наслова, иако је уочено да она нужно мора бити „мањкава“ уколико немамо у виду и ова два момента: садржину написа изнад којих наслов стоји и контекст континуираног збивања у политичкој сфери. Због природе политичко-информативног гласила, узимајући у обзир поменуте моменте, велики део наоко чисто индикативних наслова у ствари садржи у себи и поруку, сугестију. Тако ће се индикативни наслов отвореног типа КАДРОВСКА ПОЛИТИКА показати као снажно сугестиван кад се прочита коментар који следи, или ће наслов типа директне индикације² ТИТОВ ТЕЛЕГРАМ ПРЕДСЕДНИКУ САВЕТА БЕЗБЕДНОСТИ ОУН, и без читања текста телеграма, открити сугестију о ангажовању председника Тита и Југославије.

У првој врсти уочила сам пет типова наслова: (1) наслови — директне индикације; (2) наслови — индикације акција или процеса; (3) наслови — репрезентативна мишљења и изјаве; (4) наслови — информације о кретањима личности и (5) отворени наслови.

Другу врсту сачињавају два типа наслова, од којих други има два подтипа: (1) наслови — препоруке или упутства и (2) подстицајни наслови, међу којима (а) наслови — паролe; (б) наслови — резолутне оцeне и (в) наслови — искључиве оријентације.

Табеларно приказана, подела са фреквенцијском сликом изгледа овако:

¹ При томе сам се послужила једним делом ротационог узорка, на коме је Група за друштвена истраживања Културног центра омладине и студената у Новом Саду, извршила анализу наслова на основу фреквенцијске слике лексичког фонда.

² Види објашњење ниже.

I Индикативни наслови	II Сугестивни наслови
1. Индикације које условљавају догађај 110	1. Препоруке 88
2. Индикације акција или процеса 115	2. Подстицајни наслови:
3. Репрезентативна мишљења 115	а. Пароле 54
4. Информације о кретањима личности 321	б. Резолутне оцене 18
5. Отворени наслови 40	в. Искључиве оријентације 19
Укупно 701	179

I. Индикативни наслови

1. Индикације околности које условљавају догађај

САВЕТОВАЊЕ О УСТАВНО-ПРАВНОМ ПОЛОЖАЈУ САП ВОЈВОДИНЕ
 СЕМИНАР ЗА СЕКРЕТАРЕ СК
 САСТАНАК ПРЕДСЕДНИКА СРЕМСКИХ ОПШТИНА
 СЕДНИЦА ОПШТИНСКОГ СИНДИКАЛНОГ ВЕЋА
 СЕДНИЦА КОМИСИЈЕ ЦК СКС ЗА ИДЕЈНО ДЕЛОВАЊЕ У КУЛТУРИ
 РАЗГОВОРИ БИЈЕДИЋ—РАХМАН
 РАЗГОВОРИ ДУГОЊИЋ—МАРТЕНС
 ТИТОВ ТЕЛЕГРАМ ГАДАФИЈУ
 ПИСМО БРЕЖЊЕВА ТАНАКИ
 ТИТОВ ТЕЛЕГРАМ ПРЕДСЕДНИКУ САВЕТА БЕЗБЕДНОСТИ УН
 ТИТОВА ПОРУКА ПАПИ ПАВЛУ VI
 ТЕЛЕГРАМ МИЛАТОВИЋА ЦК АСУ ЛИБИЈЕ
 ЗАКЉУЧЦИ ПРЕДСЕДНИШТВА САВЕЗА КОМУНИСТА ЈУГОСЛАВИЈЕ И
 ПРЕДСЕДНИШТВА СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ РЕПУБЛИКЕ
 ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРОБЛЕМАТИЦИ ЗАПОШЉАВАЊА НАШИХ РАД-
 НИКА У ИНОСТРАНСТВУ
 ДИСКУСИЈА НА ЗАЈЕДНИЧКОЈ СЕДНИЦИ ПРЕДСЕДНИШТВА СФРЈ И
 ПРЕДСЕДНИШТВА САВЕЗА КОМУНИСТА ЈУГОСЛАВИЈЕ

У примерима овог типа догађај се само назначава по неким својим спољашњим манифестацијама. Права новост је, међутим, оно што наслов директно не открива, оно о чему су људи на именованом састанку, седници или семинару разговарали или шта су закључили, или оно што је у именованом писму, телеграму, поруци садржано. Разумљиво је што се битна информативна вредност резервише за напис. Наиме, напис, ионако често кратак, осиромашио би уколико би се битан део информације извукао у наслов. Иако у овим насловима не постоји одређење у погледу времена догађаја о којем напис говори, ми ипак знамо да се, на пример, састанак управо одржао или је у току. Сасвим ретко се овакав наслов односи на будући догађај. Састанак, саветовање или семинар који тек предстоји, чије се одржавање очекује или припрема, у наслову ће бити

именован уз готово обавезно присуство неке ближе одредбе (Сутра састанак . . . или Одржаће се састанак . . .).

Језичка карактеристика ових наслова је номиналност. Реч је о именицама употпуњеним неком одредбом. За неке од ових структура може се претпоставити реченица на дубинском нивоу, а за неке не.

2. Индикације акција или процеса

ПОВЛАЧЕЊЕ ПРЕОСТАЛИХ ТРУПА = (Преостале трупе се повлаче)
 СУЂЕЊЕ ГРУПИ НАЦИСТА = (Суди се групи нациста)
 НАСТАВЉАЊЕ ВОЈНОГ АНГАЖОВАЊА = (Војно ангажовање се наставља)
 НЕГОВАЊЕ ОТОРИНОЛАРИНГОЛОШКЕ КЛИНИКЕ У БЕОГРАДУ = (Оториноларинголошка клиника у Београду негодује)
 ЈАЧАЊЕ СУСЕДСКИХ ОДНОСА = (Суседски односи јачају)
 ХАПШЕЊЕ ЗАВЕРЕНИКА = (Заверенике хапсе)
 ОБЈЕДИЊАВАЊЕ ОМЛАДИНСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА = (Омладинске организације се обједињују)
 ОСЛОБОЂЕЊЕ ЗАТВОРЕНИКА = (Затвореници су ослобођени)
 УСАГЛАШАВАЊЕ СТАВОВА = (Ставови се усаглашавају)
 САБОТИРАЊЕ СПОРАЗУМА = (Саботирају споразум)
 УСКРАЂИВАЊЕ ПОМОЋИ ПЛО = (Ускрађује се помоћ ПЛО)
 ПРОВЕРАВАЊЕ ПАРТИЈСКИХ КАДРОВА = (Партијски кадрови се проверавају)
 НАСТАВАК ПРЕГОВОРА О ЕВРОПској КОНФЕРЕНЦИЈИ = (Преговори о европској конференцији се настављају)
 ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ НЕЈЕДНАКОСТИ МЕЂУ ПОЛОВИМА = (Превазилазе се неједнакости међу половима)
 ОШТРО СУПРОТСТАВЉАЊЕ ПРОДОРУ ЛИБЕРАЛИЗМА = (Продору либерализма се оштро супротставља)

Наведени примери јасно указују на индикацију акција или процеса. Зато је на површинском нивоу ових структура претжно глаголска именица. Еквиваленти ових структура на дубинском нивоу су реченице, како је у загради и наведено. У већини случајева допуна глаголској именици је генитивна синтагма без предлога.

Овај тип наслова карактеристичан је и за спортску рубрику:

ТРИЈУМФ ШВЕЂАНА = (Швеђани су тријумфовали)
 ТРИ ПОБЕДЕ СОВЈЕТСКЕ РЕПРЕЗЕНТАЦИЈЕ НА ТУРНИРУ У КОЛОРАДО СПРИНГСУ = (Совјетска репрезентација је три пута победила на турниру у Колорадо Спрингсу)
 ШЕСТ ПОБЕДА ЈУГОСЛОВЕНА = (Југословенци су шест пута победили)
 ОДЛУКА У ПОСЛЕДЊЕМ КОЛУ = (Одлука ће пасти у последњем колу, Одлука је пала у последњем колу)
 ОДЛУКА У БЕОГРАДУ = (Биће одлучено у Београду, Одлучено је у Београду)
 УМАЛО ИЗЕНАЂЕЊЕ = (Умало да неко изненади неког) итд.

3. Рејференцијативна мишљења и изјаве

РОА О ОДНОСИМА КУБА—САД = (Шта је Роа изјавио о односима Куба—САД)
 НЕТО О ОСЛОБОЂЕЊУ АНГОЛЕ = (Шта је Нето изјавио о . . .)
 ИНДИРА ГАНДИ О СПОРАЗУМУ У СИМЛИ = (Шта је Индира Ганди изјавила о . . .)
 РИБИЧИЧ О МЕЂУНАРОДНОЈ СИТУАЦИЈИ = (Шта је Рибичич рекао . . .)
 ЕГЊУ О АНГАЖОВАЊУ САД У АЗИЈИ = (Шта је Егњу изјавио . . .)
 СЕКУ ТУРЕ О ПЛАНОВИМА ИМПЕРИЈАЛИСТА = (Шта Секу туре мисли . . .)

БУРГИБА О НЕСВРСТАВАЊУ = (Шта Бургиба мисли . . .)
 КИРХШЛЕГЕР О МАЋИНАМА = (Шта је Кирхшлегер изјавио . . .)
 СИНГ О ПАКИСТАНСКИМ ЗАРОВЉЕНИЦИМА = (Шта је рекао Синг . . .)
 НАТО О ЂОРСОКАКУ = (Шта је изјавио представник НАТО пакта . . .)
 ОДБОРНИЦИ О РАДУ СКУПШТИНЕ = (Шта мисле одборници о . . .)
 ВЛАДА О СЕЉАЧКИМ ПЕНЗИЈАМА = (Какво је становиште владе . . .)
 НЕСВРСТАНИ О ПАНАМСКОМ КАНАЛУ = (Шта несврстани мисле о . . .)

Овај тип наслова садржи репрезентативна мишљења личности, организација или влада.

То су редуциране реченице. У њима се локатив са предлогом *о* употребљава у функцији неправог, даљег објекта уз имплицитно присутан глагол мислити, рећи или изјавити. Управна реч је чешће властита именица, а ређе име неке организације или организоване групе људи. Велика фреквентност овог типа учврстила је његову структуралну стабилност.

Овом типу се могу прикључити и следећи примери:

БЕЈРУТ ОСУЂУЈЕ АМАН
 НДР КОРЕЈА ОПТУЖУЈЕ САД
 КИНА ОСУЂУЈЕ ИЗРАЕЛ
 САД СЕ НЕ МОГУ ПРОТИВИТИ
 ЈУГОСЛАВИЈА ПОЗДРАВЉА СПОРАЗУМ О ВИЈЕТНАМУ
 ЈУЖНА АФРИКА И РОДЕЗИЈА ПРЕТЕ ЗАМБИЈИ
 ВАШИНГТОН ПАЖЉИВО ПРАТИ ПОЛОЖАЈ ДОЛАРА У ЕВРОПИ, и слични.

У овим примерима именице употребљене у служби субјекта имају карактеристику живо (—). Наиме, назив земље или њеног главног града идентификује се са њеним представничким органима.

Док у првој групи овог типа предикат никад није експлициран, у другој је он напротив обавезно присутан на површинској структури.

У примерима прве групе нагласак је на томе да су баш Роа, Нето, Индира Ганди изјавили нешто о нечему моментално актуелном — из наслова се још не види шта, док се у примерима друге групе истиче одређени став, квалификује се изјава. Због разноврсних квалификација немогуће је избећи лексикализовање предиката.

4. Информације о кретању личности

ДОПУТОВАО ЧАУШЕСКУ
 ДОПУТОВАО ПЈЕР МАРИОН
 ОТПУТОВАО ШАРП
 ПУЉА ОТПУТОВАО ИЗ БЕОГРАДА
 МЕДИЧИ ПУТУЈЕ У ИЗРАЕЛ
 САДАТ ПУТУЈЕ У ИНДИЈУ
 СИРОТКОВИЋ ЋЕ ПОСЕТИТИ САД
 АДМИРАЛ НАНДА ПОСЕТИО СПЛИТ
 ХУСЕИН ДОЛАЗИ У КАИРО
 ГОЛДА МЕИР ОДЛАЗИ У РИМ
 ВЕЋИНА ДЕЛЕГАЦИЈА СТИГЛА У ПАРИЗ
 ЛИБИЈСКА КОМИСИЈА СТИГЛА У КАИРО итд.

ШУЛИН ПРИМИО ТРИФУНОВА
 СИРОТКОВИЋ ПРИМИО СТЕПАКОВА
 КРАЈСКОГ, ПАЛМЕА, ЈОРГЕНСЕНА И СОРСА ПРИМИО ЈЕДИНО ПОЕР итд.

БОЈАНИЋ РАЗГОВАРАО СА НОВИНАРИМА
 ДРАГАСHEВИЋ РАЗГОВАРАО СА НАШИМ РАДНИЦИМА
 АЛИ ШУКРИЈА РАЗГОВАРАО У ПРЕДСЕДНИШТВУ ПК ССРН БиХ итд.
 АРАФАТ ПОНОВО ЛИДЕР ПЛО

Овде спадају и ови примери:

МАКАРИОС ЈОШ УВЕК ЈЕДИНИ КАНДИДАТ
 ДОБРИВОЈЕ ВИДИЋ ЧЛАН ПРЕДСЕДНИШТВА СФРЈ
 ЖАРКО ЛУКИЋ ПРЕДЛОЖЕН ЗА НОВОГ ПРЕДСЕДНИКА — итд.

Наведени наслови информишу (а) о контактима личности из политичког и друштвеног живота и (б) о померањима у политичким, државним и другим структурама (избори, именовања и слично). Како се политички живот остварује добрим делом путем контаката истакнутих личности, а и промене тих личности у њему су честе, наслови овог типа су изузетно фреквентни (46% индикативних односно 36% свих наслова узорка).

У већини примера овог типа присутан је крњи предикат. Најчешће је то крњи перфект. Крњење се овде јавља не толико у улози интензификатора колико као одлика одређеног стила, као обавезно присутан елемент извесног изражајног шаблона.

5. Отворени наслови

КРИТИЧКА АНАЛИЗА РАДА
 ОПТИМИЗАМ И СУМЊЕ
 ЗАДОВОЉСТВО И ОБЕЋАЊА
 КРИТИКА И САМОКРИТИКА
 КАДРОВСКА ПОЛИТИКА
 ЈЕДИНИ НАЧИН
 ПРАВА СЛИКА
 ВИШИ НИВО
 ЗЛАТНА КРИЗА

„ТРЕЋА СТРАНА”
 ПРАВА МЕКА
 ДРУГИ ЧИН
 ТРАЈАН КВАЛИТЕТ
 БАЦИЛИ КОРУПЦИЈЕ
 ЛИКОВИ ПРЕГОВАРАЧА итд.

Наслови отвореног типа не садрже ни трунке конкретне информације из текста који им следи. У овом облику они се могу налазити изнад текстова најразличитијег садржаја. Сами по себи за читаоца не значе ништа и тек после читања текста написа добијају смисао. Најчешће су то наслови коментара, чланака или репортажа. Новинар је настојао да пронађе такав наслов који ће садржати основну оцену неке сложене ситуације коју је дао у коментару, или битну карактеристику проблема који је обрадио у чланку, или доминантну боју слике коју је дао репортажи.

То су у језичком погледу апсолутно номинализоване структуре из којих се реченица не може ни наслутити.

И на спортским странама се јављају наслови овог типа, али је њихова учесталост мања него на политичким странама.

ТРАДИЦИЈА И УМЕШНОСТ
 РАЗОЧАРЕЊЕ И ПОТИШТЕНОСТ
 ОБЈАШЊЕЊЕ
 ПЕНАЛ итд.

Последња два примера су једини једночлани наслови (по формалном критеријуму) нађени у овом узорку.

II. Сугесџивни наслови

1. Прейорукe или ујууџсџива

Ови наслови могу према својим структуралним карактеристикама и према интензитету сугестије да се поделе у две групе.

(а) У првој групи су примери у којима тон препоруке даје дубинска конструкција *џреба*+*инфинитив*:

ОЈАЧАТИ ПОКРАЈИНСКУ УПРАВУ = (Треба ојачати . . .)
 САЧУВАТИ РЕНОМЕ = (Треба сачувати . . .)
 СУПРОТСТАВИТИ СЕ НЕПРИЈАТЕЉСКОЈ ПРОПАГАНДИ = (Треба се супротставити . . .)
 НАСТАВИТИ ПОЗИТИВНУ ОРИЈЕНТАЦИЈУ = (Треба наставити . . .)
 БРИСАТИ ИМЕНА НАЦИОНАЛИСТА = (Треба брисати . . .)
 БИРАТИ НАЈСПОСОБНИЈЕ = (Треба бирати . . .)
 СТАТИ НА ПУТ ПРАКСИ ИЗИГРАВАЊА ПРОПИСА = (Треба стати на пут . . .)
 ИДЕНТИФИКОВАТИ НЕПРИЈАТЕЉА = (Треба идентификовати . . .)
 ОШТРО ГОНИТИ ПОЛИТИЧКИ И ПРИВРЕДНИ КРИМИНАЛ = (Треба оштро гонити . . .)
 ВИШЕ АФИРМИСАТИ СКУПШТИНУ
 ВИШЕ СЕ ОКРЕНУТИ БУДУЋИМ ЗАДАЦИМА
 СВАКУ КРИТИКУ ПОТВРДИТИ СОПСТВЕНИМ РАДОМ итд.

Инфинитив се овде појављује у прескриптивним ситуацијама као предикат. Комбинаторичне варијанте ових примера су реченице у којима је управна реч обавезно *џреба* и реченице са *да*+*џрезенџ*. Лексикализованог субјекта нема ни на дубинској структури. У овим примерима присутан је експектадиван елеменат.

Има наслова у којима је и на површинској структури присутан сблик *џџреба*:

ЗАКОН ТРЕБА ШТО ПРЕ ДОНЕТИ
 ПРАВА БИТКА ЗА НОВИ КУРС ЗАПОЧЕТА И НЕ ТРЕБА ЈЕ ОЛАКО СХВАТИТИ
 ПОЛИТИКА ЗАПОШЉАВАЊА ТРЕБА ДА БУДЕ УГРАЂЕНА У СВЕ ПРОГРАМЕ ДУГОРОЧНОГ РАЗВОЈА — ОД РАДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И ОПШТИНЕ ДО ФЕДЕРАЦИЈЕ
 СТАТУТИ ТРЕБА ДА БУДУ РЕАЛНИ И ПРАКТИЧНИ итд.

У узорку сам наишла и на примере који представљају зависне реченице самостално употребљене. Управна реч је и код њих *џреба*:

ДА И ДРУГИ САМОКРИТИЧКИ ОЦЕНЕ СВОЈ РАД
 ДА СЕ НЕ ОХЛАДЕ ПОРУКЕ ПИСМА.

Примеру

СА АНАЛИЗА НА КОНКРЕТНЕ АКЦИЈЕ = (Треба прећи са анализа . . .)

недостају оба елемента који носе препоруку, али га ми ипак разумемо због његове сличности са паролом *Прећи са речи на дела*.

(б) У другој групи су примери којима тог препоруке дају облици глагола *смети*, *морати* и *моћи*:

У РЕДОВИМА СК НЕ МОЖЕ БИТИ НЕУТРАЛАЦА
У САВЕЗУ КОМУНИСТА НЕ МОЖЕ БИТИ НЕОПРЕДЕЉЕНИХ И КОЛЕБЉИВИХ
БИТКА ПРОТИВ ЛИБЕРАЛИЗМА НЕ СМЕ ДА ЈЕЊАВА
САВЕЗ КОМУНИСТА МОРА БИТИ ОТВОРЕНИЈИ ПРЕМА ПРАКСИ
ЈЕДИНСТВО МОРА ДА ПОЧИВА НА ЈЕДИНСТВЕНОЈ ИДЕЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ ПЛАТФОРМИ
СВАКИ СТАРЕШИНА МОРА ДА СЛУЖИ ЗА ПРИМЕР.

Примере у овој групи поређала сам по интензитету. Најслабијег интензитета су наслови са обликом глагола *не моћи*, а најјачег наслови са обликом глагола *морати*. У првим примерима препорука је ненаметљива, док у другим има призив наредбе. Овако изречено упутство није намењено појединцу него друштву, или организованим групама људи као целинама.

Како су глаголи *моћи*, *морати*, *смети*, *шребати* модални, и ови наслови имају модалну нијансу и специфичну улогу која укључује иницијативни импулс за акцију.

2. Подстицајни наслови

а) Пароле

На странама унутрашњо-политичке рубрике чести су наслови-пароле:

САМОУПРАВЉАЊЕ ЈОШ НИЈЕ У РУКАМА РАДНИКА
САВЕЗ КОМУНИСТА ОСВАЈА ЈОШ ВЕЋЕ ПОВЕРЕЊЕ РАДНИХ ЉУДИ
БОРЦИ ИМАЈУ ПУНО ПОВЕРЕЊЕ У СК
БОРЦИ СУ УВЕК ИМАЛИ ЈАСНА ОПРЕДЕЉЕЊА
КРИТИКА ЈЕ СТАЛНА ПРАКСА А НЕ УВОД У СМЕЊИВАЊЕ ЉУДИ
БОРБА ПРОТИВ ПОЛИТИЧКИХ НЕПРИЈАТЕЉА ЈЕ СТАЛАН ЗАДАТАК
ВРЕМЕ ЈЕ ЗА КОНКРЕТНУ АКЦИЈУ
ЈЕДИНСТВЕНОМ ПОЛИТИЧКОМ АКЦИЈОМ ЈАЧА БОРБА ЗА ДОМИНАНТНУ ПОЗИЦИЈУ РАДНИЧКЕ КЛАСЕ И САМОУПРАВЉАЊЕ

БОРБА ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ДЕЛАТНОСТИ ПОЛИТИЧКА ОБАВЕЗА
СВИХ СНАГА ДРУШТВА
ГЛАС БАЗЕ ПРЕСУДАН ЗА ДАЉИ ТОК АКЦИЈЕ
САМОУПРАВЉАЊЕ ДО СВАКОГ РАДНИКА
ОДЛУЧНО ПРОТИВ ПОЈАВА КРШЕЊА ЗАКОНА
НИЈЕДНА ОДЛУКА БЕЗ САМОУПРАВЉАЧА.

Последња три примера су истовремено и препоруке и пароле. Овом типу припадају и наслови:

КРИТИКА — ПОУКА ЗА ОДГОВОРНИЈЕ ПОНАШАЊЕ
СТАБИЛНОСТ — ПРВИ ЗАДАТАК ЕКОНОМСКЕ ПОЛИТИКЕ
ЗАШТИТА — НЕОТУЏИВО ПРАВО РАДНИХ ЉУДИ
ЗАЈЕДНИЧКА ОДЛУКА — ОБАВЕЗА ЗА СВЕ
ЈЕДИНСТВО — ОСНОВА ЗА БУДУЋИ УСПЕШАН РАД.

Делови иза повлаке су именски делови предиката.

б) Резолућне оцене

НЕЋЕМО ПАСТИ НА КОЛЕНА
КАО РАДНИЧКА ПАРТИЈА НЕ МОЖЕМО ИМАТИ АРИСТОКРАТСКИ ОДНОС
КАДА ЈЕ РЕЧ О ПИТАЊИМА ЖИВОТА РАДНИКА
АКЦИЈОМ ШТЕДЊЕ НЕ МОЖЕМО БИТИ ПОТПУНО ЗАДОВОЉНИ
НАСТАВИЋЕМО ПРУЖАЊЕ ПОДРШКЕ И ПОМОЋИ ХЕРОЈСКОМ НАРОДУ
ВИЈЕТНАМА

Већином примера наслова-резолутних оцена и парола, инсистира се на кохерентности друштва, Савеза комуниста и сл.

Иако су примери:

НАЛАЗИМО СЕ НА ПУТУ МИРНОГ РЕШЕЊА ВИЈЕТНАМСКОГ ПИТАЊА
ЗАКЉУЧИЛИ СМО СПОРАЗУМ О ОКОНЧАЊУ РАТА

по својим формалним карактеристикама исти као горе наведени примери, они ипак не припадају овом типу јер им недостаје битна значењска одлика-модалност, те због тога припадају индикативним насловима.

в) Искључиве оријентације

НЕМА ДИЛЕМЕ О КУРСУ НА ЛИНИЈИ САВЕЗА КОМУНИСТА
НЕМА МЕСТА ОКЛЕВАЊИМА
НЕМА НЕЈАСНОЋА ОКО КУРСА САВЕЗА КОМУНИСТА

Наслови-искључиве оријентације са најјачим интензитетом позивају на јединство и хомогеност читавог друштва, не допуштајући постојање алтернатива. Њих, као и резолутних оцена, нема много.

Облик *нема* који се овде јавља представља инконгруентну форму предикације. Он гради са генитивним обликом именице егзистенцијалне реченице у негативном смислу.

ИНТЕРПУНКЦИЈА У НАСЛОВИМА

Знаци интерпункције се употребљавају у насловима на политичким странама ређе (90 од 880), а на спортским странама чешће (96 од 347). (Нисам узела у обзир разне називе у наводницима.) Сви они, сем зареза, служе означавању модалности.

Зарез

ПОГИНУЛО 17, А РАЂЕНО 88 ВЕРНИКА = (Погинуло је 17 а рађено је 88 верника)
КОНФЕРЕНЦИЈА О КУКУРУЗУ, А НЕ О СЕКСУ = (То је требало да буде . . .)
НИ СТРАНИ, НИ ДОМАЋИ
КРАЈСКОГ, ПАЛМЕА, ЈОРГЕНСЕНА И СОРСА ПРИМИО ЈЕДИНО ПОЕР
САСТАНАК КОЛЕГИЈУМА ПОКРАЈИНСКИХ СЕКРЕТАРИЈАТА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКУ И КУЛТУРУ.

У прва два примера зарез одваја две реченице, док у осталим служи за одвајање речи које се набрајају.

Узвичник

ПОМОЋ ВИЈЕТНАМУ! = (Треба помоћи Вијетнаму)

СТО ХИЉАДА НАРКОМАНА! = (Има сто хиљада наркомана — што је изненађујуће)

ДЕЦЕНИЈУ ЧЕКАЈУ СУЂЕЊЕ! = (Неки људи чекају суђење читаву деценију)

МИРНО РЕШЕЊЕ ЗА СРЕДЊИ ИСТОК! = (Тражи се мирно решење . . .)

БЛАГА ОСУДА ТЕРОРИСТЕ = (Терориста је осуђен благо)

НЕ ПУЦАЈ, ПРЕДАЈЕМ СЕ!

СПОРАЗУМЕВАЊЕМ, А НЕ СИЛОМ! = (Треба то решити споразумевањем . . .)

ПЛО: СТАВ ПРЕМА ХУСЕИНУ ОСТАЈЕ ИСТИ! = (Став Палестинске ослободилачке организације према Хусеину остаје исти)

Занимљиво је да су у последњем примеру две тачке стављене непосредно иза скраћенице. Овај знак интерпункције стоји овде уместо „изјавила”.

У наведеним примерима је видљиво да узвичник изражава позив или захтев, изненађење неочекиваном чињеницом, категоричну опомену. Узвичник најчешће има снажну модалну функцију.

Наводници

КАКО СПРЕЧИТИ „ДИВЉЕ” ЗАНАТСТВО

ЕГИПАТ БЕЗ ПЛАНОВА О НОВОЈ „МИРОВНОЈ ИНИЦИЈАТИВИ”

ОСПОРЕНА „ГЛАВА ПОРОДИЦЕ”

„ФИЛТЕРИ” ЗА РАД КОМИСИЈА

„РИБАРСКИ РАТ” ПРИ КРАЈУ

У РЕДОВИМА СК НЕ МОЖЕ БИТИ „НЕУТРАЛАЦА”

„НАРОДНА КОНТРОЛА” ПОЛОЖИЛА ИСПИТ

„ПРЕДУЗЕЋЕ” СЕЉАКА У ДЕСПОТОВУ

РАЧУНИ БЕЗ „ФРИЗИРАЊА”

ПРЕКРШАОЦИ „ЗАМРЗАВАЊА” ЗАРАДА

САСТАНАК НА „ДРУШТВЕНОМ НИВОУ”

„ВЕЛИКЕ” И „МАЛЕ” НЕВОЉЕ ГРАЂАНА

„. . . ДА СЕ ЧОВЕК РАСПАМЕТИ . . .”

КАКО СЕ „ВРТИО” СТАМБЕНИ ДИНАР

САЈГОНСКИ МИНИСТАР НАЈАВИО „ВЕЛИКИ ДОГАЂАЈ” итд.

Наводници у наведеним и другим примерима наслова служе

(а) за цитирање нечијих изјава („. . . ДА СЕ ЧОВЕК РАСПАМЕТИ . . .”) или термина („МИРОВНА ИНИЦИЈАТИВА”, „ВЕЛИКИ ДОГАЂАЈ”);

(б) за коришћење колоквијалних уместо прецизних, званичних назива („ДИВЉЕ” ЗАНАТСТВО, „ФИЛТЕРИ” ЗА РАД КОМИСИЈА, „РИБАРСКИ РАТ”, „ПРЕДУЗЕЋЕ” СЕЉАКА). Наводницима се често изражава и став новинара према некој појави или мишљењу. Тако у примеру У РЕДОВИМА СК НЕ МОЖЕ БИТИ „НЕУТРАЛАЦА” наводници означавају да људи који о себи мисле — или неко други о њима мисли — да су неутралци, у ствари то нису. Или у наслову АМЕРИКАНЦИ ПОНОВО „ГРЕШКОМ” БОМБАРДОВАЛИ СОП-

СТВЕНЕ ПОЛОЖАЈЕ уочљив је модалан тон, јер је стављањем речи ГРЕШКА у наводнике истакнут лични став, тј. сумња новинара у интерпретацију догађаја.

На спортским странама наводници у насловима су чести.

СУДИЈА РУДИЋ НАЈБОЉИ „ИГРАЧ“
ПРОГНОЗЕРИ „ЗАНЕМЕЛИ“
„ПРОБУЂЕНЕ“ НИШЛИЈЕ
ЗВЕЗДА СКИНУТА С „НЕБА“
ПОЧЕЛО „ЗАГРЕВАЊЕ“ ЗА МОСКВУ
СТРУЊАЧА НЕ ТРПИ „ЧУПАВЦЕ“
БАЧКА У „ДРУГОЛИГАШКОМ“ ИЗДАЊУ
ИПАК „МРТВА“ ТРКА?
УСПЕЛА „ГЕНЕРАЛКА“ итд.

Наводници се у овим примерима употребљавају или за давање подругљивог тона или пак за указивање на то да та реч није уобичајена у књижевном језику.

Повлака

Овај интерпункцијски знак јавља се врло често у примерима посматраног узорка. Да би се објаснила функција и значење повлаке, неопходно је интерпретирати сваки пример посебно.

САХРАНА ЏОНСОНА — У ЧЕТВРТАК = (Сахрана Џонсона је у четвртак)
ПРОГРАМ РАДА — НЕПОЗНАТ = (Програм рада је непознат)
ШТЕТЕ — ИЗУЗЕТНО ВЕЛИКЕ = (Штете су изузетно велике)
ПОПИС СТАНОВНИШТВА — КОРИСТАН = (Попис становништва је користан)
У ПРВОМ ПЛАНУ — РОДЕЗИЈА = (У првом плану је Родезија)
ГЕНЕРАЛ ТРАУ — ШЕФ ДЕЛЕГАЦИЈЕ = (Генерал Трау је шеф делегације)
САВЕЗНА КОНФЕРЕНЦИЈА ССРНЈ — ПОКРОВИТЕЉ = (СК ССРНЈ је . . .)
ИЗРАЕЛСКО ПОВЛАЧЕЊЕ — ОСНОВА МИРА = (Израелско повлачење је . . .)
ЗА ШТЕДЊУ — 7000 ГЛАСОВА = (7000 гласова је за штедњу)
ПРИВРЖЕНИ НЕСВРСТАВАЊУ — ВИШЕ НЕГО ИКАД = (Они су приврчени . . .)
САСТАНАК — ПОД ЗНАКОМ ПИТАЊА = (Састанак је . . .)
ДОБИЛИ СТАН ЗА — ПОДСТАНАРА = (Неки су добили . . .)

У примерима ове групе наслова повлака стоји на месту где би стајао глаголски облик да је изражен. Питање је да ли повлака њега и замењује. По мом мишљењу, повлака је баш на том месту зато што је оно најпогодније за цезуру. Стварањем цезуре повлака делује као интензификатор. На тој начин се рематски део информације, закључка или става наглашава, у неким примерима више, у неким мање, што зависи од семантике наслова. У свим прегледаним примерима рематски део се налази иза цезуре.

Искључивањем повлаке и задржавањем истог реда речи добијамо структуре које обавезно траже увођење неког од облика глагола *бити*, најчешће у презенту који је немаркиран у погледу времена остваривања радње.

Занимљиво је да је већина примера прве групе блокирана у погледу реда речи уколико се уведе помоћни глаголски облик. Наиме, променом реда речи добиле би се реченице које не одговарају нашем језичком осећању. На пример:

ОТВАРАЊЕ ГРАНИЦЕ — СМИТОВ ТРИК — (Симтов трик је отварање . . .)
 ДОКАЗИ О ТЕРОРИСТИМА — НЕПОБИТНИ = (Непобитни су докази . . .)

Иако би ове реченице граматички с обрнутим редом речи и помоћним глаголом биле исправне, оне су ипак овде неприхватљиве јер је смисао битно померен.

Мало је примера који приликом увођења облика помоћног глагола не би били маркирани у погледу реда речи:

У ПРВОМ ПЛАНУ — РОДЕЗИЈА = (У првом плану је Родезија; Родезија је у првом плану)
 ГЕНЕРАЛ ТРАУ — ШЕФ ДЕЛЕГАЦИЈЕ = (Генерал Трау је шеф делегације; Шеф делегације је генерал Трау)

Уколико се искључе и повлака и помоћни глаголски облик, само четири од посматраних примера задржавају исти ред речи:

ПРОГРАМ РАДА — НЕПОЗНАТ = (Програм рада је непознат)
 САСТАНАК — ПОД ЗНАКОМ ПИТАЊА = (Састанак под знаком питања)
 ПРИВРЖЕНИ НЕСВРСТАВАЊУ — ВИШЕ НЕГО ИКАД = (Привржени несврставању више него икад)
 ДОБИЛИ СТАН ЗА — ПОДСТАНАРА = (Добили стан за подстанара)

Ово су примери у којима повлака не замењује облик глагола *бићи* нити облик неког другог глагола; она ту само наглашава други део структуре. Истина, и овде би се уместо повлаке могао увести облик глагола *бићи* али први еквивалент на дубинском нивоу је реченица без израженог глагола, па тек онда, још дубље, реченица са израженим глаголом. Као доказ могу да послуже последња два примера, у којима повлака не стоји на месту резервисаном за глагол, него у првом од њих одваја одредбу за начин (ОНИ СУ ДАНАС ПРИВРЖЕНИ НЕСВРСТАВАЊУ ВИШЕ НЕГО ИКАД), а у другом чак разбија падежну синтагму. У овим насловима, дакле, интензитет се додаје на реченицу која је већ непотпуна, која је у претходној фази формирања изгубила глаголски облик.

Наслови из друге групе као еквиваленте имају реченице са обликом неког другог глагола.

ПОСЛЕ КРИТИЧКЕ ОЦЕНЕ — РАСПРАВА НА ОПШТИНСКОЈ КОНФЕРЕНЦИЈИ = (После критичке оцене одржана је, одржаће се расправа . . .)
 У АПРИЛУ — ПЕТА КОНФЕРЕНЦИЈА СК СРБИЈЕ = (У априлу ће се одржати пета конференција СК Србије)

Иако се и у ове примере може увести облик глагола *бићи*, ипак је облик глагола *одржати* адекватнији.

У погледу времена први од ових примера није маркиран, док је други ограничен на будућност.

Први пример је занимљив још по нечему. У другом делу, иза повлаке, налази се падежна синтагма *на ојшћинској конференцији*. Предлог *на* није уобичајен уз ову именицу, него предлог *у*. Оваква падежна синтагма у овом случају функционише као кондензатор шире синтагме *на седници ојшћинске конференције*.

У свим примерима у којима се повлака може заменити обликом глагола *бићи*, она је инкомпатибилна са тим глаголом.

Трећу групу наслова с повлаком сачињавају примери у којима повлака замењује лексички еквивалент који се не може са сигурношћу идентификовати. Карактеристичан је пример:

УЗГРЕД — И ПОСЛАНИЦИ = у којем је реченична структура на дубинском нивоу неизвесна, а наслов семантички непрозиран.

ПРОПУСТИ У ДАВАЊУ СТАМБЕНИХ КРЕДИТА — У ЈАВНОСТ = повлака се вероватно може заменити са *шреба да се дају* или *дају* су.

Еквиваленти следећа два примера су сложене реченице:

УМЕСТО ПОЛИТИЧКЕ АКЦИЈЕ — ШАПИРОГРАФИ = (Уместо да се води политичка акција, користе се шапирографи одн. умножавају се гомиле материјала)

АУТОБУС У ПОНОР — 14 ЖРТАВА = (Аутобус је слетео у понор и било је 14 жртава).

Примери четврте групе специфични су по томе што повлака нема функцију интензификатора као у свим досад наведеним, него значи предлог *између*:

РАЗГОВОРИ БИЈЕДИЋ—РАХМАН = (Разговори између Биједића и Рахмана)
ПРВИ СПОРАЗУМ САД—КУБА = (Први споразум између САД и Кубе).

Оваква употреба повлаке веома је честа у новинским насловима.

С обзиром на то да су током рада уочене извесне специфичности употребе повлаке у насловима на спортским странама, навешћу све примере које сам у узорку нашао, како бих могла да их коментаришем.

- (1) И ВЕСЕЛИНОВИЋ ЈУНИОР — ГОЛГЕТЕР! = (И Веселиновић јуниор *је* . . .)
ДИЗАЧИ — НЕПОЖЕЉНИ ГОСТИ!? = (Зар су дизачи непожељни гости!?)
ПРОГНОЗЕРИ — „ЗАНЕМЕЛИ” = (Прогнозери су занемели)
СИМУЛАНТИ — САБОТЕРИ = (Симуланти су саботери)
СВЕ ОДЛУЧЕНО НА — КОЊУ = (Све *је* одлучено на коњу)
НАЈТЕЖЕ — ДОГОВОР О УЧЕСНИЦИМА ЕВРОПСКЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ =
(Најтеже *је* . . .)
ЈЕФТИМИЈАДЕСОВА — ИСПРЕД КУЛИЋЕВЕ = (Јефтимиадесова *је* испред . . .)
ИНСБРУК — ДОМАЋИН ЗИМСКЕ ОЛИМПИЈАДЕ 1976. ГОДИНЕ =
(Инсбрук *је* . . .)
У ПРОБАМА — ПЕСНИЦЕ СПАВАЛЕ = (У пробама су песнице спавале)
ПРЕД СТАРТ — БЛЕДО = (Пред старт *је* било бледо)
НА КРАЈУ — НАЈБОЉЕ = (На крају *је* било најбоље)
- (2) НАЈВЕЋИ АПЛАУЗ — НАЈМЛАЂИМА = (Највећи аплауз *је* *пришао* . . .)
ТРЕЋИ СУСРЕТ — САРАЈЛИЈАМА = (Трећи сусрет *је* *пришао* . . .)
И ОВЕ ГОДИНЕ — ЗИМСКА ЛИГА = (И ове године *ће се одржати* . . .)
УЗ ЈУБИЛЕЈ — И ПОБЕДА? = (Уз јубилеј *ће* можда *доћи* . . .)
НОВИ ЧАМЦИ — НОВИ УСПЕСИ? = (Нови чамци *ће* можда *донети* . . .)
ТРИ ЕКИПЕ — ТРИ РЕПРЕЗЕНТАТИВЦА = (Три екипе *дају, су дале* . . .)
2 КИЛОГРАМА — ДВА БОДА = (Та два килограма *су донела* . . .)
И ЗВАНИЧНО — ПОБЕДИО ЈЕ ИВАНОВИЋ = (И званично *је* *пошврћено* да је победио Ивановић)

- У ЗРЕЊАНИНУ — ТАЈАЦ = (У Зрењанину је владао тајац)
 СА РУБА ПОРАЗА — ДО ТИТУЛЕ = (Са руба пораза *дошли су* до титуле)
 ЗАСАД САМО — ПРЕДЛОГ! = (То засад *остјаје* само предлог)
 ДРАМА — ИЗНЕНАДА! = (Драма се одиграла изненада!)
- (3) ДАНАС ЖРЕБ — У СУБОТУ СТАРТ = (Данас је жреб *а* у суботу је старт)
 ХАЈДУК ФАВОРИТ — СПАРТАКОВА ШАНСА = (Хајдук је фаворит *а* Спар-
     так има шансу)
 НЕМА ГОРИНКЕ — ТУ ЈЕ ИРЕНА = (Нема Горинке *али* ту је Ирена)
 УМЕСТО СПЕКТАКЛА — СКАНДАЛ = (Уместо да буде спектакл био је то
     скандал)
 ШАМПИОНИ — КАО ШАМПИОНИ = (Шампиони се *јонашају* као што се
     јонашају шампиони)
- 4) И НОВИ САД ЖЕЛИ МЕЧ ЈУГОСЛАВИЈА—ПОЉСКА
 РЕГИСТРОВАН СУСРЕТ СПАРТАК—СЕНТА
 ПОНИШТЕНА УТАКМИЦА ЈЕДИНСТВО (Б)—СПАРТАК
 ЦРВЕНА ЗВЕЗДА—ВОЈВОДИНА 3 : 0
 ВОЈВОДИНА—БОСНА

И у насловима са спортских страна групе (1) и (2), повлака има иста значења као у претходно објашњеним примерима. И овде она може бити замењена неким обликом глагола *бићи* односно обликом другог каквог глагола (при чему би нестало емфатичности). У групи (3) редукване су, у неједнаком степену, сложене реченичне структуре. Група (4) је специфична за језик спорта. Ту присуство повлаке указује на однос пара који се такмичи и не може се лако трансформисати у лексички израз. (Меч Југославија—Пољска → меч између Југославије и Пољске: Црвена Звезда—Војводина 3 : 0 → Црвена Звезда је победила Војводину са 3 : 0 . . .).

Разлике између примера са политичких и оних са спортских страна, у погледу функције повлаке, иначе постоје. Прва је у степену наглашености. Тај степен, постигнут присуством повлаке, већи је на спортским странама и понекад има тон сензације. Друга разлика је у репертоару глагола које замењује повлака. У „политичким” насловима поред глагола *бићи* нашла сам примере са *одржаћи* и *долазити*, док је у „спортским” насловима репертоар много богатији. И ово је повод за закључак да на политичким странама у насловима ређе изостаје глагол на површинском нивоу, него на спортским. У насловима са спортских страна контракција је у принципу већа и захвата различите предикате, за разлику од наслова са политичких страна у којима контракцијом бивају обухваћени најчешће глагол говорења и мишљења, а остали ређе.

И сам број наслова са повлаком, издвојен са политичких односно спортских страна, показује да се код ових других повлака јавља чешће, и као средство контракције, и као израз модалности. Наиме, иако се ни у овим примерима, а ни у наведеним примерима сугестивних наслова не може говорити о ставу експлицираног појединца, ипак је очигледно да се ради о специфичном изношњу информације, са оценом, квалификацијом.

Из тог произилази да се кондензовање наслова, свођење на најнеопходније конституенте не врши *само* због економије простора. Ту су и други разлози, значајнији: намера да се информација истакне, нагласи да јој се прида сензационалан значај, да се изазове изненађење итд.

Уџбеник

Наслови у облику интерогативних реченица такође се јављају често у посматраном узорку.

- (1) СМРТНА КАЗНА ЗА АТЕНТАТОРЕ НА ЈОРДАНСКУ АМБАСАДУ?
 НОВИ СПОРАЗУМ О ПЕТРОЛЕЈУ?
 ПРВА СЕДНИЦА ИДУЋЕ СРЕДЕ?
 СУНАЈ ПОНОВО ПРЕДСЕДНИК?
 ПОСЛЕДЊИ РАТ ВЕЛИКИХ?
 ДАНАС КОНСУЛТАТИВНИ САСТАНАК ВАРШАВСКОГ ПАКТА?
 ДАНАС КРАЈ АМЕРИЧКОГ ВОЈНОГ АНГАЖОВАЊА?
 НИШТА ОД ПРОВОКАЦИЈЕ РАСИСТА?
 БРЕЖЊЕВ ЋЕ ПОСЕТИТИ СР НЕМАЧКУ?
 КИНА КУПУЈЕ БРИТАНСКЕ ВОЈНЕ АВИОНЕ?
 МЕСМЕР ОСТАЈЕ ПРЕМИЈЕР?
 ШУМАН ПОДНОСИ ОСТАВКУ?
 ОЧЕКУЈЕ СЕ ПОСЕТА ЧУ ЕН ЛАЈА?
 ЕЧЕВЕРИЈА ПУТУЈЕ У КИНУ?
 ИЗРАЕЛ ПРИПРЕМА НОВУ ОФАНЗИВУ?

 ПАЛЕСТИНЦИ ТРЕБА ДА СЕ СЕЛЕ?
 КИСИНЏЕР ДОЛАЗИ У КАИРО?
 МАКАРИОС ДОЛАЗИ У ГРЧКУ КРАЈЕМ МАРТА?
 У СУДАНУ ФОРМИРАНИ ПРЕКИ СУДОВИ?
- (2) (а) КАКО ДО СТАБИЛИЗАЦИЈЕ?
 КОЛИКО КОШТА ВИЈЕТНАМСКИ РАТ?
 МОЖЕ ЛИ СЕ НАПРАВИТИ КАРИЈЕРА?
 КАКВА ЈЕ РАЗЛИКА?
- (б) КАКО СПРЕЧИТИ „ДИВЉЕ” ЗАНАТСТВО
 КАКО ОБЕЗБЕДИТИ МИР
 КАКО ОДБРАНИТИ ДОМАЋИ ФИЛМ
 ГДЕ СЕ СПОТИЧЕ ДОГОВОР О АГРАРУ
- (3) МАЛО НАДЕ?

Већина примера (прва група) припада посебном типу интерогативности: то су информације у облику упитних реченица, чији карактер не омогућава постојање бројних и различитих одговора, него их ограничава на потврђивање или одрицање — тако је или није тако (НОВИ СПОРАЗУМ О ПЕТРОЛЕЈУ? — биће постигнут или неће). Занимљиво је, међутим, да је вероватноћа позитивног одговора готово увек већа него негативног. Зато је најчешће у питању наговештај: постоје околности које указују да је тако, да ће тако бити, али вест још није проверена, став још није потврђен. Оваквим насловима пред читаоца се износи комплетна вест, али са јачом или слабијом нијансом сумње, на формалном нивоу означене интерпункцијски — знаком питања. Уз овакве наслове ретко се појављују наднаслови и поднаслови.

Знатно је мање наслова (друга група (а)) који су праве упитне реченице. И такви наслови у ствари наговештавају садржај написа изнад којег стоје али без пуније информације коју даје претходна група. Ови наслови као да поручују: одговор на ово питање наћи ћете у тексту на који указујем. У другој групи (ознака б) нашли су се и наслови који

нису обележени и знаком питања. Они се само у нијанси разликују од примера под *а*. Садрже већу сигурност у то да је одговор који се даје у тексту прави одговор.

Пример МАЛО НАДЕ? семантички је непрозиран. Занимљиво је да се непрозирни или полупрозирни наслови свих типова углавном јављају изнад коментара, чланака и репортажа, а прозирни изнад вести и извештаја. Требало би ову, засад очито површну констатацију и потврдити анализом ширег корпуса.

И на спортским странама чести су наслови-интерогативне реченице:

- (а) ЛИГА СТАРТУЈЕ НА ПРОЛЕЋЕ?
 ОДЛУКА ПАДА НА КАРАБУРМИ?
 СУДИЈА ВРАНОВ ПРЕВИДЕО ЈЕДАНАЕСТЕРАЦ?
 НИКОЛАУ НЕДОСТИЖНА?
 ДИЗАЧИ — НЕПОЖЕЉНИ ГОСТИ?
 СПЛИЋАНИ ВЕЋ ФИНАЛИСТИ?
 РЕВАНШ ЗА ОСИЈЕК?
 ИПАК „МРТВА” ТРКА?
 И ТРЕЋИ ПУТ КАРЛОВЧАНКЕ?
 ИЛИН И НИКОЛИЋ НА ФРАНЦУСКОЈ РИВИЈЕРИ?
 УЗ ЈУБИЛЕЈ — И ПОБЕДА?
 НОВИ ЧАМЦИ — НОВИ УСПЕСИ?
 ЖУТЕЛИЈА И ГУЦМИРТЛ У ОСИЈЕКУ?
 ЈУГОПЛАСТИКА ИЛИ СПАРТАК?
 НОРВЕШКА ИЛИ ХОЛАНДИЈА?
 ТАМАШ ИЛИ ГАВРИЋ?
 ПОТРЕБА ИЛИ МОДА?
- (б) ШТА ЋЕ РЕЋИ ШЕШИР?
 КОМЕ ЈЕ ТЕЖЕ: ЗВЕЗДИ ИЛИ ВЕЛЕЖУ?
 КАКО ПЛАЋАТИ ПРОФЕСИОНАЛЦЕ?
 КОЛИКО КОШТА „САЛАТАРА”?
 ФАВОРИТ, ШТА ЈЕ ТО?
 КАКО ДО ТИТУЛЕ ШАМПИОНА СВЕТА?
 ЈУГОПЛАСТИКА ИЛИ СПАРТАК?

Уочљиво је да су и међу „спортским” насловима-интерогативним реченицама, најбројнији они примери (тип *а*) који представљају, у ствари, констатације под знаком сумње.

У посебну групу издвајају се примери типа:

ЈУГОПЛАСТИКА ИЛИ СПАРТАК?

Реконструкција дубинске упитне реченице омогућена је овде познавањем целог контекста спортских ситуација; Да ли ће победити Југопластика или ће победити Спартак?

Наслов ПОТРЕБА ИЛИ МОДА? нам се на први поглед чини изграђен по истом моделу као и претходни пример. У оба примера присутне су две именице и везник *или*. Али у првом примеру именице су субјекти двеју реченица а у другом именице представљају лексичка језгра предиката: (Да ли је то потреба или је то мода?).

НЕКА ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Сажимање

Најизразитија карактеристика наслова је сажетост. Наслов или представља сажету реченицу, или реченицу са неизреченим главним деловима, или представља само један део реченице која се може са успехом реконструисати. Понекад чак наслов једноставно само именује одређену појаву. Уколико се ради о реченици, могу се на основу прегледаног узорка установити две појаве: *контракција* и *суспензија*.

Контракцијом се добијају структуре у које може да се уведе само један одређени елеменат или један одређени скуп елемената. На нивоу дубинске структуре са сигурношћу разазнајемо неизречене делове. У примерима контрахованих наслова обично је субјекат изражен на површинском нивоу а предикат није.

Примери суспензије су ређи. То су сви они наслови којима недостају и субјекат и предикат. То су, на пример, наслови-реченице од којих се на површинском нивоу појављује само одредба за начин: **НОВОМ ТРАСОМ, У ДУХУ УЗАЈАМНОГ ПРИЈАТЕЉСТВА И РАЗУМЕВАЊА, НА ЈЕДАН ГОЛ, У СТОПУ ЗА ВОДЕЊИМ, СА ИГРАЧЕМ МАЊЕ, У ДВЕ ГРУПЕ.**

На спортским странама Дневника има више примера суспезије него на политичким.

Контракција се може извршити и кондензовањем тј. заменом реченичне структуре номиналном.

*Елементи који утичу на сажимање*1. *Тежња за наглашавањем*

Сваки наслов има већ самом својом издвојеношћу, специфичном позицијом, „виши тон” него напис. (Ако се наглас прочитају наслов и текст који следи приметитиће се разлика. Наиме, наслов ће бити прочитан свечаним тоном са нијансом изразитијег наглашавања.) Да би се још више истакла његова семантика, да би се нагласило оно што носи, употребљавају се разна средства, а међу њима најзначајнију улогу игра сажимање. Сажимањем, добијена насловна структура делује снажније.

2. *Економија њросфора*

Како сваки лист има неку своју концепцију организовања простора, наслов мора томе да се прилагоди и уколико то захтева просторна ограниченост, мора се свести на основне носиоце информације.

3. *Избегавање редундантног*

Овај фактор је неодвојив од осталих. Из наслова је могуће избацити редундантно зато што читаоци знају, мада често несвесно, улогу наслова, зато што имају навику препознавања неизречених делова и зато што се

приликом смишљања наслова рачуна и на континуираност праћења дневног листа или других средстава информисања.

4. *Синтаксичка стабилност шаблона*

Неки говорни или специфично насловни шаблони имају изузетну чврстину и остварују велику моћ утицаја. Аналогијом се преносе на друге наслове и тако изазивају даља сажимања.

Дакле, да би се добила што сажетија насловна структура прибегава се крпењу које се истовремено јавља на свим нивоима: на синтаксичком, семантичком и на граматичком.

Од синтаксичких конституената најчешће изостаје глаголки облик у предикативној функцији. Његов изостанак изазива и значењску дефектност, која је истина ретко нерешива, и дефектност у погледу временске одређености.

Предикат у насловима

Како је предикат од свих синтаксичких конституената најподложнији изостављању, узорак је у односу на њега и статистички обрађен. Издвојене су три групе примера које би могле још да се разгледанају:

	Р у б р и к е	
	Политичка	Спортска
1. Наслови у којима је присутан пун облик предиката (наслови-реченице са израженим комплетним предикатом)	155	36
2. Наслови у којима је присутан крњи предикат (наслови-реченице са израженим само лексичким делом предиката)	300	33
3. Сви остали наслови а. наслови-реченице са неизраженим предикатом б. насловне структуре које се не могу развити у реченице)	425	278
Укупно	880	347

У трећој групи су два различита типа наслова. Они су сврстани заједно зато што је код многих примера типа 3.а. дискутабилно да ли је на дубинском нивоу заиста реченица или не.

Време у насловима

Време у насловима се, по правилу, одмерава према садашњости, тј. према дану у који ће се новине читати. Многи наслови, у ствари, имају вредност одн. „живе” само тога дана кад су новине и изашле. Та констатација се, додуше, не односи на све наслове без разлике. Сугестивни наслови, на пример, нису временски ограничени.

Што се тиче формалних показатеља времена, у наслову се најчешће јавља презент, затим перфект, а сасвим незнатно је заступљен и футур. Проблем представља временска интерпретација наслова без иједног дела (израженог) предиката. Један од следећих праваца у анализи наслова могло би да буде прецизирање методолошког приступа овој врсти наслова.

Крњење њредикаџа

Појава крњења често носи са собом и одређену експресивну модалност. Нарочито су индикативни у том погледу примери у којима је окрњења структура употпуњена још и повлаком.

Пада у очи, међутим, да нису ипак сви примери у којима се јавља крњи перфект и наглашени. Како је важна само лексичка информација а граматичка није, крњи перифрастички предикати јављају се и онда када је наслов тонски необојен. Како је и стил новина, као и говорни језик, конвенција, постоји тенденција шаблонизовања, тако да је и крњи предикат у насловима постао шаблон новинарског изражавања.

Чак и површно посматрање сугерише закључак да наслов, више него новински напис, трпи утицај колоквијалног језика. Штавише, поређење наслова са политичких страна и оних са спортских страна износи на видело чињеницу да су „спортски” наслови далеко подложнији том утицају. Остаје да се у даљим радовима овим опаскама прибави одговарајућа аргументација.

ЛИТЕРАТУРА

- Предавања професора др Милке Ивић.
- Ирена Грицкат: *О њерфекџу без њомоћног глагола у срџскохрвајском језику и сродним синџаксичким њојавама*, Београд, 1954.
- Михаило Стевановић: *Реченице без развијених главних делова*, Београд, 1958, Наш језик, књига IX, свеска 1—2, 5—24.
- Михаило Стевановић: *Најоредна уџоџреба инфинџиџива и њрезениџа са свезицом да*, Београд, 1953, Наш језик, књига V, свеска 3—4, 85—102.

ТОПОНИМИЈА ГРАДА ВРАЊА

Врање се први пут помиње у XI столећу. Како наводи Ана Комнена, византијски историчар, ратници великог жупана из Рашке Вукана су 1093. године освојили ово место с околином од Византинаца.

Врањско Поморавље је ускоро поново припало Византији.

Стефан Немања је 1183. године ову област припојио Србији. Међутим, после његове смрти Врање није улазило у састав српске државе све до краља Милутина.

Врањски предели су играли значајну улогу у српској средњовековној држави. Врање, Прешево и Иногоште били су седишта истурених жупа.

Турци су Врање освојили 1454. године и почели га одмах насељавати.

Геополитички положај Врања учинио га је једним од најинтересантнијих градова од Солуна до Београда. „То је чудо колико се разних, политичких, економских и културних полигона ту сударило, у једној јединој тачки, својим најоштријим рогљевима и тим сударом створило један једини мали, али тврди чвор” (Милош Савковић, *Писма из Врања*, Мисао, св. 321—324, Београд, 1933, стр. 190—191).

Врање је, заиста, представљало праву миграциону раскрсницу, што се огледа и у топономастици.

Амбари m pl део насеља између зграде Скупштине општине и старог игралишта. Постојали су до 1878. године турски амбари, а после и војни магацини. Подељена су мишљења око тога да ли је турцизам *анбар* (складиште) арапског или персијског порекла.

Асан-бајр m пространо узвишење. Од тур. речи *бауир* (брежуљак; низбрдица; падина). Овај турцизам је раније био у честој употреби и значио је пашњак (или утрину) на брдима и брежуљцима.

Бабин дол (не: Дабин дол) m долина и поточић који извире са Пржара и утиче у Градску реку.

Балиновац, m сеоско насеље у североисточном делу Врања. Назива се и *Балиновце*, али све ређе. Етници: *Балиновчани* и *Балиновчанке* (*Балиновке*). Ктетик: *балиновачки* (*балиновски*).

Бела чџиша f чесма која се налазила испод старог игралишта.

Бели мост m најпознатији мост на Градској реци. На мермерној плочи пише да га је подигла Туркиња Ајша 1844. године „за добро свакога човека”. Круже предања о овом мосту. Лепа Туркиња је заволела овчара Стојана. Њен отац, Селим-бег, затекао их је у љубавном загрљају на обали речице, у сенци зеленила, и обоје убио. Смртно рањена Ајша погледала је последњи пут оца и замолила га да новцем који је њој намењен сагради мост и тако споји обале речице која се губила у зеленилу врба.

Бунушевце n насеље до Врања. Етници: *Бунушевчани* (*Бунушевци*) и *Бунушевчанке* (*Бунушевке*). Ктетик: *бунушевачки* (*бунушевски*). Назив је романског порекла („Добро место”). Упор. лат. *bonus* (добар).

Врање n град на југу Србије, политички, привредни и културни центар за ширу регију. Етници: *Врањанци* и *Врањанке*. У појединим књигама стоји и *Врањалије* или *Врањалије* („Ту се рани паша Врањалија”, В. Карацић, IV, 45). Ктетик: *врањски*. П. Скок назив Врање доводи у везу с прасловенском речи *ворн* (мрк). (*Етимологијски рјечник*, III). М. Павловић је другојачијег мишљења: Врање је „Крајина” (Врањски гласник, IV, стр. 303—304).

Врањица f тако је негде око 1878. године називана речица која протиче кроз Врање (Градска река).

Вршен камен m велики издубљен камен у Тулбету. „Кућа му је куде *Вршен камен*”.

Гобинско n земљиште названо према роду *Гобинци* из Горњег Шапранца. *Гоба-* вредан човек. Према П. Скоку, „апелатив је настао од цинцарског надимка”. Реч је балканска, али непознатог порекла (*Етимологијски рјечник*, I).

Голич m брдо изнад Врања. Раније је било непошумљено. Помиње се и у нар. песни („Те га тамо више Голич лега”). П. Скок не наводи ниједну изведеницу од придева *гб* на *-ич* (*Етимологијски рјечник*, I).

Горње Шайранце n до после другог светског рата мало насеље до Врања, а сада урасло у град. Етници: *Шайранчани* (ређе: *Шайранци*) и *Шайранчанке* (*Шайранке*). Ктетик: *шайраначки* (*шайрански*). Шапранце — насеље козара. Заиста, негде све до рата Шапранчани су чували много коза. Упор. лат. *capra* (коза).

Градска река f речица која протиче кроз град (ређе: *Врањска река*).

Доње Шайранце n мало насеље које је урасло у Врање.

Ђеренка f чесма из доба Турака у горњем делу града, о чијем постанку има више предања. Прича се да је Турчин Ђера годинама волео лепу црномањасту Српкињу, али се њоме није оженио. У знак пажње према својој јединој и незаборавној љубави, саградио је чесму од отесана камена и назвао ју је Ђеренка.

На месту где је сада чесма био је дубок кладенац из којег је вода захватана помоћу ђерма, па отуда и назив Ђеренка (у врањском крају *ђерам* се назива и *ђеран*).

На овој чесми точиле су воду многе Српкиње и Туркиње. Према једној песми Туркиња Билка хоће преко реда да дође до воде јер је кол куће ага чека, а жене је опомињу: „Последња си дошла, Билке булке, млада Туркињо”. Најпознатија врањска чесма помиње се и у другим народним песмама: „Фатише коло врањске девојке, / врањске девојке на Беренку чешму”.

Иначе, *Берѐн* (*Берѐни*) је чест микротопоним и Врањској котлини (Копањане, Ратаје, Миланово, итд.). Ту обично овце лижу слану земљу. *Беренљива вода* (или *ђерѐнка*) — вода која има слан укус. *Беренљива земља* — земља влажна и слана, и није погодна за пољопривредне културе.

Жуџа вода f чесма у горњем делу града, до пута за Пољаницу. Вода је гвожђевита.

Јеврѐм-бунар m чесма и виногради око ње. Био на том месту дубок кладенац. Мил. Павловић је записао *Евре-бунар* и објаснио да је то „стари бунар” (Врањски гласник, IV, стр. 326), што ми је и дало повода да се више распитам за назив овог микротопонима. Информатори су изговарали *Јеврем-бунар*. Уосталом, и Милан Милићевић је одмах после 1878. године записао: „Јеврем-Бунар, извор испод брда Плачевице” (Краљевина Србија, стр. 295).

Кáмени мосѝ m мост на Градској реци (Табане).

Кáјнак-чѐшма f напуштена чесма недалеко од базена „Делфин”, низводно од моста, поред саме Градске реке. Од тур. *каупак* (извор). „Неси пија воду од Кајнак-чешму”.

Казан-ђóл m дубоки вир у стени Врањске реке, у дубодolini испод Маркова калета, и брегови речице у његовој близини. Сложеница од перс. речи *kazgan* (котао) и турске *dol* (језеро). „Студена је казанђóлска вода”.

Ковáчка мáла f тако се за време Турака и нешто касније називала махала иза Турског гробља. У њој су углавном живели сиромашни Срби.

Крѝво мóшче n тако се називао стари мост на Градској реци (испод Белог моста).

Крсѝáша џамија f остаци турске џамије и део насеља код Белог моста. Близу Градске реке уздизала се камена лепотица — џамија, на чијем се витком минарету налазио крст. То је узнемиравало машту и мисли Врањанаца, који су желели да одгонетну тајну њена грађења и симбола хришћанства на врху. Предање каже да су Турци зидали раскошну џамију, али се оне рушила. И једне мркле ноћи верском старешини се у сну појавио Мухамед и рекао му да на минаре стави крст и тако ће остати џамија и прича о њој. „Кућа му је куде *Крсѝаѝу џамију*”.

Крсѝíловица f високо брдо изнад Врања. „Чува *крсѝíловачку* (крстилов’чку) шуму”.

Кúсо-блáйо n простор у доњем делу града (од Дуванске индустрије према Градској реци). *Кусо* — кратко. Један део земљишта је увек под водом и блаћњав.

Марково кале п развалине старог града. Сматра се да га је саградио Јустинијан I (527—565). У средњем веку и у доба Турака било је ту војно утврђење. Предање каже да је град подигао Краљевић Марко и да је ту живео са својом сестром, али у лошим односима. Од тур. речи *kale* (војно утврђење). „Живи више Марково кале”. „Идем у (на) Марково кале”.

Маркова ступаљка ф удубљење на стеновитом месту Плоче, близу Маркова калета. Према народном веровању у питању је отисак Маркове чизме.

Мачкина чесма ф чесма близу Табана, поред Градске реке. Живела усамљена и тужна старица Димана. Једино је друговала с умиљатом шареном мачком. Баба је једном својој љубимици ставила о врат низу дуката. Мачку је на улици убио Турчин и узео златнике. Старица је пресвиснула од бола. Турчин је због гриже савести саградио Мачкину чесму.

Оџин дол (у брзом изговору: *Оџиндол*) т плитка долина којом је текао мали поток. Данас су ту углавном улице. Становници који су живели поред долине: *Оџиндолци* (*Оџиндолчани*) и *Оџиндолке*. Деминутив: *Оџиндолче*. Ктетик: *оџиндолски*.

Оџинка ф некадашњи поток; веће насеље у његовој близини. Становници: *Оџинци* (*Оџинчани*) и *Оџинчанке*. Ктетик: *оџински*.

Панађуришти п део града код старе касарне. Изведеница од грчке речи *панађур* (вашар) и суфикса *-ишти*. Ту је био доиста вашар.

Пљачковица ф мала планина изнад Врања. Ређе се чује: *Пљачковица* и *Пљачкавица*. У М. Милићевића је *Плачевица* и *Пљачкавица* (*Краљевина Србија*, стр. 276). Ни најстарији информатори нису потврдили да постоји назив *Плачевица*. Можда је овај микротопоним у вези с албанском речи *plaki* (старац). Пљачковица би, према томе, била „Стара планина”. „Изишли смо на Пљачковицу”.

Пржар т брдо крај Врања, излетиште. Мил. Павловић га доводи у везу са грчком речи *πυρρος* (Врањски гласник, IV, стр. 320). У народу се сматра да је *џржар* — *џријек*. Овај микротопоним се јавља и другде у Врањској котлини. У с. Копањану *Пржар* је шума и голет према сунцу. У с. Великом Русцу *Пржар* је храстова шума („греје га доста слунце”).

Рашка ф насеље источно од Врања и потес око њега (њиве, градски виногради и воћњаци). Верује се да је место тако прозвано по многобројним орасима који су ту расли. Микротопоним Рашка могао је да постане ликвидном метатезом од речи *arsia* („свето”). „Назив је без сумње пред. ие. из доба дивинизација ријека, шума (тотем)” — П. Скок, *Етимолошки рјечник*, III).

Росуље ф *рл* њиве у Бунушевцу и Шапранцу („Сува земља”. „Не држи влагу”. „Посна земља”). *Росуља* земља је врста земље. Сува је и слабо раја. Мил. Павловић наводи сасвим друго значење из околине Врања: „*Росуље* су њиве где има влаге” (Врањски гласник, IV, стр. 313). *Росуља* (у Вел. Буштрању *Росуљак*) и *Росуље* су чест микротопоним у Врањској котлини (Ратаје, Александовац, Горњи Ристовац, Лопардинце, Дубница, итд.).

Рудина f насеље у горњем делу града, према Балиновцу. Доскора је ту била рудина (шири простор обрастао ситном и густом травом).

Рује f pl место где је кућа Ристе Симоновића Гочобана и део насеља око ње. Ту су до 1878. године сечене цигле, па су била велика удубљења. Отуда и назив.

Сарајина f део између Оџинке (потока), пута за Собину и Хигијенског завода. Назив је добивен према Сарају Сулејмана бега, сина Хусеин-паше. Пре 1878. године била је то најлепша зграда у Врању. Сарајина је изведеница од перс. речи *sarāy* (двор) и суфикса *-ина*.

Собина f приградско насеље које је урасло у град. Етници: *Собинчани* (*Собинци*) и *Собинчанке* (*Собинке*). Ктетик: *собински*. „Имам башчу у собинско поље”. М. Павловић: „Собина је могао значити насеље људи слободних на својој земљи, бар у време формирања насеља” (Врањски гласник, IV, стр. 315).

Собинска река f речица која у Врање (Шапранце) долази из Собине.

Средорек m њиве између Шапраначке (Собинске) реке и Оџинке (изнад нових касарни). „Добре су *средоречке* њиве за плачеви”.

Сува чешма f њиве у Доњем Врању, испод Ауто-пута. Поред пута за Златокоп била је чесма која је само зими имала воде. „Ће оремо у Суву чешму”.

Табане f pl насеље око Каменог моста. Ту су живели кожари. Од ар.-перс. речи *tabhana* (кожара). „Зида кућу у Табане”.

Тојлић m чесма у горњем делу града и насеље око ње. Постојао је на том месту велики извор из којег се вода зими пушила. Изведеница од прасловенског придева *īōyal* и суфикса *-ик*. Реч *īdīlīk* наводи и П. Сјок, али са другим значењем (*Етимологијски рјечник*, III). *Тојлић* се јавља и у другим местима на југу Србије, и у првом реду је хидроним. У Ратају и Честелину постоји извор *Тојлић*. Код Прешева се налази брдо *Тојлић*. Међутим, прича се да је ту некада избијао снажан и пенушав млаз топле воде. „Станује у Топлић”. „Коња поји на Топлић”. „Ми пијемо *īōlīčku* воду”.

Тулбе n горњи део града, где је сада направљена мала пијаца. Ту су пре 1878. године сахрањивани истакнути Турци (феудалци, војсковође, политичари), којима су подизани надгробни споменици. Од арап. речи *turbā* („наткривена гробница”).

Турско гробље n место где су сада Гимназија „Борисав Станковић” и Педагошка академија. Ту су сахрањивани обични Турци.

Ћермидница f простор између пута за Златокоп и Градске реке (од „Коштане” и „Слободе” према Доњем Врању). Печене су ћерамиде. Од грчке речи *cheramis*.

Ћеримка f насеље испод Горњег Шапранца. Ту је до 1878. године била пространа њива спахије Ћерима Селиштара из Врања.

Ћошка f познато врањско излетиште (виногради, воћњаци). У ширем смислу простире се од Оџин-дола, па до Градске реке и од пута за Собину према Крстиловици (све док су виногради и воћке). Помиње се и у

књижевном делу Борисава Станковића („миришљава Ђошка”). Један део је прилично скровит, па се турцизам *ђошка* може објаснити као *куџ*. Међутим, могуће је и друго тумачење. Турска реч *köşk* (порекло персијско) значи и *чардак*, *вила*. За време Турака, а и касније овде су постојали чардаци (кућице на спрату) на имањима богатијих Врањанаца. Занимљиво је да поједини Врањанци мисле да је назив дошао због конфигурације земљишта. Гледана из града, Ђошка са степенасто поређаним виноградилима личи на *чардаке*.

Ђумке f pl чесма у ували на Крстиловици и предео (шума) око ње. Некада је вода избијала из широких земљаних цеву. Од перс. речи *qink* (тур. *künk*), што значи „водоводна цев”. „Ђе идемо у Ђумке”.

Џиғански рид m простор до Рашке.

Џиғанско гробље n гробље где се сахрањују Роми.

Чевинке f pl њиве испод Бунушевца. Микротопоним Чевинке постоји и у атару с. Катунa и с. Дубнице. Изведеница од речи *чево* (необрађено земљиште, ширине). *Чевинке* би биле простране њиве.

Черёнац m њиве и део насеља изнад старе касарне.

Шайра́начка (Шайра́нска) ре́ка f речица која протиче кроз Шапранце (долази из Собине — Собинска река).

Шайра́начки рид m узвишење са десне стране Шапраначке реке. Рид је по правилу брдо и уопште узвишење где је пашњак или утрина. Чује се и израз *ридска земља* (брдска земља, слаба земља). „Купија плац на Шапраначки рид”.

Шайра́начко (Шайра́нско) гробље n врањско гробље. Помиње се и у народним песмама („Не ме копај, нане, на Шапранско гробље”).

Шераб m насеље од Крстате џамије, Белог моста и Ђеренке до пута за Пољаницу. Мил. Павловић у вези с овим топонимом пише: „Шерап је део сада насељен, а сам назив није јасан: можда би у њему требало гледати деформацију пасторалног термина *сера-сјера*, у вези с топонимом *Бачишије*” (Врањски гласник, IV, стр. 306). У овом делу града налазило се старо средњовековно насеље. Због тога је, можда, Шераб (Шерап) турцизам састављен од перс. речи *šehr* (град) и арап. *harab* (развалине, рушевине).

Ши́рина i насеље између Ул. Симе Погачаревића и Тасиног млина. Ту је раније постојала и једна ледина где се скупљала младеж. *Ширина* је пространо земљиште (махом голо).

У Врању је, свакако, више било топонима и хидронима словенског, романског, грчког и турског порекла, али су временом заборављени. Како наводи, нпр., М. Милићевић, овај град је у доба турске власти био подељен на четрнаест махала: *Једик-Паша*, *Дурмиш-Бег*, *Курџи-Оглија*, *Пој Никола*, *Сефер-Челебија*, *Јеребакан*, *Клисе*, *Табан*, *Панађуришије*, *Сефер-Челебија Хршићански*, *Једик-Паша Верум*, *Варошка Махала*, *Ковачка Махала* и *Амбарска махала* (Краљевина Србија, стр. 300). Већи део

назива ових махала више се не може чути. Губе се и многи називи које смо навели: Кајнак чешма, Турско гробље, Рупе, Черенац и др.

Врање израста у модеран индустријски град, сокаке замењују улице и широки булевари, а на лединама се дижу нова насеља. То је, поред осталог, од утицаја и на топонимију.

ЛИТЕРАТУРА

1. Абдулах Шкаљић: *Туризми у српскохрватском језику*, Сарајево, 1966.
2. М. Ђ. Милићевић: *Краљевина Србија*, Београд, 1884.
3. Мил. Павловић: *Топонимија околине Врања*, Врањски гласник, IV, Врање, 1968, стр. 303—332.
4. Петар Скок: *Етимолошки рјечник хрватскога или српскога језика*, I, II, III. Загреб, 1971, 1972, 1973.
5. E. Benoist- H. Goelzer: *Nouveau dictionnaire latin-français*, Париз, 1892.
6. Э. М. Э. Мустафаев и В. Г. Щербинин: *Русско-џуреџкиј словарь*, Москва, 1972,

Zdravko Malbaša

IZ LEKSIKE SELA DONJIH RAMIĆA KOD KLJUČA U BOSANSKOJ KRAJINI

*Radeno pod rukovodstvom
doc. dr Velimira Mihajlovića*

Selo Donji Ramići nalazi se na osmom kilometru puta koji vodi od Ključa preko Sanskog Mosta za Prijedor. Danas postoje dva sela: Donji Ramići u kojem živi pravoslavni živalj i Gornji Ramići sa muslimanskim stanovništvom. Donji Ramići imaju oko 80 kuća sa šesto stanovnika.

Ramići se pominju još u srednjovekovnim poveljama bosanskog kralja Tome Ostojića, ali pod drugim nazivom. U povelji darovnici kralja Tome Ostojića, koja je pisana u Vranduku 1446. godine braći Dragišićima: Marku, Pavlu i Đurđu, potomcima dugogodišnjih ključkih knezova Hrvatinića, koji su u svom posedu držali Ključ od XIII do polovine XV veka sa župama Banjicom, Mrenom i Sanicom, pominju se i sela Gornje i Donje Pomničino, što se najverovatnije odnosi na današnje Gornje i Donje Ramiće. U toj povelji, a i ranijim, spominju se sela: Pišćenica, danas Pištanica, Bilane, danas Biljani, Priska, danas Prisjeka i druga sela udaljenija od Ramića. Idući od Sanskog Mosta ka Ramićima i Ključu, od sela Vrhpolja, danas se zadržao sledeći raspored sela do Ramića: Peći sa Ribićima, Krasulje, Hripavci pa onda Gornji i Donji Ramići. Isti redosled sela je i u povelji iz 1446. godine. Peći Banjičke i selo Ribić, Krasulino, današnje Krasulje, Hripavci, današnji Hripavci i zatim Gornje i Donje Pomničino.

Posle pada srednjovekovne Bosne 1463. godine, kada je pao i grad Ključ u kojem se predao Turcima bosanski kralj Stevan Tomašević, Turci su u teritorijalno-administrativnoj podeli osvojenih krajeva, uglavnom zadržali stare srednjovekovne nazive gradova i sela. Verovatno je kasnije srednjovekovno Gornje i Donje Pomničino dobilo naziv Gornji i Donji Ramići.

U vreme austrougarske vladavine u Bosni, Ramići se pominju nekoliko puta u nekim bunama i vojnim pokretima, ali svoju najveću ulogu i značaj Ramići su imali u toku NOR-a, jer se selo nalazilo na raskrsnici puteva Ključ—Bosanski Petrovac, i Ključ—Sanski Most.

Pravoslavno stanovništvo Donjih Ramića doselilo se iz Like i pre, i posle prvog svetskog rata. Jedan deo stanovništva je tu zatečen pre okupacije Bosne i Hercegovine. Ono što bismo mogli da izdvojimo kao najzanimljivije iz prošlosti Donjih Ramića, jeste činjenica da je u njemu nastala jedna od prvih i jedinstvenih narodnih škola u Bosni, već 1859. godine. Kasnije je na tom istom mestu sagrađena mala crkvice sa zvonikom na četiri visoka hrastova stuba, a 1893. godine je nabavljeno i crkveno zvono u Ljubljani, saliveno u Kranjskoj. Meštanin Simo Bijelić je 1859. godine podigao malu i prostu kapelicu kao zadužbinu selu kao veoma pobožan čovek. Nabavio je nekakve stare crkvene knjige i inventar i počeo sa propovedima. Kad je za to čuo kajmakam, rešio je da crkvicu odmah zatvori. Simo Bijelić se dosetio i na dan kada će kajmakam doći u Ramiće, pokupio je svu seosku decu u crkvicu, rasparčao knjige, svakom dao po list-dva i počeo da uči decu čitanju i pisanju kao u pravoj školi. Kajmakam je bio uveren da je to škola. Primio je darove i mito od meštana a crkvice je legalno radila kao škola i crkveni obredi su obavljani krišom. Za dve godine istina je izbila na videlo i kajmakam je zapečatio crkvu, koju je kasnije samovoljno otvorio poznati krajiški rodoljub Gavro Vučković, kada je na svom putu za Carigra, navratio u Ramiće.

U ovoj crkvisi je neki nepoznati pop namolovao, naslikao kompoziciju od dvanaest pobožnih slika i tekst nekog svetog antiminsa iz 1773. godine, koji je preko 80. godina stariji od same crkve. Deo tog svetog antiminsa je uspeo da prepíše sa zidova crkve ključki prota Hadži Mile Popadić, koji ga je i objavio 1893. godine u Dabro-bosanskom Istočniku. Taj deo antiminsa donosimo i ovom prilikom.

Ген вѣстѣнный Антиминъ вѣстисѣ сценодѣйствіемъ Превосщеннѣишаго и высокодостоиннѣишаго господина Кикентія Іоанновича Ындакѣ православногѣ митрополита карловачкагѣ и всегѣ цесаро-кралѣвскаго славено сербскагѣ и болгарскогѣ народовѣ митрополита 1774. Храма на мѣстѣ мѣстѣ мѣстѣ мѣстѣ. Иждивениемъ Его Превосщенства Господина Кикентія Іоанновича Ындакѣ Православнаго Епископа Темшварскаго Липовскаго вѣрѣзалѣ обонихъ Цесаро-кралѣвскихѣ академенхѣ доженствѣ Членѣ 1773. въ Карловцѣ.

Danas ne postoji ni crkvice, ni škola na tom mestu, već samo ostaci zidina i zvonik sa satrim zvonom koje i danas meštani upotrebljavaju za vreme pogreba, velikih oluja i grada, kao i svake godine 28. avgusta, na Veliku Gospojinu, kada se kod crkve održava tzv. Zbor.

S obzirom da sam u tom selu živeo 20 godina, leksiku sam doneo po vlastitom jezičkom osećanju.

LEKSIKA

ābati se — trošiti se

ābort — drveni WC

āčiti se — rugati se, kreveljiti se

airli (adj.) — srećan, dobar

āj — hajde

ājam — deo konjske opreme. Stavlja se konju na vrat a za njega se kukama zakače štranje.

Kostur ajma je drven i tapaciran kožom a ispunjen svinjskom dlakom da bi bio mek.

Na ajmu su alke kroz koje prolaze kajasi kojima se upravlja konjima.

ajati — lutati bez cilja.

ajdamak — bilo kakav drveni predmet upotrebljen u tuči.

ajs — uzvik pri teranju rogate stoke

akara — pogrdan naziv za onoga koji se ludira

akovi — drvena okna u koja se sprema žito

andrljati — praviti buku

anjfort — terasa

apiti — ukrasti

ardov — drveno bure od hrastovine. U njega se sipa rakija

arta — papir

arteni — papirni (adj.)

aza — aza bena, aza budala, azaz propalica. (U smislu: ti si)

babica — deblji železni klin u vidu čekića, proširen i ovalan na jednom kraju i lepo uglačen sa ispustima sa obe strane. Pobje se u zemlju i na njemu se klepće, poklepava, otkiva kosa za košenje trave.

badanj — veliko šuplje drvo kroz koje teče voda i pokreće vodenicu.

babulj — okrugao kamen kojim se pobijaju kočevi u zemlju.

badža — otvor na krovu kroz koji izlazi dim iz ognjišta.

badženjača — dugačka motka kojom se zatvara badža na krovu.

baja — buba

bajat (adj.) — star i ustajao hleb

bajati — vraćati, gledati u dlan ili u karte

bajta — mala drvena kolibica

baka-baka — uzvik za vreme dok se dva vola bodu.

bakovit — silan i jak bik ili bak (adj.)

bakuti — lupati potkovanim čizmama

baljegati — pričati nešto bez veze

banak — drveni sto ili postolje na kojem se obrađuje drvo. To je stolarska tezga.

ban-badava — isto što i džab-džabe, budzašto, veoma jeftino

bardak — vidi ardov

barkati — dirati

basa — vrsta sira od kiselog mleka

bashija — ziherica ili sigurnica

bat — drveni štap zadebljao na jednom kraju

batini opanci — opanci od gume sa kajišem

bailjati — ići polako, prikradajući se

bazditi — smrdeti

begemisati — dopadati se, svidati se

belaj — nezgoda, nesreća

belgija — brus za oštrenje kose

benjeriti se — doterivati se

bé óca bé — dozivanje ovaca

bé řs, řs — kada čoban tera ovce i jaganjce u štalu on motkom udara jaganjce i odvaja ih u drugi deo štale pri čemu stalno ponavlja *bé řs, řs* tako da nakon što ovce steknu uslovni refleksi same pri ovom uzviku se odvajaju od jaganjaca.

běžjak — budala

bilj — debeli tkani vuneni pokrivač

biljac — vidi bilj

biljeg — naziv za pečat, marku poštansku i taksenu

birvákile (adv.) — nekad davno

bist — uzvik upućen konju kad treba da krene

bjeljevine — grane suvog lišća, obično hrastovog za ishranu ovaca

blanja — stolarska alatka od drveta sa oštrim čeličnim nožem za fino glačanje drveta

blěčiti — tresnuti na zemlju nekoga

blěntara — luckasta, lakomislena žena

blěnto — luskast i lakomislen čovek

blječkanje — zvuk koji čini voda u šupljoj obući

bljūzgavica — sneg koji se naglo topi, sneg i voda
bōcūn — veći stakleni sud za vino ili rakiju opleten tankim grančicama
bōčiti se — boriti se sa problemima, mučiti se
bōgovetan — ceo (ceo bogovetan dan), adv.
bōljogore — malo bolje
bōšča — bela svilena marama
brāđva — široka sekira sa kratkom drškom, tesarska alatka
brāđvin — široka sekira na dužoj dršci za tesanje grubog drveta
brēcati se — vikati na nekoga, derati se
břklja — drvo na koje se podiže pokošena trava
brēma — okrugla ili jajolikog oblika drvena posuda sa dva dna, pri vrhu nešto uža, opasana sa dva limena obruča, služi za vodu

břnjica — metalna alka koja se uvlači svinji u njušku kako ne bi rila zemlju.
brōkvica — kratki čavao sa debljom glavom za potkivanje donova
brōnzin — posuda za kuvanje od teškog sirovog gvožđa ili od bronz
břsle — onaj koji priča nešto nerazumljivo
břst — sitno žbunje koje brsti stoka a i grane sa suhum lišćem
būdak — vrsta krampa za kopanje, zaoštren samo sa jedne strane
bukāgije — parče drveta urezano na krajevima koji se konopcem sputa konju oko nogu kako ne bi otišao daleko. Mogu biti i metalne u vidu lisica sa lancima.
būkara — vidi brema
bulētati — metalnim pečatom na šumarskom čekiću označiti drvo za seču
bulūmēnta — grupa veselih ljudi
būlati — praviti kokice od kukuruza
būnjgur — vrsta variva od mešavine pšenice i kukuruza
būrgija — vrsta svrdla od čelične žice uvijene i zaoštrene na kraju
būškati se — češkati se
būzāšto — vidi ban-badava

čājt — vreme
cākā — staklo
cāklo — staklo
cāpin — zakrivljen i zašiljen pljosnati klin, sa drvenom drškom pomoću kojeg se pomeraju debeli balvani, trupci drveta
cjēda — rastvor pepela i vrele vode kojim se pere veš
cjēlac — snežni nanos bez prtine
cjēpanica — komad drvene klade
cōca — slina
cōnja — nesposoban čovek
cřtalo — obična motka od dva metra koja visi sa strane na mašini za sejanje kukuruza da bi odredila razmak između redova
cūkrca — kocka šećera
cūrik — uzvik upućen konju da se pomeri nazad
cvākti se — sija se, ima sjaj (nije moguć inp.)
cvēka — vidi brokvica

čābar — veći drveni sud za vodu
čākliiti — nekome više puta nešto govoriti, nagovarati
čākmak — deo pribora za pušenje od metala, savijen oko prstiju i spolja nazubljen. Njim se kresanjem o kremen proizvedu varnice kojima palimo cigaretu ili lulu
čātrnja — prostorija u kojoj su smeštene namirnice a većinom mlečni proizvodi. To je jedna vrsta ostave
čandřknuti — iznenada napraviti buku limenim predmetom
čegřljati — larmati, praviti buku čegrtaljkom
čegřtāljkā — drvena naprava za plašenje ptica
čēklāniti — galamiti, govoriti u isti mah dok neko govori
čēkmēza — ostava

češagija — metalni i valovito savijeni lim, nazubljen i nasađen na drvenu dršku. Služi za češanje konja.

čevrtati — napraviti rupu, izdubiti nešto

čijati — odvajati perje od rožnatog dela.

čivija — komadić železa kojim se spajaju dva obruča ili dva metalna predmeta.

čvit — modroplava boja

čudnovast (adj.) — čudan, neobičan

čudo — mnogo

čunak — deo pribora za tkanje kojim se nit prede provlači levo-desno koja je namotana na metalnu iglu a koja se nalazi u prerezu tog čunka koji ima izdužen jajolik oblik

čupa — dlaka na stoci

čušljati — sitniti i doterivati vunu i kudelj

čušljasta (adj.) — ima velika usta

čvrliknuti — udariti po glavi prstom čvrge

čāpiti — ukrasti na brzinu, zgrabiti

čēip — zadovoljstvo

čēipiti — zadovoljiti se

čēnifa — nužnik

čēno — lud, luckast

čerēsta — doterivanje, licanje

čērpīć — nepečene cigle od mešavine ilovače i pleve

čūlati — šutati nešto nogom

načūliti — naperiti uho, osluškiavati

čūmba — zemljani čup

čūmez — prostorija za kokoške

čūrlīka — frula

čūrlīkati — svirati na fruli

čūrle — naziv odmila za dečaka

čūskija — deblja železna šipka zaoštrena na jednom kraju. Služi za cepanje kamenica.

dēde — hajde, izvoli

degēnjek — batina

dēdādē vile — vile sa dugom drškom za plašćenje sena

dekēnjati — udarati u besu pesnicama

dērnek — vašar

devēratī — durati, trpiti, životariti

devētdid — daleki predak

dīka — milina

dirjeci — drveni klinovi zaoštreani na gornjem kraju dužine do dva metra usađeni donjim širim delom, dva u prednji, dva u zadnji deo zapreznih kola. Omogućavaju prenošenje većih količina sena.

divāna — nadstrešnica iznad kuće ispod koje se leti sedi do kasno u noć i divani, priča.

dizma — debele drvene daske kojima se popunjava prostor između stubova kuće brvnare i tako čine drveni zid.

dīžva — drvena posuda u koju se muzu mleko

dōkon — besposlen

dōmčati se — dočepati se nečeg

dōmēnuti se — dosetiti se

dōrānjati se — češati se

dīgļjati — golicati, milovati

dīska — redak, žitak izmet

dīrkati — pisati na mašinu za kucanje

dīžala — drvena drška ili nasad za bilo kakvu alatku

dīžalica — isto

dūdlati — sisati

dūga — daske od kojih se sastavljaju drvena burad i kace

dūlāf — ostava

dūvār — zid

dūpkē — sa obe noge, skočiti iz mesta

dvizica — ovca koja se nije jagnjila

dēm — metalni klin koji visi na donjem delu opreme na glavi konja a stavlja se konju u usta radi lakšeg upravljanja

đikan — visok nezgrapan momak

đikeša — rasna, razvijena devojka

éhā, — uzvik koji se zaustavlja konj

éjā — isto što i eha

ěškerica — nestašan, prevrtljiv momčuljak

ěfta — sedam dana

ěvta — vidi ehta

fángla — zidarskomolerska alatka u vidu limene posude sa drškom kojom se raznosi malter

fāsūnga — batina

fēluge — felne na kolima

fīč — mala staklena posuda od 1. decilitar sa uskim grlicem

firānija — mala zavesa

fīz — debela daska (vidi trenica)

fřž — zadebljanje u drvetu na onom mestu gde je nekad bila grana

furūna — zemljana peć

gājka — petlja od kože kroz koju se provlači kaiš

gārgaše — sprava za češljanje i čišćenje vune, za fino slaganje vlakana. Napravljene su od dve četvrtaste daske 25 sa 20 cm., od kojih svaka ima dršku a unutrašnje strane su obložene kožom ili limom koja je načičkana tankim iglicama kroz koje se provlači vuna prevlačenjem gornje preko donje gargaše u suprotnom smeru.

gégati se — ljuljati se, klatiti se na stolici

gēmōnja — razvijen, nezgrapan čovek

gēpiti — ukrasti

givikt — teg za vagu

glāvūša — centralni deo drvenog točka zaprežnih kola u koji su uglavljeni svi palci i kroz koji prolazi osovina točkova

gnjātovi — drveni nosači koji spajaju gornji deo saonica sa delom koji klizi po snegu

gōbelje — drveni polukružni delovi drvenog točka koji spojeni čine točak i svaka gobelja spaja po jedan palac (vidi palac) sa glavušom

gōjan (adj.) — debeo

gōjātān (adj.) — prljav, nečist prostor pun smeća

grābljište — drška na drvenim grabuljama

grāorina — stočna hrana od suvih stabljika pasulja

gřāna (adj.) — velika

gřān (adj.) — velik

gřāna (adj.) — velika

grēbeni — vidi gargaše

grīvna — metalna spona koja spaja kosu za kosište

grōta — greh

gřtati — zgřtati

grūšalna — prvo mleko od otejene krave koje se zgřuša u vidu sira

gūda — malo prasence

gūjana — čovečija glista

gumenjāši — opanci od gume koji u sebi imaju kruta vlakna

gumidōnke — cipele od fine glatke gume

gūngula — gužva

gūžva — kružno ispleten prsten od pruća. Njom se spaja pokretni i nepokretni deo drvene kapije

hanjicati se — igrati se, trčati imitirajući konja

hrúst — vrsta trešnje
hrústina — veći komad stene

ijed — bes, ljutnja
insān — ljudsko biće
isān — vidi insan
iskati — prebirati po kosi, trebiti vaške
iskobéljiti se — iskriviti telo
ispramacapúcati — istući nekog (u hvalisanju)
išlājsati — izvuci iz doline velike klade drveta
išobékati — izudarati pesnicama u leđa
izátoriti — zameriti se nekom
izgtđiti — izbosti nožem
izlëmačiti — dobro išamarati
između đsjete — ko bajagi, krijući
izmreškati — izborati lice
izráknuti se — ispljunuti slinu
izrázan (adj.) — bezobrazan
izvijoglávititi se — izmeniti se u smislu pogospoditi se
izđréljiti se — u čuđenju iskolačiti oči

jādan — jadan, bedan
jākariti — nositi na leđima
jāra — velika vrućina
jāram — drvena oprema koju volovi nose na vratu i pmoću koje vuku kola. To su dve lučno savijene motke oko vratova koje su su ispod pričvršćene za drvenu podlogu

jāpija — zajednički naziv za građu za kuću
jāsle — drveno korito od dasaka u koje se stavlja hrana za stoku
jástuk — deo zaprežnih kola na kojem, tj. na gornjem jastuku, leži pod kola, a donji jastuk koji je pokretan klinom je pričvršćen za osovinu kola i nosi osovinu.

jāzmačina — provalija, jendek
jerbo — jer
jěstóvska — više različitih jela
júka — razavijeno testo za pitu
kābast (adj.) — širok, prostran (u smislu — može puro da pojede)
kāblna — veća drvena posuda za pomije
kāca — velika drvena posuda u koju se spravljaju šljive ili kmina za pravljenje rakijske.

Kapaciteta je i do nekoliko hiljada litara

kāčica — mali i fini sud za sir
kādli-tādli (adv.) — kad, tad
kajási — dugi kajisevi od kože kojima se upravlja konjima. Postoji levi i desni kajs od kojih svaki na krajevima ima dva kraća kaiša, unutrašnji i vanjski. Unutrašnji zatezanjem navodi konja levo a vanjski desno.

kāka (adv.) — kakva
kāki (adv.) — kakav
kākotnjāk — vidi čumez
kalāštura — pogrđan naziv za ženu
kamarija — otvorena drvena terasa naslonjena uz spoljni deo kuće i obično podignuta na stubove

kāmiš — drvena cevčica za lulu od zove ili oraha
kāndžija — bič od kože zavezan za neku motku
kānica — ženski pojas od platna ukrašen raznim šljokicama i smcem
kāntriga — drvena stolica sa nasloncem
kāpula — crveni luk

kārlica — drveno korito u kcm se kupaju mala deca
kāšūn — drveni sanduk u kojem stoji brašno i pribor za pravljenje hleba kao i naćve
kelēzati se — smejati se
keljiti se — ružno se smejati bez glasa

kèser — običan čekić koji sa strane ima jedan deo istanjen i savijen sa prerezom za vađenje eksera

kèzme — prase od jednu godinu

kic-kic — uzvik upućen biku kada treba da skoči na kravu

kidánica — otvor u zidu staje za stoku kroz koji se izbacuje dubre

kidati — čistiti štalu i staju od dubra

kijámet — nevreme

kiklja — široka suknja

kiljer — ostava, špajz

kišić — drveni kalem za konac

kištra — sanduk od dasaka u kojem se prevozi pesak

kíte — ukras na konjskoj opremi od obojadisane vune

kládnja — stog snopova žita

klágija — obli štap od finog drveta kojim se razavija testo

klámpa — metalna poluga sa oba kraja savijena i zaoštrena koja spaja dve drvene grede ili rogove na kući

klépac — vrsta čekića sa brušenim ivicama za otkrivanje kose

klápčić — dečak do dve godine

kljākhāv (adv.) — čovek sa paralisanom nogom ili rukom

kljāst (adj.) — vidi kljakav

kljūkati — trpati, mnogo jesti

kljūkuša — vrsta pite od kiselog testa

kòlan — kaiš od konopljanog platna koji drži samar na konju tako što se opaše konju preko stomaka i sveže za samar, sedlo

kòlo — drveni točak zaprežnih kola. Malo i veliko kolo, odnosno prednje i zadnje kolo

kòmuša — kukuruzovina

kòm — smesa ustajalih šljiva u kaci od koje se pravi rakija. Prerađena smesa je isto kom i služi kao hrana za svinje

kòljēvka — ljuljaška ili ljulja

kòlara — prostorija dograđena uz kuću u kojoj stoje kola i alat

kòljiv — svadljiv (adj.)

kòljē se — svađa se, tuče se

kòčēt — svinjska dlaka

kočopériti se — prkositi, inatiti se

koštírati se — dobro se hraniti

konbinet — kombinezon

kòpërta — prekrivač od finog šarenog tkanja

kòpòran — gunj od grubog sukna

kòpren — fino i sitno sito za prosijavanje brašna

kòsište — drvena drška na koju je nasadena kosa. Kosište ima i dva recelja, levi na kraju kosišta i desni na sredini koji je u vidu lakta.

kòžūn — vrsta bunde od ovčije kože štavljene i išarane raznobojnim šarama prirodnim vunom koja se i ne skida sa kože ili je bez vune

krāmp — alatka za kopanje sa oba kraja zaoštrena samo što je jedan kraj u obliku klina a drugi pljosnat

krāti — mnogo kašljati

krávida — žensko tele

krēvljača — vidi dižva

krēmēn — tvrdi kamen inače deo pribora za pušenje. Kresanjem o kremen stvaraju se varnice koje zapale trud a ovim lula.

krīve — zakrivljeni donji delovi saonica koji klize po snegu

křlja — slomljen zub

křljiv — bez zuba

křknuti — jako udariti

křnuti — udariti

křkačiti — nositi nekog na leđima

kròšnja — koš od vrbovih motki sa ručkom za nošenje sena

kristina — gomila snopova požnjevenog žita koji su poredeni jedan preko drugog unakrst' u vidu krsta

kritina — gomilica izrované zemlje od krtice

krtóčić — mali sepetak od pruča za voće

krišnják — laneno platno u koje se umotava testo za hleb i ostavlja da dokvasa i u kojem se umotan nalazi hleb

kudělja — kudelj

kuljava (adj.) — u drugom stanju

kumpjēr — krompir

kúnjálka — drveni krevetak u kuhinji na kom uvek neko spava preko dana

kúskun — laneni kaiš koji se provlači konju ispod repa i veže za samar kako se ne bi spuzao kad konj nosi teret nizbrdo

kústura — oštar komad lima nasaden na drvenu dršku a služi za struganje ostataka testa u naćvama

kùtlača — kašika kojom se sipa supa

kuđr — šteta

kvásilica — deo pribora za košenje. To je obična žica na čijem kraju se nalazu krpa koja umočena u vodu kvasi rub kose radi lakšeg oštrenja

lābati — jesti halapljivo kao svinja

labfcnuti — na brzinu nešto pojesti

lābrnja — njuška, usta

lamákati — riti zemlju za svinje

lāndrati se — češati se

lānjati — češati se a i pešačiti

lāpiti — ukrasti, oteti od nekog

lāžigaće — muške gaće sa velikim turom i šlicem sa strane

lēder — don na cipelama

lēmeš — deo pluga koji rije zemlju i prevrće brazdu

letka — sprava za namotavanje konca na drvene kalemove od običnih šupljih cevčica
Letka je običan mali sandučić od dasaka čije su dve strane malo izdužene i svedene pri vrhovima na kojima su urezi kroz koje prolazi drvena osovina sa drvenim krugom na sredini. Na kraju osovine je pobodena igla na koju se stave te šuplje cevčice i dlanom desne ruke se obrće osovina a konac se sa klupka namotava na te kalemove.

lišnjak — plast od hrastovih grana sa lišćem

litica — stena

lòpār — okrugla daska sa drškom na koju se stavlja pečeni hleb

lòtre — najprostije merdevine koje služe kao stranice zaprežnih kola

lúčiti — odvajati ovce od jaganjaca, telad od krava

lúg — pepeo

lúčkija — vidi cjeta

ljevši (adj.) — lepši

ljupati — jesti orahe, lešnike, kuvana jaja

ljúpina — ljuska

macóla — teški čekić za razbijanje kamena

macija — mačeha

māja — džemper

majáriti — voditi poslove u kući

majarica — domaćica, glavna žena u višečlanoj porodici koja kuha

málj — komad debljeg i tvrdog drveta sa rupom u sredini u koju je uglavljena drška a sa strana je komad okovan i služi za cepanje debelih klada tako što se njime sekira zabija u drvo

mām — skroz, čak,
(adv.)

māmít — lud

manitóština — budalaština

másnica — ožiljak od udarca

- mâsnica* — vrsta pite
mâša — metalni predmet sa drškom koja je na jednom kraju iskovana u obliku velike kašike.
 Njom se loži vatra na ognjištu
mâšice — limene hvataljke za žar u vatri na principu pinceta
mâšiti se — dotaći se nečega, uzeti neki predmet
mâtrâk — neodređeni drveni predmet upotrebljen u tuči
mâvez — svila za vez
mêća — svinjska hrana od pomija i kuvanog krompira ili bundeva
mêlja — žito namenjeno za mlevenje
mêlja — malter
mêngele — dva železna bloka postavljena jedan naprama drugog spojena osovinom koja ima navoj koji steže predmet između blokova i omogućuju obradu. To je prvenstveno kovački alat
mêzgra — sok koji drvo u vreme listanja pušta ispod kore
mîtiti se — mimoići se
mîstrija — zidarska alatka kojom se malter nanosi na zid
môčica — tanka motka
môrda — možda
mîrkati — pariti se (za ovce)
mrndêsati — gundati
mrnjaûkati — mjaukati kao mačka
mûčalo — onaj koji čuti
mûčati — čutati
mûktê — dobiti nešto džaba
muktêševina — džabaluk
mûnta — naplatiti porez seljaku oduzimanjem stoke
mûnuti — udariti nekog s leđa
mûr — pečat
mûrljati — mutiti vodu
mûrljaga — mutna voda
mûrница — sanduk od dasaka u obliku izvrnute piramide koji stoji iznad mlinskog kamena u vodenici i iz njega curi žito u kamen i tako se melje
mûždriti — kidati plodove sa lišćem

nââjcariti — naložiti veliku vatru
nââjcati — videti naajcariti
nâbîjati — obradivati konoplje, odvajati vlakna od pozdera
nabûriti — ispučiti
nâdâse — uzbrdo
nâdvô — napolje
nâdvor — vidi nadvo (izaći iz kuće napolje bilo gde)
nâgon — terati svinje u lokvu
nagrâisati — nastradati
nâdrljati — nastradati
nagrabûsiti — nastradati
nagrêgljati se — napiti se rakije
nâgrden — izboden, iznakažen
nâkastiti — naumiti nameravati negde ići
naklindžati — narasti velik
namâčkariti se — prurušiti se u maškaru
nâmet — veliki nanos snega
namîriti — doneti stoci hranu
nâmpasti — pasti napamet, setiti se
namusûriti se — namršiti se, namrgoditi se
napêriti — naciljati, štimati neku spravu
napînjati — nabrati nešto tu i tamo po malo
naprijêčiti se — isprečiti se na putu
napûtititi — nagovoriti, pokazati put

narēditi se — pogoditi se, nagoditi se
nařnuti — navaliti na nekog, nešto, negde (kud si narno)
nārućak — ispaša stoke pre podne
nasāditi — staviti kvočku na jaja
nāsisci — brushalter, grudnjak
nātēntati — nagovoriti nekog na zlo
natociljati — doći tamo gde nije pozvan, nametnuti se nekom
nattiljati — nalagati
nāvērsati — ispevati pesmu
nāvor — upregnuti još jednog konja da bi se lakše izvukao teret
nāvrzan — polu pijan
nāzōr (adv.) — na silu, teško
nažiljeti — nadživeti nekog
nēki — nekakav
nēka — nekakva, a i ne diraj
nēkaki — vidi nekakav
nērāst — neuškopljen prasac
nēvatice — nehotice
nōčaske — noćas
nōndā — onuda (adv.)
nōnud — vidi onuda
nōsiti se — dobro se oblačiti
nōvaka — letina, imanje
nōžice — makaze
njem — nem
njiha — njih
njihāka — njih
njihākarce — njih
njika — konjsko rzanje

obataliti — pokvariti nešto
obezdāniti se — pasti u nesvest
oblādati — saletati nekoga zbog nečega
ōblapūran — halapljiv, žderonja
oblīčeo — lik, izgled
oblōjiti — zalediti
ōbōjci — donji deo vunениh čarapa, a i ulošci u opancima
obrlātiti — nagovoriti nekog da se predomisli
ōbr-na — uzvik upućen konjima dok trče u krug po snoplju žita (način vršidbe), onog momenta kada zbog konopca koji se zamotava oko stožera, želimo da se konji okrenu nalevo krug i počnu da odmotavaju konopac i postepeno idu kraju gumna
ocōciti — stužiti se, obesiti slinu o nos
ocagrijati — uzeti maha, postati neposlušan
ōčuva — očuh
odabtlljiti — obesiti donju usnu
odādveti — udariti iz sve snage
odāsjeti — odlepiti don sa cipela
odlāušiti — ošamariti
ōdmetak — tek ozrnio plod kukuruza
odřpati se — pocepati odeću, omršaviti, olinjati se
ōglav — oprema na glavi konja
ōgnjilo — šiljasti metalni predmet kojim se kad je usijan buše rupe u drvetu
ognjište — prostor oivičen ciglama na sred kuće na kojem se loži vatra
ōjtros — jutros
ōkeriti — šutnuti loptu
ōkolišaj — prostor oko mlinskog kamena gde se skuplja brašno
okolišiti — zaobići
ōkorak — prvi neravni sloj klade od koje se pravi daska. Služi za ogrev i za razne ograde
omārisati — udariti nekog nekim predmetom

- òplazina* — neuzorani deo u brazdi
oplèuziti — udariti bičem, motkom
òputa — tanke niti iskrojene sirove kože od koje se prave opanci
òputnjāci — opanci od kože i opute
òrļjava — grmljavina, buka, krčanje creva
òrma — naziva za kompletnu konjsku opremu
òrš — marš
òsjevine — mekinje
òsoka — tečno stajsko dubre
òsòran — drzak, ljut čovek (adj.)
òsaf — kompot od kuvanih šljiva
òšājdariti — ošamariti
òšļje — smesa pleva i latica klasova žita
òšerāpiti — odšrafiti
òškolyče — prgavo dete, nemirno, mršavo
òt — uzvik upućen konju kad ga dozivamo ili teramo
otfīkariti — otseći nožem
otkāišiti — odseći nešto u obliku kajša
otpèrjati — brzo ići, otići
ovārisati — pogoditi
òzimačna — krava koja je zadržala mleko preko cele godine

pācati se — mešati se u nešto, starati se
pābirak — mali i zakrļljali plod kukuruza
pāj — deo
pājtaš — drug, ortak
pālac — deo drvenog točka zaprežnih kola koji spaja gobelju i pušku (vidi gobelja, vidi puška)
pānta — drvena poluga koja spaja pri vrhu dva roga ili krovna nosača kuće
pānjkatī — ogovarati
pāprica — limeni levak ugrađen u mušnicu, koš u kojem se nalazi žito i koje curi kroz prapricu u mlinski kamen
pārīp — konj
parīpēsnica — star konj
pārīti — porediti, upregnuti dva konja
pārožak — ostaci okresanih grana drveta na koje se stavlja seno i detelina radi sušenja
pāsati — prošlo podne
pāsovati — odgovarati, po meri
pāzdr — uzvik koji konja iritira pred parenje
pēcālma — šarena marama
perjānica — vrsta dušeka od perja
perājica — svinjska dlaka
perūšānje — čišćenje klipova kukuruza od peruške
pētnjak — glinena čaša koja se ugrađuje u zemljanu peć. Cela furuna je obložena sa više petnjaka koji dugo drže toplotu
pīča — zajednički naziv za sve vrste stočne hrane
pījūk — alatka za kopanje zemlje slična krampu, samo je lakša
pīr — svadba
pīšòkara — pogrđan naziv za devojku koja još nije odrasla
pīža — pogrđan naziv za ženu
pīždrīti — gledati kako neko jede
pīėje — peške
plādanj — tanjir
plāninka — žena koja se bavi isključivo kuvanjem
plāta — čaršav od lana
plāta — gornji metalni deo peći na kojem se kuva
plōča — pokretni kružni deo na površini peći
plōška — lepo izrezbarena drvena posuda u obliku flaše koja se nosi u svatovima puna rakije
plļēva — sitna slama od ljsaka sa žitarica sa klasovima
plļñut (adj.) — isti (pljunuti otac+isti otac), liči
podāti se — praviti se važan, pogospoditi se

- pobaška* — posebno, odvojeno
poburljiv — onaj koji zabada nos svuda, voli da bira jela
počepušati se — u tuči se čupati za kosu
podadniti — napraviti dno na drvenoj posudi
podāse — pod sebe, nizbrdo
podlaćac — uža daska za drveni krov kuće koja se stavlja, podvlači ispod široke daske tako da spaja prostor između dve široke daske kako krov ne bi prokišnjavao
podrepac — vidi kuskun
podšpičati — staviti špicu ili klin u otvor drvenog točka zaprežnih kola kako ne bi spao sa osovine
podumjenta — debela drvena greda koja spaja dva zida na kući i u koju se ugrađuju donji delovi krovnog nosača
podutornik — sprava za pravljenje kružnog žleba u kaci ili buretu u koji se uglavi dno te posude. To je polukružni metalni klin nazubljen spojen sa drvenom drškom pod uglom od devedeset stepeni.
pođeko — poneko
pogan — ljut
poitārci — treći dan slave
pójata — drvena kuća u koju se smešta seno i slama
pójmiti se — setiti se, shvatiti
poklepāvati — ponavljati za nekim reči, rugati se, imitirati govor
pokoljati — pobosti kočeve u paradajz, pasulj
polog — jaje koje stalno stoji u gnezdu
popasnā dōba — popodne
popišmānjiti se — izbezobraziti se
porevenati se — izmiriti dugove, nagoditi se
posānje — vreme dok tele sisa kravu
posjek — ugojena svinja namenjena za klanje
poslānici — nadničari, radnici u polju
pospđati se — rugati se, potsmehivati se
posvrđiti — zavrnuti nogavice, rukave
pōvlāk — veća blanja za grubo struganje dasaka (vidi blanja)
pōvodac — vidi ular
pōvrti — spustiti neki predmet na zemlju.
pōvrtica — smrznuta površina snega
pōzder — sitni ostaci stabljike konoplje i lana nakon odvajanja vlakana
pracjep — običan štap rasečen na jednom kraju u kojem je uglavljen kamenčić koji je iz prajcpepa moguće baciti veoma daleko
prākljača — pljosnati komad drveta sa rukohvatom za pranje veša
prāpōrci — niska okruglih bakarnih zvončića na vratu konja
prāšnjaci — vidi oputnjaci, gumenjaši
prēcija — lično vlasništvo, nasledstvo
prādāčiti se — rugati se
prēgača — kecelja
prēda — opredene niti vune ili konoplje i lana od kojih se pletu ili tkaju razni odjevni predmeti
pregūglati — pretrpeti
prekamkati se — pretvarati se, praviti se bolestan
preklāni — pre prošle godine
prēliti — sedeti, boraviti na prelu
prēoba — ni dobro ni loše, tako-tako
prežāgati — prerezati testerom drvo, žagom
prēgāv — drzak, ljut čovek
pricvrljiti — primaći vatri
prigati — peći, pržiti
prigla — oblo drvo od jednog metra
prījati se — pravdati se pred sudom
priglāvci — naetratci od vune
prijēklad — metalno postolje na ognjištu na koje se stavlja posuda u kojoj se nešto kuha

- prikríčati* — dati od znanja
prími — uzvik upućen konju nakon kojeg sam diže nogu ili se pomera
prípon — dndugača lanac za koji se konj pripne ili sveže na livadi da pase onoliko koliko je dug lanac
pínja — krpara
prómetnuti — promaćiti,
pometnuti se — dobro se snaći u trgovini
prđpíra — sitna suva drvcad kojima se potpaljuje vatra
proráčiti se — poželeti se nekog jela
próšiste — njiva na kojoj je požnjeveno proso
próšira — prekosutra (sa mekim š)
prótuva — bitanga, lutalica
próva — hleb od prosa
próvati — probati, pokušati
prozanovjéti — dosađivati se u razgovoru, smetati nekom
prípa — strah
pršínjak — prsluk
pržína — beli sitni pesak za pravljenje maltera
púce — dugme
púčiti — cepati plodove šljiva
púć-púć — dozivati, vabiti, terati svinje
púlija — dugme
púljka — dugme
púntanje — ritanje konja
púška — metalni deo unutar puške, točka zaprežnih kola na koji naleže osovina kola
púšnjak — vođeni mehur od svinje koji suv i naduvan služi kao balon za dečiju igračku
púzdra — ud od prasca, ovna

radúkati — pomalo raditi
ranjenik — vidi posjek
ránjika — limena zdela, posuda
raškríliti — širom otvoriti prozor, krila prozora
raščváljiti — napraviti grimasu na ustima
raščócati — razbiti jaje, lubenicu
rášljast — drvo sa dva kraja
rášta (adv.) — zbog čega (nemam rašta íci)
razaláti — rastaviti, pokvariti
razbaškáríti se — raskomotiti se
razbékati se — zaleteti se imitirajući ovna
récelj — vidi kosište
rbet — kičma
régnjava — režanje i lavež pasa
rékla — suknja
rése — vidi kite
rezána — drveni klin kojim se zaključavaju drvene kapije
ríbež — sprava za ribanje, sitnjenje kupusa
ríke — prnje, gomila pocepanog odela
rógovi — krovni nosači
rógulje — metalne vile, poljoprivredna alatka za đubar i seno
rôr — metalna cev za sprovođenje dima u dimnjak
rôzganje — način pevanja
řpa — gomila
rpténjača — kičma (vidi rbet)
rúbac — ženska marama
rúda — upravljač zaprežnih kola. Lepo oblikovano drvo pomoću kojeg konji vuku kola
rúdnjak — koš za voće, sepet
rija — zemljani ćup u kom se kuva pasulj
rúkatka — vidi ruja

sāč — sprava u obliku udubljenog štita u kojem se na ognjištu peče hleb. Drugi naziv mu je *peka*

sāčerati — saterati

salāmāc — čovek nepoznat, čudnog izgleda

salamāntati — slagati nekoga, zagovarati, obraditi

saljēvati strāvu — detetu koje se nečeg uplašilo saliva se strava na taj način što se komadić istopljenog olova sipa u vodu pri čemu nastaju čudni oblici pomoću kojih se vraća

sāljuvati — izgaziti baštu, povrće

sāntati — nekog nagovoriti na zlo

sēcija — drveni krevetak koji stalno stoji u kuhinji ili ispred kuće

sēgnuti — posegnuti za nečim, sagnuti se

sēiriti — posmatrati

sēnjati — voditi ljubav u senu

sēpet — manji koš od pruča (vidi rudnjak)

sēvāp — dobro, svetinja, milostinja

sičan — sirće

sijāčica — drvena mašina za sejanje kukuruza

siktati — besniti i šišati kroz zube

sikter — briši, beži (izgovara se u momentu besa)

sirište — želudac od svinje osušen u koji se sipa mleko kako bi se usirilo

sjāktiti — sijati, imati sjaj u očima, na dlaki

skēmlija — jednostavna drvena stolica za sedenje

sklāktoriti — poslagati drva

sklēpati — bilo kako napraviti nešto

skōmsati — srušiti, saseći sekirom

skurlijati — oslabiti, iznemoći

skvčiti se — zguriti se

skrozirati — dotrajati

slūčiti se — dogoditi

smljāskati — pojesti kosti

smrškača — omča

snošāj — snošenje snoplja požnjevene pšenice na jednu gomilu

sdk-sdk — dozivati ovce da ližu so

sāmūn — hleb od domaćeg brašna

sōpra — okrugli sto na jako malim nogama na kojem se ručava i razavija testo

sōvra — vidi sopra

sōriti — srušiti

spapūljati — pojesti brzo i halapljivo, spustiti pantalone, čarape

spiskati — sve pojesti, sve pare potrošiti

splāčine — pomije, ostaci hrane

spirine — pomije

spfcati — napasti nekog, saletati dok ne postigne no cilj

spriti — spriti — spustiti torbu sa leđa

spūckati — brzo pojesti hranu

spustovi — dva kratka lanca pričvršćena na vrh rude koji su spojeni za ajam i pomeraju rudu levo i desno i zaustavljaju kola u nizbrdici

sřca — komadi razbijenog stakla

sřčānica — drveni deo zaprežnih kola koji spaja prednje i zadnje točkove a nalazi se ispod podijuma

stānić — stanić, ostava za hranu

stāviti se — uporno i brzo nešto raditi

stēmpati — izudarati

sticati se — vidi staviti se

stōcovi — stolice, klupe za sedenje

stōpica — metalno postolje u obliku stopala na kojoj se popravljaju obuće a nasadena je na drvenu dršku

stōžēr — drveni stub na sredini armana ili gumna

stōžina — drveni kolac na koji se plasti seno i slama

- stŕnjika* — njiva na kojoj je požnjeveno žito
strōža — slamarica
strūga — drvena kapija
strūgača — običan lim sa drškom za struganje ostataka testa
strūnja — dlaka iz konjskog repa
stū-stū — uzvik pri teranju volova unazad
stūpa — drvena sprava za odvajanje vlakana konoplje i lana na nožni pogon
sūdovi — zajednički naziv za posude
surdūknuti — popiti na eks
sūrutka — kisela tekućina koja ostaje nakon pravljenja sira
sviknuti se — dopasti se, svideti se nekom, navići se
svitnjāk — učkur
svītati — guliti koru sa drveta za pravljenje trube

šājcati — hodati bilo kuda, bez cilja
šājtoŕ — novčanik
šāmija — šarena ženska marama
ščipiti — stisnuti pesnicu
ščōrlati — obletati, saletati nekog, insistirati
ščūliti se — pritajiti se, čučnuti iza nekog predmeta
ščcovati — posmatrati, odmerati
šeker — šećer
šepāv — hrom (adj.)
šēpēr — zid koji je napravljen od pruća oblepljeno sa blatom
ševārka — kutlača
šilji — kruti deo kape koji stoji iznad čela
šimla — daska za drveni krov
šindra — vidi šimla
šinja — gvozdeni okov oko točka zaprežnih kola
škāle — merdevine
škātula — kutija, ladica
škēvtati — lajati
šklēba — nož sa rožnatim koricama
šklōbūk — izbijanje vode iz izvora, proključala voda, ključanje
šklōpac — nož sa zakrivljenim sečivom koji se savije u korise napravljene od roga
škŕgati — nožem kruniti svaki drugi red kukuruznog kljipa
šlājsati — izvlačiti iz udolina debele klade na konjima
šlinge — čipke
šlingērāj — pravljenje čipki
šliper — pružni prag
šljāka — štaka, štap koji je na gornjem delu zakrivljen
šljōkati — mnogo piti alkohol
šōgolj — kompot od kuhanih šljiva
šōpati — hraniti stoku sa mnogo hrane da bi se što pre ugojila
šōpiti — udariti nekog
šōs — uska ženska suknja
špādličav — slabo jede, izbirljiv (adj.)
špājz — ostava za hranu
špŕdati se — rugati se
špŕulja — duga motka kojom se tresu plodovi sa voćki
štāla — zgrada u kojoj boravi stoka
štāviti — obrađivati sirovu kožu
štēktānje — lavež lovačkog kera a i zvuk drvenih kola po kaldrmi
štēl — naziv za kompletan prednji ili zadnji deo zaprežnih kola
štōkud — koje kud, negde, bilo kuda
štrāmac — obične drvene lotre postavljene konju iznad glave ukoso uza zid iza kojih se stavi seno tako da konj mora stalno da diže glavu i da pomalo čupka seno pri črmu se dobija na štednji sena

štrâmpati — pisati na mašinu, crtati
štrânje — lanci pomoću kojih konji vuku kola
štrâpati — izvlačiti debele klade na konjima
štrécenje — žigovi, bolovi, miganje očnim kapkom
štrôncati — kaže se za konja kad više nema sena u štramcu
štûc — oružje slično revolveru
šûkati — lagati
šûknuti — pustiti vetar (prdnuti)
šumánjak — zakrčljao plod kukuruza
šûntast (adj.) — ne ume lepo da se izražava, zamuckuje
šûnjka — njuška
šûsti — isti, jako sličan

târa — drveni stroj za tkanje
tâvriti — nekog stalno na nešto podsećati
têlâr — drveni okvir prozora i vrata
têlećaci — opanci od teleće kože
têljig — savijene u poluluku motke volovima oko vrata pomoću kojih vuku kola s tim što su ispod vratova pričvršćene za poluge koje naležu volovima na prsa
têljva — gusti ostatak od crne kafe
têoci — telad
têrkija — tanko isečena sirova koža u vidu bičeva od koje se prave opanci i kojom se spajaju kožni delovi konjske opreme
têstija — zemljani čup za vodu
tôbalca — drvena posuda u kojoj stoji pribor za oštrenje kose
trâljâv (adj.) — nespretan, trom
trâlje — naprava za nošenje đubriva koja se sastoji od nekoliko dasaka ukucanih poprečno preko dva kolca
trâmpljo — čovek koji ružno i nespretno hoda
trâp — rupa u zemlji u koju se spravlja krompir preko zime a koja je natkrivena slamom ili kukuruzovinom
trâp — vidi štel
tîble — velikog stomaka
trênica — daska za nameštaj i podnice
trina — sitni ostaci sena uglavnom suhi cvetovi i semenke trave
tîklja — duga motka oko koje se penje loza pasulja
tîmka — košnica
tînka — košnica
trnéce — stari zardali lim
trôpiti — sesti bilo gde, pasti na tur
trovêljati — pričati svašta, lagati
trpâniya — gužva
trtljati — pričati gluposti, zamuckivati
trûd — delić suhog trulog drveta kojim se pripaljuje cigareta
tûbast — tup, zaobljen
tûde — tu
tudêka — tu
tuntûluk — cev za odvođenje dima
tûrnuti — gurnuti
tûršija — ukiseljene jabuke u posebnom buretu
tvôdu-šic — uzvik upućen ovnovima kad treba da se pobiju rogovima

ûčiti — hućati, šumeti
ûčkûr — ućkur (svitnjak)
ûbetan — ružan čovek (avj.)
udrôbiti — usitniti hleb u mleko
ûdudžija — onaj koji postavlja granice, međe u njivama
ûdarati — smrdeti, osećati se

uſrćōkliti (adj.) — doteran, nalickan

ūgnati — uterati

ūjam — naknada za samleveno žito, a i poredani snopovi žita na gumnu

uĵōliti se — stužiti se, sneveseliti se

ūjē — ujedi

ūi — ujedi

uĵdūrisati — zauzimati se za nekoga

ukembériti se — opirati se i pri tom se čvrsto uhvatiti za predmet

ūklasti — usuti jelo u tanjir

ukōljēnciti — sputati konju noge da ne bi otišao daleko od kuće

ūkrkiti — popeti se nekom na leđa, nositi na leđima

ukabūliti — okoristiti se

ūlār — uže koje se konju stavlja na glavu sa jednim dužim delom kojim se konj privezuje za stub

ūljev — muškarac bez žene koji je ušao ženi u kuću i tako se oženio

ūljōtān (adj.) — prljav, zamazan blatom

imčati — potrefiti, umeti

umūsiti se — zbuniti se, stideti se

imekle — donekle

ūpēran — ispravan, bogat

ūpis — lep zapis, lep čovek kao upisan

uprēzati — upregnuti konje u kola

ūprta — ručke od vunениh užadi na torbi

usēknuti se — ušmrknuti se, obrisati nos

ūsōvan — krut, nesavitljiv čovek, neposlušan (adj.)

ūspala — žena koja javno ispoljava svoje strasti

ūščupēran — ironičan naziv za onog koji misli da je važan, vredan

ūšice — deo sekire kroz koji je provučena drška, otvor u igli

uškrgati — plašiti se

uštōgljiti se — usukati se

uštōkati se — naći se u nevolji, zbuniti se

ūšur — deo brašna koji uzima vodeničar kao naplatu za mlevenje

ūtuvinii — zapamtiti

ūvati se — nadati se

uzgđlačiti se — uzgrnuti, zadići suknju iznad kolena

užēci — upaliti lampu, vatru

vagiri — drvene poluge za koje su zakačene štranje a oni su opet zakačeni za kuke alkama.

Postoje levi, desni i vagir tzv. trećak za kojeg su zakačena oba vagira a trećak je spojen za osovinu kola

vājūljiv — vlažan, plesniv (adj.)

vāktile — nekad davno

vārićak — posuda od drveta u obliku kante sa dve alke sa strane služi kao merica za žito

vārjača — drvena kašika malo veća od obične kojom se meša jelo

vāvoljiti — žvakati bez zuba

vērānda — terasa dograđena uz kuću pri zemlji

vērige — gvozdeni lanac na kojem visi posuda iznad ognjišta

vérġlati — stalno jedno te isto pričati

verūgāv (adj.) — neravan, hrapav

vile — poljoprivredna alatka za skupljanje sena

vini — isti, liči (adj.)

vinije — lepše (adj.)

vīnko — sprava kojom se određuje ugao u stolarskim poslovima. To su dve fine daščice spojene pod uglom od 90 stepeni

vīnta — kočnica na zaprežnim kolima. Nalazi se pozadi kola. Radi na principu navojne osovine koja navlači drvenu polugu na šine točkova i tako zaustavlja trenjem kola

vītica — tanka srebrena burma

vītilj — pamučna vrpca u petrolejki koja svetli

vītō — sprava za namotavanje pređe u klupko. To su unakrsno spojene dve letve sa postoljem oko kojeg se obrće u jednom smeru sa razapetom predom na ivicama tih letava
vīžle — brzi lovački ker
vižlōv — brz dečak, vižljast
vjēnčanica — drvena greda koja spaja glavne grede u zidovima
vjetrēnār — veterinar
vōde — ovde
vōdkā — ovde
vōjke — kajasi
vōdnica — drveni stalak na kome stoji posude za vodu
vōud — ovuda
vřcati — vaditi med iz saća, brzo i sitno koračati
vřckeša — vrtljiva, nemirna, živahna devojka
vřći — staviti
vřzi — stavi
vřšāj — gumno na koje je nanešeno snoplje zrelog žita za vršidbu pomoću konja
vūčija — bure u preseku eliptičnog oblika, okovano obručevima u kojem se nosi voda za piće. Na gornjem dnu su dva otvora, u jedan se sipa voda, a kroz drugi sa strane izlazi voda
vūzlin — dečak koji se tek zamomčio, počeo da se vuzla, vucara

zabrāzditi — zastraniti, tvrdoglavlo terati inat
zāčērma — široki pojas kod muškaraca za kojim stoji pribor za pušenje, duvan i kubura
zakērati — biti sitničar, cepidlačiti
zāklopac — poklopac
zakovřljiti — začoriti, ne voditi računa kuda se ide
zāmlāčen (adj.) — tup, zatupljen
zamūčati — začutati
zanovjētati — dosađivati, smetati nekom
zāpala — upala pluća
zasipača — savijen lim u obliku levka na čijem je jednom kraju drška. Njom se sipa brašno u džakove, ili pak žito
zaštřkljati — uznemiriti stoku imitirajući obada, insekt koji napada stoku i pri tom uzvikivati: obad-obad, ili oždrrrr nakon čega stoka u vreme velike vrućine počne da beži iako nema insekata

zatalēbati se — zaljubiti se do ušiju, slepo se zaljubiti
zāumiti — zamisliti, pretpostaviti
zāvavjēk — za navek, zauvek
zāzor — sramota, stid, a i strah
zđēdati — plastiti seno na brzinu ili pak natovariti ga na kola
zēra — malo
zēricu — malo, sasvim malo
zgrčiti se — zguriti se
zgrřljapiti se — zgrabiti se, zagrliti se
zījān — šteta koju stoka učini u polju
zjākeša — devojka koja voli svuda da zaviri, da sve vidi
zōbati — jesti kocke šećera, trešnje. Konj zoblje zob
zōbište — njiva na kojoj je uspevala zob, ovas
zōrli — jako, silno
zūbūn — kaput od grubog sukna
zvjērati — plašljivo se osvrnati
zvřknuti — zazvoniti, brzo proleteti
zvřk — prirodan razdeljak na glavi, okrugao predmet sa otvorom u sredini u koji se stavlja drvece na kojem se zvrk obrće oko svoje ose. To je igračka.

žāga — velika testera
žāgica — mala stolarska testera
žāōbito — žalosno, tužno
žđřkljati — halapljivo gutati vodu

- ždròknuti* — udariti pesnicom (ždrokom) pri čemu je srednji prst savijen i isturen napred
žèldac — želudac
žéra — žeravica
žličica — deo tela ispod grudnog koša. Usled bola u tom delu kaže se da je bolesna žličica.
žljèb — žleb
žmāre — čvarci
žmìkati — namigivati
žmúknuti — brzo i lako progutati
žnjúra — pertla
žvājznuti — udariti metalnim predmetom

Nešto iz tematske leksike sela Ramića

NAZIVI ZA POSUDE

àkōv
 àkovi
 àrdōv
 bàdanj
 bàrdāk
 bréma
 brònzīn
 bùkara
 čābar
 cúmba
 dīžva
 fić
 kàblna
 kāca
 kāčica
 kārlica
 kàšūn
 kištra
 kòpren
 krāvljača
 kùstura
 kùtlača
 lòpār
 mùšnice
 nāčve
 plòska
 ránjika
 rùljika
 rùja
 rùkatka
 sàč
 sčpra
 sōvra
 sūdovi
 šēvārka
 tēstija
 vārićāk
 vārjača
 vòdnice
 vūčija
 zàklopac
 zasipača

ODEĆA I OBUĆA

bàšlija
 bátini opanci
 bilj
 biljac
 bòšča
 bròkvica
 cvéka
 gājka
 gumenjāši
 gumidónke
 firānjge
 kànica
 kīklja
 konbinēr
 kòpēta
 kopōran
 kòžūn
 krūšnjak
 lažigaće
 léder
 mājja
 māvez
 nāratak
 òbōjci
 òputnjāci
 òputa
 pēčālma
 pōtka
 prāšnjacki
 prēgača
 prēda
 premētāč
 prīglavci
 prīnja
 pršnjak
 pūce
 pūljka
 rékla
 řke
 rúbac
 strōža
 svitnjāk
 šāmija

šiljt
 šiljtara
 šlinga
 šlingērāj
 šòs
 tèrkija
 tèlečāci
 ūčkūr
 ūprte
 zàčērma
 zùbūn
 žnjúra

PROSTORIJE

àbort
 ànjfort
 bàdža
 bājta
 čātrnja
 čekmèza
 čenifa
 cūmez
 divāna
 dūlāf
 dūvār
 kamarija
 kidānica
 kiljer
 kōlara
 òstava
 pōjata
 stānjc
 špājz
 štāla
 vērānda

GRAĐA ZA KUĆU

cākā
 cjēpanica
 čivija
 čērpić
 dizma
 dūga

friz
japija
öbrüč
ökorak
panta
podlačac
podumjenta
pözder
pžina
rögov
sřča
šepër
šimla
šindra
tëlär
trënica
trnëce
žljëb
vjënčanica

NAZIVI ZA NAMEŠTAJ

čiviluk
füruna
käntriga
köljëvka
kúnjälka
ögnjište
pëtnjäk
rör
sëcija
skëmlija
söpra
sövrä
stölac
stócovi
škäle
škätula
tuntüluk

HRANA ZA STOKU

bjeljevine
gräorina
köm
lišnjäk
mëca
ösjevine
öšlje
pljëva
trina

ALAT I OSTALO
ORUDE

bukägije
bäbica
büdäk
belëgija

badžënjača
blänja
bänak
bürgija
brädvín
brädva
bät
citalo
cäpin
čäkmak
čünak
češägija
čüskija
dřžala
dřžalica
fängla
grivna
gärgaše
grëbeni
kösište
krëmën
kväsilica
klëpac
krämp
klägi ja
këser
kišíc
klämpa
lëmeš
lëtka
mistrija
macóla
mälj
mäša
mäšice
mëngele
nöžice
ögnjilo
päprica
präcjëp
pijük
prijëklad
podütörnük
präklječa
pövläk
rögulje
récelj
rëza
rezäna
ribež
strügača
stüpa
stöpica
šprülja
šklëba
šklëpac
trüd
töbalca
tära

třklja
üşice
vile
vërige
vinklo
vitö (vitla — gen.)
žäga
žägica

KONJSKA OPREMA

äjam
dëm
kajási
kändži ja
kite
kölan
küskun
ögläv
örma
plöča
pödrepac
pövodac
präpörce
prüpon
rése
strünja
ülär
vöjke
žväle

NAZIVI ZA HRANU

bása
bünjgur
grüşalna
käpula
kümpjër
ljëvača
mëlja
öšaf
pösjek
přga
prüpa
sirište
sämün
sömün
sürutka
šögolj
tëljva
türšija
žmäre

NAPRAVE ZA STOKU

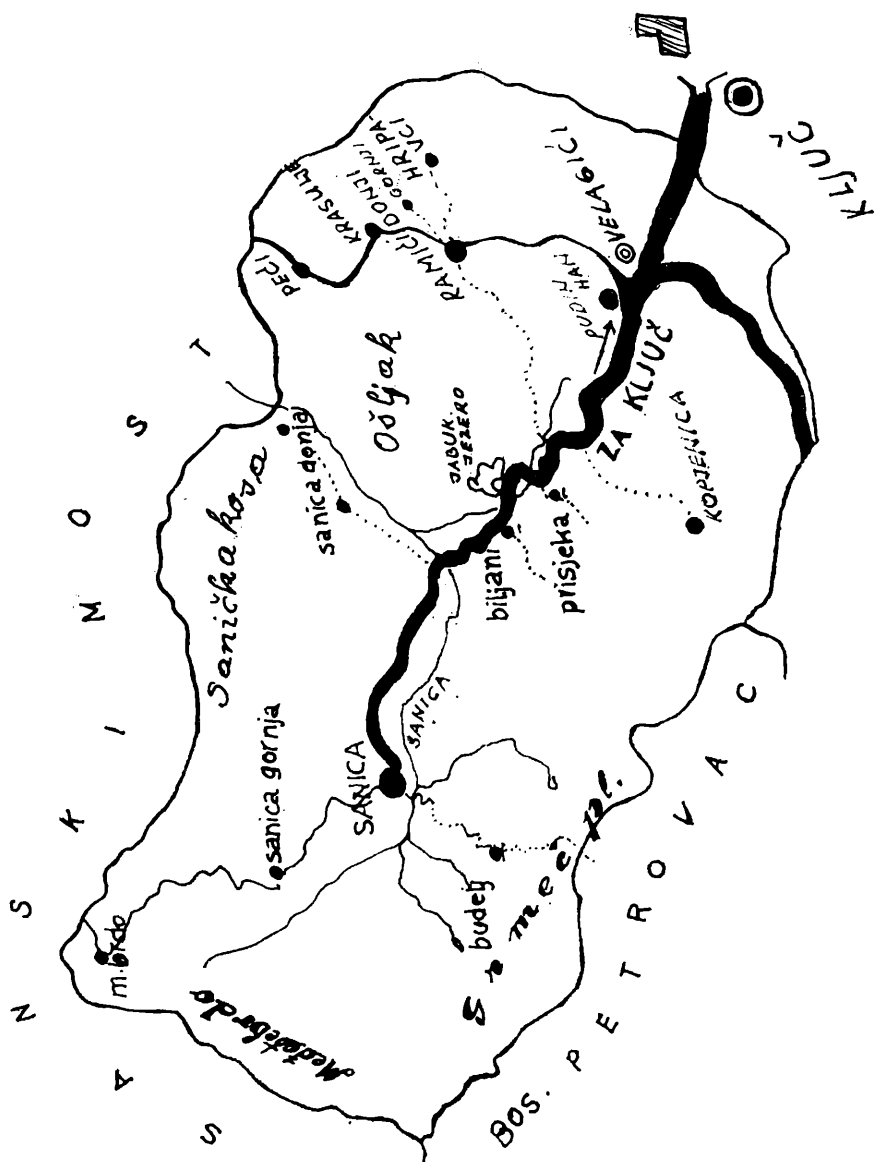
gnjátovi
jaram
järma
jäsle
krive

kròšnja	màtrāk	fèluge
rúdnjak	mòčica	glàvuša
sèpet	pàrožak	gòbelja
štrāmac	pīca	jāstuk
tèljig	stòžēr	kòlo
trālje	stòžina	lòtre
	stñjika	pālci
NAZIVI VEZANI ZA	strūga	pòd
ZEMLJORADNJU	šumánjak	pùška
	trīna	rúda
bàbūlj	újam	spùstovi
břklja	ùšur	srčànica
grābljište	vřšāj	šinja
gūžva		štěl
klādnja	DELOVI KOLA	štrānjge
kòmuša		vagíri
křstina	dirjeci	vīnta

LITERATURA

- Ljudevit Thalloczy, *Istraživanja o postanku Bosanske banovine s posebnim obzirom na povelje Kormendskog arkiva*, GZM, Sarajevo, 1906; str. 290.
 Mile Popadić, *Opis crkve Ramičke*, Dabro-bosanski Istočnik, 1893.

Наџалија Пеџровић

ПАТРОНИМИЈА НЕКИХ СРПСКИХ НАСЕЉА У МАЂАРСКОЈ

*Рађено под руководством
доц. др Драгољуба Пеџровића*

Патронимијску грађу коју доносим забележила сам у следећим местима у Мађарској: Бата (Százhalombatta), Калаз (Budakalász), Медина (Medina), Помаз (Pomáz), Сентандреја (Szentendre), Чип, (Szigetcsép). У овим местима и данас живе Срби од времена Велике сеобе 1690. па дајем актуелно стање. Материјал са којим сам се служила при исписивању имена и презимена јесте следећи: 1) Регистар Протокола крштених у Бати од 1777. до данас; 2) Регистар Протокола рођених од 1752—1919. г. Саставио јереј Илија Чупић, парох, Калаз, 1920. 3) Протокол крштених цркве храма свјатија Троици у Медини од године 1897. до данас; 4) Регистар Матица крштених парохија у Сентандреји од 1777—1895 (Саборне, Ђипровачке, Преображенске парохије); 5) Домовни протокол православне српске цркве парохије у Чигу од 1818. до данас.

Надимке су ми казивали: Бата: Милан Остојић (рођен 1908), Калаз: Никола Петровић (рођен 1907), Помаз: Дамјанка Карић (рођена 1905).

Скраћенице које сам употребила: Б=Бата, К=Калаз, М=Медина, П=Помаз; С=Сентандреја, Ч=Чип; п=породично, л=лично, м=мушко, ж=женско, [!]=аутор сумња.

ИМЕНА

Авакум: м. — Б (1871—1880); С (1790—1799)

Августа: ж. — С

Аврам: м. — Б (1831—1840); К (1757—1810); С (1783—1867); Ч (1822)

Адам: м. — Б (1777—1790); К (1760—1885)

Агатија: ж. — Б (1871—1880); К (1824—1834)

Агатије: м. — К (1828)

Агица: ж. — К (1896)

Агнија: ж. — Б (1871—1880)

Агница: ж. — К (1881)

Агра: ж. К (1811—1917); С (1824—1826) р

Агрипина: ж. Б (1777—1790); К (1752—1863); С (1786—1863)

Аделаида: ж. — С (1874—1882)

Акџер: м. — С (1786)

Акилина: ж. — С (1780—1860)

Аксѣнија: ж. — С (1823)

Аксѣније: м. — К (1823)

- Аксентије: м. — К (1758—1779); С (1805)
 Алба: ж. — Б (1791—1800)
 Алекса: м. — Б (1831 и данас); К (1776—1910); М (1899—1953); С (1799—1814); Ч (1868—1931)
 Александар: м. — М (1922. и данас)
 Александер: м. — Б (1831—1840); К (1786—1841); М (1914); С (1801—1886); Ч (1872—1908)
 Александра: ж. — Б (1821—1830); К (1779—1828); С (1800—1895); Ч (1861—1909)
 Алексџ: м. — Б (1777—1800); Ч
 Алексија: ж. Б; К (1791—1875); С (1868)
 Алeksije: м. — К (1752—1859); С (1790—1895)
 Алка: ж. — Б (1831—1840); К (1763—1903); С (1792—1790); Ч (1880)
 Алојзија: ж. — К (1910)
 Амброзије: м. — Б
 Ана: ж. — Б (1777—1790); К (1757 и данас); М (1913—1948); С (1778—1894); Ч (1868—1931)
 Анастасија: ж. — Б (1777—1830); К (1754—1906); С (1788—1894); Ч (1895—1957)
 Анастасије: м. — Б (1791—1800); К (1752—1916); С
 Ангел: м. — М (1914)
 Ангелија: ж. — Б (1831—1840); К (1759—1866)
 Ангелина: ж. — Б (1821—1830); К (1825); М (1908—1965); С (1862—1894); Ч (1901—1908)
 Андреј: м. — Б (1791—1800); К (1875—1891); С (1778—1872)
 Андреја: ж. — С
 Андрија: м. — Б; К (1759 и данас); М (1904)
 Анђелија: ж. — Б (1777 и данас); К (1768 и данас); М (1921—1935); С (1786); Ч (1901—1934)
 Анђелка: ж. — М; С (1786—1855)
 Анђелко: м. — С
 Анеско: м. — Ч
 Аница: ж. — М (1904)
 Анка: ж. — М (1901—1912); Ч (1891)
 Антипа: ж. — С (1823)
 Антонија: ж. — К (1873)
 Антоније: м. — Б (1821—1830); К (1769—1897); С (1782—1871)
 Апостол: м. — С (1803—1835)
 Арестије: м. — К
 Аркадија: ж. — Ч
 Аркадије: м. — Б (1811—1840); К (1773—1807); С (1779—1867)
 Арса: м. — М (1903)
 Арсен: м. — М (1927—1931)
 Арсеније: м. — Б (1791—1800); К (1770—1896); М (1907—1933); С (1794—1881)
 Артемије: м. — К (1835)
 Атанасија: ж. — Б (1821—1830); К (1833— и данас)
 Атанасије: м. — Б (1821—1830); К (1779—1951); М (1902); С (1803); Ч (1910)
 Аца: м. — Б
 Ахим: м. — Б (1777—1790); К (1882—1895); С (1786—1790); Ч
 Билана: ж. — М (данас); Ч
 Бињев: м. — Б (1941—1950)
 Бисерка: ж. — К (данас); Ч (1903—1933)
 Благоје: м. — Б (1777—1890); К (1834 и данас)
 Богдан: м. — К (1880 и данас); Ч
 Богољуб: м. — Б; К (данас); Ч (1890—1920)
 Богослав: м. — Б (1901—1910)
 Божа: м. — М (1902)
 Божена: ж. — К (1911)
 Божича: ж. — Б (1831—1840)
 Божидар: м. — К (1905); М (1898); С
 Божинка: ж. — Б (1911—1920)
 Божана: ж. — К (1895); М (1900); Ч
 Боривџ: м. — Б; К (1916); М (1904); Ч (1922)
 Борислав: м. — М (1931—1956)
 Борка: ж. — К (1799—1854)
 Босилка: ж. — Б (1801—1850); К (1831 и данас); М (1897—1929); Ч (1895)
 Бошко: м. — К; С
 Бранислав: м. — К (1894); С (1876)
 Бранислава: ж. — К (1910—1915)
 Бранко: м. — Б (1851—1890); К (1910); Ч
 Буба: ж. — Ч
 Бубица: ж. — М (1953); Ч (1926)
 Бубомир: м. — Ч (1911—1946)
 Бұла: ж. — М (1906)
 Вара: ж. — Б (1840—1915)
 Варвара: ж. — Б (1811—1830); К (1802—1837); С (1777—1882); Ч (1908)
 Вартоломџ: м. — Б (1881—1890); К (1807—1837)
 Васа: м. — Б; К; М; С (1792—1894); Ч (1920)
 Василија: ж. — Б (1791—1840); Ч (1919—1920)
 Василије: м. — Б (1777—1830); К (1755—1890); С (1777—1886); Ч (1890—1914)
 Василјинка: ж. — Б (1831—1890); К (1782—1800); С

- Велизџар: м. — С (1859—1870)
 Велемјир: м. — Ч (1913)
 Вѣлимјир: м. — Б (1831—1890); К (1896—1913); С (1840—1895); Ч (1904—1913)
 Вѣмија: ж. — К (1815—1820)
 Вѣра: ж. — К (1880—1896); С (1878—1891); Ч (1901—1945)
 Весѣлин: м. — Б (1777—1790); К (1787)
 Вѣсо: м. — Б; К (1914)
 Вѣда: ж. — М
 Видѣсава: ж. — К (1892—1906); М (1909); Ч (1905—1951)
 Викѣнтије: м. — Ч (1876)
 Викѣтрија: ж. — К (1908)
 Витѣмјир: ж. — Б; С (1864)
 Вѣцо: м. — М
 Влѣдимјир: м. — (1821—1940); К (1837—1900); М (1912—1957); С (1805—1865); Ч (1885—1941)
 Влѣдислав: м. — Б (1891—1900); С (1868)
 Влѣјко: м. — Ч (1908)
 Вѣјин: м. — К (1885—1892); Ч
 Вѣнафѣтија: ж. — Б
 Вѣрѣнда: ж. — С
 Вѣриша: м. — С (1825)
 Вукѣдин: м. — Б
 Вукѣшин: м. — Б (1840—1860); Ч (1893)
 Вукѣсава: ж. — Б (1921—1930); К (1883—1908); М (1909—1938); Ч (1896—1914)
 Гавра: м. — М (1900)
 Гаврил: м. — Б (1777—1920); К (1788—1875); М (1898—1928); С (1778—1886); Ч (1873—1914)
 Гаврила: ж. — К 1914 и данас; М (1897); С (1888—1891)
 Гаврило: м. — К (1792—1812); М (1903)
 Гакиња: ж. — Б (1841—1880); К (1851)
 Геѣргије: м. — Б (1777—1930); К (1754—1907); М (1897—1951); С (1777—1887); Ч (1888—1933)
 Герѣсим: м. — Б (1801—1810)
 Глигѣрија: ж. — Б (1821—1830)
 Глигѣрије: м. — К (1770—1811); Ч (1892)
 Глигѣрка: ж. — Ч (1870)
 Гѣјко: м. — Ч
 Гѣлѣб: м. — К (1801—1848)
 Гѣрдана: ж. — К (1913—1918)
 Гѣзѣул: м. — Б
 Гѣригѣрије: м. — Б (1777—1920); К (1754—1874); С (1778—1870); Ч
 Гѣригѣрка: ж. — Б (1831—1840); Ч
 Гѣрѣзда: ж. — Б (1841—1890); К (1811 и данас); Ч (1914)
 Гѣрѣздана: ж. — К (1907); Ч (1914)
 Давид: м. — Б (1777—1890); К (1776—1835); М (1899); С (1777—1891)
 Давида: ж. — К; М (1897)
 Дамјан: м. — Б (1851—1900); К (1755—1911); М (1897—1909); С (1781); Ч (1878)
 Дамјанка: ж. — Б; К (1779 и данас)
 Дѣна: ж. — К (данас); М (1900)
 Даница: ж. — Б (1881—1900); К (1891 и данас); М (1898—1940); С (1840—1892); Ч (1892—1940)
 Данил: м. — Б; К (1791—1869); С (1785—1839)
 Данило: м. — Б (1777—1940); К (1755—1869); М (1904—1927)
 Данна: ж. — С (1869)
 Дарјанка: ж. — Б (1890—1900); К (1882—1912); М (1905—1944); С (1872—1874); Ч (1898—1921)
 Дѣан: м. — М (1897)
 Дѣсѣанка: ж. — Б (1777—1870); К (1773—1896); Ч (1852—1908)
 Дѣсница: ж. — Ч
 Дѣспѣина: ж. — Б
 Дѣспѣт: м. — Б (1861—1940); К (1800—1893); С
 Дѣвна: ж. — К (данас); М (1898—1932); С; Ч (1886)
 Димитрије: м. — Б (1777— и данас); К (1753 и данас); М (1897—1942); С (1781—1890); Ч (1859—1946)
 Дѣниско: м. — М
 Диѣнѣсије: м. — К (1826—1839); М (1897—1909); С (1809—1886)
 Дѣмѣтра: ж. — Б (1777—1790); К (1786)
 Дѣбрен: м. — Ч (1900)
 Дѣбри: м. — Б
 Дѣбривој: м. — Ч
 Дѣбрила: ж. — К (данас); Ч (1898—1908)
 Дѣбрина: ж. — Ч
 Дѣстана: ж. — К (1774—1800); С
 Дѣрага: ж. — К (данас); М (1901—1926)
 Дѣрагана: ж. — Б (1851—1860)
 Дѣрагиња: ж. — Б (1901—1910); К (1870—1909); М (1897—1915); С (1841—1892)
 Дѣрагица: ж. — Б (1895); С (1873—1895)
 Дѣрагиша: м. — М (1902)
 Драгѣјло: м. — Б; К (1782); М (1897)
 Драгѣмјир: м. — Ч (1895—1905)
 Драгѣтин: м. — Б (1851—1860); М (1914); С (1864)
 Душан: м. — Б (1881—1890); К (1875—1905); М (1897—1956); С (1868—1891); Ч (1872—1926)

- Ђорђе: м. — Б (1950); К (1904—1905); М (1901—1942); Ч (1842—1938)
 Ђура: м. — К (данас); М (1899); Ч
 Ђураћ: м. — М (1900—1956)
 Ђурђа: ж. — М (1898); С
 Ђурђе: м. — Б
 Ђурђија: ж. — Б (1777—1920); К (1776—1908); Ч (1861—1942)
 Ђурђинка: ж. — Б (данас); К (данас); М (1944); Ч (1944)
 Ђва: ж. — Б (1777—1880); К (1759—1903); М (1898); С (1816—1866); Ч (1833)
 Ђвгенија: ж. — С (1867—1894)
 Ђвица: ж. — М (1897—1923); Ч (1874—1921)
 Ђвдокија: ж. — Б (1791—1880); К (1791—1852); С (1815)
 Ђвдокије: м. — К (1791)
 Ђвдоксија: ж. — К (1753—1788)
 Ђвдоксије: м. — К (1777)
 Налог 885 М. — 3
 Ђвдођија: ж. — Б (1801—1820)
 Евросима: ж. — Б (1841—1860)
 Ђвтимије: м. — Б (1791—1840); К (1752—1841); С (1788—1829)
 Ђуђимија: ж. — Б (1891—1930)
 Ђфимија: ж. — Б (1811—1920); К (1764—1891); С (1817—1868); Ч (1878—1911)
 Ђфрџија: ж. — Б (1777—1840); К (1753—1818); С (1788—1801)
 Жарко: м. — К (1897); Ч (1911)
 Живан: м. — Ч
 Живана: ж. — Б (1830 и данас); К (1809 и данас); Ч (1852)
 Живка: ж. — С
 Живко: м. — Б (1830—1950); К (1783 и данас); М (1902); С (1808—1862); Ч (1848—1928)
 Живџин: м. — Б (1831—1840); К (1845—1890); С (1842—1875); Ч (1833—1939)
 Живџина: ж. — К (1793); Ч (1908)
 Жйца: м. — Ч
 Загорка: ж. — Б (1777—1900); К (1800—1895); С (1889—1892)
 Зака: С (1787—1791)
 Захчеја: ж. — К
 Зарија: ж. — Б (1821—1830)
 Захарије: м. — Б (1811—1880); К (1754); С (1788)
 Здравко: м. — Ч (1904)
 Зека: К
 Зинџиј: м. — К (1832—1835)
 Зинџија: ж. — К (1832—1833)
 Златан: м. — Ч (1906)
 Златана: ж. — К (1868)
 Златоје: м. — К (1910 и данас); Ч (1906—1931)
 Здра: ж. — К (1899); С (1868—1877); Ч (1938)
 Зорајда: ж. — С (1873—1876)
 Зорича: ж. — К (данас)
 Зорка: ж. — К (1883 и данас); М (1913—1936); С (1887); Ч (1875—1938)
 Ђван: м. — Б (1801—1940); К (1846 и данас); С (1800—1806); Ч (1884—1943)
 Ђвана: ж. — К (1792); С (1823)
 Ђванка: ж. — (1911—1920); К (1916 и данас); С; Ч (1901—1952)
 Ђгњат: м. — Б; К (1754—1910); М (1897); С (1780—1786)
 Ђгњатије: м. — Б (1777—1940); К (1755—1800); М (1909); С (1813—1832)
 Ђкџија: ж. — Б (1871—1880); К (1794—1845)
 Ђлија: м. — Б (1777—1940); К (1758 и данас); М (1907—1944); С (1785—1892); Ч (1860—1912)
 Ђлинка: ж. — Б (1777—1940); К (1783—1873); С (1862); Ч (1909—1931)
 Ђлка: ж. — Б (1821—1830); Ч
 Ђнђа: ж. — К (1859—1863); С (1819—1829)
 Ђнђија: ж. — Б; К (1776—1782)
 Ђнђа: ж. — К (1785); С (1821—1824); Ђнђија: ж. — Б (1811—1820)
 Ђрина: ж. — Б (1821—1940); К (1826—1899); М (1906—1922); С (1826—1899); Ч (1875—1944)
 Ђристина: ж. — С
 Ђса: м. — С (1849)
 Ђсак: м. — Б (1831—1940); К (1754—1819); М; С (1809—1893); Ч (1910)
 Ђсидор: м. — К (1857—1894); Ч (1876—1905)
 Ђстџр: м. — С (1863)
 Ђстира: ж. — С (1788)
 Ђстирка: ж. — Б (1777—1830); К (1772—1824); С
 Ђфигенија: ж. — С (1880)
 Ђхрина: ж. — К
 Јаглика: ж. — К (1826)
 Јагња: ж. — Б (1851—1910); К (1794—1797); М (1898—1928); Ч (1874)
 Јагода: ж. — Б (1831—1840)
 Јадранка: ж. — К (данас); Ч
 Јаков: м. — Б (1777—1860); К (1755—1852); М (1908—1927); С (1790—1877)

Јакош: м. — М
 Јанџије: м. — Б
 Јанџије: м. — Б; К (1787)
 Јања: ж. — Ч
 Јевра: ж. — Б (1891—1900); К (1771 и данас)
 Јеврем: м. — Б; К (1828); С
 Јевросима: ж. — К (1820—1879); Ч (1854)
 Јевросинија: ж. — К
 Јевта: м. — Б (1911—1920)
 Језекиљ: м. — Б (1841—1880); К (1801)
 Јелена: ж. — Б (1777 и данас); К (1789 и данас); М (1898—1953); С (1794—1866); Ч (1856—1936)
 Јеленка: ж. — М (1900—1914)
 Јелица: ж. — М (1938)
 Јелисавета: ж. — Б (1777—1940); К (1753—1903); М (1897—1954); С (1802); Ч (1872—1878)
 Јелисафе: м. — Б
 Јелисје: м. — Б; К; С
 Јелка: ж. — К (1905)
 Јеремиија: ж. — Б (1777—1830); К (1820); С
 Јеремиије: м. — М (1899)
 Јерина: ж. — Б (1777—1840); К (1811)
 Јеца: ж. — М (1905)
 Јефрем: м. — Б (1777—1870)
 Јефта: м. — Ч
 Јефтимиије: м. — Б (1901—1910); К (1794—1904); М (1914)
 Јоаким: м. — Б (1777—1900); К (1755—1882); С (1802—1831)
 Јоанџије: м. — Б (1861—1870); К (1758—1875)
 Јова: м. — Б (1777—1950); М (1899)
 Јован: м. — Б; К (1752 и данас); М (1897—1957); С (1780—1894); Ч (1864—1927)
 Јована: ж. — С
 Јованка: ж. — Б (1777 и данас); К (1753—1870); М (1897); Ч (1864—1927)
 Јоцо: м. — М
 Јока: ж. — Б (1911—1920); М (1899); Ч
 Јорго: м. — Ч
 Јосим: м. — (1912 и данас)
 Јосиф: м. — Б (1777—1870); К (1826—1908); М (1904); С (1780—1885); Ч (1879)
 Јудита: ж. — Б (1811—1880); К (1830—1846); М (1912); С (1800—1887)
 Јула: ж. — Б (1911—1930); К (данас); М (1903—1906); С; Ч
 Јулија: ж. — К
 Јулијан: м. — К (1868); С (1873)

Јулијана: ж. — Б (1777—1930); К (1753 и данас); М (1897—1933); С (1777—1888); Ч (1855—1949)
 Јулита: ж. — К
 Јулка: ж. — Б (1921—1930); М (1899—1912); Ч
 Јустина: ж. — Б (1811—1940); К (1821—1907); С (1783—1890); Ч (1887)
 Јустинка: ж. — Б; К (1851)
 Каролина: ж. — К (1853—1875); Ч
 Ката: ж. — Б (1821—1830); М (1901—1922); С; Ч (1851—1885)
 Катарина: ж. — Б (1811—1940); К (1782 и данас); М (1907—1938); С (1869); Ч (1828—1933)
 Катица: ж. — Б (1911 — и данас); М (1904—1962)
 Кермафродит: м. — К (1855); [!]
 Кирил: м. — Б (1801—1930); К (1783); С (1785—1787)
 Кирјана: ж. — Б (1801—1810); С (1780)
 Ковилька: ж. — К (1897 и данас)
 Колџман: м. — С (1872—1895)
 Константин: м. — Б (1777—1930); К (1752—1810); С (1806—1867)
 Корнелије: м. — Б (1811—1820); К (1863—1911); С (1856—1895)
 Косма: м. — Б
 Кџта: м. — Б; К (данас); М (1901—1902); С (1778—1863)
 Кристина: ж. — Б; К (1793 и данас); С (1786—1866); Ч (1875—1903)
 Кристифџр: м. — Ч (1874—1916)
 Крста: м. — Б (1861—1940); К (1778); Ч (1874—1903)
 Круна: ж. — Б
 Ксенија: ж. — Б (1777—1840); К (1771—1786); С
 Ксенџфонтиије: м. — С (1831—1841)
 Кузман: м. — Б (1791—1830); К (1765 и данас); С (1809)
 Кулин: м. — Ч
 Кумрија: м. — Б
 Лаврентије: м. — К; М (1897); Ч
 Лазар: м. — Б (1777—1940); К (1758—1876); М (1898—1944); С (1778—1894); Ч (1884)
 Латиниије: м. — Б
 Латинка: ж. — Б (1791—1850); К (1798—1836); С (1856); Ч (1866—1940)
 Лаура: ж. — С (1853); Ч
 Лела: ж. — (данас)
 Ленка: ж. — Б (1921—1940); Ч (1935—1940)
 Леџна: ж. — С
 Леонтина: ж. — С

- Лѣпа: ж. — К (данас); М (1936)
 Лѣпоје: м. — С (1780—1787)
 Лепосава: ж. — Б (1891—1940); К (1881 и данас); М (1935); Ч (1908—1909)
 Лѣкра: ж. — С; [!]
 Линка: ж. — Б (1921—1940); К
 Лудмила: ж. — К (1847)
 Лука: м. — Б (1777—1900); К (1771—1892); С (1811—1856)
 Лукѣан: м. — С (1891)
 Лукија: ж. — К (1827)
 Лукра: ж. — Б (1841—1850); К (1861); С (1817)
 Лукрѣција: ж. — Б (1851—1860); К (1818—1896); М (1946—1947); С (1813—1875)
 Љѣлана: ж. — К (1785)
 Љуба: ж. — Б; К (1819 и данас); С (1819—1876); Ч (1873)
 Љубица: ж. — Б (1831—1910); К (1787 и данас); М (1932—1968); С (1817—1877); Ч (1881—1942)
 Љубић: м. — С
 Љубомѣр: м. — Б (1831—1890); К (1835—1894); М (1908—1936); С (1830—1886); Ч (1869—1914)
 Магдалѣна: ж. — Б (1811—1830); С (1888); Ч
 Макѣрије: м. — К (1827—1836); С (1858—1869); Ч
 Макѣвија: ж. — К (1823)
 Мѣкра: ж. — К
 Макрина: ж. — Б; К (1824); С (1809—1847)
 Макси: ж. — М
 Максим: м. — Б (1777—1890); К (1754—1786); С (1788—1877)
 Максo: м. — Ч
 Манѣсија: м. — С
 Манѣло: м. — К (1758)
 Мануил: м. — Б (1791—1890); К (1755—1858); С (1794—1819)
 Мѣра: ж. — Б
 Мѣрга: ж. — С
 Мѣргита: ж. — Б (1801—1810); К (1759—1879)
 Мѣрија: ж. — Б (1777—1950); К (1752 и данас); М (1897—1944); С (1777—1891); Ч (1852—1923)
 Маринко: м. — С
 Мѣрица: ж. — Ч
 Марко: м. — Б (1811—1910); К (1752—1879); М; С (1778—1864); Ч (1870—1946)
 Мѣрта: ж. — Б (1777 и данас); К (1755—1887); М (1898—1956); С (1777—1894); Ч (1890—1903)
 Мѣтѣј: м. — Б; К (1758—1819); С (1783—1862)
 Мѣтија: м. — К (1757—1764); С
 Мѣтилда: ж. — К (1866—1886)
 Мѣтоје: м. — С (1795—1814)
 Мѣтрѣна: ж. — Б
 Мѣца: ж. — М (1899—1932)
 Мелѣнија: ж. — К (1827—и данас); С (1851—1880); Ч (1840—1931)
 Мѣрима: ж. — М (1897); Ч (1921)
 Мѣца: ж. — М (1925—1936)
 Мѣла: ж. — Б
 Мѣлан: м. — Б (1831—1950); К (1838 и данас); М (1897—1951); С (1860—1894); Ч (1880—1922)
 Мѣлана: ж. — М (1902)
 Мѣлѣр: м. — С (1893)
 Мѣлѣва: ж. — Б (1851—1870); К (1850—1852); М (1900—1944); С (1835—1885)
 Мѣлѣна: ж. — С; Ч (1914)
 Мѣлѣнко: м. — К (данас); М (1904—1921); Ч (1896)
 Мѣливић: м. — Б (1901—1910); К (данас); М (1905—1929); С (1811); Ч (1909)
 Мѣлинка: ж. — М (1921)
 Мѣлица: ж. — Б (1791—1920); К (1771 и данас); М (1900—1942); С (1787—1886); Ч (1868—1929)
 Мѣлић: м. — Б (1871—1880); К (1787—1863); М (1899—1926)
 Мѣлка: ж. — Б (1861 и данас); К (1872—1879); М (1898—1965); С (1866); Ч (1839—1971)
 Мѣловѣн: м. — Б (1801—1900); К (1836—1906); М (1898—1926); Ч (1876—1897)
 Мѣлоздрѣв: м. — Ч (1906—1931)
 Мѣлоје: м. — Б (1861—1870); М (1897—1905)
 Мѣлѣјка: ж. — Б (1911—1920); М (1931—1932)
 Мѣлѣрѣд: м. — Ч (1897—1944)
 Мѣлош: м. — Б (1801—1830); К (1790—1873); М (1897—1840); С (1827—1885); Ч (1871—1942)
 Мѣлѣтин: м. — Б (1801—1810); К (1873 и данас); С (1804)
 Мѣлѣтинка: ж. — Б
 Мѣни: ж. — К (1815)
 Мѣнодѣра: ж. — К (1836)
 Мѣнодрѣг: ж. — Ч (1921)
 Мѣрјана: ж. — М (1912—1962); Ч
 Мѣрка: м. — Б (1911—1920); К (1880—1894); Ч (1924)
 Мѣрољѣб: м. — Б (1921—1930)
 Мѣрѣн: м. — С (1828—1830)

Мирослав: м. — К (данас); М
 Мита: м. — С (1818)
 Митар: м. — Б (1801—1810); К (1803);
 М (1904)
 Мито: м. — М (1919); С; Ч (1872)
 Митра: ж. — Б (1801—1900); К (1840—
 1851)
 Митродора: ж. — Б (1881—1890);
 К (1824—1841)
 Мишо: м. — М (1902)
 Младен: м. — Б (1891—1900); К (1896
 и данас); М (1897—1921); С (1852—
 1887); Ч (1810—1813)
 Млака: ж. — Ч
 Мојсјеј: м. — Б (1777—1870); К (1752—
 1824); С (1778)
 Момчило: м. — К (1914)
 Монтија: С
 Наджда: ж. — С (1834)
 Насти: ж. — Б (1921—1930); К; С
 (1863); Ч (1884—1891)
 Настасија: ж. — Б (1801—1830);
 К (1776—1802); С (1790—1793)
 Ната: ж. — М (1906)
 Наталија: ж. — Б (1821—1950); К (1794
 и данас); М (1899—1951); С (1803—
 1889); Ч (1883—1947)
 Натанџил: м. — С (1798)
 Наум: м. — Б (1871—1910); С (1826)
 Небодарка (Небодерка): ж. — К (1897)
 Неделько: м. — Б (1921—1930); К (1773
 и данас)
 Невена: ж. — М (1953)
 Невенка: ж. — С
 Немања: м. — Ч (1907—1929)
 Ненад: м. — Б; К (1896—1915); С;
 Ч (1898)
 Неодар: м. — Б
 Нера: ж. — Б (1921—1930); С; Ч
 Неранца: ж. — Б (1777—1910); К (1772
 —1890); Ч (1845—1911)
 Нерица: ж. — Б (1941—1950)
 Нестор: м. — Б (1801—1830); К (1826—
 1874); С (1780—1809)
 Ниглина: ж. — С (1893); [!]
 Никета: м. — Б (1777—1790); К (1778—
 1782)
 Никита: м. — К (1785); С
 Никифор: м. — Б (1801—1820); К
 (1812—1852)
 Никола: м. — Б (1801—1950); К (1753
 и данас); М (1897—1964); С (1787—
 1892); Ч (1862—1936)
 Николџа: м. — Б (1777—1930); М
 (1899); С (1821)
 Николић: м. — С (1875)
 Нићета: м. — К (1791)

Новак: ж. — Б (1831—1840)
 Нона: ж. — К (1835)
 Обрад: м. — М (1900—1922)
 Озрен: м. — Ч (1897—1913)
 Олга: ж. — Б (1911—1950); К (1826
 и данас); М (1897—1937); С (1862—
 1894); Ч (1891—1936)
 Омер: м. — М (1904—1935); Ч
 Омёрка: ж. — Б (1921—1930); М (1909
 —1929); Ч (1907)
 Орестија: ж. — Б
 Орестије: м. — К (1758—1809);
 С (1824—1889)
 Пава: ж. — Б; К (данас); М (1904—
 1933); Ч (1897)
 Павле: м. — Б (1777—1940); К (1757
 и данас); М (1897—1920); С (1782—
 1874); Ч (1927)
 Павлија: ж. — Б (1841—1940);
 К (1845); Ч (1873)
 Павуна: ж. — Б (1791—1800)
 Пајо: м. — К (данас); М (1925—1933);
 Ч (1916—1933)
 Панта: м. — К (1830); С (1781—1883)
 Пантелџмон: м. — Б (1777—1850);
 К (1725—1785); С
 Пантелија: м. — Б (1811—1840);
 К (1791); С (1779)
 Параскева: ж. — Б (1791—1920); К
 (1752—1843); С (1800—1894); Ч
 (1866)
 Паулина: ж. — К (1875—1919); М
 (1907); С (1837—1895); Ч (1951)
 Пауна: ж. — Б (1871—1930); К (1789—
 1822); С (1874); Ч (1881)
 Пелџија: ж. — Б (1777—1890);
 К (1761—1857); С (1778—1894);
 Ч (1906)
 Перенда: ж. — Б (1777—1880)
 Перка: ж. — Б; К (1787—1860);
 С (1831)
 Перса: ж. — М (1898—1912);
 С (1884—1889)
 Персида: ж. — Б (1841—1940);
 К (1804—1910); М (1897—1914);
 С (1824—1875); Ч (1838—1899)
 Пеџар: м. — Б (1777 — и данас);
 К (1754 и данас); М (1897—1914);
 С (1777—1895); Ч (1825—1945)
 Петка: ж. — Б (1777—1790)
 Петкана: ж. — К (1778)
 Петко: м. — С (1777)
 Петра: ж. — Б (1777—1920); К (1784—
 1858); С (1794—1866)
 Петрија: ж. — С
 Петрила: ж. — С

- Петрѡна: ж. — Б (1777—1790)
 Петронѣла: ж. — К (1908); С (1864—1895)
 Пѣтрѡнија: ж. — С
 Плѣтѡн: м. — Б
 Пѡрфирij: м. — С
 Пѡрфирiја: ж. — С (1800—1814)
 Прѣдрѣг: м. — Б (1941—1950)
 Прѡкѡпије: м. — Б (1831—1840); К (1777); С (1800—1807)
 Пулхѣрија: ж. — Б (1881—1890); К (1826—1903); С (1782—1822)
 Пулхѣрије: м. — К
 Рада: ж. — Б (1881—1890)
 Раде: м. — Ч
 Радимир: м. — Ч (1898)
 Радивѡје: м. — Б (1901 и данас); К (1895); М (1921—1929); Ч (1896—1920)
 Радовѣн: м. — Б (1791 и данас); К (1836—1911); М (1901—1958)
 Радѡица: м. — К (1806)
 Радоје: м. — Б
 Радојка: ж. — Б (1911—1920); М; Ч (1920—1940)
 Радѡмир: м. — Б
 Радосѣв: м. — К (1829)
 Радослѣв: м. — К (1825—1842); М (1905)
 Радужко: м. — Б
 Ракиља: ж. — М (1907)
 Рамиља: ж. — М (1897—1909)
 Ранко: м. — М (1898—1925)
 Рафаил: м. — Б
 Рахил: м. — Б; С (1806—1840)
 Рахиль: м. — Б (1841—1850)
 Рахила: ж. — Б (1811—1830); К (1824—1866); С (1794—1811)
 Рахила: ж. — М (1914)
 Рѣста: м. — К (1794—1795); Ч
 Рѡкса: ж. — Б
 Рѡксѣнда: ж. — Б (1911—1920); К (1808)
 Ружа: ж. — Б (1841—1860); К (1794—1876); М (1897); Ч (1922)
 Ружинка: ж. — Б (1777—1790)
 Ружица: ж. — Б (1871—1940); К (1899 и данас); М (1897); С (1841); Ч (1922—1946)
 Сава: м. — Б (1791—1900); К (1756—1907); М (1897—1965); С (1770—1890); Ч (1899—1928)
 Сѣвета: ж. — Б; М (1898 и данас); Ч (1913—1923)
 Сѣвица: ж. — М
 Сѣвка: ж. — Б (1777—1880); К (1818 и данас); М (1900—1924); Ч (1946)
 Самоило: м. — Б
 Самѡна: ж. — Б
 Самуил: м. — Б (1791—1830); К (1828)
 Сѣнда: ж. — Б (1802)
 Сѣра: ж. — Б (1777—1830); К (1753—1867); С (1800—1828)
 Сарѣфила: ж. — Б (1777 и данас); К (1760—1889); М (1897—1905); С (1780—1800); Ч (1891)
 Сѣтир: м. — Б; С
 Свѣтислѣв: м. — К (1904); М (1921 и данас); Ч
 Свѣтомир: м. — К
 Свѣтослѣв: м. — Ч
 Свѣтозѣр: м. — Б (1871—1920); К (1826—1919); М (1899—1919); С (1827—1886); Ч (1861—1933)
 Сѣнија: ж. — К
 Сѣнна: ж. — С
 Сѣрафим: м. — К (1813)
 Сѣрафѣма: ж. — Б
 Сидѡнија: ж. — С
 Сѣма: ж. — Ч
 Симѣон: м. — Б (1777—1910); К (1765—1880); С (1784—1867); Ч (1884—1900)
 Симеуна: ж. — Ч
 Слава: ж. — С
 Слѣвка: ж. — К (1888—1902)
 Слѣвко: м. — К (1891—1900)
 Слѣђана: ж. — Ч (1955)
 Слобѡдан: м. — К (данас); Ч (1909)
 Смѣља: ж. — Б; К (1881—1917); М (1912—1957); Ч (1930—1932)
 Смѣљана: ж. — Б (1791—1920); К (1880); М (1897—1925); Ч
 Сѡка: ж. — Б (1921—1930); М (1905—1921)
 Солѡмѡн: м. — Б (1821—1850)
 Сѡсана: ж. — Б (1801—1810); С (1778—1829)
 Сѡфија: ж. — Б (1811—1930); К (1776 и данас); М (1897—1967); С (1790—1835); Ч (1874—1905)
 Софијана: ж. — Б (1777—1790)
 Сѡфронѣје: м. — Б (1811—1880); К (1755—1873); С
 Спѣсоје: м. — Б (1901—1910); К (1858—1888); С
 Спирѣдѣн: м. — Б (1821—1830); К (1755)
 Срѣдоје: м. — Б (1911—1950)
 Срѣјо: м. — К
 Срѣта: м. — М (1900)
 Срѣшко: м. — К (данас)
 Стѣјко: м. — Ч
 Стѣмѣна: ж. — К (1760)
 Стѣна: ж. — Б (1791—1870); К (1765 и данас)

- Станика: ж. — Б (1791—1850); К (1765—1892); С (1777—1871)
 Станмир: м. — Б (1861—1920)
 Станиша: м. — Б
 Станко: м. — Б (1791 и данас); К (1765 и данас); М; С (1797—1865)
 Станоје: м. — Б (1791—1810); К (1894—1900)
 Стеван: м. — Б (1870 и данас); К (1758 и данас); М (1897—1956); С (1784—1886); Ч (1884—1903)
 Стевка: ж. — Б
 Степанида: ж. — Б
 Степанија: ж. — Б; К (1772)
 Стефан: м. — Б (1777—1880); К (1752—1908); С (1782—1893)
 Стефанида: ж. — К (1753—1763)
 Стефанија: ж. — Б; К (1761—1798)
 Стипанија: ж. — С (1815)
 Стојан: м. — Б (1777—1920); К (1838 и данас); Ч (1905—1906)
 Стојана: ж. — М (1907); С (1806)
 Стојанка: ж. — К (данас)
 Стојко: м. — К (1800)
 Стојло: м. — С (1795—1801)
 Стојна: ж. — Б (1777—1830); С

 Тадеј: м. — К (1782)
 Тајкуна: ж. — М (1900)
 Тама: ж. — С
 Танасија: ж. — М (1906—1922); Ч (1895)
 Танасије: м. — Б (1911—1920); К (1822); М (1897); Ч
 Тасика: ж. — Б (1921—1930)
 Татјана: ж. — Б (1777—1910); К (1772—1905); С (1793—1837)
 Татнана: ж. — Б (1801—1880)
 Текла: ж. — Б (1811—1830); К (1807—1825)
 Телемак: м. — Б
 Теодор: м. — Б (1777—1900); К (1756—1865); М (1897—1935); С (1780—1895); Ч (1884)
 Теодора: ж. — Б (1801—1900); К (1755—1911); М (1924—1928); С (1888)
 Теодосија: ж. — Б (1801—1900); К (1796); Ч (1857)
 Теодосије: м. — Б (1791—1870); К (1753)
 Теофанија: ж. — Б (1831—1840); Ч
 Теофимија: ж. — С (1864)
 Терезија: ж. — С (1862—1886); Ч
 Тетадија: ж. — С (1798)
 Тиана: ж. — Б
 Тијана: ж. — М (1911)
 Тимотеј: м. — Б (1821—1880); К (1758 и данас); М (1901—1905); С (1870—1871)
 Тимотије: м. — К (1755—1904)
 Тина: ж. — М (1914)
 Тинка: ж. — К (1865 и данас); М (1898); Ч
 Тихомил: м. — К
 Тихомир: м. — Б (1891—1900); К (1804—1905); М (1935—1940); С (1864); Ч (1895—1910)
 Тода: ж. — Б
 Тодор: м. — Б (1891—1900); К (1785); М (1899—1933); Ч (1936—1888)
 Тодора: ж. — К; С (1893)
 Тодосија: ж. — Ч
 Тома: м. — Б (1777—1930); К (1757—1898); М (1901—1965); С (1809—1873); Ч (1887)
 Томанија: ж. — Б (1791—1800); К (1783—1803)
 Трајко: м. — С (1893)
 Трифон: м. — Б
 Трифун: м. — Б (1777—1840); К (1814—1861); С (1780—1781)
 Трџка: ж. — Б
 Трџима: ж. — Б

 Цвѣта: ж. — Б (1791—1910); К (1765 и данас); С (1874); Ч (1903)
 Цвѣтко: м. — Б (1831 и данас); К (1840—1904); С (1865—1872)
 Цвијан: м. — Б
 Целестина: ж. — М (1898—1916)
 Црнка: ж. — К (1823)

 Ђрош: м. — Б (1777—1910); К (1860—1887); С (1813—1894); Ч (1909—1925)
 Ђслена: ж. — Ч; [!]

 Феврџија: ж. — С (1803)
 Фѣма: ж. — К (1875)
 Фѣмија: ж. — Б (1851—1860); К (1797)
 Фенѣта: ж. — С (1800—1886)
 Филип: м. — Б (1791—1840); К (1755—1763); М; С (1804)
 Фџтије: м. — Б (1811—1820); К

 Харитина: ж. — Б
 Харитон: м. — С (1887)
 Христифџр: м. — Б (1891—1930); К (1807—1890); Ч
 Христина: ж. — Б (1791—1930); К (1776—1877); С (1806—1868)
 Христо: м. — Б; Ч (1900)
 Христифџр: м. — К

 Ђира: м. — Б
 Ђирјана: ж. — Б
 Ђурчија: м. — Б

Ћеџомилъ: м. — Б (1831—1850)
 Ћеџомиръ: м. — Б (1831—1920); К
 (1904); Ч (1910)

ПРЕЗИМЕНА

Ѓбжић: К (1871—1911)
 Ѓбџић: К (1866—1904)
 Авакумовић: С (1801—1868)
 Аврамовић: Б; С; Ч
 Агарђанин: Б; Ч
 Адамовић: К (1801); С (1842—1846)
 Адаш: К (1857—1885)
 Адашев: Б; К (1800)
 Адашевић: Б; К (1752 и данас); Ч (1908)
 Адашић: К (1811—1812)
 Ађилић: С (1874)
 Александријевић: С (1815—1817)
 Алексић: С (1809)
 Алмашац: Б
 Алџић: С (1793)
 Анђеић: К (1788)
 Андимир: К (1787—1804)
 Андимиров: К (1797)
 Андрејевић: С (1831—1860)
 Анђелић: Б
 Анџић; Аночић; Аночићев: К (1791;
 1765—1812; 1777)
 Антоновић: С
 Апић: Б; Ч (1879)
 Апостоловић: К (1841); М (1902—
 1922); С (1807—1891)
 Аринијевић: С
 Арсенијевић: С (1786—1867)
 Арсеновић: С (1840); Ч
 Артемијевић, Артимјевић: С (1821,
 1806)
 Асбић: С
 Атанацковић: С (1818—1837)
 Ашабин: Б; М (1957—1959); Ч (1852—
 1933)
 Ашабић: Ч (1852—1909)
 Бабић: М (1898—1909); Ч
 Бајић: Ч (1924)
 Бан: К (1761—1894)
 Банов: К (1764—1802)
 Бановић: К (1784—1809)
 Барачка: Б
 Барбир: С
 Барић: С (1893)
 Батић: С (1814—1860)
 Бачванин: М (1960)
 Баџић: К (1826—1831)
 Башић: Б; К (1788—1885); С (1811—
 1895); Ч
 Белановић: Б; С
 Белегић: С (1868)
 Белечић: К (1840)

Бѣлин, Бјѣлин: К (1768—1795; 1759)
 Бѣлић, Бјѣлић: К (1785—1889; 1754)
 Бѣлка: С (1885—1887)
 Бѣлков: С
 Бѣлош: Б; К (1799 и данас)
 Белџешев: Б; К (1778—1844)
 Белџешев: К (1760—1822)
 Берисављевић: М (1903)
 Бѣрић: М (1897—1940); С (1874—1888)
 Бѣркић: К (1753)
 Бѣчејић: Б (1911—1920); Ч
 Бѣшић: Ч
 Бѣшлић: С (1777—1883)
 Бирѣтевић: С; [!]
 Благојевић: Б
 Благојевић: Б
 Блажин: К (1782)
 Блажић: С (1810—1848)
 Боббић: С (1829—1841)
 Бобџић; Бобџић: Ч (1884—1920);
 1884—1918)
 Бобџићев: Б
 Богдан: К (1856); С; Ч (1855—1859)
 Богданов: К (1843)
 Богдановић: К (1824); С (1890); Ч
 Богџевић: С (1803)
 Богџић: Б
 Богџићев: М (1900—1921)
 Бџић: Б (1777—1800)
 Бџићев: К (1752)
 Бџићев: Б
 Бџићев, Бџићев: К (1753—1908;
 1760—1844)
 Бџићев: К (1786—1910); С (1830—
 1853)
 Бџићев: Б; М (1902)
 Бџићев: М (1898)
 Бџићев: К (1808)
 Брадар: К (1755)
 Брајан: К (1811 и данас); С
 Брајанов: К (1799—1845)
 Бранковић: С (1781—1810)
 Брановац: К (1836); [!]
 Брџеџић: М (1905—1936)
 Бридаровић: С
 Бркић: К (1785)
 Бугарин: К (1755)
 Бугарић: Б
 Бугарић: Б (1791—1800); С (1812)
 Букџић: Ч (1884)
 Булић: С
 Бундић: Б
 Бурџић: С (1876)
 Бурмаћ: К (1826)
 Бучић: К
 Бџић: К (1764)
 Бушин: К (1802)
 Бушић: К

- Василијевић: Б; К (1752); С (1816—1890)
Васиљевић: Б (1831—1920); К (1803—1959)
Васин: К (1776)
Васић: Б; К
Велешкић: Ч
Величков: К (1896); Ч (1924)
Величковић: С (1813—1874)
Верчевић: М (1904)
Веселиновић: Ч
Весин: К (1755)
Весић: Б (1901—1910); К (1753 и данас); Ч (1871—1922)
Видак: Б; С (1844—1846); Ч (1845—1903)
Видић: С (1794—1800)
Витановић: С (1801—1811)
Вийшјевић: Б
Владислављевић: С (1784)
Влајковић: С; Ч
Водичић: Ч (1866)
Воларевић: К (1816—1819)
Волкашинов, Вукашинов: К (1839; 1761—1842)
Вретенар: С (1895)
Вујић: К (1753—1874); С (1871)
Вујичић: Ч
Вукадинов: К (1850)
Вукадиновић: Б
Вукјалић: Б
Вукјаловић: К (1765—1779); Ч (1899)
Вукашин: К (1821—1865); Ч
Вукашинов: К (1761)
Вукашиновић: С (1841—1844)
Вуков: К (1770)
Вуковић: Б (1791—1900); К (1752—1880); М (1903—1906); С (1809—1895)
Вученовић: М (1900—1916)
Вучић: С (1799)
Вучкић: С (1811—1824)
Вучковић: Б (1801—1930); С (1866—1884); Ч (1872—1881)
Вушкић: С
Гаврилов: К (1763—1823)
Гавриловић: К (1754—1907); М (1914—1917); С (1805—1894); Ч (1871)
Гарђански: Б (1911—1920); Ч
Газдићков: К (1785)
Гајић: М (1897—1909)
Георгијевић: К (1788); С (1794)
Глумац: С (1878—1883)
Говедов: Б
Говоров: Б (1777—1790)
Гојков: М (1901—1905); Ч
Гојковић: К (1804); М (1898—1953); С (1812—1839); Ч (1867)
Голуб: Б (1831—1840); С (1875—1882); Ч
Голубовић: Б (1881—1920)
Готовановић: С (1802—1813)
Грабић: К (1753—1877)
Граћић: С (1778); [!]
Грдић: Б
Гречаревић: С (1780)
Грк: Б; С (1777—1863)
Гроздић: С (1808—1851)
Груић: К (1852—1885); С (1827—1870)
Грчић: С (1864)
Гудовић: Б (1777—1790)
Гудурић: Б (1911—1920)
Гујан: Гујанов; Гујановић: К (1757; 1772—1799; 1812)
Дабић: С (1827—1829)
Давидовић: С (1811—1812)
Дадич: К (1776); М (1901—1904)
Дажич: С (1823)
Дамјановић: Б (1801—1810); С (1788—1795)
Дачић: С (1778)
Дометровић: Ч
Десанчић: М (1904—1914)
Деспинић: С (1869—1871)
Дилбер: С (1809—1890)
Димчић: С (1794—1796)
Димитријев: М (1914)
Димитријевић: К (1753); С (1804—1881); Ч (1891)
Димић: С (1801—1842)
Димшић: С (1799—1875)
Добрић: С (1790—1817)
Дожич: Б; С (1833—1838)
Докубоста: Б; [!]
Докуспита: Б
Досић: Б
Достановић: С
Драгојлов: Б; К (1881)
Драгојловић: Б; К (1918); М (1908—1912); С (1846—1879); Ч (1870—1885)
Дражић: С (1867—1873)
Дреновача: С
Дреновичић: С (1805)
Дрпач: Б
Дрпачев: К (1799)
Дуић: К (1756)
Думча: С (1867—1881)
Дџштерић: С; [!]
Ђак: К (1769)
Ђорђевић: Б (1911—1920); М (1901—1932); С (1893)
Ђукин: Ч (1900)
Ђукић: К (1755—1813); С (1846)

Булић: К (1798)
 Бурџ: С
 Бурђев: Б (1777—1800); К (1779)
 Бурин: Б (1831—1840); К (1830—1863);
     С (1866)
 Бурић: Б; С (1857—1858)
 Бурковић: К (1810—1842); С; Ч
 Бурчин: С

Ексарић: С (1792—1867)
 Ексерић: (1831—1840)
 Еремин: К (1761—1786)

Живанов: К (1766—1789)
 Живановић: Б; К (1783—1786)
 Живкић: К (1839—1897); С (1893)
 Живковић: К (1754—1895); С (1879)
 Животић: С (1835—1846)
 Животић: С (1835—1846)
 Жижкић: С (1843)
 Жилетић: С (1867—1868)
 Жуткић: С (1837)
 Жушкић, Жушкић: К (1757—1804)

Зарић: Б (1831—1840); С (1866)
 Захарић: Б; С (1834)
 Звонаровић: С (1801—1808)
 Зелин; Зелић: К (1799; 1784—1824)
 Зинченковић: М (1919—1926)
 Златар: К (1773—1866); С (1867)
 Златарева: К (1767—1830)
 Златаревић: К (1788—1807)
 Зоринац: Ч
 Зорић: М (1921)
 Зундановић: М (1914—1928)
 Зушкић: С

Иванов: Б
 Ивановић: Б; К (1752); М (1898—1923)
 Йвковић: С (1788—1830)
 Игњатовић: С (1778—1877)
 Идурагић: С (1800); [!]
 Илијин; Илин: К (1755—1788)
 Илић: К (1790); С (1780—1852)
 Исакковић: С (1815)
 Исић: С (1800)
 Ишпџан; Ишпџанов: К (1782—1912;
     1776—1844)

Јакић: Б
 Јакџица: Ч (1931)
 Јаковљевић: С (1785—1787)
 Јакишић: К (1764—1840); С (1825)
 Јанков: К (1755)
 Јанковић: Б; К (1752 и данас); С
     (1795—1874); Ч (1879)
 Јанићин: К (1791); [!]
 Јаснић: С
 Јањић: К (1910)

Јевремов: К (1798)
 Јевремовић: С (1853)
 Јелић: К (1839—1876)
 Јерковић: М (1897—1912)
 Јоанковић: С (1803—1804)
 Јоановић: С (1778—1824)
 Јоановић: С
 Јовановић: К (1800); С (1785—1895); Ч
 Јованчевић: Ч
 Јовић: Б
 Јовичин: К (1796 и данас)
 Јовичић: К (1760—1806)
 Јокић: Б (1831—1840)
 Јосимовић: К (1790)
 Јосиповић: К (1794)
 Јосифов: К (1799)
 Јосифовић: К (1752); С (1782—1851)
 Јоданалић: К (1755); [!]
 Јуритић: С (1835)
 Јурковић: К (1752 и данас)
 Јустић: С (1803)

Кабаџов; Кабаџовић: К (1754—1799);
     1754—1757)
 Кабаџевић: С (1858—1884)
 Кабаџевић: С (1819—1889)
 Кабларовић: К (1786)
 Калаџац: С (1826—1835)
 Калаџић: С (1801—1811)
 Калаџиџија: К (1786)
 Калић: С (1786—1831)
 Калоперовић: К (1764)
 Капларић: К (1755—1802); С (1827)
 Капларовић: С
 Каравлашки: К (1756)
 Каравља: Б; [!]
 Карић: Б (1851—1860); К (данас);
     М (1946—1951)

Катировић: С (1827)
 Клаић: М (1933—1944)
 Кљаин: К (1782—1800)
 Кнежев: К (1768—1778)
 Кнежевић: Б; К (1755 и данас);
     М (1897—1928)
 Ковачев: К (1757—1765)
 Ковачевић: Б (1811—1900); К (1753—
     1823); М (1897—1905); Ч
 Козаревић: Б (1911 и данас); Ч (1839—
     1904)

Козић: М (1897)
 Козмановић: К (1792)
 Кóјић: С (1811—1835)
 Кòлџар: Б; К (данас); С (1862—1873)
 Коларевић: Б; С (1819—1824)
 Кóлић: С
 Кòлонић: Ч (1874)
 Колумбòв: К (1847—1850)
 Комадановић: К (1756)
 Комадинов: К (1787—1815)

- Комадиновић: М (1901—1904)
 Константиновић: С (1790—1794)
 Кѡпчић: С (1795)
 Кѡприва: С (1894)
 Кѡсић: С (1874)
 Кѡстић: С
 Крагујевић: С (1811—1816)
 Крѣзић: М (1897)
 Крѣстић: К (1849—1851); М (1897—1912); С
 Кречаревић / Кречаровић: С (1789—1890)
 Крsvић: С
 Крѣстанић: С (1885—1887)
 Крѣстић: С (1812—1845)
 Кудрић: С (1818)
 Кузманац: К (1849—1856)
 Кузмáнов: К (1783)
 Кузмáновић: Б; К (1789); С (1788)
 Кузмáнчев, Кузмáнчевић: К (1785—1799; 1788—1809)
 Күзмáнчић: К (1776)
 Кулашиновић: К (1770)
 Күлић: К (1783—1787)
 Кулүнција: Б
 Күмрија: Б
 Күралић: С (1803—1809)
 Күранѣић: К (1795—1846)
 Күрдин: К (1825—1828)
 Күрдић: Б; Мађари у Калазу
 Куртенáвић: М (1912)
 Куртешáн, Куртешáнин, Куртешáновић: М (1914—1933; 1902—1936)
 Күцић: С (1807)
 Лазáревић / Лазáровић: С (1804—1867)
 Лазин: К (1807—1901); Ч (1899)
 Лáзић: Б (1791—1810); К (1753 и данас); С (1833); Ч (1864—1913)
 Лáлић: К (1763); С (1786—1857)
 Лáсковић: С
 Лáстић: Б
 Лацковић: С (1779—1790)
 Лепѡјковић: С (1778—1825)
 Лѣсковић: Б (1811—1840)
 Лйвадáр: С (1777—1780)
 Лүкић: Б; Б (1808); С
 Лүковић: С (1807—1812)
 Љѹбојевић: С (1778—1891)
 Љѹличин: С (1809)
 Мађáревић: М (1897—1921)
 Мађистар: К (1769)
 Мазгѡвљевић: С (1809—1829)
 Мајстѡровић: Б; К (1809—1917)
 Максймовић: С (1803—1917)
 Малáшевић; Малѣшевић: К (1790; 1759—1806)
 Мáли: К (1771 и данас); Ч (1837—1905)
 Мáлић: С (1800)
 Мáличић: К (1786)
 Мánѡлов: К (1795)
 Мánѡловић: С (1799)
 Маргаритовић: Б; К (данас); С (1820—1894)
 Мариáновић: М (1897)
 Мáрйнкић: К (1817—1830); С (1809—1852)
 Марйнковић: К (1754—1822); С (1826)
 Мáринов: Б (данас); К (1895)
 Марйновић: Б
 Марйчковић: К
 Марйáновић: М (1899—1929)
 Мáрковић: М (1900—1932); С (1813—1937); Ч
 Мартйновић: С (1811—1861)
 Мáрчић: С (1867—1868)
 Марчйшевић: С
 Мaстáновић: М (1896—1906); С (1861—1863)
 Мáтејић: С
 Мáтин: К (1783)
 Мáтић: М (1897—1914); С
 Мáтковић: Ч (1878—1903)
 Матрићев: С (1806—1819)
 Мáшић: К (1791)
 Мѣгáль: К (1868 и данас)
 Месáровић: С (1807—1845)
 Мијáкић: Б; К (1879—1893); М (1914)
 Мијáтовић: К (1762—1824); М (1897—1921); С (1824—1890)
 Милетйнац: С (1835)
 Милетић: С (1827)
 Мйливѡин: К (1796—1885)
 Мйливѡј: К (1825 и данас)
 Мйливѡјев: К (1776—1824)
 Мйливѡјевић: К (1752—1830)
 Мйлићковић: С
 Мйлићковић: С (1835—1852)
 Мйлиновић: К (1752)
 Мйлић: Б (1777—1790); С (1778—1872); Ч (1866)
 Мйлићевић: Б
 Мйлишиновић: С (1889)
 Мйлкић: С
 Мйлков: Б (1811—1820)
 Мйлковић: Б (1801—1840)
 Мйловáн: К (1863); С (1889); Ч
 Мйловáновић: Б (1777—1790); Ч (1875)
 Мйлѡјковић: К (1763)
 Мйлѡшевић: Б (1851—1860); К (1758 и данас); С (1831—1879); Ч (1873)
 Мйлутиновић: С (1892)
 Мйрковић: Б (1901—1930); К (1754 и данас); С (1777—1828); Ч
 Мйросáвљевић: Б; С (1867)

- Мисирачић: К (1754—1795)
 Мисираковић: К (1787)
 Митрић: К (1851—1854); С (1844—1877)
 Митрићевих: С (1816—1823)
 Михайлчић; Михайличих: К (1798—1800; 1754—1833)
 Михайловић: С (1797—1892)
 Михајлов: К (1761)
 Михајловић: К (1784—1832); М (1897—1921)
 Михалковић: С (1838—1882)
 Михалчевић: С (1822)
 Мйхалчић: Б; К (1807—1908); С (1825)
 Михаџић: К (1826—1902); Ч
 Мйћин: К (1763 и данас)
 Мйшић: С (1816—1819)
 Мйшкетих: К (1776—1843)
 Мйшковић: К (1759—1778)
 Мишћков: К (1787 и данас)
 Младеновић: С (1779—1812)
 Млакић: С
 Младовић: С
 Мџкић: К (1753—1843)
- Налић: К (1763—1765)
 Нанилић: К (1753)
 Негованић: С (1811—1817)
 Недељковић: Б (1911—1960); К (1773 и данас); С (1802—1846); Ч
 Недић: К (1846—1875); С (1812—1838)
 Ненадовић: С (1826)
 Нерић: С (1817)
 Несторовић: К (1869—1871); С (1809—1869)
 Нешчић: Б (1811—1820); С (1809—1811)
 Нешковић: Б; К (1830)
 Нйкклић: Ч (1871—1934)
 Нйколин: К (1768—1860)
 Нйколић: Б (1831—1920); К (1752—1916, данас Мађари); М (1901); С (1809—1895); Ч (1837—1902)
 Нйнковић: С (1794)
 Нйћин: К (1823)
 Новаковић: М (1954—1960)
 Нџић: К (1804—1808)
- Њањајић: М (1897—1957)
- Ђгњановић: С (1778—1808)
 Ђсњоих: Ч (1888); [!]
 Ђстојић: Б (1791 и данас); К (1838—1911); С (1803—1811); Ч (1828—1845)
 Ђчанов: К (1782—1798)
- Павковић: Б
 Павлов: К (1754)
 Павловић: Б (1801—1810); К (1816—1887); С (1777—1876); Ч (1875—1912)
- Пајчић: С (1721—1893)
 Палић: Ч
 Пандур: Б; К (1827—1871)
 Пандуровић: Б; С (1805—1865); Ч (1855)
 Панић: Б (1831—1940); К (1895); М (1935); С (1778—1873)
 Пантелџмон: Б
 Пантелића: К (1754—1760)
 Панчовић: С (1786)
 Парлић: К (1869)
 Паћин: К (1788—1802)
 Пачариновић: С (1810—1827)
 Пејић: Б (1831—1840); С (1778—1781); Ч (1876—1906)
 Пејовић: М (1897—1929)
 Пелић: С (1813)
 Перенчевић: Б (1791—1810)
 Перишић: С (1839—1888)
 Пёркић: С (1796—1878)
 Пернабровић: С
 Петковић: М (1901); Ч (1876)
 Петрамали: К (1794—1803); С
 Петрамалог: К (1799)
 Петрамарков: К (1739—1804); С
 Петровић: Б (1777—1930); К (1753 и данас); М (1901—1917); С (1794—1893); Ч (данас)
 Пешић: Б; М (1962)
 Пештанац: С (1777—1781)
 Пиперковић: Б; С (1861—1871)
 Плавшић: Б (1901—1910); М (1906); Ч (1913)
 Пластић: К (1759—1806)
 Плужић: К (1824)
 Побулић: М (1921)
 Познанић: М (1898); С (1821)
 Поповашковић: С
 Попанешковић: С (1801—1829)
 Поповић: Б (1777 и данас); К (1754—1765); М (1944); С (1779—1880); Ч (1865—1944)
 Првловић: С
 Прњавровић: Б; С (1780—1884)
 Проданов: К (1799)
 Прокодијев: Б
 Пружић: К (1757—1766)
 Пужић: Б (1911—1920)
 Пузић: С (1800—1804)
 Пујдин: К (1785)
 Пурић: Б
- Раденковић: К (1884—1913); С (1803—1808); Ч (1909)
 Раденовић: С
 Радивџевић: К (1823); М (1897)
 Радиновић: С
 Радић: М (1909—1929); С (1808—1863)
 Раднић: К (1869—1871)

- Радован: Б (1801—1930); К (1795—1912); С (1878); Ч (1861—1911)
 Радованов: К (1755—1846)
 Радовановић: К (1754—1792)
 Радовић: Б
 Радомир: К (1893—1897); С (1857—1858)
 Радонић: К (1752 и данас); Ч
 Радосављевић: Ч
 Радошић: Ч
 Радужко: К (1831—1865)
 Радужков: К (1774—1851)
 Радужковић: К (1789—1860)
 Радужловић: К (1752)
 Радула: Б
 Радуловић: Б (1777—1810); Ч
 Раикић: С (1788)
 Раинић: С (1782—1791)
 Рајков: К (1792—1825)
 Рајковић: С (1781—1859)
 Ракић: Б (1851 и данас); М (1932—1937); С (1782—1853); Ч
 Ранисављевић: С (1788)
 Рафајловић: М (1897—1946); С (1779—1785)
 Рашевац: Б
 Рашевић: Б
 Рашкович: Б; К (1881—1912); Ч
 Рендић: Б
 Рибаревић: С (1825)
 Рибњак: К (1887—1893)
 Римски: К (1867—1869); С (1787—1878)
 Ристић: С (1777—1883); Ч
 Ристовић: Ч (1880)
 Ромић: М (1898—1940)
 Руднички: Б; К (1849—1910)
 Ружић: Б (1777—1790)
 Рукослав: С (1826—1832)
 Сабјловић: М (1914—1920)
 Савић: Б (1831—1840); С (1810—1827); Ч
 Сагаревић: С (1800—1829)
 Самчић: С
 Самуилов: Б
 Свилкосић: С (1783—1862)
 Свирчевић: С (1802—1811)
 Себишановић: Ч (1876)
 Секулић: К
 Секунчић: К (1917—1919)
 Сечујац: М (1935—1940)
 Сивонић: Б (1901—1910); Ч
 Сивчевић: К (1882—1887)
 Симин: К (1833—1847)
 Симић: К (1872); С (1868—1888); Ч (1912—1913)
 Симоновић: С (1802—1810)
 Скореић: К (1760)
 Скордин: К (1764—1795)
 Скорић: Б; К (1795 и данас)
 Сладић: С
 Сокић: М (1897 и данас)
 Софрић: С (1802—1805)
 Спиридоновић; Спиридџон; Спиридонов;
 Спиридоновић; Спиридонов:
 К (1776—1867)
 Сретановић: С
 Срѣнковић: С (1778—1887)
 Стаин: К (1753—1786)
 Станић: Б (1777—1790)
 Станичић: Б; С (1791); Ч
 Станиша: Б (1801—1820)
 Станишић: Б (1777—1810); К (1754—1903)
 Станкић: К (1813—1905); С (1780)
 Станковић: Б; К (1798—1870); М (1918—1926); С; Ч (1870—1905)
 Станојев: К (1793—1791)
 Станојевић: К (1753)
 Станојичић: С (1792—1798)
 Степанац: К (1846—1848)
 Стефановић: К (1752—1870); М (1906—1910); С (1791—1872)
 Стипић: Б
 Стојадинов: К
 Стојаковић: С
 Стојанов: К (1798 и данас)
 Стојановић: К (1804—1903); С (1790—1886); Ч (1868—1890)
 Стојкић: К (1784—1799)
 Стојков: Б; К (1788—1793); Ч
 Стојковић: С (1819—1822); Ч (1851)
 Стојловић: С (1779—1795)
 Стојновић: С
 Стоканов: К (1777—1723)
 Стокић: С (1778)
 Столић: М (1897—1923)
 Субота: К (1847—1863)
 Суботин: К (1784—1853); Ч (1822—1921)
 Суботиновић: С (1790—1837)
 Суботић: Б (1901—1910); К (1800—1917); С (1809—1852); Ч (1886—1894)
 Табанчевић: С (1806—1808)
 Таборчевић: С (1786)
 Тадеић: К (1752)
 Тадић: К (1754—1794); М (1914)
 Таковац: Б
 Таранић: К (1787)
 Теодоровић: К (1789—1809); С (1816—1893)
 Теофиловић: С (1777—1811)
 Тешић: Б
 Тодић: К (1782—1815)
 Тодор: Ч
 Тодонић: Мађари у Калазу

Томáшевић: С (1834—1861)
 Тóмић: Б (1831—1840); М (1897);
 С (1828); Ч
 Тòпáл: К (1856—1907); С (1892)
 Топáловић: К (1751); С (1812—1835)
 Тòрбáр: К (1752—1787)
 Тошић: Б
 Тр̀пко: С (1872)
 Тр̀улонић: С
 Т̀улковић: К (1796)
 Т̀утковић: К (1773—1811)
 Т̀упарић: С (1811—1813)
 Т̀урјáк: К (1829—1835)
 Цвèјанов: К (1765)
 Цвèтковић: С (1801—1887)
 Цвјèтанов: К (1760)
 Ц̀иковац: М (1898—1905)
 Црвенпéрковић: С (1800—1819)
 Црногòрац: К (1900)
 Ћбавић: М (1938—1944); Ч (1913—
 1921)
 Ћгљeшић: К (1791—1799)
 Угр̀иновић: С (1802—1811)
 Ћчковић: Б
 Фàркашевић: К (1785—1791)
 Ф̀илипов: К (1788)
 Ф̀илиповић: Б (1851—1860); К (1908);
 С (1857—1891)
 Хàјуáн: Б (1831—1840); К (1854—
 1890); С (1867); Ч (1831 и данас)
 Хàламцић: С
 Хàнàшевић: С
 Хàнцáр: С (1867)
 Хàџић: С
 Хèнић: С (1878—1883)
 Хр̀истов: К (1915 и данас); М (1956)
 Х̀ужвйк / Х̀ушвйк: С (1871—1891)
 Ђèјовић: М (1899)
 Ђèрчић: Б
 Ђирић: М (1904)
 Ђирковић: С (1825—1827)
 Ђòрић: С (1789—1846)
 Ђòсић: Б
 Ђурчија: К (1777—1779); С (1780)
 Чáвић: К (1789—1803); С (1808—1856)
 Чàлáновић: С
 Чàмчић: С (1777)
 Чàчић: С
 Чикàлија: К (1758)
 Чйкòш: Б (1888 и данас); К (1895 и
 данас); С
 Чйплáнин: К (1773—1833)
 Чйчин: К (1810)
 Чйчовачки: Ч

Чòбан: Б (1801—1810); К (1883—1889)
 Чòбáновић: К (1851); С (1808)
 Чòбáнчанин: С (1780)
 Чòлáковић: С (1778)
 Чòпор: С (1809—1870)
 Ч̀упић: Б (1851 и данас); К (1910—
 1911); С (1802—1890); Ч (1904—
 1926)
 Ч̀урић: К (1776); С (1868—1869)
 Шàбић: К (1885)
 Шàин: С (1893)
 Шàрац: Ч
 Шàрчев: Б
 Шачић: С
 Швèдић: К (1836—1846)
 Шèвић: К (1787); С (1811—1871);
 Ч (1931)
 Шèшевић: М (1905)
 Шйба: Б
 Шйвчeтић: К (1880)
 Шйјáк: К (1764—1825)
 Шйјáков: К (1771—1820)
 Шйјáковић: К (1794—1796); С (1780)
 Шйјачић: К (1753)
 Шим̀уновић: М (1897—1927)
 Шини́ковић: С (1781)
 Шогòрчић: К (1763)
 Шòпић: К (1911); С (1780—1868);
 Ч (1886)
 Шòшкйћ: С (1826)
 Шпйрко: Б; К (1836—1915); С (1851—
 1856)
 Шпйрков: К (1788—1845)
 Ш̀угин: К (1883)

Н А Д И М Ц И

Àвгара (Àвгаре), л., ж., Скóрић — К
 Àврам (Àврáма), л., м., Гòлуб — Б
 Àмбр̀уш (Àмбр̀уша), л., м., Шàјн — П
 Àндрйчкò (Àндрйчкe, Àндрйчкини),
 п., Àдáшевић — К
 Æпини (Æпини'), п., Шàјн — П
 Åцо (Åце, Åцини) п., Вйлић — П
 Бàбицини (Бàбицини'), п., Мйјáкйћ
 — П
 Бàјко (Бàјке, Бàјкини), п., Мйјáкйћ
 — П
 Бàкиница (Бàкинице), л., ж., Јовáно-
 вић — Б
 Бàмбала (Бàмбале, Бàмбалини), п., Б̀у-
 кин — П
 Бàмбини (Бàмбини'), п., Шòпић — П
 Бàнга̀а (Бàнга̀е, Бàнга̀ини), п., Лà-
 зић — К
 Беловáча (Беловáче, Беловáчови), п.,
 Б̀урић — П

Белчинов, (Белчинови'), п., Пётровић — К

Бйба (Бйбе, Бйбини), п., Маџаревић — П

Бонгела (Бонгеле), л., ж., Пётровић — К

Боџик (Боџика, Боџикови), п., Весић — К

Бранкић (Бранкића, Бранкићеви), п., Остојић — Б

Брија (Брије, Бријини), п., Лазих — Б

Бубо (Бубе, Бубини), п., Пандур — П

Бувац (Бувце), л., м., Чипљан — П

Будела (Буделе, Буделини), п., Никлић — П

Буљини (Буљини'), п., Радован — К

Бумбар (Бумбара), л., м., Мали — К

Бумбул (Бумбула), л., м., — К

Бурда (Бурде), л., м., Весић — К

Бусаса (Бусасе, Бусасини), п., Јаковица — П

Бутра (Бутре), л., ж., Ђуркин — П

Буцови (Буцови'), п., Весић — П

Буџини (Буџини'), п., — П

Видини (Видини'), п., Пајчић — П

Вовини (Вовини'), п., Весић — К

Вра̀на (Вра̀не), л., м., Радован — К

Гајдини (Гајдини'), п., Раденковић — К

Гарџини (Гарџини'), п., Радонић — К

Гега (Ге́ге), л., м., Козаров — Б

Гёршић (Гёршића), л., м., Белић — К

Гйгини (Гйгини'), п., Гавриловић — К; Никлић — П

Гицуља (Гицуље), л., м., Карић — П

Грмало (Грмале, Грмалини), п., Црногорац — П

Гума (Гуме), л., м., Милован — Б

Гундџар (Гундџара), л., м., Милован — Б

Гусак (Гуска), л., м., Рајковић — П

Гутин (Гутина), л., м., Шајн — П

Дешто (Деште, Дештини), п., — К

Дйда (Дйде), л., м., Лазих — Г

Дйфтар (Дйфтара, Дйфтарови), п., Радужковић — К

Дојчела (Дојчеле), л., м., Кнежевић — К

Драгини (Драгини'), п., Ђуркин — П

Дрвешакови (Дрвешакови'), п., Кйда — П

Дричко (Дричке, Дрицкови), п., Милошевић — П

Дрџини (Дрџини'), п., Милошевић — К

Друса (Друсе), л., м., Радован — Б

Држак (Дршка, Дршкови), п., Станишић — К

Дудо (Дуде), л., м., — К

Ђеђа (Ђеђе, Ђеђини), п., Абжић — П

Ђодо (Ђоде, Ђодини), п., Живкић — П

Ђуренкини (Ђуренкини'), п., Петромарков — П

Зёлини (Зёлини'), п., Јурковић — К

Јага (Ја́ге), л., м., Мијакић — П

Јаганча (Јаганчета, Јаганчетови), п., Николић — К

Јакосјат (Јакосјата), л., м., Вуковић — Б

Јапџан (Јапџана, Јапџанови), п., Пандур — П

Јојакови (Јојакови'), п., Никлић — П

Јџини (Јџини'), п., Гавриловић — К

Јџини (Јџини'), п., Арсенивић — П

Канини (Канини'), п. Кашлегић — П

Канкић (Канкића, Канкићеви), п., Михџлчић — К

Капајко (Капајке), л., м., Мегџ — П

Кёцкош (Кёцкоша), л., м., Остојић — Б

Кйра (Кйре), л., ж., Абжић — П;

Кйрини (Кйрини'), п., Радован — Б

Кџжа (Кџже), л., м., Јанковић — К

Кџзини (Кџзини'), п., Мијакић — П

Кџколо (Кџколе), л., м., Ђупић — Б

Конзулови (Конзулови'), п., Козаревић — П

Кџтур (Кџтура, Кџтурови), п., Абжић — П

Кракака (Кракаке), л., м., Јаковица — П

Крбу (Крбува), л., м., Милован — Б

Крумплџш (Крумплџша, Крумплџшови), п., Тошков — Б

Крумпличко (Крумпличке, Крумпличкини), п., Абжић — П

Крчџак (Крчџака, Крчџакови), п., Теодор — П

Кузманац (Кузманџа, Кузманџеви), п., Петровић — К

Куленови (Куленови'), п., Пандур — П

Кулић (Кулића), л., м., Радован — К

Кура̀н (Кура̀на), л., м., Радован — Б

Курка (Курке, Куркини), п., Абжић — П

Лапатини (Лапатини'), п., Кџџ — П

Лукџ (Лукџа, Лукџови), п., Стџанкић — П

- Маковичка (Маковичке), л., м., Лазих — Б
 Манто (Манте, Мантини), п., Баших — П
 Мацинко (Мацинке), л., м., Стојанов — К
 Мачица (Мачице), л., ж., Петромарков — П
 Мачкара (Мачкаре, Мачкарини), п., Петровић — Б
 Мачак (Мачка, Мачкови), п., Ђстојић — Б
 Медо (Медова), л., м., Милић — Б
 Мигаља (Мигаље), л., м., Гавриловић — К
 Мидини (Мидини'), п., Голуб — П
 Микини (Микини'), п., Шаји — П
 Мићуш (Мићуша, Мићушови), п., Топал — П
 Мишок (Мишока, Мишокови), п., Радонић — К
 Молер (Молера), л., м., Ђстојић — Б
 Музика (Музике, Музикини), п., Радован — Б
 Муња (Муње), л., м., Недельковић — П
 Муцкини (Муцкини'), п., Николић — К
 Недини (Недини'), п., Стојановић — К
 Окала (Окале), л., м., Скорић — К
 Отацко (Отацкова, Отачкини), п., Станишић — П
 Очанови (Очанови'), п., Радован — К
 Панто (Панте, Пантини), п., Козар — П
 Панчек (Панческа, Панчекови), п., Петровић
 Патак (Патка), л., м., Тоцић — П
 Пета (Пете), л., м., Сивонић — Б
 Пећини (Пећини'), п., Пајчић — П
 Пењаз (Пењаза, Пењазови), п., Баших — П
 Перић (Перића, Перићови), п., Миякић — П
 Песлови (Песлови'), п., Букин — П
 Пеција (Пеције), л., м., Пејић — Б
 Пехо (Пехе, Пехини), п., Голуб — П
 Печини (Печини'), п., Голуб — П
 Пидија (Пидије), л., м., Сивонић — Б
 Пипика (Пипике), л., ж., Тоцић — П
 Питиница (Питиница), л., ж., Белош — К
 Пйша (Пйше), л., м., Милић — Б
 Пйшура (Пйшуре), л., ж., Живкић — К
 Плйтаћкини (Плйтаћкини'), п., Сёкунчић — П
 Плунини (Плунини'), п., Пандур — П
 Попандини (Попандини'), п., Бурић — П
 Попо (Попе), л., м., Чупић — Б
 Прибл (Прибйла), л., м., Нйклић — П
 Прцало (Прцале), л., м., Нйклић — П
 Прча (Прче), л., ж., — К
 Пударйца (Пударйце, Пударйцини), п., Мйјакић — П
 Пујдо (Пујде, Пујдини), п., Вуковић — К
 Пујчекови (Пујчекови'), п., Величков — П
 Пумпало (Пумпале), л., м., Пејић — Б
 Пупец (Пупеца, Пупцови), пл. Полаковић — П
 Пурђаш (Пурђаша), л., м., Петровић — К
 Пуцини (Пуцини'), п., Абжић — П
 Пуђалини (Пуђалини'), п., Нйклић — П
 Пучарда (Пучарде), л., м., Шпйрко — К
 Радини (Радини'), п., Недельков — П
 Рапо (Рапе, Рапини), п., Абжић — П
 Ренцини (Ренцини'), п., Михалчић — К
 Рибар (Рибара), л., м., Милошевић — К
 Рогош (Рогоша), л., м., Петровић — К
 Ројцини (Ројцини'), п., Баших — П
 Ронђош (Ронђоша), л., м., Теодор — П
 Савини (Савини'), п., Пандуровић — П
 Салата (Салате), л., м., Лазих — К
 Саћан (Саћана, Саћанови), п., Руднички — К
 Селена (Селене, Селенини), п., Јурковић — К
 Сенчар (Сенчара, Сенчарови), п., Живкић — П
 Сечкар (Сечкара, Сечкарови), п., Павловић — Б
 Сивоњйћка (Сивоњйћке), л., ж., Петромарков — П
 Сйсак (Сйска, Сйскови), п., Станишић — П
 Скотови (Скотови'), п., Абжић — П
 Сланчо (Сланче), л., м., Радован — К
 Струличка (Струличке), л., ж., Тодоровић — К
 Супарови (Супарови'), п., Јанковић — К
 Табанац (Табанца), л., м., Теодоровић — К
 Татан (Татана), л., м., Чупић — Б
 Тйдини (Тйцини'), п., Лазих — Б

Тишљеркини (Тишљеркини'), п., Црногорац — П

Тѡта (Тѡте, Тѡтини), п., Чипљан — П
Траїни (Траїни'), п., Стањојевић — П

Трганцови (Трганцови'), п., Јурковић — К

Трѣска (Трѣске), л., ж., Живкић — К
Трѣшила (Трѣхиле, Трѣхилини), п., Живкић — К

Трнана (Трнана), л., м., Радован — К
Тронтеља (Тронтеље, Тронтељини), п., Ђосић — П

Троцкеш (Троцкеша, Троцкешови), п., — К

Трошкини (Трошкини'), п., Миливојевић — К

Тѹта (Тѹте, Тѹтини), п., Петромарков — П

Цвѣрна (Цвѣрне), л., м., Црногорац — П

Цвоктареви (Цвоктареви'), п., Козаревић — П

Цѣјини (Цѣјини'), п., Јанковић — П
Цѣца (Цѣце, Цѣцини), п., Јакѡвица — П

Циганъ (Цигања), л., м., Ђбжић — П
Цицини (Цицини'), п., Петровић — К

Цицмарови (Цицмарови'), п., Тѡпал — П

Фланчо (Фланче), л., м., Миливој — К
Фѹсови (Фѹсови'), п., Скѡрић — К

Хабуѹини (Хабуѹини'), п., Милошевић — П

Хајиница (Хајинице), л., ж., Скѡрић — К

Хандѡл (Хандѡла, Хандѡлови), п., Бѣлош — К

Хашѹкови (Хашѹкови'), п., Петромарков — П

Хашкелини (Хашкелини'), п., Ђбжић — П

Хрчак (Хрчка, Хрчкови), п., Йшпан — К

Хѹкини (Хѹкини), п., — П

Ѓапло (Ѓапле), л., м., Јанковић — К

Ѓасини (Ѓасини'), п., Ђбжић — К
Ѓѡћкини (Ѓѡћкини'), п., Живкић — П

Чапкини (Чапкини), п., — К
Чѣрез (Чѣреза), л., м., Шајн — П

Чѣрт (Чѣрта), л., м., Скѡрић — П
Чинчела (Чинчеле), л., м., Вѣсић — К

Чѡдра (Чѡре), л., ж., Ђстојић — Б
Чѹкурини (Чѹкурини'), п., Стојановић — П

Цаца (Цаце), л., м., Милић — Б;
Цаѹини (Цаѹини'), п., Никѡлић — К

Цаљини (Цаљини'), п., Мѹјакић — П

Шалажко (Шалажке, Шалажкини), п., Петровић — К

Шарац (Шарца), л., м., Ђстојић — Б
Швѣлини (Швѣлини'), п., Ђбжић — П

Шврѡо (Шврѡе, Шврѡини), п., Милошевић — К

Шѣђо (Шѣђе, Шѣђини), п., Ђбжић — П
Шѣша (Шѣше), л., ж., Петровић — К

Шѹлко (Шѹлке, Шѹлкини), п., Сѹботић — К

Шѹмела (Шѹмеле, Шѹмелини), п., Тѡдор — П

Шѹцар (Шѹцара, Шѹцарови), п., Мирковић — К

Шѹшка (Шѹшке), л., ж., Радован — К
Шкѹро (Шкѹре, Шкѹрини), п., Панић — П

Шљѹво (Шљѹве, Шљѹвини), п., Бѹркин — П

Шѡјда (Шѡјде), л., ж., Нѹклић — П
Шѡлика (Шѡлике, Шѡликини), п., Шајн — П

Шѡрини (Шѡрини'), п., Бѡгдан — П

Шошѡкови (Шошѡкови'), п., Стојановић — П

Шпѹкац (Шпѹка), л., м., Ђбжић — П
Штибљѹчко (Штибљѹчке), л., м., — Б

Шѹбини (Шѹбини'), п., Мали — К
Шѹђа (Шѹђе, Шѹђини), п., Ђбжић — П

Шѹлдини (Шѹлдини'), п., Ђбжић — П
Шѹрик (Шѹрика, Шѹрикови), п., Бѣлић — К

Шѹтини (Шѹтини'), п., Шѡшић — П

Војислав Новаковић

МИКРОТОПОНИМИЈА ДОЊЕ ЈАСЕНИЦЕ

(ГРАЂА)

Подручје Доње Јасенице простира се око доњих токова река Јасенице и Кубршнице, у североисточном делу Шумадије, јужно од Подунавља и западно од Доњег Поморавља. Овим је рздом обухваћена микротопонимија с територије данашње општине Смедеревска Паланка, која се готово потпуно поклапа с подручјем Доње Јасенице.

Вук Карацић је први од Срба објавио списак назива насељених места Доње Јасенице (Даница за 1827. г.). Милан Ђ. Милићевић је такође објавио овакав списак, а дотакао се и микротопонимије овог подручја (Кнежевина Србија, Београд, 1876, стр. 129—175). Приликом својих антропогеографских истраживања у Шумадији 1908. г., Јован Ердељановић је делимично обрадио микротопонимију неколико села Доње Јасенице, а прикупљени материјал је објављен тек после његове смрти (*Еџнолошка грађа о шумадинцима*, СЕЗ, књ. LXIV, Београд, 1951). Знатно опширније топонимијом Доње Јасенице позабавио се Боривоје Дробњаковић, али су и његови подаци такође само делимични, а често су и нетачни (*Јасеница*, СЕЗ, књ. XXV, Београд, 1923. и *Смедеревско Подунавље и Јасеница*, СЕЗ, књ. XXXIV, Београд, 1925). Најзад, приликом образовања катастра земљишта 1928—1932. г. унет је у катастарске планове и „поседовне листове” велики број микротопонима Доње Јасенице, али ни тада нису сви обухваћени, а каткада су уношени и тзв. „административни” називи, који се иначе не могу чути у народу. Због свега тога подаци из свих ових извора морали су бити подвргнути детаљном проверавању и обимној допуни на лицу места.

У овом су раду употребљене следеће скраћенице: *пр.* — предео, „потес”, *из.* — извор, *бр.* — брдо, *дн.* — део насеља, *зс.* — заселак, *гк.* — група кућа, *ш.* — шума, *пш.* — пут, *њ.* — њива, *рк.* — река, *ио* — поток и *ли.* — ливада.

АЗАЊА

Алуга, пр.
Бананићки гај, пр.
Бара, пр.

Баре, пр.
Батинићке куће, дн.
Бачван, пр.

Бачвани, пр.
 Безевац, зс, из. и пр.
 Безевачки поток, по.
 Безевски пут, пт. и пр.
 Богданова бара, пр.
 Брдње њиве, пр.
 Бугарска мала, дн.
 Бугарске куће, дн.
 Бугарски крај, дн.

Велика њива, њ. и пр.
 Велики луг, ли. и пр.
 Велики сиповац, из. и пр.
 Вижљачка бара, шр.
 Виноградска бара, пр.
 Влашки крај, дн.
 Влашкодолски пут, пт., дн.
 Водице, из., пр.
 Врела, из., пр.
 Врело, из., пр.
 Вртаче, пр.
 Вујичине њиве, њ., пр.
 Вујкова бара, пр.
 Вулићевићке куће, гк.

Гелетов забран, ш. и пр.
 Гогин забран, ш.
 Граница, њ. и пр.
 Гробљански сокак, дн.
 Гуцетина, пр.
 Гучкина бара, пр.

Дарићи, гк.
 Двојка, гк.
 Долови, пр.
 Дреновчић, пр.

Ђурђевићке куће

Западно шљивање, пр.

Ивак, по., пр.
 Ивице, пр.
 Источно шљивање, пр.

Јанчина, пр.
 Јанчићи, дн.
 Јањићке воденице, ли., пр.
 Јашина бара, пр.
 Језелово, по., ли., пр.
 Јелићке колибе, гк., пр.
 Јелићки гајеви, пр.
 Јелићки запис, дн.
 Јелићки крај, дн.
 Јелићки сокак, дн.

Карађорђев пут, пт.
 Кељаћева воденица, пр.
 Кељаћка мала, дн.

Кељаћке куће, дн.
 Кељаћи крај, дн.
 Кељаћке ливаде, ли., пр.
 Кодина бара, пр.
 Коларка, пр.
 Каменац, зс., пр. и по.
 Коњовац, по. и пр.
 Кручица, пр.
 Крчевине, пр.
 Кршљанска страна, пр.
 Кршљански пут, дн.
 Кунцул, из. и пр.
 Кунцули, пр.

Ладна вода, из.
 Ладни бунар, из.
 Лазићке ливаде, ли. и пр.
 Љубичица, бр. и пр.

Медведа бара, пр.
 Мајсторска мала, дн.
 Мајсторски крај, дн.
 Мајсторско, дн.
 Мајсторчићи, дн.
 Мајсторчићи, дн.
 Малин до(л), пр.
 Мали луг, рк.
 Мали си, по. и пр.
 Мали сиповац, из. и пр.
 Матејићке колибе, гк. и пр.
 Матејићке њиве, њ. и пр.
 Миланов гај, пр.
 Мујкова бара, пр.

Нерезине пр.
 Никосавићко, дн.

Обзовље, по. и пр.
 Орија, пр.
 Осиповац, пр.

Палићка мала, дн.
 Палићке куће, дн.
 Палићки крај, дн.
 Петкова њива, њ. и пр.
 Пиштак, ли. и пр.
 Плоштара, њ., ли. и пр.
 Подруми, пр.
 Подрумље, пр.
 Појиште, пр.
 Пољана, пр.
 Поточић, из., по. и пр.
 Предевац, зс., по. и пр.
 Предевачки поток, по.
 Предел, пр.
 Преко поље, пр.

Ри, по. и пр.
 Риј, по.
 Рицки поток, по. и пр.

Свинчине, пр.
 Селевачки друм, пт.
 Сиповац, из. и пр.
 Слатина, пр.
 Смрдак, из.
 Старац, из.
 Старчева бара, пр.
 Стрелац, из. и пр.
 Стрелци, пр.
 Стублине, из., пр. и гк.

Талијански ћерам, из., дн.
 Тимин бунар, из.
 Тробара, пр.
 Тробаре, пр.
 Тројка, гк. и пр.
 Трскар, пр.
 Трстеница, по. и пр.
 Трстенска ћуприја, пр.
 Ћићани, зс. и пр.
 Ћићански гај, пр.

Улић, по., пр.
 Улићка Јаруга, пр.
 Улићка ћуприја, пр.
 Улићки до(л), пр.

Церјак, пр.
 Циганска Јаруга, пр. и дн.
 Циганске куће, дн.

Чаршија, дн.
 Чорбина, из., пр.
 Чорбина вода, из.

Шарена граница, њ. и пр.
 Школски сокак, дн.

БАНИЧИНА И СТОЈАЧАК

Баничанска алија, ш. и пр.
 Бела земља, пр.
 Бели камен, пр.
 Бећарска коса, бр. и пр.
 Бресје, пр.
 Брђани, дн.
 Брђански крај, дн.
 Бубањ, из., пр.
 Бубањски запис, пр.
 Бујковац, по., пр. и гк.
 Буква, пр. и гк.
 Буквар, пр.
 Бучвар, пр.

Васиљевићке њиве, пр.
 Велика Влаовица, п. и пр.
 Виногради, бр. и пр.
 Влаовачки поток, по. и пр.
 Влаовица, по. и пр.

Главашев гроб, ли. и гробљиште. и
 Главашево гробље, ли. и гробљиште.
 Главашев извор, из.
 Глоговачко поље, пр.
 Глоговац, пр.
 Глогово поље, пр.
 Глоговчић, пр.
 Голи брег, бр., пр.
 Голо брдо, бр. и пр.
 Горња вода, из., по. и пр.
 Гробљиште, пр.
 Грозничавица вода, из.
 Губераш, по. и пр.

Дервента, пр.
 Дрвента, пр.
 Дрновчић, бр. и пр.
 Дрењак, пр.
 Даволска јаруга, пр.

Ђорино брдо, бр. и пр.

Јазбине, пр.
 Јевденијевића њиве, њ. и пр.
 Јелиће, гк.
 Јелићка Чесма, из.
 Јелићки крај, дн.
 Јубилци, пр.

Караула, бр., пр. и гк.
 Караулски поток, по.
 Копиљац, по., дн.
 Копилац, по.
 Кошарна, Кошарна, стари навиз села
 Кошарња, Кошарња, стари назив села
 Купусина, пр.

Лазаревића запис, дн. и пр.
 Липар, пр.
 Липари, пр.
 Липарски запис, дн.
 Липарско брдо, бр. и пр.
 Липовац, по. и пр.

Мајдан, пр.
 Марковићки запис, дн. и пр.
 Маскар, по., пр., њ. и ли.
 Маџарско гробље, гробљиште
 Милутиновића куће, гк.
 Миџковића забран, ш. и пр.
 Миџковићки крај, дн. и пр.
 Митровића куће, гк.
 Мркоњин гроб, пр. и гробље
 Мркоњића гробље, гробље

Николића бунарче, из.
 Николића вир, пр.
 Николчићи, гк. и пр.

Нишин гроб, бр. и пр.
Нови тополар, пр.

Орлова глава, бр. и пр.
Орловина, бр. и пр.
Осањански крај, дн.
Осањанско гробље, гробље

Падина, пр.
Падине, пр.
Паланачки пут, пу. и пр.
Пантића бунар, из.
Пантића крај, дн.
Пијац, дн. и пр.
Пољана, дн. и пр.
Поље, пр.
Прекаја, из., пр. и гк.
Прендина бара, пр.

Рајковића извор, из.
Римско гробље, гробљиште.
Ристића бунар, из.

Савића куће, сз.
Село, дн. и пр.
Слана бара, пр.
Спомен чесма, из.
Старо село, дн.
Стојановића бунар, из.
Стојановића куће, дн.

Топалово пландиште, пр.
Тополар, ш. и пр.
Тошића крај, дн.
Трендина бара, из. и пр.

Ћелинска коса (ређе и Ћелинска), бр.
и пр.

Убилци, пр.
Умка, пр.
Урвача, пр.

Церје, пр.
Црвена јазбина, пр.
Црквина, пр.

Чево, пр.
Чубура, из. и пр.
Чунгурски крај, дн.
Чунгурци, дн. и пр.

БАЧИНАЦ

Велики гај, пр.

Градић, бр. и пр.
Градиште, бр. и пр.

Залужје, пр.

Коњска, пр.

Лугови, пр.
Ливаде, ли. и пр.

Мали гај, пр.
Марковац, пр.
Маслевље, пр.
Маслење, пр.

Преко поље, пр.
Пловкина бара, пр.

Рт, пр.

Сува бара, пр.
Саставци, пр.
Свињчине, пр.
Село, дн. и пр.

Точак, из. и пр.

Ћиће, зс. и пр.

БАШИН

Бачаревића куће, дн.
Бугарски крај, дн.
Бук, пр.

Витосава, рк., ли. и пр.

Гај, пр.
Горњи извор, из.
Горњи крај, дн.

Доњи извор, из.
Доњи крај, дн.
Драгонешки пут, пу. и пр.
Дурина воденица, гк. и пр.

Ерски крај, дн.

Жедни поток по. и пр.
Жедњак, по. и пр.
Жедњачка ћуприја, пр.

Запис, дн.

Јасеница, рк.

Клока, по., пр. и ли.
Клокачка ћуприја, пр.
Клокачки луг, пр.
Кулен, по. и пр.
Куленска ћуприја, пр.

Лилино трло, пр.
Луг, ли., њ. и пр.

Милосављевића трла, пр.
Младеновића Извор, из.
Младеновића куће, гк.
Мртваја, пр.

Петровачи пут, пу. и пр.
Пољана, пр.
Поље, пр.
Поток, по.

Саставци, пр.
Смрдан, пр.

Тодоров бунар, из. и дн.

Церјак, пр.
Циганске куће, дн.

Чучуге, пр.

ВЛАШКИ ДО

Азањска алија, ш. и пр.
Азањски виногради, бр. и пр.
Азањски пут, пу., дн. и пр.
Ајдучка вода, из.
Ајдучка чесма, из.
Алија, ш.

Батинђки виногради, пр.
Бобовик, пр.
Брдо, бр. и пр.

До(л), пр.
Долине, пр.

Јабучар, пр.
Јанчин бунар, из. и пр.
Језеро, пр.

Лозовик, по. и пр.
Лозовичка ђуприја, пр. и гк.
Лозовички мајдан, пр.

Мазгај, пр.
Мезул, по. и пр.
Мезулски поток, по. и пр.
Мијатовића куће, гк.
Митровићке куће, гк.

Пањевац пр.
Пањевачки мајдан, пр.

Риј, по. и пр. (чује се и Риј)

Стражевица, бр. и пр.
Стубље, пр.

Трскар, пр.

Ћићи, зс.

Цариградски друм, пт.

Шиб, пр.

ВОДИЦЕ

Баничина, бр. и пр.
Бара, пр.
Брод, пр.
Бугарски крај, дн.

Васиљева вода, из.
Везирово поље, пр.
Велики виногради, пр.
Видова вода, из.
Видова светиња, из.
Видовача, из.
Влаовина, пр.
Водице, из.
Водичка коса, бр. и пр.
Водичка ђуприја, пр.
Водички пут, пт. и пр.
Врело, из.

Главашев извор, из.
Горња Раван, бр. и пр.
Горњи крај, дн.
Губераш, по. и пр.

Добравска ђуприја, пр.
Добравске куће, гк.
Долине, пр.
Дољача, пр.
Доњи крај, дн.
Доњи луг, пр.

Здравковац, из.

Извор, из. и пр.

Јасенички луг, пр.
Јошје, пр.

Калуђерица, пр. и ш.
Караула, бр. и пр.
Кисела вода, из. и пр.
Кованлук, пр.
Коса, бр. и пр.

Липовац, по. и пр.
Липовачка ђуприја, пр. и дн.

Мали виногради, пр.
Мировићке куће, дн.
Млака, рк.

Немачко поље, пр. (ређе Немачко)
Никачи, дн.
Никачки крај, дн.

Орнице, пр.

Периште, пр.
Поље, пр.

Распад, пр.
Рудине, пр.

Село, дн.
Селске ливаде, пр.

Трешевина, пр.
Тршевине, пр.

Узун ђуприја, пр.

Циганске куће, дн.
Цреповац, пр. и дн.
Црквина, пр.

ГЛИБОВАЦ

Алуга, пр.

Баште, пр.
Брдански крај, дн.
Брест, из. и пр.
Брод, пр.
Бубања, по. и пр.
Булин пут, пт. и пр.
Булина вода, из. и пр.

Велика бара, пр.
Велике њиве, њ. и пр.
Врело, из. и пр.

Гавриловићке куће, гк.
Гај, пр.
Главашево гробље, гробље и пр.
Горње гробље, гробље и пр.
Горњи гај, пр.
Горњи крај, дн.

Доње гробље, гробље и пр.
Доњи гај, пр.
Доњи крај, дн.
Дреновић, бр. и пр.
Дрењак, пр.
Дрњак, пр.

Ђурин бунар, из.

Живковића куће, дн.

Ивак, по. и пр.
Игњатовића куће, гк.

Каменац, пр. и по.
Коса, пр. и дн.
Кубршница рк.
Кубршнички луг пр.

Ливадак, ли. и пр.
Луг, пр.
Мали луг, рк.
Масарошева башта, пр.
Месарошева башта, пр.

Осањанске куће, дн.

Под брдо, дн.
Поље, пр.
Попина ђуприја, пр.

Река, рк. и пр.
Речица, рк. и пр.
Рит, пр.

Салевац, пр. (тачније: Салеевац)
Сарићев брунар, из.
Сарића винограче, пр.
Сарића куће, дн.
Село, дн.
Старо село, пр. и гк.
Сточно гробље, пр.

Точак, из.

Ђуприца, пр. (тачније: Вуприица)

Циганске куће, гк.
Црквина, пр.

Швабе, гк.
Шумица, ш. и пр.

ГОЛОБОК

Алија, пр.
Американи, дн.

Бандера, бр. и пр.
Бисенићи, дн.
Бисенићки крај, дн.
Бисенички запис, дн.
Братковац, из. и пр.
Брдњак, бр. и пр.
Брекиње, из.
Брод, пр.

Ванпирача, пр.
Васићки бунар, из.
Вионица по. и пр.
Вионички поток по.
Влаова, пр.
Влаовачка трла, пр.

Водица, из., бр. и пр.
Врановац, пр.
Врановачко брдо, бр. и пр.
Вукова долина, пр.

Глоговац, пр.
Говедњак, пр.
Голаћ, бр. и пр.
Голаћи, пр.
Горња Вионица, пр.
Грчка бара, пр.
Гужвара, пр.

До, из. и пр.
Добри до, пр.
Добродол, пр.
Долине, пр.
Доња Вионица, пр.
Дреновац, пр.
Држиловац, пр.
Дујевац, пр.

Бермина, пр.
Бермине, пр.

Жабарска бара, пр.
Жабарске ливаде, ли. и пр.
Жабарски крај, дн. и пр.
Жужалица, по. и пр.

Игњатовићке куће, дн.

Јанчине заграде, пр.
Јасени, из. и пр.
Јанчине ливаде, ли. и пр.
Јасење, пр.
Јечмениште, пр.
Јечмиште, пр.
Јозићке куће, дн.

Камената чесма, из.
Клис, бр., пр. и ш.
Клисић, бр. пр. и гробљиште
Комаревац, пр.
Котлина, пр.
Крак, пр.

Лукар, бр. и пр.

Николићке куће, дн.

Одаја, пр.
Орашје, из., по. и пр.
Орнице, пр.
Оскоруша, бр. и пр.

Парлог, пр.
Парлози, пр.
Паучина, дн. и пр.
Песак, пр.

Пиштак, из. и пр.
Плевна, пр.
Подрумине, пр.
Пољана, пр.
Поток, из., по. и пр.
Предели, пр.
Равница, пр.
Рановац, бр. и пр.
Рашковића виногради, бр. и пр.
Рашковићке куће, дн.
Римски бунар, из.

Саставци, пр.
Селиште, пр.
Село, дн.
Синодолица, пр., по. и гк.
Слатина, и пр.
Станковићки извор, из.
Станковићка колиба, пр.
Станковићке њиве, пр.
Стари голобок, пр.
Стублина, из.

Тигањевац, пр.
Точак, из. (Два извора носе исти назив)
Требежина, пр.
Трије, пр.

Ума, бр. и пр.

Шилопајци, гк. и пр.
Шилопајски крај, дн.
Штепаница, пр.
Шумњаци, пр.

ГРЧАЦ

Агатоновичке куће, гк.

Бандера, пр.
Бостаниште, пр.

Вини до, дн. и пр.
Виногради, пр.
Винодолска ђуприја, пр.
Винодолски поток, по. и пр.
Власи, сз. и пр.
Влашке куће, дн.
Вулићевићи, гк.

Глибовачка Алија, бр. и пр.
Голобочки пут, пт. и пр.
Гребенарске куће, гк.
Грчачки виногради, пр.

Долине, пр.

Иве, пр.
Изворић, из.

Крњевски пут, пт. и пр.

Мајсторовића мајдан, гк. и пр.

Мијаиловића виногради, пр.

Мијаиловића куће, дн.

Милутиновићке куће, гк.

Новаци, пр. и гк.

Новачка ћуприја, пр.

Новачки поток, по.

Орашје, из., по. и пр.

Павлићевићке куће, гк.

Падалиште, пр.

Парлози, пр.

Предел, пр.

Прокићке куће, гк.

Равница, пр.

Сврачковац, пр.

Слатина, пр.

Талијански виногради, пр.

Талијански крај, дн.

Турске куће, гк.

Цариградски друм, пт.

КУСАДАК

Азањска ћуприја, пр.

Ацин бунар, из.

Банковића мала, гк.

Банковићке њиве, њи. и пр.

Банковићки крај, гк. и пр.

Баре, пр.

Богавица, пр.

Бојанаца, по. и пр.

Бојанска јаруга, пр.

Брестовица, по. и пр.

Брод, ли. и пр.

Бубања, из. и пр.

Велики луг, рк., ли. и пр.

Вирови, пр.

Врело, из.

Гај, пр.

Гачпарица, пр.

Гачпаровица, пр.

Гецина кафана, дн.

Глибовачки пут, пт. и пр.

Дачица, из., пр. и гк.

Дебљак, пр.

Дебљак, пр.

Драке, пр.

Дражића куће, дн.

Дрен, пр.

Дреновић, пр.

Дрење, пр. и ш.

Дугачке њиве, њ. и пр.

Ерски крај, дн.

Задружно имање, пр.

Игњатовића куће, гк.

Јасењак, пр.

Језеро, језеро

Језеровац, по., пр. и ли.

Карићка мала, дн.

Карићке куће, дн.

Карићки крај, дн.

Клење, пр.

Клик, пр.

Кнежевићки крај, дн.

Кнежевски крај, дн.

Козодерци, гк.

Коларка, пр.

Коњовац, по., пр. и ли.

Косовац, зс. и пр.

Косовачке ливаде, ли. и пр.

Косовачки луг, пр.

Косовачке ливаде, ли. и пр.

Крчмарац, из., пр. и по.

Крушевље, пр.

Кршљански пут, пт. и пр.

Купушиште, пр.

Кусачко брдо, бр. и пр.

Кућерине, пр.

Ладевац, пр.

Лацевац, пр.

Лесковац, пр.

Ливадак, пр.

Липовац, пр.

Липовчић, пр.

Лопарски крај, дн.

Лопарице, дн.

Мали Луг, рк., пр. и ли.

Маринковићке куће, дн.

Манастирска бара, пр.

Манастирска јаруга, пр. и ш.

Маркићевићке куће, дн.

Маторкића куће, гк.

Маџарско гробље, гробљиште.

Милијани, дн.

Милијашевића куће, гк.

Мирјанићке куће, гк.

Оглавак, бр. и пр.

Орнице, пр.

Перков дућан, дн.

Пиносави, из., пр. и ш.
Пиштаци, пр.
Половче बारे, пр. и ли. (само по Катастру)

Поље, пр.
Почевица, сз.
Почевичке ливаде, пр.
Почевички луг, пр.
Почевички пиштаци, пр.
Преводене, пр.
Преко речицу, пр.
Пристаниште, пр.
Провлака, пр.
Просек, пр., бр. и гк.

Рабровачки пут, шт. и пр.
Равнице, пр.
Радине ливаде, пр.
Радине њиве, пр. и њ.
Раковац, из., по., њ. и пр.
Раковачка бара, пр.
Раковачка ћуприја, пр.
Раковачке ливаде, ли. и пр.
Раковачко поље, пр.
Ратарски пут, шт. и пр.
Ратарско пристаниште, пр. и ли.
Река, рк., пр. и ли.
Речица, рк. и пр.

Селиште, пр.
Село, дн.
Сивчевица, пр.
Силијански крај, дн.
Силијани, дн.
Слатина, из. и пр.
Согојевац, пр.
Сталужина, пр.
Старо гробље, гробље и пр.
Старчева бара, пр.
Старчевица, пр.
Стојковића куће, гк. и пр.
Стражевица, бр. и пр.
Стублина, из. и пр.
Стублинске баште, пр.
Средопосница, дн. и пр.

Годин оглавак, бр., пр. и ш.
Точак, из. и пр.
Требедење, пр.
Требеж, пр.

Ћертићке куће, дн.

Урошевићка шума, ш. и пр.
Уско преко, њ.

Црквена шума, ш.

Чаири, пр.

Чаранковићки извор, из.
Чаршина, дн.
Читлук, из. и пр.
Читлучке ливаде, пр.
Читлучки извор, из.
Чолићка стублина, из. и пр.
Чолићке њиве, њ. и пр.
Чот, пр. и гк.

Џај долина, пр.

МАЛА ПЛАНА

Гај, пр.
Граб, пр.

Дољак, пр.
Дреновић, пр.
Дугачки гај, пр.

Збеговиште, пр.

Јасенички луг, ли. и пр.

Кленак, бр. и пр.
Клисура, пр.
Кључ, пр.
Крушар, пр.
Купињача, пр.
Купуњава, пр.
Кусјак, пр.
Ливаде, ли., пр.
Луг, пр.
Мемедове ливаде, пр.
Парлози, пр.

Поток, по. и пр.

Равњак, пр.
Рамњак, пр.
Рача бара, пр.

Садићи, пр.

Топољак, пр.
Требљевине, пр.
Трлиште, пр.

Ширине, пр.

МРАМОРАЦ

Башински пут, шт. и пр.
Бировић, пр.
Буковац, по. и пр.
Васићке куће, дн.
Виногради, пр.
Витосава, рк. и пр.

Глогова, пр.
Глоговац, пр. и бр.
Горњи крај, дн.
Доњи крај, дн.
Драгонеж, по. и пр.
Драгонежски крај, дн. и пр.

Ерски крај, дн.
Ерско, дн.

Јаруга, пр.
Јасеница, рк.
Јасенички луг, пр.
Јоцковића куће, дн.
Качино брдо, бр. и пр.
Качиште, бр. и пр.
Крстато поље, пр.
Кузмићки крај, дн.
Кузмићки мајдан, пр.
Курјачка јаруга, пр.

Ливаде, пр.
Липа, пр.
Луг, пр.

Љиљковац, дн.

Мртваја, рк. и пр.

На брду, пр.
Нешићке ливаде, ли. и пр.
Нешићки крај, дн.

Обешењак, бр. и пр.

Парлози, пр.
Петровачка ђуприја, пр.
Петровачко раскршће, пр.
Печенег, пр.
Повише тескобе, пр.

Саставци, пр.
Самарић, бр. и пр.
Селиште, пр.
Село, дн. и пр.
Сепачки пут, пт. и пр.

Тескоба, по, пр. и каменолом

Церје, пр.

Црвенац, бр. и пр.

ПРИДВОРИЦА

Бело поље, пр.
Блато, пр.
Бугарски крај, дн.
Булин пут, пт. и пр.
Велики луг, пр.

Горњи крај, дн.

Доњи крај, дн.

Ђердански луг, пр.

Ерски бунар, из.
Ерски крај, дн.

Змијарник, пр. и дн.

Јабучар, пр.
Јасенички луг, пр.

Кључ, пр.
Крушке, пр.
Кубршница, рк.

Ливаде, ли. и пр.
Луг, пр.

Поље, пр.

Разлевци, пр.
Разливци, пр.
Ратарски пут, пт. и пр.
Рибник, пр.
Ристићка воденица, пр.
Рит, пр.
Ритић, пр.

Селиште, пр.
Село, дн.
Сибовача, пр.
Слатина, пр.
Стошића куће, дн. и пр.

Трскар, пр.

Циганске куће, дн.
Црквина, пр.

Шатроња, пр.
Шатроњски извор, из.

РАТАРИ

Ајдучки гроб, пр.

Бачван, пр.
Бивољача, пр.
Браник, пр.
Бунар, из.
Буриловац, из. и пр.
Ватошево, зс.

Ватошевске баште, пр.
Ватошевске ливаде, пр.
Ватошевски пут, пт. и пр.
Велики луг, рк. и пр.
Виногради, пр.
Вирови, из. и пр.

Вирево, пр.
 Вирово, пр.
 Вировски поток, пр. и пр.
 Вировско брдо, бр. и пр.
 Врбље, пр.
 Вуковац, из. и пр.

Гај, пр.
 Грабовац, пр.
 Грабовица, пр.

Дебљак, пр.
 Дреновица, пр.
 Дрењакуша, пр.

Исаковића куће, гк. и пр.

Јашареве ливаде, ли. и пр.

Караула, пр.
 Класово, пр.
 Косовчић, пр.
 Крагујевац, пр.
 Кубршница, рк.
 Кубршнички луг, пр.

Латковац, из.
 Лејанска бара, пр.
 Луг, пр.
 Луковића трла, гк. и пр.

Маскарски пут, тп. и пр.
 Матин бунар, из.
 Муртеница, пр.

Њива, пр. и њ.

Обршина, пр.

Подруми, дн. и пр.
 Палилула, дн.
 Перин гроб, пр.
 Плоча, из. и пр.
 Поље, пр.
 Предео, пр.
 Равница, пр.
 Рибник, пр.
 Руменића куће, гк. и пр.

Свиње, по. и пр.
 Село, дн. и пр.
 Соларуша, пр.
 Старо село, пр. и гк.

Топаловића куће, дн.
 Трстена, по. и пр.

Ушенац, по. и пр.

Церје, по.
 Црквина, пр. ш. и гк.

Чвргин брешћар, ш. и пр.

Шиљаковац, из., по., пр. и гк.
 Ширина, пр.
 Штрковина, пр.

СЕЛЕВАЦ

Баван, пр. и бр.
 Баванско гробље, пр. и гробље.
 Багаш, пр.
 Биљановац, пр.
 Бокар, пр.
 Брест, пр.
 Брдњак, зс.
 Брдњачки запис, пр.
 Брдње њиве, пр.
 Бубањац, из., по. и пр.

Велевац, пр. и по.
 Велика Десимаћа, пр.
 Велики гај, пр.
 Враилак, пр.
 Врбица, из. и пр.
 Витаче, пр.

Гај, пр.
 Гајић, пр.
 Глоговац, из. и пр.
 Грабић, пр.
 Грбићке куће, дн.
 Гробић, пр. и гк.

Дедин бунар, из.
 Десимаћа, пр.
 Дојник, пр. и из.
 Доњи крај, дн.

Изворић, из. и пр.
 Изворчић, из.

Кленовац, зс. и пр.
 Клење, пр.
 Клисурса, оз. и пр.
 Коларски друм, пт. и пр.
 Коњска, рк. и пр.
 Коњска река, рк.
 Коњске ливаде, ли. и пр.
 Котлине, пр.

Кошарна, по. и пр.
 Крстикаш, пр.
 Кршљански пут, пт. и пр.
 Крушик, пр.
 Кућине, пр.

Ладна вода, из. и пр.

Лазићи, дн.
 Лазићка ђуприја, дн.
 Лазићки крај, дн.
 Лазићки сокак, дн.
 Лазићко гробље, пр. и гробље.
 Лугови, пр.
 Луњевац, ли. и пр.
 Луњевачке ливаде, ли. и пр.

Мала десимаћа, пр.
 Мангулски крај, дн.
 Мангулско гробље, гробље и дн.

Нуставина вода, из. и пр.
 Нерешац, по. и пр.

Њиве, пр.

Орачић, пр.

Парлози, пр.
 Пландиште, пр.

Рт, бр. и пр.
 Ртови, бр. и пр.

Смајац, пр. и дн.
 Село, дн.
 Старо село, пр.
 Стублина, из. и пр.

Трска, пр.

Ђуковац, пр.

У Јаруги, дн.
 Умни до(л), пр.

Церовач, пр.
 Циганске куће, дн.
 Цигански бунар, из. и пр.
 Црквени сокак, дн.
 Црквине, пр.

Чаршија, дн.
 Чурак, пр.

Шљивање, пр.

СМЕДЕРЕВСКА ПАЛАНКА

Ада, пр.
 Азањски пут, дн.
 Ауз, из. и пр.

Банковића брдо, бр. и пр.
 Банковићка колиба, пр.
 Банковићки луг, пр.
 Банковићко, пр. и бр.

Батинића винограче, пр.
 Бреси, њ.
 Буковче, пр.

Васићев извор, из.
 Васићке куће, гк.
 Велика ада, пр.
 Велике рудине, пр.
 Виногради, бр. и пр.
 Виноградски пут, пр. и пт.
 Виноградско насеље, дн.
 Више записа, дн.
 Влајића брдо, бр., дн. и пр.
 Влајића ђуприја, дн.
 Влајићки крај, дн.
 Водички пут, пт. и гк.

Говеђи пијац, дн.
 Голобочки пут, пт. и дн.
 Горчин, пр.
 Горчина, пр.
 Гробљански сокак, дн.
 Грчина, пр.

Дреновача, бр. и пр.

Ђордан луг, пр.

Житни пијац, дн.

Зелени пијац, дн.

Ивак, по., пр. и дн.
 Ивачки пут, пт. и дн.
 Ивачко насеље, дн.
 Имање, пр.

Јасенице, рк.
 Јасенички луг, пр.
 Јошје, пр.

Калејина воденица, пр.
 Калејина циглана, бр. и пр.
 Камена ђуприја, мост и дн.
 Каменита ђуприја, мост и дн.
 Каменац, по. и гк.
 Кисела овда, из. и пр.
 Кисељак, из. и пр.
 Кључ, бр. и дн.
 Колонија, дн.
 Кубршница, кр.
 Кубршнички луг, пр.
 Кудреч, по. и пр.
 Кудречки поток, по.
 Кудречко језеро, језеро
 Кудречко насеље, дн.

Лапачорске куће, дн.
 Логориште, пр. и дн.
 Луг, пр.

Мајдански поток, по., пр. и дн.
 Мала, дн.
 Мала колонија, дн.
 Мале аде, пр.
 Мали књуч, бр. и пр.
 Медведњак, из., по., пр. и гк.
 Микуља, ш., пр. и из.
 Микуљски извор, из.
 Милошевићке куће, гк.
 Млака, рк. и пр.

Новаковића воденица, пр. и гк.
 Новаковићко, пр.
 Нова чаршија, дн.
 Ново насеље, дн.

Осредак, бр. и пр.
 Орашки пут, дн.

Падалиште, пр.
 Пелцерава ливада, дн.
 Пиштак, пр.
 Попова чесма, из.
 Протино сокаче, дн.
 Пуковска башта, пр.
 Пуркина, башта, пр.

Радничко насеље, дн.
 Рамњак, бр. и пр.
 Рашића воденица, пр.
 Рашићев извор, из.
 Ринглов, дн.
 Рингловски пут, дн. и пт.
 Рудине, пр.
 Рудинско насеље, дн.

Саставци, пр.
 Сингерово купатило, пр.
 Слатина, из. и пр.
 Стара јасеница, пр. и дн.
 Стара чаршија, дн.
 Стари виногради, пр. и бр.
 Старо вањариште, дн.
 Стрелиште, дн.

Турски бунар, из.

Узун ђуприја, пр.
 Ушће, пр.

Хајдучки поток, по., пр. и дн.

Циганмала, дн.
 Циганска мала, дн.
 Цигански поток, по.

Чаирче, њ.
 Чаршија, дн.
 Чубура, из., пр. и дн.
 Чубурски поток, по.

Шишковићи, пр. и гк.
 Школско имање, пр.

ЦЕРОВАЦ

Баре, пр.
 Бировић, пр.
 Блато, пр.
 Бољевац, пр.
 Бољевачки крај, пр.
 Брдо, бр., пр. и ш.
 Бркићки крај, дн.
 Бунарић, из. и пр.
 Велики бунар, из.
 Вировски поток, по. и пр.
 Више киселе воде, ш. и пр.
 Вукосављевића бунар, из. и дн.
 Вулићева шљива, пр.

Гај, пр.

Дреновић, пр.
 Дрење, пр.

Жедњак, по. и пр.

Змајевац, пр. и из.
 Змајевачко поље, пр.

Иве, пр.

Јабучар, пр.
 Јасеница, рк.
 Јериново блато, пр.

Кисела вода, из. и пр.
 Код гробља, пр. и дн.
 Код липе, дн.
 Код Цигана, пр. и гк.
 Код цркве, пр.
 Кракови, пр.
 Крушар, пр.
 Крушик, пр.

Липовац, из. и пр.
 Лисичарски крај, дн.
 Луг, пр.

Манастир, пр.
 Мандин бунар, из.
 Милин бунар, из.

Петковића куће
 Пожар, пр.
 Поље, пр.
 Плоча, пр.

Ратарски пут, пт. и пр.
Рибник, пр.

Свиње, пр. и по.
Свињски поток, по. и пр.
Село, дн.
Српак, пр.
Српка, пр.
Средина села, дн.
Стара Јасеница, рк. и пр.

Табан, пр.

Урошевића чесма, из.

Церовачка кисела вода, из. и пр.
Циганске куће, гк.
Црквена шума, ш.
Црквени пут, пт. и пр.
Црквени поток, по. и пр.
Црквина, из., ш. и пр.
Шума, ш. и пр.

С А Д Р Ж А Ј

Слободан Н. Реметић — Језик пјесама Гаврила Ковачевића II) .	1
Радојка Реметић — О неким фонетским особинама у језику <i>Лес- ишце</i> (1805) Викентија Ракића	37
Владислава Петровић — О синтаксичким конструкцијама са простим и сложеним прилошким везником <i>као</i>	47
Нада Замуровић — О новинским насловима	67
Момчило Златановић — Топонимија града Враћа	87
Zdravko Malbaša — Iz leksike sela Donjih Ramića kod Ključa u Bosanskoj Krajini	95
Наталија Петровић — Патронимија неких српских насеља у Мађарској	119
<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block;">Војислав Новаковић</div> — Микротопонимија Доње Јасенице . .	139

